

KATHOLIEKE UNIVERSITEIT LEUVEN

FACULTEIT SOCIALE WETENSCHAPPEN
DEPARTEMENT POLITIEKE WETENSCHAPPEN

UNIE VAN LINKS IN FRANKRIJK

Van Front Populaire tot Gauche Plurielle

Promotor : Prof. Dr. F. DELMARTINO
Verslaggever : Prof. Dr. E. GERARD

VERHANDELING
aangeboden tot het
verkrijgen van
de graad van Licentiaat in de
Politieke Wetenschappen
door
Olivier COUDEVILLE

academiejaar 2003-2004

Inhoudstabel

Lijst van tabellen	7
Lijst van grafieken	8
Lijst van figuren	9
Lijst van afkortingen	10
Dankwoord	11
Remerciements	13
Inleiding	15
DEEL I Probleemstelling	18
1. Onderzoeksvraag	18
1.1. Wat betekent de term Links?	19
1.2. Wat betekent de term ‘Unie’? Wat betekent de term frontvorming?	22
2. Methode van onderzoek	22
3. Problemen	23
DEEL II Historisch overzicht van de linkse frontvorming	24
1. Beschrijving van het linkse landschap na Wereldoorlog I	25
1.1. Eenheid na Wereldoorlog I (1919)	25
1.2. Congres van Tours (1920)	26
2. Le Cartel des Gauches (1924)	28
3. Le Front Populaire	29
3.1. Aanloop naar samenwerking	29
3.2. Herenigd door de angst voor de fascistische dreiging (1934)	30
3.3. Het ‘Comité d’organisation du rassemblement populaire’ (1935)	31
3.4. De beweegredenen tot samenwerking	32
3.5. Het gemeenschappelijk programma	32
3.6. De verkiezingen van mei 1936	33
3.7. De regering ‘Blum’	35
3.8. Epiloog (1938)	41
3.9. Beoordeling	42
4. Gescheiden wegen	43
4.1. De aanloop naar de Tweede Wereldoorlog (1939)	43

4.2. Oorlog en verzet (1940)	45
5. La libération (1944)	47
6. De IVde republiek (1946)	52
6.1. De Troisième Force	56
6.2. Epiloog IVde republiek	59
7. De Vde republiek en haar gevolgen (1958)	62
7.1. Opening van de PCF en halsstarrigheid van de SFIO	62
7.2. Het ‘Cartel des Non’ (1962)	64
8. Nieuwe mogelijkheden	70
8.1. De rol van de clubs en de ‘candidature Defferre’ (1965)	70
8.2. Mitterrand neemt de fakkel over (1965)	72
8.2.1. De hergroepering van niet-communistisch Links	73
8.2.2. De presidentsverkiezingen van 1965	74
8.2.3. De nasleep van de presidentsverkiezingen	76
8.2.4. De parlementsverkiezingen van 1967	77
8.2.5. De fusie van de FGDS	78
8.3. Mei ‘68	79
8.4. Oprichting van de nieuwe socialistische partij (1969)	82
9. De ‘Union de la Gauche’	85
9.1. Mitterrand en de nieuwe koers van de PS (1971)	85
9.1.1. Het congres van Epinay sur Seine	85
9.1.2. De nieuwe voorzitter van de PS	88
9.2. Het ‘programme commun’ (1972)	88
9.3. De parlementsverkiezingen van 1973	90
9.4. De presidentsverkiezingen van 1974	91
9.5. De ‘désunion’ (1977)	93
10. Gescheiden, maar deels parallelle wegen	95
10.1. De presidentsverkiezingen van 1981	95
10.2. Een snel tanende overwinning	97
10.3. De parlementsverkiezingen van 1986	98
10.4. De presidentsverkiezingen van 1988	98
11. Het experiment van de Gauche Plurielle	101
11.1. Les ‘Assises de la Transformation Sociale’ (1993)	102

11.2. Lionel Jospin doet mee	103
11.3. De reactie van de andere partijen	103
11.4. De inhoud van de Gauche Plurielle	104
11.5. De presidentsverkiezingen van 1995	106
11.6. De Parlementsverkiezingen van 1997	106
Ten uitgeleide : de presidentsverkiezingen van 2002	110
DEEL III Linkse frontvorming geanalyseerd	111
1. Anatomie van de linkse frontvorming	111
1.1. Structurele elementen	111
1.1.1. Posities- en personenverbindingen	112
1.1.2. Organisatorische banden	113
1.2. Culturele elementen	114
1.3. Allianties op electoraal, parlementair en regeringsniveau	115
1.3.1. Op electoraal niveau	116
1.3.2. Op parlementair niveau	117
1.3.3. Op gouvernementeel vlak	118
1.4. Krachtverhoudingen binnen de linkse frontvorming	119
2. Basisfactoren	122
2.1. Frontvorming als resultaat van grondwet van de Vde republiek.	122
2.1.1. De presidentsverkiezingen als leidende factor	123
2.1.1.1. De hergroepering van Links	124
2.1.1.2. De keuze voor de linkse frontvorming	127
A. De hergroepering van niet-communistisch Links als prealabel voor linkse frontvorming	127
B. De poging van de FGDS	128
C. Het verdere verloop van de hergroepering	130
2.1.1.3. De vereiste een eigen presidentskandidaat naar voor te schuiven	131
2.1.2. De bipolarisatie van het Franse politieke spectrum	133
2.2. De opkomst bij verkiezingen	134
2.2.1. Het mythische karakter van de linkse frontvorming en de gevolgen voor de opkomst	134

2.2.2. Analyse van de opkomst	136
3. Versterkende en remmende factoren	147
3.1. Versterkende factoren	147
3.1.1. Het leiderschap	148
3.1.2. Het kiesstelsel	149
3.1.3. Het gemeenschappelijk programma	150
3.1.4. De electorale toestand	154
3.1.5. De geschiedenis van de samenwerking	155
3.1.6. De strategische motieven van de partners	156
3.1.6.1. De communisten	157
3.1.6.2. De socialisten	158
3.1.7. De gezamenlijke oppositie ten opzichte van bepaalde onderwerpen of personen	160
3.2. Remmende factoren	160
3.2.1. De sterkte van het centrum	161
3.2.2. De internationale context	161
3.2.3. Het niveau van verdeeldheid Links en niet-communistisch Links	162
3.2.4. De relatieve sterkte van de partners	162
3.2.5. Het niveau van ideologische convergentie	163
3.2.6. De uitstraling en voorwaarden van andere mogelijkheden	164
3.2.6.1. Linkse frontvorming vs. Tripartisme	164
3.2.6.2. Linkse frontvorming vs. Troisième Force	164
Conclusie	167
Referenties	171
Bijlage 1. 21 voorwaarden aansluiting IIIe Internationale	175
Bijlage 2. Historisch overzicht Front Populaire	177
Bijlage 3. Conferentie van München	178
Bijlage 4. Organigram FGDS	179
Bijlage 5. Politieke eindverklaring congres Issy les Moulineaux	180
Bijlage 6. Interview Yves Cochet	183

Bijlage 7. Interview Pierre Moscovici	187
Bijlage 8. Interview Pierre Bennisayag	189
Bijlage 9. Interview Hubert Védrine	196

Lijst van tabellen

Tabel 1. Verdeling zetels PCF, SFIO en radicalen bij parlementsverkiezingen 1932 en 1936	34
Tabel 2. Stemmenaantal JA en NEE referendum nieuwe grondwet IVde republiek (1946)	53
Tabel 3. stemmenpercentages PCF, SFIO en Radicalen bij parlementsverkiezingen (1945-1956)	60
Tabel 4. Verdeling zetels PCF, PS, Verts, PRG en MDC parlementsverkiezingen 1997	108

Lijst van grafieken

Grafiek 1. Verdeling zetels PCF, SFIO en radicalen bij parlementsverkiezingen 1932 en 1936	34
Grafiek 2. Stemmenpercentages PCF, SFIO en Radicalen bij parlementsverkiezingen (1945-1956)	60
Grafiek 3 Percentage stemmen linkse partijen bij eerste ronde parlementsverkiezingen (1958-2002)	91
Grafiek 4. Percentage stemmen linkse partijen in eerste ronde presidentsverkiezingen (1965-2002).	95
Grafiek 5. Verdeling zetels PCF, PS, Verts, PRG en MDC parlementsverkiezingen 1997 en 1993	109
Grafiek 6. Percentage stemmen kandidaten socialistische tendens bij presidentsverkiezingen (1965-1974)	125
Grafiek 7. Percentage abstention bij parlementsverkiezingen (1919-1956)	137
Grafiek 8. Percentage abstention van parlements- (L) en presidentsverkiezingen (P) (1958-2002)	139
Grafiek 9. Percentage stemmen linkse partijen in eerste ronde parlementsverkiezingen (1958-2002)	140
Grafiek 10. Percentage stemmen linkse partijen in eerste ronde presidentsverkiezingen (1965-2002)	141

Lijst van figuren

Figuur 1. Totstandkoming nieuwe socialistische partij	87
Figuur 2. Pendelbeweging linkse frontvorming in Frankrijk	168
Figuur 3. Organigram FGDS	179

Lijst van afkortingen

CIR	Conventions des Institutions Républicaines
FGDS	Fédération de la Gauche Démocrate et Socialiste
LCR	Ligue Communiste Révolutionnaire
MDC	Mouvement des Citoyens
MRG	Mouvement Radical de Gauche
MRP	Mouvement Républicain Populaire
PRG	Parti Radical de Gauche
PS	Parti Socialiste
RPF	Rassemblement du peuple français
RPR	Rassemblement pour la République
SFIC	Section Française de l'Internationale Communiste
SFIO	Section Française de l'Internationale Socialiste
UNR	Union pour la Nouvelle République

Dankwoord

Ik ben vandaag, na enige maanden inspanningen te leveren en na 198 bladzijden, 61.755 woorden en 333.188 letters, gekomen aan het einde van deze licentiaatsverhandeling. Het besef dat dit *eindwerk* ook het einde betekent van een periode van mijn hogere studies noopt me ertoe bepaalde dingen ter uwer aandacht te brengen.

Het resultaat van mijn inspanningen wordt opgedragen aan Tati, mijn tante, die het einde ervan niet heeft mogen meemaken, maar die zolang ze kon een rots in de branding voor me is gebleven. Haar vertrouwen in mij en haar aanmoedigingen zijn een essentieel element geweest in mijn volharding.

Wat het inhoudelijke werk van deze eindverhandeling betreft wens ik eerst en vooral mijn promotor, Prof. Dr. Frank Delmartino, te bedanken. De osmose was, meen ik, zeer groot tijdens de behandeling van mijn onderwerp. Prof. Dr. Delmartino liet mij mijn eigen weg bewandelen zonder daarom te vergeten mij de nodige tips en ideeën toe te schuiven. Zonder zijn creatieve en soms alternatieve kijk op dit onderwerp was deze studie nooit geworden tot wat het nu is. Zijn enthousiasme en aandacht zijn bepalend geweest in het succesvol afhandelen van deze eindverhandeling.

Ik wens ook mijn verslaggever, Prof. Dr. Manu Gerard, en de voorzitter van de jury te bedanken voor de kritische academische blik die ze op mijn eindverhandeling zullen werpen. Hun commentaar kan enkel een verrijking zijn van het werk dat ik reeds verricht heb.

Mijn dank gaat uit naar Dhr. Hubert Védrine, wiens bereidheid naar mij te luisteren en mij de nodige hulp te verschaffen ervoor zorgde dat weinig deuren voor mij gesloten bleven. Zonder zijn medewerking zouden veel elementen voorzeker buiten mijn bereik gebleven zijn. Mijn erkenning gaat uit naar Dhr. Pierre Moscovici, Yves Cochet en Pierre Bennisayag, daar zij aanvaard hebben mij te ontvangen en hun persoonlijke ervaringen met dit onderwerp met mij te delen.

Speciale dank gaat uit naar Marjan Decroos en Davine Dujardin, voor de aandacht die zij tijdens hun zomervakantie hebben willen schenken aan het nakijken van mijn teksten.

Ik wens ook het academische korps van de Faculteit Sociale Wetenschappen aan de Katholieke Universiteit Leuven mijn erkentelijkheid te betuigen.

Daarnaast wil ik mijn ouders, Hilde en Luc, mijn broer Sébastien, mijn oom Jean en mijn neven, Pascal en Gauthier, te bedanken voor de dagdagelijkse steun die ze nu al 22 jaar voor mij vormen. Door succes en nederlaag blijven ze de fundamenten waarop ik kan blijven staan. Zonder hen ben ik niet volledig mezelf.

Voorts gaat mijn grote erkenning naar Davine Dujardin en Katrien De Lat, daar zij de kunst bezitten het beste in mij boven te laten komen en in momenten van twijfel, de woorden gevonden hebben om mij het nodige zelfvertrouwen te geven om verder te gaan.

Ook mijn vrienden, Michael, Isabel, Mattias en de vele andere die ik hier spijtig genoeg niet per naam kan vermelden, zijn steeds aanwezig geweest. Zonder hen was de ontspanning nooit zo aangenaam geweest en de inspanningen veel zwaarder en eenzamer. Ik draag ze allemaal in mijn hart.

Als laatste wens ik iedereen die bij mijn erasmusverblijf in Parijs betrokken was, aan het Institut d'Etudes Politiques de Paris en in de Fondation Biermans Lapotre, te bedanken voor de onvergetelijke ervaring die dit verblijf voor mij vormt.

Ik sluit dit dankwoord af in de hoop dat mijn inspanningen een waardevolle bijdrage zullen opleveren voor het onderzoek van dit onderwerp, en voorts spreek ik de hoop uit de lezers van mijn eindverhandeling voor dit onderwerp te kunnen boeien.

Adinkerke, 5 augustus 2004,

Olivier Coudevylle

*Et bien souvent je me demande
D'où vient, dans nos tristes partis
Quand les hommes sont si petits
Que les sottises soient si grandes*
VICTOR HUGO

Remerciements

Je suis aujourd'hui, après plusieurs mois d'efforts et 196 pages, 61.755 mots et 333.188 lettres, arrivé à la fin de ce mémoire de licence. La prise de conscience que ce mémoire est aussi la fin d'une période de mes études supérieures m'oblige à porter certains éléments à votre connaissance.

Le résultats de mes efforts est dédié à Tati, ma tante, qui n'en a pas connu le dénouement, mais qui, aussi longtemps qu'elle l'a pu, est resté pour moi une balise dans la tempête et un phare dans le brouillard. Sa confiance et ses encouragements ont été des éléments essentiel pour ma persévérance.

En ce qui concerne le contenu de ce mémoire je tiens à remercier mon promoteur, Prof. Dr. Frank Delmartino. L'osmose ayant été, je pense, très grande lors des travaux sur mon sujet. Le professeur Delmartino m'a laissé prendre mon propre chemin sans oublier de me donner les conseils et idées nécessaires. Sans sa vision créative et parfois même alternative sur ce sujet mon travail n'aurait pas atteint le niveau qu'il atteint aujourd'hui. Son enthousiasme et son attention ont été des élément déterminants dans l'accomplissement des travaux de ce mémoire.

Je souhaite aussi remercier le lecteur, Prof. Dr. Manu Gerard, et le président du jury pour le jugement académique qu'ils donneront de mon mémoire. Leurs commentaires ne peuvent être qu'un enrichissement du travail que j'ai accompli.

L'aide et l'oreille attentive de Monsieur Hubert Védrine durant mon séjour à Paris font que je lui exprime toute ma gratitude. Sans son appui beaucoup d'éléments seraient restés hors de ma porté. Ma reconnaissance va aux Messieurs Pierre Moscovici, Yves Cochet et Pierre Bennasayag, qui m'ont reçu et ont partagé avec moi leurs visions personnelles sûr, et leur expérience personnelle de mon sujet.

Des remerciements spéciaux vont à Marjan Decroos et Davine Dujardin, qui ont accepté de consacrer un peu de temps de leurs vacances d'été à la lecture de mes textes.

Je souhaite aussi gratifier le corps académique, de ma Faculté de Sciences Sociales de la Katholieke Universiteit Leuven, de ma reconnaissance.

Je souhaite remercier mes parents, Hilde et Luc, mon frère Sébastien, mon oncle Jean et mes cousins, Pascal et Gauthier, pour le soutien quotidien qu'ils représentent depuis 22 ans pour moi. A travers les réussites et les défaites, ils restent la base sur laquelle je reste debout. Sans eux je ne suis pas tout a fait moi-même.

De surcroît, ma reconnaissance va à Davine Dujardin et Katrien De Lat, ils possèdent le don de faire surgir à la surface le meilleur de moi-même. De plus, dans les moments d'hésitation et d'incertitude, ils ont su me donner confiance en moi afin de pouvoir continuer.

Mes amis aussi, Michael, Isabel, Mattias et les autres dont je ne peux malheureusement citer tous les noms, ont toujours été présents. Sans eux la détente n'aurait jamais été aussi agréable et les efforts beaucoup plus lourd et plus solitaire. Je les porte tous dans mon cœur.

Pour conclure j'aimerais remercier toutes les personnes qui ont contribué à mon séjour Erasmus à Paris, à l'Institut d'Etudes Politiques et à la Fondation Biermans Lapotre, pour l'expérience inoubliable que ce séjour représente pour moi.

Je conclus ces remerciements dans l'espoir que mes efforts constituent une contribution de valeur à la recherche autour de ce sujet, en outre j'exprime l'espoir de pouvoir captiver l'intérêt des lecteurs pour ce sujet.

Adinkerque, le 5 août 2004,

Olivier Coudevylle

*Et bien souvent je me demande
D'où vient, dans nos tristes partis
Quand les hommes sont si petits
Que les sottises soient si grandes*
VICTOR HUGO

Inleiding

“Ecoutez mon garçon, sans ‘Union de la Gauche’, la Gauche ne serait jamais arrivée au pouvoir !” Met deze woorden schetste Hubert Védrine, een ervaren politicus en naaste medewerker van François Mitterrand, begin oktober 2003 op een wat paternalistische toon de contouren van mijn studie. Kortweg, zonder eenheid kon en kan links niet winnen.

Zijn stelling, die objectief te noemen valt, is in het kader van deze eindverhandeling zowel een begin- als een eindpunt: een beginpunt vanuit de vaststelling dat bij gebrek aan eenheid, Links steeds het onderspit heeft moeten delven, een eindpunt in de vorm van het onderzoek naar hoe deze factor in de geschiedenis van Links en in het verloop van de samenwerking gespeeld heeft. Waarom was Links in het verleden verenigd of verdeeld en belangrijker: wat stelt/stelde die linkse frontvorming voor?

Toen ik me tijdens het studeren voor de examens in de loop van de maand juni in 2002, in de leeszaal van de Leuvense centrale bibliotheek, aan het afvragen was over welk onderwerp ik mijn thesis zou kunnen schrijven, waren de beelden van een terneergeslagen maar waardige Lionel Jospin die zich, na zijn nederlaag in de eerste ronde van de presidentsverkiezingen van 2002 terugtrok uit het politieke leven, nog fris in het hoofd. Voor het eerst in de Franse politieke geschiedenis, bereikte een kandidaat van extreemrechts de tweede ronde. Samen met Jacques Chirac die op kop was, betekende dit dat Links geen enkele kandidaat in de tweede ronde had. Kiezers hadden de keuze tussen Rechts en extreemrechts. Dit was welzeker niet volledig het gevolg van een bepaalde politieke of maatschappelijke situatie die Frankrijk naar de rechtse kant deed neigen. Dat bewijst ook de verbijstering van de bevolking, die bijzonder groot bleek te zijn zoals te zien was in de dagen die volgden op de eerste ronde. Belangrijker dan de vraag hoe het extreemrechtse probleem in Frankrijk in elkaar zit en hoe hun een kandidaat in de 2^e ronde van de presidentsverkiezingen terechtkwam, leek mij de vraag waarom een gedoodverfde kandidaat van Links, Lionel Jospin, in de 2^e ronde ontbrak. Links had in de drie voorbije presidentsverkiezingen twee maal de winnaar geleverd en het land

was de voorbije vijf jaar tot hoge niveaus van algemeen welzijn en lage werkloosheidscijfers geleid door een linkse -socialistische- premier.

Voorbij de contextfactoren is het duidelijk dat de verdeeldheid van Links¹ tot resultaat heeft gehad dat geen enkele kandidaat van Links, als gevolg van het verkiezingssysteem, de 2e ronde bereikte. Links totaliseerde in haar geheel 43% / 37.5% van de stemmen in de eerste ronde (afhankelijk van het feit of Jean-Pierre Chevènement bij Links wordt meegerekend of niet).

Dergelijk dramatisch gevolg voor een ideologische strekking die zo veel kiezers vertegenwoordigt, kan een politiek wetenschapper niet koud laten. Met de beperkte achtergrond die ik op dat moment had, vroeg ik me af wat hiertoe had geleid en wat in het verleden allemaal was gebeurd om aan deze verdeeldheid te remediëren.

Niet alleen de geschiedenis van dit fenomeen, maar ook het inzicht in een ideologische strekking die de Franse politieke geschiedenis zo diep getekend heeft is belangrijk en cruciaal om zinnig commentaar te kunnen geven op een situatie die de Franse kiezer en meerbepaald de Franse Linkse kiezer diep geschokt heeft.

Dit onderwerp behandelen is interessant om de systematiek, die binnen de unie van Links en de linkse frontvorming bestaat, te overzien. Zonder vooruit te lopen op de conclusies of de inhoud van deze eindverhandeling is het een simpele vaststelling dat wanneer Links zich verenigd heeft, ze ook positieve resultaten of zelfs de overwinning behaald heeft. Hubert Védrine, in het hierboven vermelde citaat, bevestigt dit feit. Dergelijke factor kan niet anders dan belangrijk zijn in het Franse politieke spectrum als het op deze manier en met een dergelijke regelmaat het politieke gebeuren in Frankrijk heeft bepaald.

Mijn studie richt zich op de samenwerking, in de loop van de 20^e eeuw, van alle partijen en tendenzen die Links in Frankrijk telt, eerder dan op hun verdeeldheid, zelfs al gaan deze twee factoren hand in hand. Gezien het historisch verdeelde karakter van Links in Frankrijk² is het onderwerp ‘Unie van Links in Frankrijk: van Front Populaire tot Gauche Plurielle’ boeiender en vatbaarder voor een studie van politiek-sociologische aard.

---

¹ Er waren 7/8 kandidaten die tot de linkerzijde kunnen gerekend worden (afhankelijk van het feit of Jean-Pierre Chevènement bij Links wordt meegerekend of niet).

² Deze stelling wordt onderbouwd in de corpus van deze eindverhandeling.

Als politiek wetenschapper in spe is het dan ook mijn doel met mijn eindverhandeling bij te dragen tot de studie van dit onderwerp en mogelijk uw interesse, beste lezer, er te kunnen voor opwekken.

Zoals gezegd, deze thesis handelt over de samenwerking, de unie, van Links in Frankrijk. Het onderwerp dat op de voorpagina staat gedrukt is juist, maar deels misleidend: we gaan in deze studie meer botsen op vijandigheid en op hevige concurrentie tussen de linkse partijen en tendenzen dan we geconfronteerd zullen worden met samenwerking en verdraagzaamheid tussen diezelfde partijen. Niettemin blijft onze focus zich richten op deze samenwerking. Het feit dat deze samenwerking een doel heeft, namelijk het samen oppositievoeren of samen regeren, mag niet uit het oog verloren worden. Ook is de keuze waarvoor gematigd Links altijd gestaan heeft wat unie en samenwerking betreft - namelijk een keuze voor het centrum of de communisten - als element in deze eindverhandeling aanwezig.

Structuur en inhoud

De structuur van deze eindverhandeling is zo eenvoudig mogelijk gehouden. Deze eindverhandeling bestaat uit drie delen, waarvan de twee laatste het gros van het corpus voorstellen. Na deze inleiding volgt het eerste deel die de probleemstelling van deze eindverhandeling bespreekt. Het tweede deel behandelt het geschiedkundige verloop van de Linkse frontvorming, vanaf het einde van de eerste wereldoorlog tot de presidentsverkiezingen van 2002. Het derde deel, dat voornamelijk duiding geeft bij de feiten die aangereikt zijn doorheen het tweede deel, probeert de antwoorden op de onderzoeksvragen reeds vorm te geven en een hint op de antwoorden te formuleren die in de conclusies uitgewerkt zullen worden. Als laatste wordt overgegaan tot het beantwoorden van de onderzoeksvragen in de conclusies van dit eindwerk.

DEEL I Probleemstelling

In dit eerste deel wordt eerst de onderzoeksvraag toegelicht en ontleed, waarna de onderzoeksmethode besproken wordt.

1. Onderzoeksvraag

De onderzoeksvraag richt zich op de samenwerking van Links in Frankrijk gedurende de 20^e eeuw. De studie begint na het einde van de Eerste Wereldoorlog en eindigt bij de presidentsverkiezingen van 2002.

Binnen dit tijdsverloop wens ik te onderzoeken welke vormen de Unie van Links heeft aangenomen. Inhoudelijke kwesties van deze samenwerkingsvormen worden bewust op de achtergrond gehouden want dit zou ons te ver van het onderzoeksonderwerp brengen en zou de studie eindeloos rekken. We pogen dus geen analyse te maken van de standpunten van de linkse partijen maar wel van de manier waarop ze zijn gaan samenwerken.

Daarnaast worden de factoren onder de loep genomen die deze samenwerking verhinderd of mogelijk gemaakt hebben, geremd of versneld hebben.

Uiteindelijk wordt ook bestudeerd wat deze verschillende samenwerkingsvormen precies voorgesteld hebben. Welke componenten van Links ze inhield, hoe ze werkten en wat hun historisch verloop was.

De onderzoeksvraag luidt: **Wat is linkse frontvorming in Frankrijk?** Deze vraag omvat de drie punten die hoger vermeld werden. In het antwoord op deze vraag worden doctrinele standpunten en structurele eigenschappen bewust achterwege gelaten. De bedoeling van dit eindwerk is dus een politieke logica bloot te leggen, de logica die tot vandaag het politieke gebeuren van Links in Frankrijk voor een groot deel bepaald heeft en die heeft geleid tot de samenwerking in meer of mindere mate van de linkse partijen, of net niet. Ik heb geen geschiedkundig verslag willen schrijven, en ik heb elementen van economische, sociologische en culturele

aard slechts in de studie betrokken voor zover ze nuttig zijn om de logica achter de unie van Links in Frankrijk bloot te leggen.

Om de onderzoeksvraag duidelijk en eenduidig te maken behandel ik meteen de termen 'Links' en 'Frontvorming'.

1.1. Wat betekent de term Links?

De term Links gaat terug naar de Franse revolutie waar de voorstanders van de koning aan de rechterkant van de voorzitter gingen zitten en de tegenstanders aan de linkerkant plaatsnamen. Met de tijd is de dichotoom Links-Rechts gegroeid tot een label die de scheiding tussen progressieven en conservatieven kwalificeert.

We verstaan met de term Links **het geheel dat gevormd wordt door de linkse politieke partijen die aanwezig zijn in het parlement³ en zich kunnen verenigen om een hypothetische parlementaire meerderheid te vormen⁴**. Dus voornamelijk de socialistische en de communistische partij. Daar mag echter niet bij vergeten worden dat Links veel breder is dan deze twee partijen, en dat in het kader van deze eindverhandeling over tendenzen binnen het politieke spectrum gehandeld wordt, eerder dan over partijen.

Het probleem met deze definitie is dat ze arbitrair, restrictief en te sterk aanleunt bij de 'sens commun' (Duhamel), met andere woorden wat de publieke opinie definieert met de term.

De definitie is arbitrair omdat ze resulteert uit een keuze die bekritiseerbaar is, met andere woorden, ze kan weerlegd worden. Mijn inziens berust ze echter niet op een subjectieve keuze, gezien ze gebaseerd is op een vaststelling, eerder dan op een interpretatie, en het criterium - namelijk de aanwezigheid in het parlement - dat gehanteerd wordt past bij het oogmerk van dit onderzoek, namelijk samenwerking met het oog op machtsverwerving. Een onderzoek over Linkse frontvorming kan

---

³ Voor het aanwezigheids criterium wordt naar de politieke fracties gekeken.

⁴ O., DUHAMEL, *La gauche et la Vème République*, Paris, Presses Universitaires de France, 1980, 27.

moeilijk de parlementaire aanwezigheid van partijen negeren in een definitie. Op die manier worden vakbonden, zuilorganisaties en extreme partijen geweerd.

De definitie is restrictief door de keuze om partijen in aanmerking te laten komen mits ze beschikken over een parlementaire fractie⁵. Evenwel is duidelijk dat in elke fase van Linkse frontvorming, zonder daarmee te willen vooruitlopen op de conclusies van dit eindwerk, de socialisten en de communisten als kernelementen moeten beschouwd worden. Het hypothetische karakter van de meerderheid die zij kunnen vormen vloeit voort uit het feit dat die frontvorming ook tot stand kan komen in periodes waar beide partijen in de oppositie zitten en uit de numerieke sterkte van hun respectievelijke fracties.

Wat het vanzelfsprekende karakter van de definitie betreft, lijkt het dat de institutionele realiteit dicht aanleunt bij de publieke opinie. Duhamel⁶ heeft in zijn studie van de verhouding van Links tot de vijfde Franse republiek aangetoond dat de Franse kiezer aanvaardt om zich op een politieke Links-Rechts as te plaatsen. De ideologische scheiding tussen Links en Rechts wordt dus door de bevolking aanvaard. Wanneer de Franse kiezers socialisten en communisten identificeren met Links en de gaullisten identificeren met het centrum en Rechts, maken ze duidelijk dat er een coherentie is tussen verdeling van de krachten in het politieke spectrum en de topografische representatie van de politiek⁷. Met andere woorden: niemand kan de realiteit van de splitsing tussen Links en Rechts in het hedendaagse Franse politieke systeem ontkennen⁸. Duverger⁹ en Duhamel¹⁰ hebben bewezen dat de ideologie van Links leeft in de bevolking en samengaat met bepaalde sociologische kenmerken¹¹. Los van dit feit meen ik Links in het kader van mijn eindverhandeling niet te mogen definiëren vanuit een doctrinaal standpunt. Het doel van dit schrijfstuk is de vragen

---

⁵ Een parlementaire fractie kan gevormd worden volgens de regels van de Assemblée Nationale wanneer 30 parlementsleden zich verzamelen. Wat de Gauche Plurielle betreft zou een probleem kunnen rijzen gezien drie van de partners. Volgens het intern reglement van het Franse 'Assemblée Nationale' niet over genoeg volksvertegenwoordigers beschikten om een parlementaire fractie te kunnen vormen namelijk de Mouvement des Citoyens, les Verts en de Parti Radical de Gauche (zie verder). Deze partijen zullen zich associëren om een politieke fractie te kunnen vormen, waardoor ze ook in aanmerking komen met deze definitie.

⁶ *Ibid.* 23.

⁷ Namelijk de verdeling Links-Rechts.

⁸ *Ibid.* 28.

⁹ DUVERGER, M., *Les partis politiques*, Paris, Colin, 1969.

¹⁰ DUHAMEL, O., *La gauche et la Vème République*, Paris, Presses Universitaires de France, 1980.

¹¹ Er lijken volgens Duhamel enkele sociologische factoren te spelen in het zich positioneren aan de linkerkant van het politieke spectrum. Links lijkt daarin eerder sociologische gedefinieerd te worden door zijn aanhangers terwijl Rechts eerder als ideologische groep gedefinieerd wordt door zijn aanhangers.

in verband met linkse frontvorming in de Franse politieke geschiedenis te beantwoorden, niet inhoudelijke kwesties te verduidelijken.

Al is de doctrinale achtergrond van Links altijd aanwezig, de term dekt in het kader van deze eindverhandeling voornamelijk een politieke realiteit en meerbepaald een ‘politiek geheel’ gevormd door twee partijen. De frontvorming tussen deze twee partijen (en later andere kleinere partijen) dient nu nog uitgelegd te worden.

Concreet bevinden zich bij het begin van de Eerste Wereldoorlog aan de linkerkant van het Franse politieke landschap twee partijen. De Section Française de l’Internationale Ouvrière¹², tot stand gekomen na het congres van 1905, die 5 verschillende socialistische tendenzen moest verenigen in één partij¹³. Naast de SFIO was er ook de Parti Radical, maar de linkse verankering van deze partij was aan verandering onderhevig. De partij, die later een centrumpositie zou aannemen in het Franse politieke landschap, leunt binnen de tijdsspanne van deze eindverhandeling aan de linker of de rechterzijde naargelang zijn leiderschap. Zoals we zullen zien, was de Parti Radical lid van het Front Populaire¹⁴, maar om het gebruik van de term ‘Links’ in het kader van deze eindverhandeling te vereenvoudigen, zal met deze term enkel naar de partijen verwezen worden die zich op constante en duidelijke wijze aan de linkerkant van het politieke spectrum geplaatst hebben, met name de SFIO en later de SFIC¹⁵. We kunnen spreken van Links in brede en in smalle zin. Links in brede zin bevat het centrum, of tenminste de linkerkant van het centrum, hiermee wordt dan bedoeld dat het naast de klassieke linkse partijen ook de radicalen en dergelijke omvat. Links in smalle zin is, zoals de term aanduidt, veel smaller: het omvat de centrubestanden niet. Een aantal politologen, zoals Duverger, sluiten ook de extreemlinkse bewegingen uit bij het gebruik van links in smalle zin. Binnen het kader van deze eindverhandeling wijst deze dichotomie enkel op de in- of uitsluiting van de radicalen.

---

¹² Verder SFIO.

¹³ Oorspronkelijk allemaal van de lid Parti Ouvrier Français, gesticht in 1879

¹⁴ Een coalitie van linkse partijen (1936) (zie verder).

¹⁵ Section Française de l’Internationale Communiste.

1.2. Wat betekent de term ‘Unie’? Wat betekent de term frontvorming?

Unie en frontvorming wijzen in het kader van deze eindverhandeling op hetzelfde, namelijk de samenwerking van politieke partijen. Deze twee termen worden als synoniemen gebruikt. Frontvorming/unie doelt dus op **de samenwerking van een aantal politieke partijen of ideologische tendenzen op verschillende niveaus en met verschillende graden van intensiteit en formaliteit**¹⁶.

De samenwerking, met wel of niet toegegeven strategische motieven, kent een bepaald doel¹⁷. Dit doel is, vaag gesteld, samen oppositie voeren, of samen de regering te vormen. Uiteindelijk draait deze samenwerking altijd om machtsverwerving.

Wanneer de term ‘Linkse frontvorming’ of ‘Unie van Links’ gebruikt zal worden wordt dus verwezen naar een samenwerking van partijen die tot de linkerkant behoren, met uitsluiting van de centrumformaties.

2. Methode van onderzoek

Zoals in de inleiding werd verduidelijkt bestaat deze eindverhandeling uit twee grote delen. Beide delen zijn gebaseerd op een literatuurstudie en interviews met belangrijke actoren van het proces van de samenwerking binnen Links. Voor zover actoren beschikbaar werden bevonden, zijn uit elke periode van samenwerking actoren aangesproken om informatie te verzamelen die niet in literatuur aangeboden wordt. De gebruikte literatuur strekt van biografieën van belangrijke personages over politieke encyclopedieën tot boeken die het socialisme, het communisme, het centrum en de groene beweging inhoudelijk en geschiedkundig analyseren. Er werd ook veel cijfermateriaal onder handen genomen¹⁸, dat cijfermateriaal bestaat uit

---

¹⁶ M., DUVERGER, *Les partis politiques*, Paris, Colin, 1995, 432.

¹⁷ M., BENASSAYAG, *L'union de la gauche*, Paris, 18/02/04 (interview).

¹⁸ Ik gebruik na 1958 echter hoofdzakelijk cijfermateriaal van de eerste ronde (voor 1958 was er maar één ronde) wanneer het om parlementsverkiezingen gaat, gezien deze cijfers een beter zicht geven op de exacte machtsverdelingen en krachtverhoudingen dan de 2e ronde, waar de ‘discipline républicaine’ en allerlei electorale akkoorden (zie verder) een vertekend beeld geven.

verkiezingsresultaten van parlamentsverkiezingen (vanaf 1919 tot 2002), presidentsverkiezingen (vanaf 1965 tot 2002), zetelverdelingen in het Franse parlement en uiteindelijk resultaten van de opkomst bij nationale verkiezingen in Frankrijk.

3. Problemen

Problemen werden daarnaast voornamelijk ondervonden bij het verzamelen van degelijk cijfermateriaal met betrekking tot verkiezingsresultaten, en dit zowel in Frankrijk als in België. Ook de verschillende soorten data¹⁹ bemoeilijkten de analyse. Het feit dat resultaten uit verschillende bronnen elkaar soms tegenspraken was erg verwarrend. Verder is moeite ondervonden bij het vinden van literatuur die verder ging dan een historische analyse van de linkse beweging in Frankrijk. Bovendien hebben weinig auteurs cijfermateriaal van de verkiezingen (zoals de opkomst) betrokken in hun studie.

---

¹⁹ Percentages of stemmenaantallen, van de ingeschreven kiezers of van de stemmen.

DEEL II Historisch overzicht van de linkse frontvorming

In dit tweede deel wordt vooreerst de situatie van Links besproken na Wereldoorlog I. Na een aantal paragrafen te wijden aan het Cartel des Gauches wordt dieper ingegaan op het Front Populaire, die het eerste grote voorbeeld van samenwerking is in het kader van dit onderzoek. Na het Front Populaire komt de Tweede Wereldoorlog gedurende de welke beperkte vormen van samenwerking zullen bestaan tussen de restanten van de partijen, maar vooral gedurende de welke de basis zal gezet worden voor de directe naoorlogse samenwerking. Na de bevrijding volgt een korte periode van samenwerking. Tot aan de het begin van de Vde republiek zal samenwerking op zich laten wachten. De alternatieve samenwerkingvormen die in deze periode de kop opstaken, worden ook behandeld. Met de inwerkingtreding van de nieuwe grondwet is een nieuwe context geschapen voor de linkse samenwerking. Het zal nog heel even duren voor deze samenwerking een beslissende vorm aanneemt. Voor we daar komen overzien we de verschillende evenementen die tot deze beslissende fase geleid hebben en het verloop van deze evenementen zoals bijvoorbeeld de kandidatuur Defferre, de oprichting van de FGDS en mei '68, maar vooral bekijken we van dichtbij de concentratiebeweging die niet-communistisch Links doorgaat en het beslissende element dat deze hergroepering is voor de toekomstige samenwerking. We gaan over tot de bespreking van de nieuwe socialistische partij die vanaf '69 opgericht wordt. Na het aantreden van Mitterrand als voorzitter van deze nieuwe partij en na de totstandkoming van de Union de la Gauche, die de tweede grote fase is binnen de linkse frontvorming, bespreken we deze fase volledig. Daarna bespreken we achtereenvolgens de verschillende verkiezingen die plaatsvinden na de verkiezing van François Mitterrand tot president in 1981, de verschillende regeringen, waarvan de samenstelling wel of niet beïnvloed werd door een alliantie met de communisten, de perikelen die de socialistische partij kent gedurende deze periode, en die gelinkt zijn aan de toestand van de samenwerking binnen Links op dat ogenblik. Ook het einde van deze fase, bij het aftreden van François Mitterrand als president na zijn tweede ambtstermijn wordt besproken. We sluiten af met de bespreking van de Gauche Plurielle, die de derde fase en laatste fase van de linkse frontvorming in het kader van dit onderzoek is. De totstandkoming en de ontwikkeling die Links is doorgedaan voor de totstandkoming

van deze coalitie wordt ook onder de loep genomen, net als de finale fase voor de verkiezingen van 1997. Uiteindelijk wordt aandacht gewijd aan de presidentsverkiezingen van 2002, om de toestand waarin Links na vijf jaar Gauche Plurielle verbleef, te illustreren.

1. Beschrijving van het linkse landschap na Wereldoorlog I

Voor twee kampen zich kunnen gaan verenigen, moet er eerst en vooral sprake zijn van een splitsing. Ook dit geldt voor mijn onderzoek. Voor we de (al dan niet geslaagde) pogingen tot verenigen van de linkse politieke krachten bekijken, moeten we eerst van naderbij bekijken van wanneer de splitsing dateert die op heel het Franse politieke gebeuren van de 20e eeuw zou gaan wegen.

Voor we de geschiedenis van de frontvorming van dichterbij gaan bekijken nemen we dus de feiten onder de loep, die van één partij, de SFIO, er twee zouden maken, de SFIO en de SFIC.

1.1. Eenheid na Wereldoorlog I (1919)

De SFIO kwam met een relatieve eenheid de Eerste Wereldoorlog uit²⁰: het einde van de oorlog had geen splitsing gekend van de socialistische beweging zoals dat in Duitsland het geval was geweest. Van samenwerking met de radicalen²¹ was echter nog geen sprake²². De afloop van de oorlog zag een grote stijging van de ledenaantallen van de SFIO en de vakbond CGT (Confédération Générale du Travail). De nog steeds unitaire SFIO ging met veel optimisme de verkiezingen van 1919 tegemoet. De SFIO had een volledig nieuw programma voorgesteld, van de

---

²⁰ G., LEFRANC, *Les gauches en France (1789-1972)*, Paris, Payot, 1973, 206.

²¹ 'De radicalen' wordt als synoniem gebruikt voor de radicale partij. De achtergrond van deze synoniem wijst op de grote verdeeldheid die binnen deze partij heerst.

²² R., VANDENBUSSCHE, "Parti Radical", in *Dictionnaire historique de la vie politique française au XXe siècle*, Paris, Presses Universitaires de France, 2003, 895-906.

hand van Léon Blum, dat de revolutie niet afwees maar voorlopig niet nodig achtte: “[la révolution] viendra à son heure historique”. De verkiezingen worden een grote nederlaag voor de SFIO, zowel in stemmen als in zetels.

Kort na de wapenstilstand zouden echter twee opeenvolgende evenementen een duurzame splitsing van de SFIO tot stand brengen. Het eerste was de stemming van defensiekredieten in het parlement: een deel van de partij, dat vaderlandslievend was ingesteld, ging akkoord met de kredieten, een ander deel, dat pacifistisch en internationaal ingesteld was, was tegen. Het tweede evenement is de toetreding tot de IIIe Internationale van Lenin en de 21 condities die daarmee gepaard gingen²³. Het kwam echter nog niet tot een splitsing, maar de spanningen werden er niet kleiner op.

1.2. Congres van Tours (1920)

De officiële splitsing die we vandaag kennen in Frankrijk als de ‘communisten – socialisten’ splitsing, dateert van 1920. Op het congres van Tours kwamen de twee kampen binnen de SFIO tegenover elkaar te staan. De rivaliteit op het congres kristalliseerde zich rond één belangrijk punt, de toetreding van de SFIO tot de IIIe Internationale en de 21 condities die ermee gepaard gingen. Het kamp dat pro toetreding was behaalde de overwinning en vormde een nieuwe partij: de Section Française de l’Internationale Communiste²⁴. Het andere, dat verklaarde voor de ‘vieille maison²⁵’, te gaan zorgen bleef trouw aan de naam SFIO.

Beide partijen dachten dat de splitsing maar van korte duur zou zijn²⁶. Trotski ging zelfs zo ver de SFIO “un groupe insignifiant de dissidents” te noemen²⁷. De leiders van de SFIO gingen de SFIC als ‘le parti de l’étranger²⁸’ bestempelen. Blum ging zelfs verder: “Le communisme ne vise qu’à entretenir chez les hommes l’esprit d’audace et d’attaque. (...) Sa propagande n’instruit pas n’élève pas; elle exalte,

---

²³ De 21 voorwaarden vindt u in bijlage. (Bijlage 1)

²⁴ Verder SFIC.

²⁵ Léon Blum op het congres van Tours, 1920.

²⁶ G., LEFRANC, *Les gauches en France (1789-1972)*, Paris, Payot, 1973, 207.

²⁷ J., KERGOAT, *Histoire du parti socialiste*, Paris, La Découverte, 1997, 27.

²⁸ Een etiket dat later nog veel zou terugkeren in het kader van de koude oorlog.

surexcite, surchauffe.”²⁹ Op deze wijze was de echtscheiding echter al vlug geconsumeerd.

Nu bijna 80 jaar later is het moeilijk te overzien welke maatschappelijke en politieke gevolgen resulteren uit deze organische scheiding.

Het is in een zekere zin opmerkelijk dat de SFIO, die danig verzwakt uit de scheiding kwam, het overleefd heeft: de SFIC telde namelijk 100.000 leden, de SFIO maar 30.000. Verschillende feiten hebben de SFIO levensvatbaar gehouden:

- Van de 68 parlementsleden zijn er 55 bij de SFIO gebleven, wat haar parlementaire carrière niet verbrak.
- Gezien de SFIO voor de verkiezingen van 1924 verschillende electorale akkoorden afsloot met de radicalen en linkse minderheidsgroeperingen, kwam het na de verkiezingen van 1924³⁰ terug met 101 parlementsleden, tegen 16 voor de communisten.
- Het gros van de aanhangers van de CGT³¹, de grootste syndicale beweging van Frankrijk, is trouw gebleven aan de SFIO, wat haar achterban (ondanks de lage ledencijfers) deels versterkte.

De SFIO werd de grootste vijand van de SFIC, en dat deels door hun grote verschillen wat methode en belangen betreft, zoals het citaat van Lefranc duidelijk maakt: “Désormais, il y a, face à face, irréductiblement hostiles, malgré l’obstinations de certains à parler d’une ‘communauté de fins dernières’, deux partis : un Parti socialiste qui se consacre de plus en plus à l’action parlementaire et municipale au point de laisser se détendre ses liens avec les syndicats et avec les coopératives. Un Parti socialiste qui ne croit qu’à l’action ouverte et légale, malgré ses affirmations verbales de volonté révolutionnaire. (...) De l’autre côté, un Parti communiste, qui possède des militants dévoués, parfois jusqu’au fanatisme, qui les formes méthodiquement, dans des écoles, qui exige d’eux une discipline absolue (...) Un parti qui ne considère l’action au parlement que comme une forme de propagande, qui est habile à saisir les thèmes d’agitation populaire, (...)”³²

---

²⁹ Léon Blum geciteerd in M., SADOUD, “Blum Léon”, in *Dictionnaire historique de la vie politique française au XXe siècle*, Paris, Presses Universitaires de France, 2003, 144-150.

³⁰ Zie later.

³¹ Confédération Générale du Travail.

³² G., LEFRANC, *Les gauches en France (1789-1972)*, Paris, Payot, 1973, 209.

2. Le Cartel des Gauches (1924)

Ter gelegenheid van de verkiezingen van 1924 was er voor het eerst weer sprake van een vorm van samenwerking tussen twee linkse partijen, namelijk tussen de radicalen en de SFIO (en enkele andere Linkse politieke groeperingen van kleine omvang). De SFIO en de radicalen hadden weinig gemeen, zowel wat betreft het programma als wat betreft het profiel van hun kiezers. Ze werden eerder samengebracht door een gemeenschappelijke oppositie tegen de politiek van het 'Bloc National'³³. Dat verklaart dan ook deels het beperkte enthousiasme aan beide kanten: "l'idée du cartel fût acceptée à contrecœur par une SFIO rebelle à toute engagement contraignant mais désireuse d'éviter une nouvelle défaite électorale"³⁴ en anderzijds "obligé de redéfinir une stratégie politique et électorale, le Parti radical se rallie au Cartel des gauches avec les socialistes. Les intérêts des deux organisations se rejoignent pour cristalliser les déceptions. Mais cette coalition ne manque pas d'ambiguïtés car, si elle répond aux vœux des militants provinciaux, elle s'impose, en raison, aux dirigeants et à la plupart des parlementaires."³⁵ Deze samenwerking was dus gewenst door de basis, maar boezemde de partijapparaten schrik in. Toch gingen ze samen naar de kiezers als 'le Cartel des Gauches' en behaalden de overwinning. Het Cartel des Gauches had een grotere cohesie aan de dag gelegd dan het Bloc National. Met de verkiezingen van 11 mei 1924, zelfs al haalde het minder stemmen dan het Bloc National (3.4 miljoen tegen 4.5 miljoen voor het Bloc National), haalde het kartel 327 zetels binnen, tegen 228 voor het Bloc National en 26 voor de communisten. De SFIO besliste omwille van doctrinale en strategische redenen om de regering die na de overwinning gevormd werd enkel te steunen (en dus niet aan de regering deel te nemen). Het kartel dat van alle kanten aangevallen werd (de kerk, de communisten, de president, de senaat bekritisieren de regering op hevige wijze) beseftte dat het maar weinig ruimte had om sociale hervormingen door te voeren en beperkte zich dan ook tot bepaalde symbolische maatregelen. Er zou weinig vooruitgang geboekt worden op sociaal vlak. In 1926

---

³³ Het Bloc National was een rechtse coalitie dat aan de macht gekomen was na de eerste wereldoorlog, na de verkiezingen van 1919.

³⁴ J.P., BRUNET, "Cartel des Gauches", in *Dictionnaire historique de la vie politique française au XXe siècle*, Paris, PUF, 2003, 179-184.

³⁵ R., VANDENBUSSCHE, "Parti Radical", in *Dictionnaire historique de la vie politique française au XXe siècle*, Paris, PUF, 2003, 895-906.

was de situatie onhoudbaar geworden na tal van verschillende regeringen onder de meerderheid van het kartel en worden verkiezingen uitgeschreven die door het rechtse kamp gewonnen werden. De eerste poging tot verenigen van de Linkse krachten was op een fiasco uitgedraaid. Herriot, de regeringsleider van het Kartel stak de mislukking op de tegenwerking van de ‘Mur d’Argent’, een ‘coalitie van het Franse financiewezen’ dat zijn regering wilde doen kelderen. Vele specialisten zijn er echter van overtuigd dat het de te grote heterogeniteit van deze coalitie was die elk coherent financieel beleid onmogelijk heeft gemaakt.³⁶ De wensen van de basis, wat sociale hervorming betrof, waren niet ingewilligd, en de samenwerking bezorgde de leiderschappen van de partijen een bittere nasmaak. Het zou dan ook bijna een decennium duren vooraleer er weer sprake zou zijn van samenwerken.

3. Le Front Populaire

3.1. Aanloop naar samenwerking

Léon Blum, die na 1924 alleen aan het hoofd van de SFIO was komen te staan en die had geweigerd in de regering te stappen tijdens de periode van het ‘Cartel des Gauches’ was nu vrij om de politieke lijn van de partij te veranderen. Terwijl de communistische partij met zware interne problemen te kampen had, versterkte de SFIO zich als parlementaire partij.

Voor de totstandkoming van het Front Populaire zijn twee elementen centraal geweest; de grote drang naar eenheid van de arbeidersbasis en de veranderingen van de politieke lijn van radicalen en communisten.

Eerst en vooral begonnen de communisten, die tot dan toe een isolationistische lijn hadden gevolgd, de gevaren in te zien van extreemrechts in Frankrijk, gezien Hitler nu in Duitsland aan de macht was gekomen. Ze kozen om het extreemrechtse gevaar te doen wijken door een alliantie aan te gaan met de andere linkse partijen, zelfs al behoorde daartoe de partij die ze tot dan toe hun

---

³⁶ J.P., BRUNET, “Cartel des Gauches”, in *Dictionnaire historique de la vie politique française au XXe siècle*, Paris, PUF, 2003, 179-184.

aartsvijand genoemd hadden, namelijk de SFIO. Moskou en de Komintern³⁷ waren niet voor niks in deze ommezwaai van de politieke lijn van de PCF³⁸.

Aan de andere kant waren er de radicalen, die zeer gehecht waren aan hun centrum (-spil) positie. Door opeenvolgende interne doctrinale problemen nam een jonge generatie³⁹ het heft in handen. Die leunden aan de linkerkant en begonnen gesprekken voor de vorming van een coalitie. Het belangrijkste verschil, wat de radicalen betreft, was dat deze keer, de vraag naar eenheid met de rest van Links, opgelegd is door de top aan de lagere echelons van de partij. De lokale afdelingen beseften dat ze geen voordelen hadden bij een dergelijke coalitie en verzetten zich dus. De uitslagen van de verkiezingen van 1936 zou hen gelijk geven.

3.2. Herenigd door de angst voor de fascistische dreiging (1934)

Het is de Parijse federatie van de SFIO die het eerst formeel de hand reikte aan de communisten na de betoging van de extreemrechtse liga's op 6 februari 1934 waar 15 doden vielen. Op zes februari vroeg diezelfde SFIO federatie om 'une unité d'action loyale'⁴⁰, en dat door middel van een gezamenlijke betoging. Aan de kant van de SFIO, stoorde dit lokale initiatief danig, gezien totnogtoe een sterke negatieve houding tegenover de SFIC gehandhaafd werd. Aan de kant van de communisten was er eenzelfde scepticisme, maar dat ebde weg onder druk van de basis en op 12 februari zien de Parijse kasseien communisten en socialisten arm in arm door de straten lopen. De linkse tegenbetoging was dus een unitair succes⁴¹.

Na een zeer grote druk van de basis en onder druk van Moskou wat de PCF betreft tekenen de SFIO en de PCF op 27 juli 1934 een 'pacte d'unité d'action contre le fascisme'. Een eerste stap richting samenwerking was gezet.

---

³⁷ G., LEFRANC, *Les gauches en France (1789-1972)*, Paris, Payot, 1973, 215.

³⁸ De SFIC was kort na de splitsing van Tours omgedoopt tot Parti Communiste Français (PCF) of kortweg Parti Communiste (PC).

³⁹ Les Jeunes Turcs met onder meer Pierre Mendès France

⁴⁰ J., KERGOAT, *Histoire du parti socialiste*, Paris, La Découverte, 1997, 32.

⁴¹ *Ibid.* p33.

3.3. Het ‘Comité d’Organisation du Rassemblement Populaire’⁴² (1935)

Op 3 juli 1935 ziet het ‘Comité d’Organisation du Rassemblement Populaire’ het daglicht. Later werd de naam Front Populaire⁴³ gebruikt omdat die meer zou aanspreken⁴⁴.

Vier belangrijke politieke formaties verenigden zich onder het vaandel van het ‘Comité d’organisation du rassemblement populaire’. Namelijk de ‘Parti Radical (onder leiding van Édouard Daladier), de SFIO (onder leiding van Léon Blum en Paul Faure), de PCF (onder leiding van Maurice Thorez) en de minder belangrijke Union Socialiste Républicaine⁴⁵ (onder leiding van Paul Boncour). Daarnaast werden zij vervoegd door tal van organisaties en arbeidersbewegingen. De samenwerking tussen de partijen was misschien nooit mogelijk geweest, waren niet een groot aantal organisaties (een honderdtal⁴⁶) toegetreden tot het Comité naar aanleiding van de massabetoging van 14 juli 1935⁴⁷. Zes onder hen⁴⁸ zouden zetelen in het ‘Comité Directeur du Rassemblement Populaire’ naast de vier partijen.

Deze organisaties hadden een bemiddelaarsrol tussen de partijen die, zoals we duidelijk gezien hebben, niet op natuurlijke wijze samengekomen waren, en waartussen steeds opnieuw conflicten ontstonden.

De communisten hadden gevraagd dat lokale comités van het Front Populaire zouden opgericht worden. De andere partijen vreesden echter dat de communisten deze lokale comités naar hun hand zouden kunnen zetten en verzetten zich dus fel tegen dit voorstel.

---

⁴² Gezien de korte tijdsspanne waarin een groot aantal evenementen rond het Front Populaire zich zal afspelen is in bijlage een historisch overzicht toegevoegd. (Bijlage 2)

⁴³ De naam ‘Front Populaire’ werd naar voor geschoven door Fried, een politiek raadgever van Maurice Thorez.

⁴⁴ *Ibid.* 34.

⁴⁵ Deze partij bestond voornamelijk uit mensen die uit de SFIO gestapt waren ten gelegenheid van het stemmen van de defensiebudgetten na de eerste wereldoorlog.

⁴⁶ Een volledige lijst is beschikbaar in COSTON, H., ‘Rassemblement populaire’, in *Dictionnaire historique de la politique française*, Paris, Coston, 1967.

⁴⁷ G., LEFRANC, *Les gauches en France (1789-1972)*, Paris, Payot, 1973, 218.

⁴⁸ Deze zes waren de CGT, de CGTU, de Ligue des Droits de l’Homme, le Comité de Vigilance des Intellectuels antifascistes, de Mouvement dit d’Amsterdam-Pleyel en een groepering van oudstrijders. (Deze groepering was voor de gelegenheid gesticht om de verschillende Linkse oudstrijdersbewegingen te verenigen.)

3.4. De beweegredenen tot samenwerking

Welke factoren zijn determinerend geweest?

- Aan de kant van de communisten, is Stalin gewaar geworden dat de oorlog niet meer ver af was en wou hij kost wat kost vermijden dat de Sovjet-Unie de oorlog in een geïsoleerde positie tegemoet zou moeten gaan.
- Wat de radicalen betreft, de economische crisis had hun traditionele beleidslijn van ‘gérer les affaires de l’état’ onmogelijk gemaakt en ze leken het risico te lopen van het politieke spectrum te verdwijnen.
- Wat de SFIO betreft, ze begreep stilaan dat ze wel eens een sleutelrol zou kunnen gaan spelen tussen de radicalen enerzijds en de communisten anderzijds. Blum kondigt in de lijn van deze gedachte aan dat het huidige probleem de ‘bezetting van de macht’ is, en niet het voeren van een revolutie. Bij de SFIO is dus wel degelijk een verschuiving in de richting van het centrum te ontwaren, onder invloed van Blum. Anderzijds mag deze stelling ook niet verabsoluteerd worden gezien het revolutionaire karakter van de SFIO voornamelijk een *leitmotiv* was, dat door geen enkele leider binnen de partij nog aangehangen werd.

3.5. Het gemeenschappelijk programma

De bespreking van het programma van het Front Populaire bevestigt die verschuiving naar het centrum. Er was geen sprake meer van nationalisaties, enkel wat betreft de oorlogsindustrieën bleef de mogelijkheid bestaan. Wat betreft het onderwijs en de kolonies was het programma zeer vaag. Het sociale luik van het programma van het Front Populaire was ook van zeer gematigde aard: geen stijging van de lonen, geen betaald verlof en de reductie van het aantal werkuren werd er enkel vermeld zonder dat het doel van de 40 uren week erin vernoemd werd⁴⁹.

---

⁴⁹ Deze 3 programmapunten zouden nochtans de hoekstenen vormen van de latere ‘Accords de Matignon’.

Tijdens het opstellen van het programma kwam het ook voor de eerste keer tot een zwaar conflict, met name in verband met structurele veranderingen van het kapitalistische systeem. De SFIO, de UR en de syndicalisten van de CGT wensten deze terwijl communisten en radicalen die wilden opzij schuiven. De communisten wensten met het Front Populaire eerder een groot aantal stemmen te verzamelen dan een echte planeconomie van socialistische inspiratie te gaan uitvoeren. De communisten en de radicalen gaven op die manier de indruk dat het niet echt ‘menens’ was wat deze samenwerking betrof, en dit zou later duidelijk blijken bij het opbreken van het Front Populaire.

De verkiezingen van 1936 werden gehouden in een algemene sfeer van ‘combativité électorale⁵⁰’ wat de basis betreft. Paradoxaal is dat de publieke opinie en de arbeidersbewegingen deze verschuiving naar het centrum niet volgden. Wel integendeel, gezien de stakingen steeds gewelddadiger werden. Deze discrepantie tussen idealistische, zelfs neigend tot extremistische houding van de publieke opinie in het algemeen en de arbeiders in het bijzonder, en de houding van de partijleiders (inclusief de communistische), zou de basis leggen voor de ontgoocheling in het beleid van de regering van het Front Populaire. Deze ontgoocheling en de verzuring die het teweegbracht tussen de verschillende partners, meer in het bijzonder tussen SFIO en PCF, zou evenzeer als het falen van het ‘Cartel des Gauches’ gaan wegen op de toekomst van de linkse frontvorming.

3.6. De verkiezingen van mei 1936

Nadat de resultaten bekend gemaakt werden bleek dat het Front Populaire over een overweldigende meerderheid beschikte: 376 op 614 zetels. Daarnaast zorgde de nederlaag van de radicalen ervoor dat de SFIO onverwacht de grootste parlementaire groep kreeg met 146 parlementsleden en dus de regeringsleider moest leveren.

De grootste verrassing, naast de overwinning, was dus de verdeling van de krachten binnen het linkse kamp.

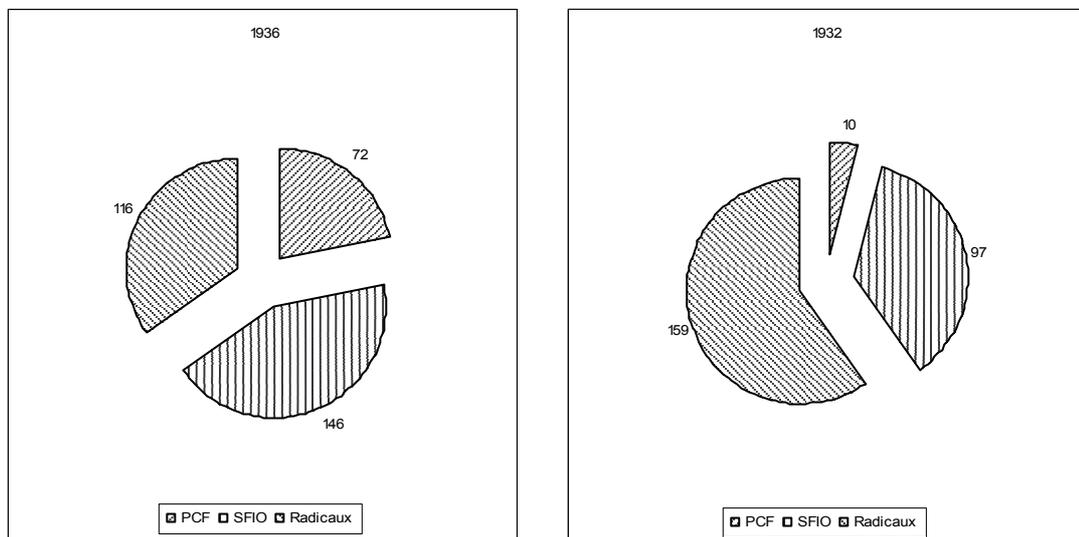
⁵⁰ *Ibid.* 35

Tabel 1. Verdeling zetels PCF, SFIO en radicalen bij parlementsverkiezingen 1932 en 1936

	1936	1932
Radicalen	116	159
SFIO	146	97
PCF.	72	10

Bron : G., LEFRANC, *Les gauches en France (1789-1972)*, Paris, Payot, 1973, 219.

Grafiek 1 : Verdeling zetels PCF, SFIO en radicalen bij parlementsverkiezingen 1932 en 1936

Bron : G., LEFRANC, *Les gauches en France (1789-1972)*, Paris, Payot, 1973, 219.

De vooruitgang die geboekt werd kwam vooral de socialisten en de communisten ten goede. De ongelijke verdeling van de zetels veroorzaakte alvast een zekere mate van irritatie bij de radicalen⁵¹.

⁵¹ *Ibid.* 219.

3.7. De regering ‘Blum’

Tegen alle verwachtingen in was het dus Léon Blum die na de verkiezingen de regering moest vormen. Wanneer, eind mei 1936, bleek dat de communisten niet wensten deel te nemen aan de regering maar wel de regering zouden steunen heerste er een tijdelijke malaise binnen de coalitie. Wat de communisten tot deze positie had geleid is tot op vandaag onduidelijk. Blum besloot zijn functie pas op te nemen nadat het nieuwe parlement ingezworen was en dat gebeurde op 4 juni 1936. Blum had reeds vanaf het begin van het ‘avontuur⁵²’ van het Front Populaire duidelijk gemaakt dat hij zich als objectief stelde om de sociale en economische toestand van de arbeiders te verbeteren, maar dit in het kader van de structuren en de wetten van de IIIe Franse republiek wenste te doen. “Nous agissons à l’intérieur du régime social actuel, de ce même régime dont nous avons démontré les contradictions et l’iniquité au cours de notre campagne électorale. C’est cela l’objet de notre expérience. Et le vrai problème est de savoir, si de ce régime social, il est possible d’extraire la quantité de bien-être, d’ordre, de sécurité, de justice qu’il peut comporter pour la masse des travailleurs et des producteurs.”⁵³ Aan de basis van deze politieke lijn van Blum ligt de ‘théorie du pouvoir’, uitgewerkt vanaf 1926 en die een verschil maakt tussen ‘conquête du pouvoir’ en ‘exercice du pouvoir’: “si la conquête du pouvoir est un acte essentiellement révolutionnaire qui doit mener à la transformation du régime de la propriété, l’exercice du pouvoir respecte la légalité républicaine et se situe dans le cadre des institutions existantes”⁵⁴, en dit werd bevestigd toen Blum premier werd⁵⁵: “Léon Blum, président du conseil, ne fait pas la révolution, : il se contente d’exercer le pouvoir.”⁵⁶

De regering, en dus het programma van het Front Populaire, werden al vlug in de problemen gebracht door twee opeenvolgende evenementen: eerst en vooral de wilde stakingen die overal in het land uitbraken na de verkiezingen en kort daarna de Spaanse burgeroorlog die in een stroomversnelling kwam.

---

⁵² J.C., CAMBADELIS, “De l’union en général et de la gauche plurielle en particulier” in *Les cahiers formation*, nummer 10, pp. 10-12.

⁵³ Toespraak van Léon Blum op 31 mei 1936 voor het congres van de SFIO te Parijs.

⁵⁴ *Ibid.* pp. 15.

⁵⁵ Die functie had toen, net als in België, nog niet die naam gekregen in Frankrijk.

⁵⁶ P, GUIDONI, *Histoire du nouveau parti socialiste*, Paris, Tema, 1973, 42.

De stakingen waren een teken van de druk die arbeidersmassa's op de regering wilden zetten. Deze druk noopte de regering om, onder andere in de 'Accords de Matignon' tussen patronaat en syndicaten, verder te gaan dan er beloofd was in het programma van het Front Populaire, bijvoorbeeld door de 40-urenweek in te voeren. Deze stakingen, die vanaf 21 mei begonnen uit te breken in de hoofdstedelijke grootindustrie gingen voort en bereikten stilaan de hele arbeidersmassa en alle industrietakken die Frankrijk telde. Wanneer Blum zijn regering op 4 juni had voorgesteld, waren bijna duizend bedrijven bezet over het hele Franse grondgebied. Het patronaat was door de loop van de omstandigheden zeer ongerust, en het is dan ook deze actor die, vanaf 5 juni 1936, vroeg om te onderhandelen met de regering en de vakbonden. Deze onderhandelingen zouden leiden tot de akkoorden van Matignon⁵⁷.

In zijn toespraak voor het Franse parlement, ter gelegenheid van zijn inhuldiging, nam Blum haastig een groot deel van de eisen van de stakers in het regeringsprogramma op terwijl die niet aanwezig waren in het programma van het Front Populaire : het betaald verlof en de 40-uren week. De onderhandelingen tussen vakbonden en patronaat vonden plaats op 7 juni en reeds 's avonds werden de akkoorden getekend.

Maar noch deze akkoorden, noch het stemmen in het parlement⁵⁸, van de wetten op de 40-uren week en het betaald verlof volstonden om de stakingen en de bezettingen te doen ophouden. Een maand later, op 7 juli, zouden er nog steeds meer dan 1000 bedrijven bezet zijn: niet alleen waren de meeste werknemers niet opnieuw aan het werk gegaan, maar er werden ook nieuwe bedrijven bezet na de akkoorden van Matignon. De coalitie van het Front Populaire legde al zijn politiek gewicht in de schaal om de stakingen te doen stoppen. Op 11 juli richtte Maurice Thorez, de voorzitter van de PCF, zich tot een aantal partijleden uit de Parijse regio: "Alors, il faut savoir terminer une grève dès que satisfaction a été obtenue. Il faut même savoir consentir au compromis si toutes les revendications n'ont pas été acceptées, mais que l'on a obtenu la victoire sur les plus essentielles des revendications. Tout n'est pas

---

⁵⁷ Al had het patronaat het initiatief hier genomen aanvaardde het dat de regering het initiatief nam ten opzichte van de publieke opinie wat een politiek voordeel inhield.

⁵⁸ Met overweldigende meerderheden, wat erop wijst dat een deel van de oppositie deze wetten mee goedgekeurd had.

possible.”⁵⁹ De socialistische partij trachtte, in de mate van het mogelijke, aan de kant van de regering te staan, wat niet makkelijk was aangezien de regering zich met volle gewicht verzette tegen de stakingen. Blum, zonder nuances, zag de fabrieksbezettingen als een persoonlijke affront, hij sprak van: “l’explosion sociale qui est venue frapper le gouvernement au visage dès son arrivée.”⁶⁰ Vanaf 6 juni keek Blum argwanend toe naar de stakingen, hij vermoedde immers manipulaties⁶¹, onder andere van de vakbondsleiders, die nochtans mee de ‘Accords de Matignon’ onderhandeld hadden. De regering was vastberadener dan ooit en de minister van binnenlandse zaken legde een verklaring af naar alle stakers toe : “Si demain, des occupations de magasins, de bureaux, de chantiers, d’usines ou de fermes étaient tentées, le gouvernement, par tous les moyens appropriés, saurait y mettre un terme.”⁶²

Op 17 juli vond een poging tot staatsgreep plaats in Spanje die zou uitdraaien op een burgeroorlog. Dit evenement zou dramatische proporties aannemen voor de regering. Op 20 juli, in overeenstemming met een vroeger gesloten handelsakkoord, aanvaardde de Franse regering om wapens te leveren aan de Spaanse republikeinen. Op 27 juli, echter, zou de Franse regering daarvan moeten afzien.

Blum heeft uitgelegd dat zijn regering de wapenleveringen gunstig gezind was, maar zich bij een non-interventie politiek had moeten neerleggen uit schrik om een nieuwe wereldoorlog te ontketenen. Een wereldoorlog waarin Frankrijk door deze wapenleveringen meegetrokken zou worden terwijl het land geïsoleerd⁶³ en verdeeld⁶⁴ was. Léon Blum wilde de radicalen niet tegen zich krijgen, noch Groot-Brittannië van zich afsnijden. Gezien hij het Spaanse ‘Frente Popular’ niet ter hulp kon komen, door middel van leveringen van wapens en vliegtuigen, liet hij alle landen die een belang hadden in het conflict een non-interventie beleid aannemen. Hoewel zelfs de Sovjet-Unie daarmee instemde, verzette de communistische partij (en zelfs een deel van de SFIO) zich hevig tegen het Spaanse beleid van de regering.

---

⁵⁹ Maurice Thorez geciteerd in J., KERGOAT, *Histoire du parti socialiste*, Paris, La Découverte, 1997, 36.

⁶⁰ Léon Blum geciteerd in J., KERGOAT, *Histoire du parti socialiste*, Paris, La Découverte, 1997, 37.

⁶¹ J., KERGOAT, *Histoire du parti socialiste*, Paris, La Découverte, 1997, 37.

⁶² Roger Salengro geciteerd in J., KERGOAT, *Histoire du parti socialiste*, Paris, La Découverte, 1997, 37.

⁶³ De term ‘geïsoleerd’ slaat op het feit dat Groot-Brittannië verklaard had neutraal te zullen blijven mocht er een conflict ontstaan.

⁶⁴ De term ‘verdeeld’ slaat niet alleen op het verzet van de rechtse oppositiepartijen, maar ook van de radicalen, die in de regering zaten. Blum was niet bereid dat risico te pakken.

Het conflict dat op het vlak van buitenlands beleid ontstaan was omtrent de Spaanse burgeroorlog zou zich nog verdiepen met het resultaat van de conferentie van München, die ondanks het feit dat de SFIO niet meer in de regering zat, toch door een deel van de SFIO goedgekeurd werden. Vanzelfsprekend was de communistische partij tegen deze akkoorden, waar Stalin niet op uitgenodigd was geweest, en die ze zagen als een deal waarin Hitler de vrije hand kreeg in het Oosten, op voorwaarde dat hij de andere Europese landen met rust liet.

Vanaf dan werd duidelijk voor waarnemers dat “l’expérience Léon Blum et les possibilités de la Gauche sont étroitement limitées par la conjoncture internationale.”⁶⁵ Ook had Léon Blum schrik, zelfs voordat de Spaanse burgeroorlog uitbrak, dat in Frankrijk gewapende onlusten zouden kunnen uitbreken, gesteund door de extreemrechtse liga’s. Onlusten waarop de (linkse) arbeidersbewegingen, gesteund door de communistische partij, gewapenderhand zouden geantwoord hebben.

De ledenaantallen van SFIO en PCF bleven gestaag stijgen na de verkiezingen, maar deze stijging was sterker bij het PCF⁶⁶. Het is niet duidelijk of de PCF op die manier de vruchten plukte van zijn steun aan de regering van het Front Populaire zonder er aan deel te nemen. Te veel factoren spelen zijn hierbij betrokken om dit effect eenduidig vast te stellen.

Op economisch vlak voerde de regering Blum een beleid dat als doel had de economie te doen heropleven door de consumptie aan te sporen. Niettemin, vanaf september, werden de door de akkoorden van Matignon voorziene loonstijgingen zwaar geamputeerd door de stijging van de levenskosten. De regelingen in verband met het betaald verlof hadden een snelle implementatie gekend, de implementatie van de 40-uren week liet echter op zich wachten. Op 14 september probeerde Blum het patronaat opnieuw aan de tafel te krijgen voor een tweede ‘Matignon’, maar bewust dat de krachtenverhouding hen niet meer zo ongunstig was, hield het de boot af. Blum beslist dan om een muntdevaluatie door te voeren, maar het is *too little too late*, en dan vooral *too little*. Bijna zou de regering bij Groot-Brittannië moeten geld lenen. Tegenover een patronaat dat een investeringsstop had ingevoerd, moest Blum

---

⁶⁵ G., LEFRANC, *Les gauches en France (1789-1972)*, Paris, Payot, 1973, 220.

⁶⁶ Het is ook belangrijk in deze context te wijzen op het feit dat de communistische tendens binnen de CGT zich versterkt gezien de meeste nieuwe leden, afkomstig uit de grote industrieën, zich bij deze tendens aansluiten.

veel tegemoetkomingen maken, en op 13 februari beslist hij een ‘pauze’ in de sociale hervormingen in te lassen.

Andere bron van perplexiteit: in een steeds donker wordende internationale context is de regering van het Front Populaire verplicht om zwaar te herbewapenen (wat tegenstrijdig is met de traditionele pacifistische houding van de organisaties die haar vormden). Ongerust over berichten die hem vanuit Praag bereiken, besliste Blum de Frans-Britse as en de Frans-Amerikaanse as aan te halen in de plaats van te werken aan een verbetering van de relaties tussen Frankrijk en de Sovjet-Unie. Het is de vraag in welke mate deze beslissing de oorzaak zal geweest zijn van problemen die de regering van het Front Populaire op binnenlands vlak zou ondervinden vanaf januari 1937. Het feit dat de PCF niet aan de regering deelnam, en dus aan *free-riding* op parlementair en electoraal vlak kon doen, is daar een belangrijke factor in. “Dans quelle mesure les communistes ont-ils souhaité un autre président du conseil plus docile à leurs suggestions (...)?” Tal van evenementen zorgden dat de spanningen groot waren binnen de coalitie: onder andere op 16 maart liet de minister van binnenlandse zaken een meeting van een extreemrechtse partij toe in het centrum van Parijs. De politie bestormde de tegenbetoging die georganiseerd werd door de lokale delegaties van het Front Populaire: er vielen 5 doden en meer dan 300 gewonden. Er heerste grote onenigheid tussen de partners. Op 4 december 1936, na een hevig pleidooi tegen het beleid van de regering inzake de Spaanse burgeroorlog, stemt de parlementaire fractie van het PCF niet het vertrouwen in de regering en onthoudt zich. Aan de kant van de CGT, begon het leiderschap zich steeds meer afstandelijk te gedragen ten opzichte van de regering.

De leden van de partijen van het Front Populaire, die de militante basis van deze coalitie vormden, kregen het dus hard te verduren. De senaat gaf de genadeslag aan de eerste regering van Léon Blum: het weigerde de ‘pleins pouvoirs’, en dat terwijl de Assemblée Nationale die al goedgekeurd had, te geven aan Blum die ze gevraagd had om de ernstige economische situatie van Frankrijk recht te zetten. De Parijse federatie van de SFIO stelde voor om een betoging te organiseren maar Blum verzette zich in alle hevigheid tegen dat voorstel : “Ah! Non! A aucun prix!”⁶⁷ Léon Blum nam ontslag op 22 juni 1937, iets meer dan een jaar na het opnemen van zijn functie. De eerste regering Léon Blum was ten val gebracht.

---

⁶⁷ Léon Blum geciteerd in J., KERGOAT, *Histoire du parti socialiste*, Paris, La Découverte, 1997, 38.

De val van de eerste regering Blum bracht een zware deuk toe aan de mystiek van het Front Populaire. De arbeidersmassa's begrepen niet dat deze regering, die in hun ogen geen regering 'zoals de anderen' was, op dezelfde manier was ten val gebracht als zovele voor hem⁶⁸.

Het congres van de SFIO, op 10 juli 1937, ging van start in een zwaarmoedig klimaat, ondanks het aandikken van het ledenkorps van de partij⁶⁹. Die massale beweging naar de arbeidersorganisaties is vooral de communistische partij ten goede gekomen: deze stelt 328.000 leden te hebben⁷⁰. De PCF had zijn ledenaantal van 1933 met twaalf vermenigvuldigd. Vooral zijn inplanting in de fabrieken was belangrijk, gezien er meer dan 100.000 lokale communistische afdelingen waren in de Franse industrie in 1937. Hetzelfde fenomeen vond plaats in de vakbondswereld waar het ledenaantal van de CGT met 5 vermenigvuldigd werd in minder dan een jaar tijd. Bovendien was de SFIO zeer verdeeld, op het congres kreeg de motie van Blum en Faure slechts 55% van de stemmen. De sociale toestand van het land bleef gespannen, en in maart 1938 kwam Blum terug aan het hoofd van de regering, waar hij probeerde een regering van nationale unie te vormen. Maar de rechtse oppositie weigerde in zijn regering te stappen en het was dus weer met de radicalen dat hij moest werken. Twee weken later brak een staking los in de Parijse metaalindustrie uit onvrede met de collectieve arbeidsovereenkomsten. Blum verzette zich intens tegen de staking, maar ten gevolge van de onverzettelijke houding van het patronaat verhardde de staking. Blum vroeg opnieuw de volmachten om een economisch herstelplan door te voeren dat geïnspireerd was op eerste werken van Keynes. Op 8 april 1938 herhaalde de geschiedenis zich wanneer de Senaat de volmachten weigerde goed te keuren.

Deze keer twijfelde de Parijse federatie van de SFIO niet en riep meteen een betoging bijeen, 20.000 mensen kwamen hun onvrede uiten voor het Palais du

---

⁶⁸ Van dan af begint de doodstrijd van het Front Populaire. Twee regeringen onder radicaal leiderschap (beide onder Chautemps, de eerste met participatie van de socialisten, de tweede zonder) leiden naar een derde regering Blum, die echter een kort leven beschoren was, gezien hij reeds enkel weken later ten val werd gebracht. De militanten van de SFIO hebben ook nooit begrepen waarom Blum in deze regering een poging had gedaan om een regering van nationale unie te vormen met mensen zoals Georges Mandel en Paul Reynaud, die de socialistische partij steeds bestreden had.

⁶⁹ De 110.000 leden van 1934 zijn er nu 280.000 geworden.

⁷⁰ Het ledenaantal van de communistische partij is lang een dubieus gegeven geweest. Het is nooit duidelijk geweest hoeveel van die leden, leden waren op indirecte wijze.

Luxembourg, waar de Senaat zitting heeft. Dat kon niet baten. Blum nam opnieuw ontslag. Zijn tweede regering had welgeteld 26 dagen geduurd.

3.8. Epiloog (1938)

Velen hadden gedacht dat Pétain het roer in handen zou nemen na het mislukken van Blum, maar dat gebeurde nog niet. Edouard Daladier, een radicaal, vormde een regering waar de socialisten afwezig waren⁷¹, maar die ze wel steunden⁷². De senaat gaf Daladier zonder problemen de volmachten die ze net aan Blum had geweigerd. Drie weken later, onder het voorwendsel dat de PCF de akkoorden van München⁷³ niet goedkeurde, verbrak de radicale partij de coalitie van het Front Populaire. Daladier vroeg aan Paul Reynaud⁷⁴ minister van Financiën te worden, deze aanvaardde en liet meteen de verworven rechten in verband met de 40-uren week terugschroeven. Op 12 november 1938 stelde hij zijn wetten voor en kondigde aan dat “la semaine des deux dimanches a cessé d’exister.”⁷⁵ Grote stakingen volgden maar die werden enerzijds niet volledig gevolgd en anderzijds had het patronaat zich op die bewegingen kunnen voorbereiden, het verrassingseffect van een ‘grève générale’ was voorbij. Op 10 december 1938 kantelde de meerderheid in het parlement volledig, de regering kreeg het vertrouwen met de stemmen van Rechts en de radicalen, tegen de socialisten en de communisten. Het Front Populaire was niet meer.

---

⁷¹ Dat is op het SFIO congres bij unanimité van de stemmen beslist.

⁷² Die steun aan de regering is echter maar met 52 % van de stemmen goedgekeurd.

⁷³ Een korte uitleg van de conferentie van München vindt u in bijlage. (Bijlage 3)

⁷⁴ Paul Reynaud was een politicus van de Radicale partij die bekend stond voor zijn ultraconservatisme en zijn rechtse signatuur.

⁷⁵ Paul Reynaud geciteerd in J., KERGOAT, *Histoire du parti socialiste*, Paris, La Découverte, 1997, 40.

3.9. Beoordeling

Hoe moet het experiment van het Front Populaire nu beoordeeld worden? Als een volledig succes? Welzeker niet. Het falen op financieel, economisch of diplomatisch vlak is vrij duidelijk. Deze Unie van linkse partijen had beloofd “le Pain, la Paix, la Liberté⁷⁶”. De internationale conjunctuur bracht de kiezers de oorlog, beperkingen en onderworpenheid.⁷⁷ Niettemin kan het Front Populaire allerminst een volledige mislukking genoemd worden. “Le Front Populaire à réussi à canaliser vers des objectifs pacifiques l’immense vague d’espoirs qu’il avait soulevée.”⁷⁸ De set van sociale hervormingen die tot stand kwam na de akkoorden van Matignon of die in die akkoorden beloofd werd, heeft voorgoed de conditie van de arbeiders veranderd gezien de macht van de patroons er formeel ingeperkt werd. Half succes, halve mislukking, wel is altijd het gevoel blijven leven bij de arbeiders en de kiezers van het Front Populaire “qu’on aurait pu obtenir d’avantage.”⁷⁹

Communisten en socialisten hadden elkaar tussen de wereldoorlogen nooit kunnen vinden op het vlak van buitenlands beleid. In de beginfase van het Front was dit feit echter op de achtergrond beland en kreeg het binnenlands beleid alle focus. Maar vlug zouden nieuwe tegenstellingen oprijzen, onder andere met de Spaanse burgeroorlog.

Deze eerste echte poging om de linkse krachten te verenigen struikelde dus over een gebrek aan overeenstemming welke de politieke richting die er moest gegeven worden aan de alliantie. Het politieke spectrum tussen radicalen en communisten was te breed en liet niet toe dat er een beleid uitgestippeld werd dat beide bewegingen tevreden stelde. Zelfs binnen de SFIO waren er tegenstellingen tussen de linker- en de rechtervleugel. De voorwaarden die hadden geleid tot de totstandkoming van de unie gedurende de zomer van 1935, namelijk het bestrijden van het stijgende fascisme, bleken niet langdurig en sterk genoeg te zijn opdat een minimaal akkoord in verband met het beleid van de regering tot stand zou kunnen komen. Blum was na de val van zijn tweede regering bewust van het deels falen van

---

⁷⁶ Verkiezingsslogan van het Front Populaire.

⁷⁷ G., LEFRANC, *Les gauches en France (1789-1972)*, Paris, Payot, 1973, 221.

⁷⁸ *Ibid.* 221.

⁷⁹ *Ibid.* 221.

het 'experiment' maar hij bleef het idee van het Front Populaire verdedigen (en de beslissingen van zijn partij wat dat betreft), en dat terwijl de communisten, de radicalen, en velen in zijn eigen partij daar al lang geen moeite meer voor deden:

Il y avait alors quelques-uns d'entre nous, et Marceau Pivert était, comme toujours, le plus catégorique et le plus net, qui disaient: « Il faut revendiquer le pouvoir, il faut saisir cet instant qui est un instant révolutionnaire et, si on nous oppose la moindre résistance, eh bien, il faut transformer l'exercice légal en conquête révolutionnaire » (...) Le parti répondit : « non, tout n'est pas possible, et tout n'est pas possible parce que le vainqueur n'est pas le parti socialiste, parce qu'il n'est pas une alliance de partis prolétariens, parce qu'il est le rassemblement populaire... Je sais bien que nous n'étions pas un cabinet tout à fait pareil aux autres. Mais enfin, tout de même, nous étions un cabinet légal, un cabinet régulier, un cabinet constitutionnel, un cabinet reposant sur la légalité et la tradition républicaine soumis à toutes les lois et à toutes les règles constitutionnelles de la République... Et, dans le fond, ce qui vous révolte, ce que vous ne pouvez pas accepter, c'est qu'il soit un parti comme tant d'autres, dans les mêmes conditions que d'autres. Et il est un parti comme d'autres, parce que dans le fond, essentiellement, il n'était pas aussi différent que vous l'avez cru. Parce que, bien que porté par cette immense vague de volonté et d'espoir, malgré tout, il n'était qu'un gouvernement d'exercice du pouvoir par une collaboration de partis, dans le cadre de la société présente et de la légalité républicaine.⁸⁰

4. Gescheiden wegen

4.1. De aanloop naar de Tweede Wereldoorlog (1939)

Het einde van de coalitie van het Front Populaire had het vertrouwen van de partners in elkaar al danig aangetast. De situatie waarin communisten en socialisten, zelfs na het wegvallen van het Front Populaire elkaar nog konden vinden in gezamenlijk verzet tegen de politiek van de regering Daladier werd ondersteboven gezet wanneer het pact tussen de Sovjet-Unie en nazi-Duitsland⁸¹ bekend gemaakt werd. Na enkele uren van verbijstering en door verstomming geslagen te zijn⁸² aanvaardde de

---

⁸⁰ Léon Blum geciteerd in J.C., CAMBADELIS, "De l'union en général et de la gauche plurielle en particulier" in *Les cahiers formation*, nummer 10, pp. 17.

⁸¹ Het pact (die in het buitenland de naam 'duivelspact' kreeg) werd gesloten op 23 augustus 1939.

⁸² G., LEFRANC, *Les gauches en France (1789-1972)*, Paris, Payot, 1973, 222.

communistische partij het beleid van Stalin⁸³. De communistische partij werd onmiddellijk in de illegaliteit geworpen door maatregelen die genomen werden door de regering Daladier na de bekendwording van het Duivelspact. In haar clandestiene propaganda keerde de communistische partij zich vanaf dan tegen de regering en haar politiek van nationale defensie.

De socialisten, echter, schaarden zich volledig achter het beleid van nationale defensie. Léon Blum en zijn volgelingen oordeelden dat de oorlog op energieke wijze gevoerd moest worden, en bekritiseerden Daladier omdat hij volgens hen te zacht was ten opzichte van Duitsland.

De evenementen van mei-juni 1940 zorgden ervoor dat de meerderheid van de socialistische parlementsleden de wapenstilstand aanvaardden en de ‘pleins pouvoirs’ aan maarschalk Pétain toekenden op 10 juli 1940 te Vichy. Rond Léon Blum stemmen 6 SFIO senatoren en 28 parlementsleden tegen de volmachten aan de held van de Eerste Wereldoorlog. Het tijdperk van het Vichy regime kon beginnen⁸⁴.

Vele onderzoekers hebben zich na het bijtreden van vele Linkse politici tot het Vichy regime afgevraagd welke redenering hen daartoe had kunnen brengen. Vooreerst moet gezegd worden dat de term ‘bijtreden’ waarschijnlijk door velen onder hen niet aanvaard zou worden. Eerst en vooral omdat voor iedereen het legale regime dat van Vichy was, wat voor de publieke opinie bevestigd werd door de aanwezigheid in Vichy van de voorzitters van Kamer en Senaat. Anderzijds gaat het voor velen om een ‘beleid van aanwezigheid’⁸⁵, gestoeld op verschillende redenen: voor vele linkse politici is de oorlog een noodlottige misstap. Frankrijk had volgens hen niks te winnen met de oorlog, alleen maar veel te verliezen. Ze wilden redden wat te redden was, en in de mate dat een compromis met de vijand mogelijk was, een zo goed mogelijk compromis voor Frankrijk uit de wacht slepen. Naarmate het Vichy regime zijn macht en het Duitse legerapparaat zijn greep op de situatie verloor, zouden meer en meer linkse politici zich achter de Gaulle scharen, met of zonder in het verzet gezeten te hebben. In juli 1940 was de communistische partij⁸⁶ slecht geplaatst om gewetensbezwaren te laten blijken ten opzichte van het beleid

---

⁸³ Ongeveer één derde van de parlementsleden van de partij stapte na deze beslissing uit de partij.

⁸⁴ De parlementsleden die aan dit regime hebben meegewerkt worden in Frankrijk nog altijd als collaborateurs beschouwd.

⁸⁵ *Ibid.* 223.

⁸⁶ Intussen was de PCF in de clandestiniteit terecht gekomen.

van de socialistische partij. Voor hen bleef namelijk het Duits-Sovjet pact nog altijd zijn waarde behouden. Wanneer, een jaar later, Duitsland de Sovjet-Unie aanvalt verandert de houding van de communisten volledig. Zij werpen zich meteen in het verzet, waar zij rivaliseren op het vlak van ijver met degene die zij net voordien nog de nalopers van het kapitalisme van Londen en Washington noemden, namelijk de clandestiene zijde van de SFIO.

4.2. Oorlog en verzet (1940)

Vanaf 10 juli 1940, het moment waarop de volmachten aan maarschalk Pétain toegekend werden, tot 30 maart 1941 splitste de nog officiële zijde van de SFIO zich in twee groepen. De eerste, voornamelijk rond de figuur van Paul Faure⁸⁷, trok zich terug en bleef stil, de tweede collaboreerde aan het Vichy regime. Deze splitsing was echter enkel aan de top waarneembaar en bereikte niet de basis. Het gemiddelde partijlid deed op dat moment weinig: van een directie van de partij was geen sprake meer en het netwerk van gekozenen was danig verdund⁸⁸. Wat de gekozenen die nog in functie waren betreft, in het beste geval behartigden ze de lopende zaken, in het slechtste geval collaboreerden ze.

Beide Linkse partijen waren eigenlijk op een laag pitje terechtgekomen. De SFIO kon zich herpakken dankzij de verzetsbewegingen die door lokale partijfiguren⁸⁹ opgericht werden.

De eerste pogingen om een nieuwe, clandestiene partij op poot te zetten dateren van 1941. In de bezette zone ‘Noord⁹⁰’, slaagde Henri Ribière erin een hoopje syndicalisten van de CGT en socialistische kernen uit Parijs en Roubaix te verzamelen tot één groep. In de vrije zone ‘Zuid⁹¹’, richtte Daniel Mayer, die later een rol zou spelen in de regering van Algiers, de ‘Comité d’Action Socialiste’ op.

---

⁸⁷ Paul Faure was voorzitter van de SFIO.

⁸⁸ In augustus 1940 werden door de regering van Vichy alle ‘Conseils Généraux’ opgeheven (soort regionale assemblee op het niveau van de departementen), en in november worden alle gemeenteraden (van gemeenten van meer dan 2000 inwoners) verwijderd en direct benoemd door de regering.

⁸⁹ Eerst buiten het kielzog van de partij wat de SFIO betreft.

⁹⁰ Onder Duits gezag

⁹¹ Onder gezag van het Vichy bewind.

Alles samen verzamelden ze ongeveer 2000 socialistische militanten, wat net iets meer is als 1 % van het aantal van 1939, en dan nog betekent dat niet dat deze kleine groep zich inliet met actieve bijdrage aan het verzet, laat staan aan het gewapende verzet. Het proces tegen Léon Blum, waarmee het Vichy regime de oud-regeringsleider (en via hem het Front Populaire) wou veroordelen, opende op 22 februari 1941. Een paar weken volstonden Léon Blum om van beklagde aanklager te worden. Op 11 april vroegen de Duitsers aan het Vichy regime, bewust dat Blum de situatie in zijn voordeel aan het draaien was, om het proces stop te zetten. Maar het was al te laat: de weerklank die het proces in de media gekregen had was aanzienlijk. Via Blum had de verzetszijde van de SFIO zich uitgedrukt, en aan de leden duidelijk gemaakt wat de ‘te volgen weg’ was. Daarenboven had ze legitimiteit bezorgd aan degene die zich reeds in de verzet geëngageerd hadden⁹². De omvorming van het ‘Comité d’Action Socialiste’ in 1943 tot ‘Parti Socialiste’ voltooide dat proces: het officieuze SFIO had opnieuw de controle over de partij. De SFIO die zich in de aanloop naar de oorlog gediscrediteerd had met het Vichy regime of de Duitsers was definitief uitgeschakeld.

De verzetsbewegingen ontwikkelden zich eerst zelf, voor er werkelijk sprake kon zijn van partijcoördinatie. Het was dan ook met het grootste scepticisme dat de verzetsbewegingen de partijen hen formeel hebben zien vervoegen in de ‘Conseil National de la Résistance⁹³’, die diende om de inspanningen van de verzetsbewegingen te coördineren. Er is dan ook het ganse politieke gewicht van Jean Moulin (leider van de verzetsbewegingen in Frankrijk) en generaal De Gaulle voor nodig geweest om de verzetsbewegingen te overtuigen. Dankzij de ‘Conseil National de la Résistance’, die eerst enkel een representatieve organisatie plachte te zijn, kregen de politieke partijen hun plaats terug⁹⁴.

De verzetsbewegingen hielden zich in het kader van de CNR niet enkel met allerlei verzetsdaden tegen de Duitse bezetter bezig, ze maakten na enige tijd ook plannen voor de toekomst. In dit kader meenden ze dat na de oorlog samenwerking tussen alle Linkse formaties noodzakelijk was⁹⁵. En die moest volgens de verzetsbewegingen op volgende wijze bereikt worden: “Dans notre esprit, il devra

---

⁹² J., KERGOAT, *Histoire du parti socialiste*, Paris, La Découverte, 1997, 44.

⁹³ Verder CNR

⁹⁴ C., BOURDET, La politique intérieure de la résistance, in *Temps Modernes*, nummer 112-113, pp 1847.

⁹⁵ F.G., DREYFUS, *Histoire des gauches en France (1940-1974)*, Paris, Grasset, 1975, 21.

travailler avec et en collaboration étroite avec le parti communiste français et pourrait même former avec lui dès sa constitution un front patriotique qui proposerait au pays un minimum de volonté commune.”⁹⁶ Op deze manier maakten de verzetsbewegingen, die nooit hadden deelgenomen aan de partij-intriges en de vijandschappen tussen PCF en SFIO, duidelijk dat de communistische partij als integraal deel moest deelnemen aan een linkse coalitie. Het ‘minimum de volonté commune’ sloeg op het feit dat, ondanks de doctrinale verschillen, samenwerking toch mogelijk moest zijn.

5. La libération (1944)

Wanneer op 9 september 1944, na de bevrijding van Parijs, de samenstelling van de voorlopige regering wordt bekendgemaakt, is het duidelijk dat Frankrijk een ‘linkse’ regering heeft⁹⁷. Op 22 ministers zijn er 12 die komen van de partijen die het vroegere Front Populaire samenstelden. Er zijn ook voor het eerst twee communistische ministers, naast vier socialistische ministers en evenveel radicalen. Daarnaast konden nog eens zes ministers tot de linkse strekking gerekend worden. Het programma dat de voorlopige regering naar voor brengt is ook een ‘Links’ programma. Daarenboven is het zo dat in bevrijd Frankrijk, het meestal de linkse groeperingen (van overwegend communistische signatuur) zijn die het heft in handen hebben, zowel op het officiële als op het clandestiene niveau. De linkse partijen, die in een slechte positie de oorlog ingestapt waren, komen dus relatief versterkt uit de oorlog, en krijgen nu de kans om samen te werken in de regering.

Om de veiligheid van de Franse staat te garanderen, met betrekking tot het gedrag van de (communistische) militias, zou generaal De Gaulle een deal sluiten met de Sovjet-Unie: de militias die in het verzet uit de PCF waren ontsproten werden ontbonden en Maurice Thorez die op ballingschap was in de USSR mocht terugkeren naar het vaderland⁹⁸.

---

⁹⁶ *Ibid.* 22.

⁹⁷ *Ibid.* 27.

⁹⁸ Hij was in Frankrijk veroordeeld en zijn nationaliteit ontnomen voor desertie, maar mocht nu als volwaardig burger terugkeren naar Frankrijk.

Bij de bevrijding hield de SFIO, om de smet van het Vichy regime van zich af te krijgen, een schoonmaak onder haar leden, en meer belangrijk: onder haar mandatarissen⁹⁹. Het voornaamste doel van de SFIO op dat moment was de publieke opinie haar rol in het toekennen van de volmachten aan maarschalk Pétain, te laten vergeten. Anderzijds, wat in contrast staat met officiële retoriek van de partij, was het ook de bedoeling op dat moment om een mogelijke organische fusie met de communisten voor te bereiden. Binnen de leidende kringen van de partij werd op dat moment de idee van een hereniging van de twee partijen aanvaard¹⁰⁰. “La fraternité des combats oblitère les divergences anciennes, entame le capital accumulé de méfiances et de rancunes.”¹⁰¹ De twee partijen hadden zich in het verzet dus klaarblijkelijk teruggevonden. De vraag was nu, zonder dat iemand daar openlijk over praatte, of beide partijen deze samenwerking in normale politieke omstandigheden zouden kunnen verder zetten en verzilveren. Het SFIO congres van 12 november 1944 stemde een motie die het in de volgende termen stelde:

“Le Parti socialiste renouvelle solennellement au Parti Communiste Français, avec sa loyauté et sa traditionnelle bonne foi, l’offre d’unité déjà faite dans la lutte clandestine¹⁰².”

Onderhandelingen zullen dan ook plaatsvinden, geleid door Léon Blum. Het lijkt vandaag dat Léon Blum, met deze onderhandelingen eerder tijd wilde winnen dan de twee partijen echt weer te laten samenvoegen. Misschien meende hij dat de communistische vloedgolf die op dat moment over Frankrijk ging met de tijd zou tanen, en bij de volgende verkiezingen de socialisten daar de vruchten van zouden kunnen plukken¹⁰³. Van een communistische vloedgolf was er inderdaad sprake, zoals Bréchon het stelt: “Cette poussée considérable [du PCF] s’explique par le prestige acquis dans la Résistance par les militants. De plus, le programme communiste, largement inspiré du Conseil National de la Résistance, n’apparaît pas aussi révolutionnaire qu’avant-guerre et le parti, pour la première fois de son histoire, participe au gouvernement : il y a des ministres communistes qui exercent

---

⁹⁹ 81 parlamentsleden en 3 senatoren die in het parlement de volmachten aan maarschalk Pétain hadden toegekend werden uit de partij gezet, onder andere de oud-voorzitter Paul Faure.

¹⁰⁰ Dat idee was ook al geopperd binnen de SFIO in 1936, maar werd losgelaten toen vastgesteld werd dat het ledenaantal van de communistische partij het ledenaantal van de SFIO had overtroffen.

¹⁰¹ C., WILLARD, *Socialisme et communisme français*, Paris, Armand Colin, 1967, 141.

¹⁰² Ingediend door Jules Moch.

¹⁰³ G., LEFRANC, *Les gauches en France (1789-1972)*, Paris, Payot, 1973, 227.

leurs fonctions sous l'autorité rassurante du général de Gaulle.”¹⁰⁴ Léon Blum, die zich teleurgesteld voelde in de attitude van de Sovjet-Unie in het naoorlogse Europa en in sommige praktijken van de communistische partij, stelde op het congres van de SFIO¹⁰⁵ drie voorwaarden die voorafgaand aan de hereniging moesten ingelost worden:

1. socialisten en communisten moeten hun beider doctrines confronteren
2. moeten aan alle niveaus van participatie de integrale democratie invoeren en beloven die te respecteren overal in de wereld
3. de nieuwe partij mag aan geen enkele buitenlandse staat gebonden zijn

Het socialisme waaraan Léon Blum dacht als hij deze voorwaarden formuleerde was een humanistisch socialisme, een socialisme dat niet de communistische tendens omvatte¹⁰⁶. Dit wijst op het feit dat Blum niet meer geloofde in een samenwerking met de communisten. Of het falen van het Front Populaire daar voor iets tussen zat is tot nog toe niet uitgeklaard. In een toespraak aan het congres van de SFIO, op 1 september 1946 stelt hij het zo:

Vous avez peur de la nouveauté jusque dans les alliances politiques. Du moment où il n'est pas possible au parti d'exercer seul le pouvoir, du moment où le pouvoir ne peut être détenus que par une coalition de partis, vous êtes obligé d'admettre le principe de cette coalition, mais beaucoup d'entre vous sont incapables d'imaginer une autre combinaison que celles qu'ils connaissent par expérience, dont ils ont la vieille habitude, comme les combinaisons du type Cartel ou Front Populaire¹⁰⁷.

De onderhandelingen onder leiding van Blum met de communisten zouden dan ook niks opleveren. Het falen van deze onderhandelingen werd door de basis en een deel van het partijapparaat¹⁰⁸ als een klap in het gezicht aangevoeld¹⁰⁹: er was namelijk grote hoop gesteld in deze structurele samenwerking. Na de verkiezingen van 1945 zou voor de SFIO de tweede klap volgen: niet de SFIO, maar wel de PCF, werd de grootste partij van Frankrijk. Deze twee opeenvolgende 'klappen' zouden het gros van de partijleden en het partijapparaat ertoe brengen radicaal van standpunt te veranderen wat de samenwerking met de communisten betrof: van een situatie van

---

¹⁰⁴ P., BRECHON, *La France aux urnes. Soixante ans d'histoire électorale. Edition 2004*, Paris, La documentation française, 2004, 180.

¹⁰⁵ 12-15 augustus 1945

¹⁰⁶ G., LEFRANC, *Les gauches en France (1789-1972)*, Paris, Payot, 1973, 228.

¹⁰⁷ C., HURTIG, *De la SFIO au nouveau Parti socialiste*, Paris, Armand Colin, 1970, 23.

¹⁰⁸ Het partijapparaat was over dit onderwerp zeer verdeeld.

¹⁰⁹ Terwijl deze in feite door de leiding van de eigen partij was veroorzaakt, namelijk Léon Blum.

gewenste samenwerking evolueerde men naar een situatie van concurrentie. Die concurrentie had al bestaan in de jaren na de splitsing en voor de vorming van het Front Populaire, maar deze keer was de SFIO de zwakste¹¹⁰ van de ‘frères ennemis’ geworden.

De verkiezingen van 1945 hadden van de communistische partij de grootste partij aan de linkerkant van het Franse politieke spectrum gemaakt : “[le résultat des élections de 1945] accrut la méfiance des socialistes à l’égard du Parti communiste, elle renforça simultanément en leur sein les tendances à n’abandonner à celui-ci ni le terrain de la doctrine ni celui de l’opposition.”¹¹¹ Wat hen verenigde bleek meer en meer plaats te moeten maken voor wat hen verdeelde: *in casu* het Sovjetnationalistisch¹¹² karakter van de PCF. Zoals Bergounioux en Grunberg het stellen:

“Les dix années passées depuis l’échec de la première tentative d’unité organique n’avaient pas détruit le tropisme ancien, mais le changement des données de la situation lui avait ôté toute signification. Les socialistes, au fond, ne souhaitent plus la fusion.”¹¹³

Het voornaamste probleem waar de SFIO mee te kampen kreeg werd het formuleren van een antwoord aan diegenen binnen de partij waarvan de roep tot het vormen van een grote arbeiderspartij steeds luider werd, die de christendemocraten zou omvatten samen met de socialisten. Maar de krachten die streefden naar het seculier blijven van de partij hielden de bovenhand en er werd dus niks ondernomen. Er kan aangenomen worden dat de afwezigheid van Léon Blum daar een oorzaak van was¹¹⁴, gezien, conform het hoger vermelde citaat, Léon Blum een grote voorstander was van samenwerking met het centrum. Met andere woorden, de SFIO weigerde een fusie op haar rechterzijde, na die geweigerd te hebben op haar linkerkant. De socialistische partij kreeg daarna nog veel voorstellen tot samenwerking vanwege de communistische partij, voor het vormen van een grote Franse arbeiderspartij. De voorstellen van de PCF kwamen onder de vorm van een ‘projet de charte d’unité de la classe ouvrière de France’ die een tiental voorwaarden telden en voor de SFIO

---

¹¹⁰ Dit zou dan ook bijna 30 jaar duren.

¹¹¹ A., BERGOUNIOUX, G., GRUNBERG, *Le long remords du pouvoir*, Paris, Fayard, 1992, 167.

¹¹² *Ibid.* 167.

¹¹³ *Ibid.* 167.

¹¹⁴ Blum had het idee van een Franse socialistische partij van ‘Labour’ type uiteengezet in zijn boek ‘A l’échelle humaine’, dat hij tijdens zijn gevangenschap geschreven had.

onaanvaardbaar bleken te zijn. De SFIO die nog met haar gedachten bij de verzetsbewegingen en de CNR zat, antwoordde met het voorstel tot oprichting van een ‘comité d’entente’.

De romance tussen de PCF en de SFIO die tijdens het verzet was ontstaan duurde dus niet lang. Het verkillen van het internationale klimaat tussen Oost en West zorgde ervoor dat de twee partijen lijnrecht tegenover elkaar kwamen te staan¹¹⁵. De koude oorlog heeft hierin zijn duidelijke gevolgen gehad voor de linkse frontvorming in Frankrijk.

De poging om met de Mouvement Républicain Populaire¹¹⁶, de SFIO en alle verzetsbewegingen een grote partij te vormen mislukte ook en het is dan dat de verzetsbewegingen zich gingen verenigen in een nieuwe partij, namelijk de ‘Union Démocratique et Sociale de la Résistance’¹¹⁷

Uit die laatste poging tot vorming van een grote arbeiderspartij in Frankrijk concludeert François Dreyfus dat lang voor de verkiezingen van oktober 1945 de linkse partijen hun oude gewoontes van voor de Tweede Wereldoorlog teruggevonden hadden.

De verkiezingen van 1945 brachten één belangrijk feit aan het licht: dat socialisten en communisten samen heel dicht bij een absolute meerderheid in het parlement stonden. De PCF mocht dan nog geïsoleerd lijken door de weigering tot samenwerking¹¹⁸ van de SFIO, de communistische partij “jouissait d’un prestige et d’une puissance qu’en France il n’avait jamais connu”¹¹⁹. De SFIO ging alleen de verkiezingen tegemoet gezien samenwerking met MRP of radicalen op inhoudelijk vlak niet mogelijk bleek te zijn: soms streed ze zij aan zij met de communisten, meestal tegen hen¹²⁰.

---

¹¹⁵ C., WILLARD, *Socialisme et communisme français*, Paris, Armand Colin, 1967, 144.

¹¹⁶ Verder MRP. De Mouvement Républicain Populaire was een partij van christelijke, centrumrechtse signatuur. Deze partij was gesticht in 1944 en had zich snel ontwikkeld tot massapartij. Haar teloorgang zou echter even snel ingezet worden bij de totstandkoming van de Vde republiek en haar opgang in de Gaullistische rechtse tendens.

¹¹⁷ Verder UDSR.

¹¹⁸ Bij de gemeenteraadsverkiezingen van 1945 werden geen gemeenschappelijke lijsten samengesteld.

¹¹⁹ F.G., DREYFUS, *Histoire des gauches en France (1940-1974)*, Paris, Grasset, 1975, 35.

¹²⁰ Dit vooral tijdens de voorbereidingen van het referendum en de verkiezingen van 1945.

De verkiezingen gaven een onverwacht resultaat: de communistische partij werd de grootste partij van Frankrijk met 5.000.000 kiezers¹²¹. Ze stak de socialistische partij ruim voorbij die in 1936 nochtans nog twee maal zoveel stemmen had gehaald. De tweede grote winnaar van deze verkiezingen werd de MRP die de SFIO naar de derde plaats stuurde¹²². Communisten en socialisten hadden nu samen 302 zetels in het parlement. De MRP had er 152. Er waren dan ook verschillende coalitiemogelijkheden, allebei met de SFIO als spil: de eerste was een marxistische tête à tête tussen socialisten en communisten, de tweede was een alliantie met MRP en UDSR. De socialistische partij had echter schrik van beide mogelijkheden. Hij had schrik overrompeld te worden in een coalitie met de communisten¹²³, en de partij was weinig enthousiast om zich aan de MRP en zijn onseculier karakter te gaan binden. De enige oplossing was dan ook het Tripartisme - een coalitie van SFIO, PCF en MRP - wat naar de wensen was van Generaal De Gaulle¹²⁴, die sinds het begin van de oorlog de 'France Libre' leidde vanuit Londen en na de bevrijding aan het hoofd van de Franse regering was komen te staan.

6. De IVde republiek (1946)

Het vertrek van Generaal De Gaulle als regeringsleider in de loop van het jaar 1946 gaf grote mogelijkheden aan Links: ze had een absolute meerderheid in het parlement en ze kon dus alleen regeren. Het voorstel van de communisten om een 'Union des Gauches' te vormen werd echter door de SFIO opnieuw afgewezen. Opnieuw wilden de socialisten niet alleen met de communisten regeren. Ze hadden ook schrik dat de MRP, eens in de oppositie, de partij van De Gaulle zou worden.

Enige tijd later zou een nieuwe kans tot samenwerking geboden worden. Die kans zou zich bieden onder de vorm van de campagne voor de nieuwe grondwet (van de IVde republiek). Het project van nieuwe grondwet dat een parlementair regime

---

¹²¹ 20% van de kiesgerechtigde bevolking, 26 % van de uitgebrachte stemmen.

¹²² Dat de MRP de SFIO voorbijstak in deze verkiezingen is voor een groot deel te wijten aan het invoeren van het stemrecht voor vrouwen, gezien de SFIO bijzonder vrouwonvriendelijk overkwam (lijstensamenstelling enzovoort).

¹²³ De naoorlogse toestand in de Oost-Europese landen waar dergelijke coalities tot stand waren gekomen was nog erg onstabiel.

¹²⁴ De Gaulle wou eigenlijk een regering van nationale unie vormen.

naar het voorbeeld van de IIIde republiek zou instellen werd in het parlement door communisten en socialisten goedgekeurd (ze hadden een absolute meerderheid), maar het moest nog in een referendum door de Franse bevolking worden goedgekeurd. Communisten en socialisten ijverden voor de ‘OUI’, MRP en de rest van het Franse politiek spectrum voor de ‘NON’.

Tabel 2. Stemmenaantal JA en NEE referendum nieuwe grondwet IVde republiek (1946)

Referendum nieuwe grondwet IVde republiek	
OUI	9.454.000
NON	10.585.000

Bron : F.G., DREYFUS, *Histoire des gauches en France (1940-1974)*, Paris, Grasset, 1975, 49.

Dit referendum werd een nederlaag voor Links. Vanaf 1946 maakte dit resultaat duidelijk dat een deel van het linkse electoraat, terwijl ze klaar was om voor de socialisten te stemmen - en dat bewezen had in de verkiezingen van 1945- ze weigerde een combinatie die niet sociaal democratisch was - met andere woorden: de coalitie van socialisten en communisten voor het referendum - goed te keuren¹²⁵. Vanaf dit moment zouden socialisten en communisten samen ongeveer 46% van de stemmen halen in verscheidene verkiezingen¹²⁶ van 1946 tot 1973 zonder er ooit in te slagen deze score te verbeteren.

Na de oorlog had de PCF meer leden dan de SFIO en ongeveer hetzelfde aantal stemmen. Nochtans waren de partijen niet aan elkaar gewaagd. Zo trok de PCF veel meer intellectuelen en artiesten aan, en werden haar kranten en boeken veel meer gelezen. De SFIO had zo goed als geen aantrek bij de bovengenoemde sociale categorie en van haar pers en propagandamiddelen bleef enkele jaren na de oorlog zo goed als niets over. De SFIO “ne sait pas se définir en face du marxisme orthodoxe

¹²⁵ *Ibid.* 50.

¹²⁶ Van lokaal tot nationaal niveau.

des communistes. Elle ne sait préciser la nature d'un socialisme adapté au XXe siècle, (...).¹²⁷»

Dit citaat spreekt boekdelen over de doctrinele toestand van de SFIO op dat moment. De SFIO 'twijfelde' en wist niet welke weg ze moest opgaan. Deze twijfelfase, die lang zou aanslepen ging de kiezers en de publieke opinie niet onopgemerkt voorbij. Op 10 november werden opnieuw verkiezingen gehouden¹²⁸, waar de SFIO door haar kiezers zwaar afgestraft werd: ze verloor meer dan een miljoen stemmen ten opzichte van de verkiezingen van oktober 1945, ongeveer één kiezer op vijf heeft haar de rug toegekeerd. Links in zijn geheel, samen met de radicalen, verliest bij deze verkiezingen 5 % van haar electoraat.

De SFIO kreeg de verantwoordelijkheid voor de onstabiele regeringen¹²⁹. De RPF¹³⁰ stemde op haar partijcongres een motie, tegen wat ze noemde "l'ultimatum répété que fait peser sur le gouvernement une majorité irresponsable du parti socialiste."¹³¹ Dat de linkse partijen, en meerbepaald de SFIO geen juiste conclusies wisten te trekken uit deze resultaten van de verkiezingen bewijzen de resultaten van de gemeenteraadsverkiezingen van 1947. De SFIO kreeg deze keer werkelijk een veeg uit de pan gezien haar kiezerskorps slonk tot 13.4 % (in gemeenten van meer dan 9.000 inwoners) terwijl dat bij de verkiezingen van 10 november 1946 nog 16.8 % was. Ook de communisten verloren fors, ze belandden op 28.8 % van de stemmen, terwijl ze voordien 31.8 % gehaald hadden.

Als gevolg van deze resultaten zou de politieke situatie verslechteren. Op 30 oktober in de avond maakt een persmededeling van het centrale comité van de communistische partij een radicale verandering van haar politieke lijn bekend: de PCF verbreekt elke samenwerking met andere partijen, terwijl zij gedurende 12 jaar voorstander van samenwerking was geweest. Socialisten en MRP worden over dezelfde kam geschoren want "ils favorisent dans le bloc agressif dirigé par les Etats-Unis, (...) la multiplication des atteintes à la démocratie, l'utilisation de la

---

¹²⁷ *Ibid.* 52.

¹²⁸ Voor de vorming van een nieuwe constituante.

¹²⁹ Die de IVde Franse republiek kenmerkten.

¹³⁰ Rassemblement du peuple français. Deze partij die gesticht werd door Generaal De Gaulle, eind 1946 nadat hij twee opeenvolgende nederlagen had geleden (na zijn ontslag is hij niet opnieuw als regeringsleider aangesteld, en hij heeft de coalitie van SFIO, PCF en MRP niet kunnen tegenhouden om een tweede project van grondwet aan de Franse bevolking voor te leggen (dat dan ook werd goedgekeurd). Bron: CHARLOT, J., "RPF", in *Dictionnaire historique de la vie politique française au XXe siècle*, Paris, Presses Universitaires de France, 2003, pp. 1111-1113.

¹³¹ F.G., DREYFUS, *Histoire des gauches en France (1940-1974)*, Paris, Grasset, 1975, 73.

force contre le mouvement d'indépendance des peuples coloniaux." Moskou en het Kominform hebben gesproken. Zoals Bréchon het stelt: "La position du Parti communiste va s'en trouver changée. D'une politique prônant la reconstruction nationale, le PCF passe à une stratégie d'opposition: soutien des mouvements sociaux, manifestations contre les Etats-Unis et la guerre d'Indochine, appui à la politique de Moscou, notamment dans les pays de l'Est."¹³² De samenwerking met de socialisten hield op te bestaan (net zoals in de Oost-Europese landen de communistische partijen de sociaal-democratie elimineren). Het internationale klimaat was dus opnieuw de factor die de splitsing tussen de SFIO en de PCF teweeg bracht.

De PCF, die nu met niemand meer rekening hoefde te houden, wakkerde de onvrede binnen de arbeidersbevolking aan en er volgde een grote golf van stakingen in heel het land. Alle takken van de economie werden geraakt en de openbare diensten lagen lam. Noch de regering, noch de president¹³³ (wiens hulp ingeroepen werd door de CGT) gaven toe. Gezien er meer en meer geweld werd gebruikt door de stakers viel de staking stilaan in diskrediet bij de bevolking. Vanaf dat ogenblik zou de staking ook in kracht dalen tot de werknemers uiteindelijk het werk hervatten.

Binnen de vakbondsbeweging CGT zou deze crisis en de manier waarop de staking geleid werd (namelijk onder invloed van de PCF) tot gevolg hebben dat er een splitsing komt: een meer gematigde -tegen de SFIO aanleunende- tendens splitste zich af en startte de CGT-FO¹³⁴. De vakbondswereld kende een dertigtal jaar later de splitsing die de politieke wereld sinds de jaren twintig kende.

Maar ook voor de communistische partij was deze crisis niet zonder gevolgen. De PCF had deze crisis gewild en aangewakkerd, zoniet in de schaduw geleid, en droeg nu de verantwoordelijkheid voor het falen. In de mate dat de communistische partij nu verslagen was, boezemde zij ook minder angst in. In het parlement kwam de partij onder vuur voor haar gedrag in juni-juli 1940, en een aantal van de partijleiders werden bekritiseerd voor hun rol in de oorlog. Nog verdergaand: het reglement van het parlement werd aangepast om leden van de communistische partij uit het 'Bureau' te houden. Vanaf dit moment en tot in 1965

---

¹³² P., BRECHON, *La France aux urnes. Soixante ans d'histoire électorale. Edition 2004*, Paris, La documentation française, 2004, 181.

¹³³ Vincent Auriol, SFIO.

¹³⁴ Vandaag gekend onder FO (Force Ouvrière) en zijn politieke vleugel LO (Lutte Ouvrière).

kwam de PCF in een volledig isolement terecht. Guy Mollet, om deze toestand te illustreren, zei: “Le PCF n’est pas à gauche, il est à l’est.”¹³⁵”

Vier jaar na de bevrijding was Links dus volledig verdeeld en niet in staat om een duidelijke politieke lijn naar voor te schuiven. De communisten bleven de trouwe handlangers van Moskou, en weigerden elk beleid dat ook maar enigszins de belangen van de USSR zou schaden. De socialisten weigerden de stap te zetten naar een neo-socialisme, dat hen hun antiklerikalisme zou zien opgeven om te gaan samenwerken met de MRP of om de stap te zetten naar de sociaal-democratie naar Duits voorbeeld (SPD). De SFIO twijfelde in deze periode eigenlijk tussen twee roepingen, enerzijds de marxistische roeping, die haar zou dichterbij brengen bij de PCF, maar van wie ze liever afstand hield uit schrik voor haar organisatie, haar centralisme, haar doctrine en haar onderworpenheid aan Moskou. Anderzijds de ‘labour’ roeping, waardoor ze zich zou aansluiten bij de MRP met wie ze veel aanknopingspunten had, maar van wie ze zich afwendde omwille van confessionele redenen. De SFIO wist nog altijd niet welke kant ze uit moest. Uiteindelijk leek de SFIO voor de tweede oplossing te gaan kiezen onder invloed van het internationale klimaat en het groeiende diskrediet van de communisten in een deel van de publiek opinie omwille van de koude oorlog.

6.1. De Troisième Force

Na enige tijd en voor het eerst sinds de bevrijding werden onderhandelingen gevoerd voor een nieuwe vorm van samenwerking. De zogenaamde ‘Troisième Force’ die zich concentreerde rond het centrum. De naam Troisième Force betekende dat het een alternatief moest zijn voor ‘Linkse’ of ‘Rechtse’ coalities. Dat Links of Rechts karakter was echter veel minder vast als nu, gezien sommige partijen, zoals de MRP en de radicalen, in de twee vormen aanwezig waren.

Blum, zoals hierboven reeds vermeld werd, had gesproken over deze mogelijkheid in ‘A l’échelle humaine’. Nationale congressen van de SFIO en de

---

¹³⁵ Guy Mollet geciteerd in F.G., DREYFUS, *Histoire des gauches en France (1940-1974)*, Paris, Grasset, 1975, 80.

MRP stemden moties¹³⁶ die de partijleiders aanzetten om tot een georganiseerde vorm van samenwerking te komen. Uiteindelijk, na onderhandelingen, werd de ‘Comité National de la Troisième Force’ ingesteld. Dit comité, dat moest zorgen voor een permanente verstandshouding binnen de ‘Troisième Force’, telde drie socialisten, drie MRP, één radicaal, één ‘Jeune République’, één UDSR en twee vakbondsmensen. Maar al vlug kwamen verschillen op de voorgrond. Het economisch beleid van de regering waar de ‘Troisième Force’ in samenleefde stoorde al vlug sommige marxistische socialisten. De onenigheid binnen de radicale partij, waar linkse en gaullistische tendenzen met elkaar in aanvaring kwamen, eisten hun tol voor de goede verstandhouding binnen de ‘Troisième Force’: al vlug bleek dat “la Troisième Force n’est pas cette force puissante, agissante, pénétrant les autres blocs par sa force de rayonnement.”¹³⁷

In 1951 kwamen er opnieuw parlamentsverkiezingen, en dat was de grootste zorg van de SFIO vanaf 1950. Deze verkiezingen boezemden schrik in aan de twee grootse protagonisten van de ‘Troisième Force’, namelijk de SFIO en de MRP. Ze beseften dat het verkiezingsresultaat wel eens heel slecht zou kunnen uitvallen. Ze kregen ook snel gelijk. De ‘Troisième Force’ had de campagne in de feiten niet overleefd gezien de MRP hier allianties met de RPF van de Gaulle maakte, en daar allianties met de socialisten waarmee ze in de regering zaten¹³⁸. De communisten bleven de eerste partij van Frankrijk met 4.910.000 stemmen (ze verliezen 580.000 stemmen ten opzichte van 1946). De socialisten waren opnieuw de grote slachtoffers van deze verkiezingen, ze behaalden amper 2.750.000, terwijl ze er nog 3.400.000 haalden in 1946. Enkel de MRP verloor nog meer stemmen. Gezien de communisten niet in stemmenaantal stegen, kon aangenomen worden dat een deel van het linkse kiezerskorps voor het RPF van De Gaulle had gestemd. De belangrijkste vaststelling in het kader van deze verkiezingen is de algemene verzwakking van Links: in 1945 stelden communisten en socialisten 38.8 % van de ingeschreven kiezers voor, nog 35.5 % in 1946, en slechts 31.4 % in 1951.

---

¹³⁶ Voor Guy Mollet, die zich in deze periode tot fanatieke anticommunist ontpopt, moet de impuls tot samenwerking niet komen van een parlementaire ‘intrigue’ zoals dat voorheen het geval was maar deze keer van de basis.

¹³⁷ F.G., DREYFUS, *Histoire des gauches en France (1940-1974)*, Paris, Grasset, 1975, 97.

¹³⁸ Het moet ook gezegd worden dat het nieuwe apparenteringsstelsel van het verkiezingstelsel dergelijke allianties sterk bevorderde.

Het grote discussiepunt in het parlement en in de publieke opinie na de verkiezingen was de schoolstrijd tussen publieke -niet geestelijke- scholen en privé scholen. Deze strijd over laïcisme van staatsinstellingen hinderde de SFIO mateloos, gezien het haar nieuwe pogingen tot samenwerking met het centrum remde¹³⁹, en het stelde de partij bloot aan het opbod van de communisten op dat vlak. De partij was met andere woorden opnieuw geklemd tussen haar linker- en zijn rechterzijde.

De situatie, in het oog van ons onderzoeksobject, vorderde dus nauwelijks en het kwam tot een algemene crisis binnen Links, en dat voor een groot deel door de SFIO. Sinds de bevrijding was ze door haar tussenpositie de *kingmaker* in de Franse politiek geweest. De regeringsinstabiliteit kon haar voor een groot deel verweten worden en haar politieke leiders, alhoewel verzameld onder eenzelfde officieel taalgebruik, dekten zeer verschillende ladingen¹⁴⁰. De communistische partij, die officieus ook beperkte interne problemen kende¹⁴¹, riep bij de gemeenteraadsverkiezingen van de lente 1953 op, om de schade te beperken, tot wederzijdse terugtrekking tussen PCF en SFIO ten voordele van de best geplaatste kandidaat. De PCF stelde daar weliswaar vijf voorwaarden aan:

- Vermindering van de militaire uitgaven
- Stopzetting van de oorlog in Frans Indochina
- Stopzetting van de gerechtelijke stappen jegens Jacques Duclos¹⁴²
- Niet ratificatie van de verdragen van de Europese Defensie Gemeenschap¹⁴³ (CED¹⁴⁴)
- Afsluiting van een pact tussen de vijf grote wereldnaties¹⁴⁵

Het antwoord van de SFIO op 30 april op deze 5 voorwaarden spreekt boekdelen over de verstandshouding tussen twee partijen en de hypothetische mogelijkheden tot alliantie: “Les conditions formulées confirment qu’il ne s’agit nullement de l’unité des travailleurs, mais de faire approuver par les socialistes les slogans de la politique étrangère de l’Union Soviétique”¹⁴⁶.

---

¹³⁹ De SFIO is officieel nog een antiklerikale partij, de MRP is dat juist niet.

¹⁴⁰ *Ibid.* 130.

¹⁴¹ Het centralisme en de weinig democratische structuur van de PCF zorgden ervoor dat dergelijke problemen enerzijds nooit publiek gemaakt werden en snel in de kiem gesmoord werden.

¹⁴² Jacques Duclos, voorzitter van de PCF, was in 1952 gearresteerd als gevolg van de betogingen tegen de NATO.

¹⁴³ De EDG zal ook een tweespalt zijn tussen communisten en socialisten, gezien de communisten zich zullen binden aan de RPF om het CED af te wijzen.

¹⁴⁴ Communauté Européenne de Défense

¹⁴⁵ De inhoud van dergelijk pact is niet duidelijk.

¹⁴⁶ *Ibid.* 132.

In 1957 uit de voorzitter van de SFIO, Guy Mollet, de beleidslijn van de socialisten ten opzichte van samenwerking met de communisten op volgende wijze toe:

“Du Parti dit ‘communiste’, j’évoquerai d’abord les propositions répétées d’unité d’action qu’il ne cesse de mettre en avant. Le parti communiste est coutumier de ces offres. Lorsque l’intérêt de l’Union soviétique est en jeu, il ne craint pas de s’allier à la droite la plus bourgeoise. (...) Aujourd’hui, il y a une raison supplémentaire. Le parti communiste veut absolument, je dirais presque à n’importe quel prix, rompre l’isolement dans lequel il se sent enfermé et impuissant. D’où les offres d’unité d’action, de front unique, de front commun ou plus modestement encore de ‘compromis’. (...) Il est un autre motif de notre désaccord fondamental avec les bolchevicks, qui n’est pas de même nature : c’est leur asservissement inconditionnel à Moscou, qui supprime chez eux tout esprit critique, toute liberté d’appréciation. (...) Aussi longtemps que les dirigeants du Parti soi-disant communiste demeureront aux ordres de Moscou, il n’y aura pas d’action commune entre le Parti socialiste et eux. En le proclamant, je sais exprimer l’avis du Parti socialiste unanime.”¹⁴⁷

Aan dit citaat valt te begrijpen dat, op dit moment in de tijd, de situatie er uitzichtloos uitziet tussen de twee partijen.

Deze eindeloze ‘soap’ tussen de twee grote protagonisten van Links in Frankrijk zou blijven voortduren tot de ondergang van de IVde republiek, omwille van factoren met betrekking tot binnenlands en buitenlands beleid. Beide partijen zelf hadden ook deels voor dit falen gezorgd.

6.2. Epiloog IVde republiek

Het analyseren van het aandeel van de Linkse partijen in het falen van de IVde republiek behoort niet tot het bestek van dit eindwerk¹⁴⁸. Desalniettemin is het belangrijk toch enkele conclusies met betrekking tot Links (in de brede zin van de term) te trekken.

---

¹⁴⁷ G., MOLLET, *Bilan et perspectives socialistes*, Paris, Plon, 1958, 91.

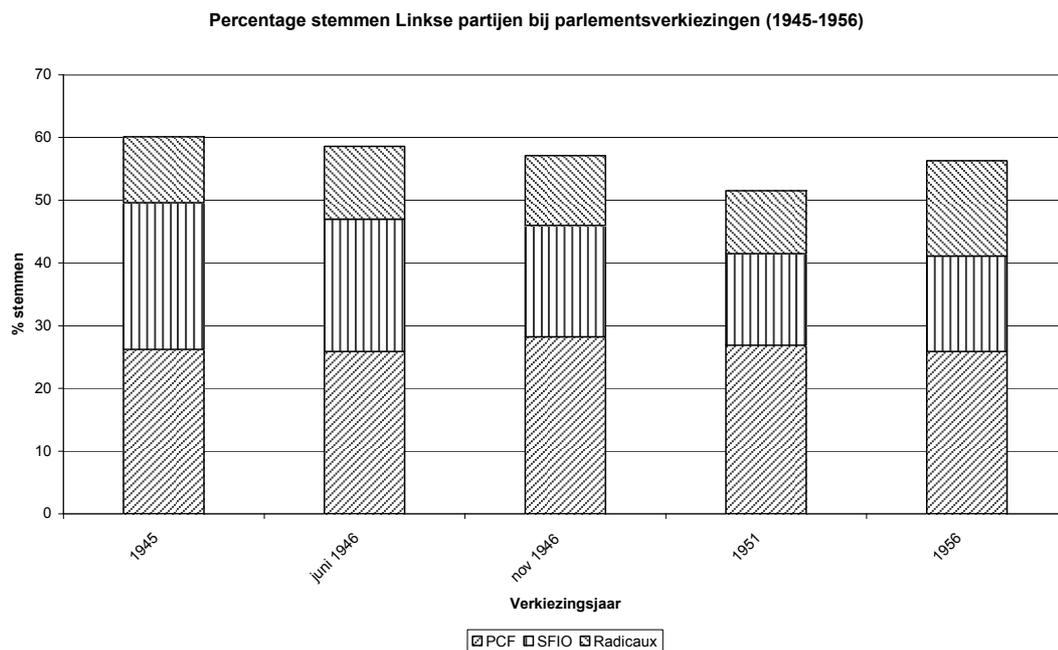
¹⁴⁸ Historici zijn het eens dat de PCF, de SFIO en de radicale partij als pijlers van de IVde republiek de grootste verantwoordelijkheid dragen.

Tabel 3. stemmenpercentages PCF, SFIO en Radicalen bij parlementsverkiezingen (1945-1956)

PARTIJEN	1945	1946	1946	1951	1956
PCF	26.2	25.9	28.2	26.9	25.9
SFIO	23.4	21.1	17.8	14.6	15.2
Totaal socialistisch Links	49.6	47.0	46.0	41.5	41.1
Radicalen	10.5	11.6	11.1	10.0	15.2
Totaal Groot Links	60.1	58.6	57.1	51.5	56.3

Bron : F.G., DREYFUS, *Histoire des gauches en France (1940-1974)*, Paris, Grasset, 1975, 185.

Grafiek 2. Stemmenpercentages PCF, SFIO en Radicalen bij parlementsverkiezingen (1945-1956)

Bron : F.G., DREYFUS, *Histoire des gauches en France (1940-1974)*, Paris, Grasset, 1975, 185.

Een eerste vaststelling is dat Links, van 1945 tot 1956 een absolute meerderheid van de stemmen behaalde. Dit feit had er echter niet voor gezorgd dat Links overging tot het organiseren en het bundelen van zijn krachten, al wil dat niet zeggen, zoals we

gezien hebben, dat er geen pogingen ondernomen werden. Een andere belangrijke vaststelling is de doorgezette daling van het aantal stemmen dat naar de socialisten ging. Ze hebben van 1945 tot 1956 meer dan één derde van hun electoraat verloren. Links in het algemeen verloor over de hele periode 20 % van haar kiezers.

Er kan gesteld worden dat de relaties tussen communisten en socialisten van 1944 tot 1956 drie fasen doorlopen hebben.

In de eerste fase, van de bevrijding tot 1947, is de socialistische partij het slachtoffer van een ‘minderwaardigheidscomplex¹⁴⁹, ten opzichte van de communistische partij. Ze twijfelde aan zichzelf en aan haar identiteit. Voor een deel lag de oorzaak hier in het feit dat een deel van de socialistische mandatarissen meegewerkt hebben aan Vichy, of tenminste de volmachten aan het regime van maarschalk Pétain toegekend hebben. Ook was het leiderschap gekneld omdat een deel van de basis de hereniging als onontkoombaar beschouwde.

Mei 1947 is een breekpunt in de relatie tussen communisten en socialisten, wanneer regeringsleider Paul Ramadier als gevolg van de internationale context¹⁵⁰ de communistische ministers uit zijn regering ontslaat. “Désormais, entre SFIO et PCF, c’est l’hostilité absolue.”¹⁵¹ Voor de socialisten is de communistische partij opnieuw de ‘partij van het buitenland’ geworden.

Een lichte evolutie is merkbaar vanaf 1954 wanneer de PCF aanvaardt de regering van Pierre Mendès-France te steunen, en in 1956 wanneer zij het vertrouwen stemt in de regering Guy Mollet, zonder participatie.

---

¹⁴⁹ G., LEFRANC, *Les gauches en France (1789-1972)*, Paris, Payot, 1973, 234.

¹⁵⁰ Twee feiten kenmerken de toenmalige internationale gespannen sfeer, ten eerste de steeds groter wordende rivaliteit tussen Moskou en Washington, ten tweede het aanvaarden van het Marshallplan, dat Europa in twee zou delen.

¹⁵¹ *Ibid.* 234.

7. De Vde republiek en haar gevolgen (1958)

7.1. Opening van de PCF en halsstarrigheid van de SFIO

Eens de nieuwe grondwet in werking getreden was (de rol van de linkse partijen in goedkeuringsproces en in de campagne ligt buiten het bestek van mijn studie¹⁵²), kon er een nieuwe fase in de samenwerking tussen SFIO en PCF beginnen. Daar was een formele en een praktische reden voor. De SFIO en de PCF hadden zich verenigd in het verzet tegen De Gaulle. Dit verzet zou, wat de SFIO betreft, nog in intensiteit moeten stijgen. Praktisch gezien hadden ze elkaar echter ook nodig door het nieuwe kiesstelsel. Anderzijds, in de staat van verdeeldheid waarin Links op dat moment verkeerde, was het aantal kiesdistricten waar de SFIO het kon halen gering, waar de communisten het konden halen zonder hulp amper groter. Beide partijen hadden elkaar dus nodig voor de tweede ronde. Het zou echter een hele tijd duren voor beide partijen tot dit besef komen. Deze twee elementen worden uitgebreid besproken in het derde deel van deze eindverhandeling.

Na de nieuwe grondwet, en ondanks de opwarming van de relaties tussen SFIO en PCF sinds enige tijd, liet Links na de campagne weer een mooi staaltje verdeeldheid zien. Het begon met uitspraken van SFIO voorzitter Guy Mollet (die in dergelijke uitspraken, zoals we reeds gezien hebben, enige ervaring begon op te bouwen) die als volgt luiden: “Il n’y pas de compromissions possible avec les tenants du bolchevisme.”¹⁵³ Niet-communistisch Links zocht op dat moment niet om zijn krachten te bundelen, wat eigenaardig lijkt als men weet dat op dat moment de radicalen analoge verklaringen aan deze van Guy Mollet afgelegd hebben over de communisten, maar iedereen trekt alleen ten strijde¹⁵⁴. Bij het naderen van de verkiezingen kan men zien dat de Linkse partijen niks veranderd hebben aan hun strategie en tactiek. In plaats van hun eenheid te bewerkstelligen, benadrukken ze nog meer hun verschillen, en dit waarschijnlijk om hun bestaansreden voor de kiezer duidelijk te maken. Deze verkiezingen zijn dan ook een zoveelste veeg uit de pan

---

¹⁵² Het enige opmerkbare feit is dat de communisten campagne voerden tégen, en de socialisten en radicalen campagne voerden vóór de nieuwe grondwet.

¹⁵³ F.G., DREYFUS, *Histoire des gauches en France (1940-1974)*, Paris, Grasset, 1975, 207.

¹⁵⁴ Rechts partijen waren op dat moment, onder impuls van de UNR, hun krachten publiekelijk aan het bundelen.

voor Links, gezien het meerderheidsstelsel zwaar in haar nadeel speelde door het feit van haar verdeeldheid. Links in de brede zin haalde nog ongeveer 45 % van de uitgebrachte stemmen terwijl ze in 1956 nog meer dan de helft van de uitgebrachte stemmen had binnengehaald. Belangrijkste feit bij deze verkiezingen was de verdwijning van de radicalen als belangrijke politieke familie, vanaf dan stelden ze enkel een marginale politieke strekking binnen het Franse politieke spectrum voor¹⁵⁵. De communisten zagen hun parlementair korps zo goed als verdwijnen gezien deze van 146 naar 10 gereduceerd werd. Het resultaat van de SFIO was bij deze verkiezingen gestabiliseerd, maar ze verloor door het kiessysteem toch 53 zetels, en kwam op 40 parlementsleden terecht. Belangrijk te noteren is dat Links nu met meerderheidsstelsel met twee ronden, samen 87 zetels (op 465) in haar bezit had (in 1956 haalde ze er nog 309 op 498); mocht het proportioneel stelsel behouden zijn had ze met hetzelfde aantal stemmen 309 zetels binnengehaald. Dit illustreert het belang van het kiessysteem in de achteruitgang van Links. In het laatste deel van dit eindwerk zal dan ook de bipolarisatie van het Franse politieke leven, waar het nieuwe kiessysteem aan de basis van lag, geanalyseerd worden.

Wanneer de gemeenteraadsverkiezingen in maart 1959 aanbreken leek er beterschap te komen voor Links¹⁵⁶. De resultaten vielen, ondanks het feit dat Links nog altijd even verdeeld was, minder slecht uit dan in 1958. Enkele feiten vallen op: eerst en vooral, en dat is wat ons het meeste interesseert, kan men zien dat de socialisten in deze verkiezingen allianties gemaakt hadden op lokaal vlak in alle richtingen. Zowel met de MRP, de communisten, de radicalen en zelfs met de UNR¹⁵⁷! Links spreidde zijn verdeeldheid in deze verkiezingen weer tentoon door nationale allianties uit te sluiten, de radicalen waren zelf in deze mate verdeeld dat in Lyon vier radicale tendenzen apart naar de kiezer stapten.

Kort na de verkiezingen kwam de voorzitter van de communistische partij tot de 'conclusie' dat een 'Unie van Links' nodig was. Bijzonder in dit opzicht was dat op hetzelfde moment de twee vakbonden, CGT en CFTC, die banden hadden met respectievelijk de communisten en de socialisten, tot samenwerking overgingen. Toch zou de SFIO niet op dit voorstel tot samenwerking ingaan, en zou deze kans

---

¹⁵⁵ *Ibid.* p210.

¹⁵⁶ Deze verbetering was al merkbaar in tussentijds verkiezingen (3 zetels in het parlement kwamen vrij na beslissing Franse raad van state), en al wonnen de uittredende UNR hun zetel opnieuw, de resultaten waren beter voor Links dan in november 1958.

¹⁵⁷ De UNR was de opvolger van de RPF.

onbenut blijven¹⁵⁸. Ondanks deze weigering zou de communistische partij opmerkelijk zijn taal tegenover de socialistische partij beginnen te matigen¹⁵⁹.

7.2. Het ‘Cartel des Non’ (1962)

De SFIO, die in 1958 reeds campagne had gevoerd voor de nieuwe grondwet van generaal De Gaulle, en bij de daaropvolgende verkiezingen de generaal gebruikt had op sommige van haar affiches, gaf weinig kenmerken van een oppositiepartij¹⁶⁰, al zetelde ze niet meer in de regering sinds 1958. Ze was met andere woorden nog niet tot een echte oppositiepartij geworden¹⁶¹. Deze situatie veranderde in 1962 wanneer de generaal de presidentsverkiezingen door de bevolking wou laten beslechten¹⁶² door de grondwet aan te passen¹⁶³. De SFIO, die zeer gehecht was aan de prerogatieven van de partijen, was hiertegen gekant¹⁶⁴, en zou vanaf nu echt oppositie gaan voeren, voorheen was er eerder sprake van een ‘gedoogbeleid’. Ook de communisten en de radicalen maakten hun verzet bekend. Met de oppositie tegen president De Gaulle¹⁶⁵ tekende er zich dus een gemeenschappelijk streefdoel af. Tijdens etentjes die de geschiedenis zijn ingegaan als de ‘déseuners de l’alma’ kwamen verschillende personages van ‘democratisch Links’¹⁶⁶ (en enkele vakbondsmensen¹⁶⁷) samen om de politieke situatie van Frankrijk te bespreken. Naarmate deze etentjes vorderden, kwam het ‘Cartel des Non’ tot stand. Het stond voor een gemeenschappelijke weigering van het beleid van De Gaulle. Guy Mollet

---

¹⁵⁸ De rol van Guy Mollet kan hierin opnieuw aangehaald worden.

¹⁵⁹ Men kan zelfs zeggen dat de SFIO vanaf dit moment relatief gezien gespaard werd.

¹⁶⁰ Guy Mollet had voor het terugkeren van de generaal zijn stilzwijgen bij diens aantreden als regeringsleider onderhandeld.

¹⁶¹ Na al de jaren in de regering gezeteld te hebben.

¹⁶² Deze werden tot dan toe door een kiescollege beslecht die de twee parlementaire kamers verenigde. De Gaulle wou van deze indirecte verkiezing af.

¹⁶³ Vanaf januari verkondigde Guy Mollet reeds dat een aflossing van de macht moet voorbereid worden met alle democraten (voor Guy Mollet hoorden de communisten niet tot deze groep).

¹⁶⁴ Léon Blum had nochtans in ‘A l’échelle humaine’ partij gekozen voor de directe verkiezing van de president. Maar het is duidelijk dat de doctrine van Guy Mollet en Léon Blum amper gelijkheidspunten vertonen.

¹⁶⁵ Niet enkel op institutioneel vlak, maar ook op het vlak van Europees en economisch beleid.

¹⁶⁶ Deze beschrijving die de deelnemers zichzelf gegeven hadden, betekenden vooral dat de communisten niet ‘gewenst’ waren.

¹⁶⁷ Met uitzondering van de CGT.

probeerde zelfs de net opgerichte Parti Socialiste Unifié¹⁶⁸ erbij te krijgen. Maar de PSU, die als enige streefdoel voorop had om de communisten opnieuw binnen het linkse politieke spectrum te krijgen, weigerde gezien het anticommunisme van de SFIO voorzitter Guy Mollet. De PCF, die opriep om een gemeenschappelijk Links front tegen het ‘gaullisme’ op te zetten, ving dus bot. De PSU had reeds meermaals uitgelegd wat een Linkse frontvorming in hun ogen moest zijn:

1. différent du ‘Bloc des gauches’, du ‘Cartel des gauches’, du ‘Front républicain’, et à plus forte raison de la ‘Troisième Force’, parce qu’il n’exclu pas le PCF ;
2. différent du ‘Front Populaire’ de 1936 et du ‘Tripartisme’ des mois qui ont suivi la Libération, parce qu’il ne repose pas sur l’alliance de l’ensemble des partis ouvriers avec un parti de démocratie bourgeoise (parti radical en 1936, MRP en 1944-45), mais sur le regroupement de toutes les forces qui se réclament du socialisme et d’elle seules.¹⁶⁹

De PSU liep daarmee vooruit op de toekomstige ‘Union de la Gauche’¹⁷⁰. Het ‘Cartel des Non’, dat eigenlijk enkel samengebracht werd door een afwijzing van de hervormingen van de generaal, slaagde erin om samen met de MRP een motie van wantrouwen te laten goedkeuren door het parlement, en zo de regering van Georges Pompidou¹⁷¹ te doen vallen. Dat veranderde echter niets aan het beleid van de regering en de president. Dadelijk zou het referendum plaatsvinden en tegelijkertijd parlamentsverkiezingen. Het ‘Cartel des Non’ organiseerde zich, enkel de MRP bleef aanvankelijk afzijdig¹⁷². De radicalen stelden voor om een maar één kandidaat naar voor te schuiven per kiesdistrict voor alle leden van het kartel. De SFIO weigerde, maar beloofde alles te doen om de best geplaatste kandidaat¹⁷³ in de twee ronde te laten overwinnen. Het feit dat dit op korte termijn ook niet zou veranderen illustreert

---

¹⁶⁸ Verder PSU. De Parti Socialiste Unifié was in 1960 opgericht na de fusie van een groot aantal micropartijen van socialistische tendens. De PSU wou enerzijds de vernieuwing incarneren binnen de socialistische tendens en anderzijds de PCF weer als volwaardige partner binnen het Linkse politieke spectrum laten aanvaarden.

¹⁶⁹ C., HURTIG, *De la SFIO au nouveau Parti socialiste*, Paris, Armand Colin, 1970, 35.

¹⁷⁰ Eigenaardig, maar minder belangrijk is dat Michel Rocard (PSU) één van de eersten zal zijn in de late jaren '70 om de ‘Union de la Gauche’ als onwerkbaar te achten en op te roepen voor een opening naar het centrum. De concurrentie en de antipathie die Michel Rocard en François Mitterrand voor elkaar hadden is daar een reden voor.

¹⁷¹ Georges Pompidou, die later president zou worden, was toen de Franse Premier.

¹⁷² Vele van zijn leden weigeren de grondwettelijke amendementen volledig af te wijzen. Uiteindelijk zal de MRP enkel ‘aanraden’ ‘NEE’ te stemmen.

¹⁷³ Onder de bewegingen die de motie van wantrouwen getekend hadden. Dat de SFIO zijn kandidaat zou terugtrekken voor de best geplaatste kandidaat van onder de bewegingen die de motie hadden getekend, was geen toeval, gezien de communisten die motie wel gestemd hadden, maar niet mee ingediend hadden. Dit was dus duidelijk een manoeuvre om de communisten uit te sluiten.

het antwoord van de krant 'le Populaire'¹⁷⁴, op de oproep van de PSU om vanaf de eerste ronde een coalitie te vormen met alle linkse partijen, dus ook de communisten en maar één kandidaat per kiesdistrict naar voor te schuiven voor het hele kartel. Het luidde als volgt:

Nous nous refusons à accepter votre conception des rapports avec le Parti communiste. Ni le XXIIe congrès ni la déstalinisation n'ont modifié fondamentalement la nature des divergences capitales entre l'idéologie du communisme totalitaire et la démocratie socialiste. *Vous ne sauriez donc entretenir dans ces conditions aucun espoir de nous voir modifier à court terme ou à long terme notre attitude... Vos invitations à réaliser un front commun avec le PCF restent et resteront donc sans effet...*¹⁷⁵ [cursief toegevoegd]

De PCF was natuurlijk blij met het initiatief van de PSU, maar het maakte alleen maar duidelijker hoe antagonistisch de posities van de twee linkse rivalen waren.

Het referendum draaide uit op een ramp voor Links, gezien de 'NEE' slechts 7.900.000 stemmen behaalde. Gezien alle partijen die voor de 'NEE' campagne hadden gevoerd en hun relatieve stemmensterkte hadden dat er ongeveer 16 miljoen moeten zijn. Het 'Cartel des Non' had de kiezers dus niet echt weten te overtuigen¹⁷⁶. Wat de socialistische partij betreft: "le net échec de cette tentative le laissa désespéré."¹⁷⁷ Het falen van deze poging bracht de SFIO nog extra in de war.

De campagne voor de parlamentsverkiezingen volgde het referendum van dichtbij. Gezien voor alle partijen behalve het UNR, het referendum slecht was afgelopen, werden deze verkiezingen gezien als een herkansing¹⁷⁸. Er werd alles op alles gezet binnen de partijen om deze verkiezingen als tweede kans niet onbenut te laten. In het begin van de campagne speelde de SFIO het spel volgens de afspraken van het kartel. De SFIO herhaalde dat het kartel haar samenhang moest versterken narmate de campagne vorderde. De PCF, die zich weinig illusies maakte, bestempelde het kartel als een unie tussen socialisten en reactionairen (waarmee de PCF vooral de MRP bedoelde). Als antwoord op de oproep van de Gaulle aan de kiezers om het resultaat van de verkiezingen niet te laten afwijken van het resultaat

---

¹⁷⁴ 'Le Populaire' kan beschouwd worden als de officiële krant van de SFIO. Menigmaal komt het tot polemieken tussen de redacties van 'l'Humanité' (PCF) en van 'le Populaire'.

¹⁷⁵ F.G., DREYFUS, *Histoire des gauches en France (1940-1974)*, Paris, Grasset, 1975, 233.

¹⁷⁶ *Ibid.* 235.

¹⁷⁷ A., BERGOUNIOUX, G., GRUNBERG, *Le long remords du pouvoir*, Paris, Fayard, 1992, 237.

¹⁷⁸ Met enige zelfspot was dus de SFIO beschoren wat elke goeie student wel eens overkomt: een herkansing.

van het referendum, stelde Guy Mollet dat de SFIO zou doen om de almacht van het gaullistische kamp te stuiten. Dat Guy Mollet dit echt meende werd duidelijk wanneer hij een uitspraak maakte in het kader van de kiescampagne. In een radio interview werd Guy Mollet naar de reikwijdte van deze ijver tegen de gaullistische meerderheid gevraagd, met andere woorden, zou de SFIO oproepen om te stemmen voor een communist als het tot een duel tussen PCF en UNR kwam in de tweede ronde? Guy Mollet matigde zijn antwoord, maar de kern van zijn antwoord bevestigde wel dat in het beperkte aantal kiesdistricten waar een dergelijke mogelijkheid bestond, hij de keuze zou maken om de UNR te laten verslaan en dus zou oproepen om voor de PCF-kandidaat te stemmen (en dit tot de grote verbazing van de kartelpartners van de SFIO). Guy Mollet zou zijn prominente haat voor de communisten opzij schuiven om ‘het gevaar’ van de algehele machtsovername van de gaullisten, die op dat moment geloofwaardig was, tegen te werken.

De eerdere slechte resultaten van de SFIO in de verkiezingen bleken geen voldoende voorwaarde om de SFIO tot samenwerking met de PCF aan te zetten. Samen met het risico dat de gaullisten nu volgens de SFIO stelden, zou dat daarentegen wel het geval zijn.

De communisten leken gematigd tevreden met een dergelijke stellingname. De partners van de SFIO in het kartel reageerden echter uiterst geschokt. Ze maakten duidelijk dat ze niet akkoord konden gaan met het feit dat de communistische partij, de partij van het buitenland, geassocieerd zou worden met het kartel, dat een unie van nationale partijen was. De MRP, die blijkbaar intussen toenadering zocht tot de UNR, zei “en politique comme ailleurs, la fin ne justifie pas tous les moyens”¹⁷⁹ en verklaarde zich gekant tegen “un front populaire honteux”¹⁸⁰.

Het is niet enkel met betrekking tot de relatie met de communisten dat er verschillen bestonden tussen de partners. Ook op het vlak van het programma waren er duidelijke verschillen. Deze verschillen bevorderden de cohesie binnen het kartel uiteraard niet.

De avond voor de eerste ronde leek het dat de leden van het kartel zich moesten voorbereiden om de macht over te nemen: alle commentatoren waren het

---

¹⁷⁹ De redenen achter de toenadering tussen de twee linkse partijen was dus vrij duidelijk voor de andere partijapparaten.

¹⁸⁰ F.G., DREYFUS, *Histoire des gauches en France (1940-1974)*, Paris, Grasset, 1975, 237.

eens over het feit dat het UNR van De Gaulle zware verliezen zou lijden. Maar op 18 november, na de eerste ronde, waren de leden van het kartel hun enthousiasme verloren: de UNR had na de eerste ronde al 66 parlementsleden, en haalde bijna 32% (5.850.000) van de stemmen. De SFIO haalde 12.5% van de stemmen (2.319.000 stemmen), de radicalen smolten weg tot 680.000 stemmen. Enkel de communisten en de PSU gingen vooruit met respectievelijk 100.000 en 200.000 stemmen winst.

Het kartel sneuvelde feitelijk nog dezelfde avond. De radicalen “assurèrent dans la mesure du possible l’échec de l’UNR, *sans pour autant prendre le risque de faire passer un élu du Parti communiste.* [cursief toegevoegd]”¹⁸¹ De nuance met de socialisten was duidelijk, de radicalen zouden in geen geval oproepen te stemmen voor een communist. De dag na de eerste ronde kwam het kartel samen, maar zonder resultaat. Guy Mollet maakte meteen duidelijk -in de lijn van zijn eerdere verklaringen- dat “trente ou quarante députés communistes à l’Assemblée Nationale ne changeront rien à la situation, alors que trente ou quarante UNR de plus, c’est à coup sûr la fin de tout régime représentatif.”¹⁸² Al verduidelijkte de SFIO wel dat er geen sprake kon zijn van een gemeenschappelijke actie of van frontvorming “aussi longtemps que les dirigeants du PCF subordonneront les intérêts des travailleurs de France à la politique extérieure des soviets.”¹⁸³ Nog voor de tweede ronde plaatsvond, en na het kartel dood was verklaard, was er al sprake van nieuwe vormen van samenwerking: “Ainsi, entre les frères ennemis de Tours, après les flirts éphémères de 1936 et de 1946, le dialogue reprend.”¹⁸⁴ Belangrijker is echter, zoals Dreyfus het stelt, dat “(...) à la vieille du second tour, le cartel des NON défunt a fait place à l’antagonisme traditionnelle de la gauche de la droite. Le PCF a commencé dès lors à rompre son isolement.”¹⁸⁵ Er is dus sprake van toenadering, maar nog niet van contacten noch van samenwerking. De SFIO speelde in de tweede ronde duidelijk met de twee mogelijkheden, nu eens met de communisten, nu eens met de kartelpartners, en dit om zoveel mogelijk zetels binnen te halen¹⁸⁶.

De resultaten van de tweede ronde bevestigden de eerste ronde: de gaullisten behalen de absolute meerderheid in de Assemblée Nationale. Opmerkelijk is het feit

---

¹⁸¹ *Ibid.* 238.

¹⁸² *Ibid.* 238.

¹⁸³ *Ibid.* 238.

¹⁸⁴ P, GUIDONI, *Histoire du nouveau parti socialiste*, Paris, Tema, 1973, 46.

¹⁸⁵ F.G., DREYFUS, *Histoire des gauches en France (1940-1974)*, Paris, Grasset, 1975, 239.

¹⁸⁶ *Ibid.* 238.

dat ondanks Links veel stemmen (700.000 stemmen)¹⁸⁷ verloor, ze zetels won (+58). Niettemin zijn deze verkiezingen een grote nederlaag voor Links. De lichte vooruitgang van communisten en PSU kon de achteruitgang van SFIO en radicalen in stemmenaantal niet goedmaken. De SFIO zette haar achteruitgang, ingezet in 1946, dus voort.

Opmerkelijk aan dit slechte resultaat was dat ze een herstructurering van de linkse elementen mogelijk zou maken. De interne crisis die Links als gevolg van de verkiezingsnederlaag van 1962 kende was acuut bij communisten¹⁸⁸ en socialisten. De communisten kenden een interne crisis die in proporties alles overschreed wat ze ooit gekend hadden. Haar orthodox marxisme had een groot deel van haar intellectuele aanhang van zich vervreemd terwijl haar tekort aan interne democratie een deel van haar leden weggejaagd had. Bij de socialisten was het het dogmatisme, en de chronische verzwakking die de partij parten speelde. De partij had niet kunnen inspelen op de veranderingen in de maatschappij en verkondigde na de nederlaag van 1962 opnieuw “un Parti socialiste dur et pur”¹⁸⁹ te willen worden.

De Club Jean Moulin, die vanaf dan een grote rol zou spelen in de vernieuwing van Links in Frankrijk had in zijn publicatie ‘Un Parti pour la gauche’ verschillende redenen aangegeven voor de verkeerde aanpak en de problemen van de SFIO. Ook was de terugkeer naar een orthodox marxisme voor de SFIO volgens hen een grote fout gezien dat een hypothetische alliantie met de radicalen en de MRP in de weg zou staan, respectievelijk wat betreft de sociale politiek en het probleem van de godsdienstigheid. Links verkeerde dus duidelijk in een behoorlijk slechte en niet combatieve staat. De PSU, die eigenlijk tussen de SFIO en de PCF zat, aarzelde nog over haar rol/doel. Enerzijds wou ze een vernieuwende kracht zijn binnen het linkse kamp maar anderzijds was er voor haar ook een rol van “courtier entre la gauche non communiste et le PCF”¹⁹⁰ weggelegd. De discussie binnen de partij over welke kant moest opgegaan worden zou blijven duren tot de toetreding tot de ‘nouveau Parti socialiste’ na het congres van Epinay.

---

¹⁸⁷ *Ibid.* 239.

¹⁸⁸ En dit ondanks een lichte overwinning bij de laatste verkiezingen. De reden van deze interne crisis moet vooral gezocht worden in hun langdurig isolement.

¹⁸⁹ *Ibid.* 245.

¹⁹⁰ *Ibid.* 247.

8. Nieuwe mogelijkheden

8.1. De rol van de clubs en de ‘candidature Defferre’ (1965)

Na 1962 begonnen binnen de SFIO drie strategieën besproken te worden wat de allianties van de partij betrof. Vooreerst die van Guy Mollet, die voorzichtig naar een unie met de communisten wou toestappen door eerst alle niet communistische elementen rond de SFIO te verzamelen. De tweede strategie, van Gaston Defferre, wou een alliantie van de SFIO, via de radicalen tot de MRP opbouwen, met uitsluiting van de communisten. De derde strategie, was er één van organisatorische eenheid met de PC, op voorwaarde dat die het stalinisme afzwoor¹⁹¹.

Vanaf deze periode zullen de ‘clubs’ voor een beperkte periode een heel grote rol gaan spelen in het Franse politieke leven. De clubs probeerden door reflectie de politiek nieuw leven in te blazen. Georges Suffert¹⁹² definieert een club als “un club d’hommes que l’avenir politique de la France intéresse et qui décident de se réunir entre eux pour débattre.”¹⁹³ De meeste bekende onder de clubs was de ‘Club Jean Moulin’ die het gedachtegoed van de verzetsbewegingen weer in de actualiteit wou brengen. Maar er waren er heel wat actief in het Franse politieke landschap, onder andere de zeer Linkse ‘Club des Jacobins’ waar François Mitterrand lid van was en waar later de CIR¹⁹⁴ uit zou groeien. Deze clubs hadden een zeer elitaire samenstelling, en al waren ze relatief dunbevolkt, ze waren veel actiever dan de gemiddelde partijmilitant. De grote rol van de clubs in het Franse politieke leven op dat moment kan geïllustreerd worden aan de hand van het kandidaatschap van Gaston Defferre, socialistische burgemeester van Marseille, voor de presidentsverkiezingen van 1965. Zoals hoger werd vermeld, waren de verzetsbewegingen vroeger grote voorstanders geweest van samenwerking met de communisten.

In ‘Un Parti pour la gauche’ stelde de Club Jean Moulin voor hoe de SFIO moest omgetoverd worden in een moderne catch-all partij van socialistische

---

¹⁹¹ P, GUIDONI, *Histoire du nouveau parti socialiste*, Paris, Tema, 1973, 46.

¹⁹² Georges Suffert was secretaris van de club Jean Moulin.

¹⁹³ F.G., DREYFUS, *Histoire des gauches en France (1940-1974)*, Paris, Grasset, 1975, 251.

¹⁹⁴ Convention des Institutions Républicaines.

signatuur. Daarvoor moest een coalitie gevormd worden tussen SFIO, MRP en radicalen. Door een mediacampagne van het weekblad 'l'Express' waar Defferre als de ideale kandidaat werd voorgesteld, werd Defferre stilaan geloofwaardig als kandidaat van Links en het centrum. Binnen de SFIO moesten daar heel wat interne tegenstanden voor bestreden worden. De kandidatuur van Defferre toonde duidelijk aan, dat op dat moment in Frankrijk op politiek vlak het de clubs waren die een belangrijke rol hadden, gezien zij voor het eerst met deze oplossing gekomen waren in hun publicaties. Een opiniepeiling in de loop van 1964 leek de Club Jean Moulin gelijk te geven gezien bij de eventualiteit van een coalitie met MRP en communisten de kandidaat Defferre 23 % van de stemmen zou halen, zonder de MRP haalde hij er maar 13¹⁹⁵. De MRP beloofde de kandidatuur van Defferre te steunen en na enige tijd sloten de radicalen zich ook aan. "Peu à peu, G. Defferre devient véritablement le candidat de toute la gauche et des démocrates."¹⁹⁶ De SFIO, die stilaan haar verzet tegen de regering begon op te drijven, zette haar besprekingen met de leden van 'socialistische familie' verder. Ze vermeldde de mogelijkheid van allianties met de PCF om de UNR te kunnen verslaan. Tijdens de gemeenteraadsverkiezingen van 1964 zouden er dan ook vele akkoorden gesloten worden tussen socialisten en communisten. Maar het verzet tegen dergelijke akkoorden was nog altijd aanwezig. De stemmenpercentages van Links en de UNR leken stabiel, deze van de centrumpartijen (radicalen, MRP) vielen tegen. Dat zou als gevolg hebben dat de centrumpartijen in de kandidatuur van de Defferre een kans zagen om het centrum nieuw leven in te blazen.

De SFIO besliste met de kandidatuur van Gaston Defferre een poging op te zetten om een 'grootlinkse' federatie in het leven te roepen. Alhoewel de MRP eufemistisch 'niet uitgesloten' werd, waren de communisten 'niet welkom'¹⁹⁷. Het feit dat de communisten 'niet welkom' waren, werd door de PSU onmiddellijk afgeschreven als 'neo-centrisme'. Het congres van de MRP ging akkoord maar zette meteen de 'puntjes op de i': de MRP was niet van plan een satelliet te worden van de SFIO, en er kon geen sprake zijn van onderhandelingen met de PCF. De SFIO liet Defferre zijn poging verder zetten maar drukte de wens uit tot "la réintégration dans

---

¹⁹⁵ *Ibid.* 255.

¹⁹⁶ *Ibid.* 256.

¹⁹⁷ De communisten waren op dat moment nochtans aan het streven naar nationale akkoorden met de SFIO. Opnieuw wordt in twijfel de beslissing om in zee te gaan met de communisten uitgesteld.

la vie politique française des éléments communistes.”¹⁹⁸, wat dus duidelijk botste met het standpunt van het MRP congres en betekende dat de SFIO niet echt geloofde in de poging Defferre. De SFIO wou nu echt gaan samenwerken met de PCF en begreep dat de poging van Defferre daar niet voor geschikt zou zijn. Het is dan ook niet verwonderlijk dat op 18 juni, in de vroege morgen Gaston Defferre het doek in de ring moest gooien, gezien tussen MRP en SFIO geen akkoord kon bekomen worden. “Gaston Defferre, mort de fatigue, ne se bat même plus”¹⁹⁹. Gaston Defferre had deze coalitie nodig om zijn kandidatuur voor de presidentsverkiezingen te ondersteunen. Het ene was onlosmakelijk met het andere verbonden. Hij wou zijn partij daarvoor van de linkerzijde naar het centrum krijgen. “L’OPA²⁰⁰ sur la social-démocratie a échoué.”²⁰¹ Met dit citaat wijst Hurtig op het feit dat de poging van Defferre het socialisme naar het centrum had willen trekken, tegen de wensen in van zijn basis. De redenen daartoe waren divers, gaande van het onderwijs tot de relaties met de communisten²⁰². Het falen van Defferre was op zich ook het falen van de vernieuwingspogingen van de clubs. “L’échec de G. Defferre montre bien la limite de l’audience des clubs²⁰³” concludeert Dreyfus. De clubs hebben in het Franse politieke leven bijgedragen tot het denken over de maatschappij en de vernieuwing van het politieke leven. De mislukking van de poging van Defferre betekende de eigenlijke verdwijning van de clubs van het politieke leven, met uitzondering van de CIR van Mitterrand, die intussen een minipartij was geworden.

8.2. Mitterrand neemt de fakkel over (1965)

Deze mislukking werd door de SFIO vlug aan de kant geschoven en er werd gezocht naar een mogelijkheid van een federatie die de MRP, gezien als de belangrijkste reden van de mislukking van Defferre, niet zou omvatten. Tegelijk werd naar een nieuwe kandidaat gezocht. Terwijl Guy Mollet de plannen van een ‘fédération

---

¹⁹⁸ *Ibid.* 257.

¹⁹⁹ G., SUFFERT, *De Defferre à Mitterrand. La campagne présidentielle*, Paris, Seuil, 1966, 111.

²⁰⁰ Franse beurs-term : Offre Publique d’Achat.

²⁰¹ J., KERGOAT, *Histoire du parti socialiste*, Paris, La Découverte, 1997, 71.

²⁰² Een compleet overzicht van de meningsverschillen is te vinden in : HURTIG, C., *De la SFIO au nouveau Parti socialiste*, Paris, Armand Colin, 1970, p46.

²⁰³ F.G., DREYFUS, *Histoire des gauches en France (1940-1974)*, Paris, Grasset, 1975, 258.

démocrate socialiste' uitwerkte tijdens de zomer, dacht Mitterrand na over zijn kansen. Op 9 september stelde hij zich kandidaat. Zoals Kergoat het stelt :

François Mitterrand a tout de suite compris que l'élection du président de la République au suffrage universel, et la présence au second tour de deux candidats seulement organisaient durablement la vie politique sur un mode bipolaire et sonnaient le glas des combinaisons au centre. Et s'il ne doit rester que deux camps en présence, le second ne peut être que la gauche rassemblée. François Mitterrand a décidé qu'il pouvait incarner ce camp-là...²⁰⁴

8.2.1. De hergroepering van niet-communistisch Links

Eens zijn kandidatuur aanvaard was (en dat gebeurde vrij snel) zette Mitterrand zich meteen in om tot een hergroepering van alle linkse niet-communistische partijen te komen. Hij zag dit als een eerste stap, daarna zou met de communisten gepraat worden. De dag erna kwam de 'Fédération de la Gauche Démocrate et Socialiste'²⁰⁵, reeds tot stand, waarvan de hoofdbestanddelen de SFIO, de radicalen, de UDSR, de CIR en diverse clubs waren. Minder dan drie maanden na het falen van de 'Grande Fédération' van Defferre kon het totstandkomen van de FGDS op zich als een groot succes beschouwd worden²⁰⁶. Het was wel duidelijk dat Mitterrand hier de vruchten plukte van het werk van Defferre. Ze hadden een andere visie op de coalitie en haar samenstelling, maar Defferre had een belangrijk succes geboekt: hij was erin geslaagd de mentaliteiten te veranderen, zoals Hurtig het stelt: "Le premier projet de regroupement, celui de Gaston Defferre avait été le fruit d'un ensemble cohérent de réflexions. Et c'est parce que le mouvement créé par Gaston Defferre avait déjà ébranlé les certitudes et bousculé les positions acquises que tout le reste a été rendu possible."²⁰⁷ Er was geen sprake van fusie tussen de linkse partijen en de clubs, enkel van een 'hergroepering'. De Linkse partijen beseften nu dat deze noodzakelijk was. Savary stelde de uitdaging voor de leden van de FGDS als volgt :

---

²⁰⁴ J., KERGOAT, *Histoire du parti socialiste*, Paris, La Découverte, 1997, 72.

²⁰⁵ Verder FGDS.

²⁰⁶ E., DUHAMEL, "FGDS", in *Dictionnaire historique de la vie politique française au XXe siècle*, Paris, Presses Universitaires de France, 2003, pp. 466-468.

²⁰⁷ C., HURTIG, *De la SFIO au nouveau Parti socialiste*, Paris, Armand Colin, 1970, 33.

Vivre ensemble dans une même organisation ou dans une forme plus souple suppose la lutte contre l'intégrisme, chacun devant accepter de ne pas retrouver dans une grande formation les thèmes qui lui sont chers, car sinon on arriverait non pas à une simplification de la vie politique française, mais au contraire à une atomisation de cette vie, qui connaît déjà une structure beaucoup trop parcellaire des formations politiques et, en particulier, des groupes et formations socialistes.

C'est à ce prix que l'on pourra concevoir la voie vers la réunification, sous la double réserve que, d'une part, les formations organisées reconnaissent d'abord que tout ne va pas pour le mieux dans le statu quo, et qu'ensuite quels que soient leurs forces et leurs espoirs de développement, elles ne peuvent pas, par les voies exactes qu'elles ont suivies jusqu'à présent, conduire au grand rassemblement recherché. Quant à moi, un terrain d'accord me semble devoir s'imposer. (...)

C'est pourquoi je pense que nous avons le devoir de chercher ce qui peut nous unir, même si cela est parcellaire et nous dire que si nous n'y parvenions pas, pour l'avenir, chacune des composantes de cette assemblée aurait finalement devant elle, même pas la survie médiocre qui risque d'être son destin, mais en fait un échec fondamental, avec toutes les conséquences que cela peut apporter.²⁰⁸

Alain Savary maakte duidelijk dat hij begrepen had dat de linkse verdeeldheid alle linkse partijen parten speelde, en dat elkeen 'water in zijn wijn' moest doen om aan deze situatie te verhelpen. Links moest zich verenigen, meende hij, om nog een kans te maken op machtsdeelname en meende dat er zeker terreinen bestonden waar overeenkomsten konden gevonden worden waar eenieder zich in kon vinden.

Dit citaat van Alain Savary maakt ook duidelijk hoe diepgaand de mentaliteitsverandering binnen Links was, en in het bijzonder bij de SFIO.

8.2.2. De presidentsverkiezingen van 1965

Terwijl Mitterrand op 21 september zijn programma voorstelde liet de kritiek niet op zich wachten. De PSU zag de kandidatuur van Mitterrand als een 'Defferre-bis²⁰⁹'. De PCF, in tegenstelling tot de PSU, steunde François Mitterrand. De moeilijkheden die de PCF sinds 1962 kende waren daar niet onschuldig in. Zijn monolithisme en

---

²⁰⁸ C., HURTIG, *De la SFIO au nouveau Parti socialiste*, Paris, Armand Colin, 1970, 39.

²⁰⁹ F.G., DREYFUS, *Histoire des gauches en France (1940-1974)*, Paris, Grasset, 1975, 261.

dogmatisme stoorden namelijk zelfs de meest enthousiaste militanten. Ook de interne twisten van de communistische jongerenbeweging zorgden voor rumoer binnen de partij. De relatieve nederlagen die de partij leed op electoraal vlak lieten niemand onverschillig. Alhoewel de partij hardhandig optrad tegen interne oppositie, liet ze een duidelijke gematigdheid zien tegenover de socialistische partij, wat haar steun aan de kandidatuur van François Mitterrand verklaart. De nieuwe voorzitter, Waldeck Rochet, stelde: “Il ne s’agit pas de compromis électoral, nous constatons que les options présentées par F. Mitterrand tant en politique intérieure qu’en politique extérieure comprennent de nombreux objectifs qui figurent dans le programme du parti communiste.”²¹⁰ Voor het eerst uitte een communistisch leider dat er overeenkomsten bestonden tussen communisten en socialisten wat beleid betrof.

Dit is echter deels misleidend, want de PCF wenste eigenlijk niet deel te nemen aan deze presidentsverkiezingen: “En effet, le Parti estime que, dans une telle élection, il a peu de chances de réaliser un bon score. Il mobilise mieux son électorat sur un programme de critique du Gaullisme que sur un programme d’alternative de gouvernement.”²¹¹

François Mitterrand toonde zich vanaf het begin van de campagne een gedreven politicus die de massa’s kon overtuigen. Op televisie maakte hij zijn verschillen met de PCF duidelijk. De campagne maakte indruk op de kiezers gezien volgens de opiniepeilingen de achteruitgang van De Gaulle ten opzichte van Mitterrand week na week groter werd. Op twee punten wou hij zijn verschil met de communisten beklemtonen: de NATO en Europa. De PCF bleef ondanks die verschillen positief campagne voeren voor Mitterrand, die nu ook de steun kreeg van Mendès-France²¹².

---

²¹⁰ *Ibid.* 263.

²¹¹ P., BRECHON, *La France aux urnes. Soixante ans d’histoire électorale. Edition 2004*, Paris, La documentation française, 2004, 186.

²¹² Alhoewel Mendès-France zich sinds de start van de Vde republiek zo goed als volledig van het politieke leven had teruggetrokken, was hij nog steeds een zeer populair en charismatisch figuur, zeker voor de linkse en centrum kiezers.

Het grootste succes van Mitterrand in deze campagne zal geweest zijn De Gaulle in ‘ballotage’²¹³ te brengen en hem een overweldigende score te ontzeggen in de tweede ronde. “François Mitterrand a gagné son pari.”²¹⁴

8.2.3. De nasleep van de presidentsverkiezingen

Voor Mitterrand stopte de campagne echter niet met de presidentsverkiezingen. Men moest volgens hem doorgaan tot aan de parlementsverkiezingen van 1967. Zelfs al doken er twijfelaars op binnen de SFIO, de PCF maakte duidelijk dat ze de eenheid van Links wilde bewerkstelligen. 1966 werd dus uitermate een electoraal jaar. Men kan drie periodes onderscheiden. Eerst van januari tot mei, waar de FGDS uitgebouwd werd, niet zonder enige moeite. Vanaf de zomer kon men spreken van een georganiseerde federatie. Vanaf november is het de beurt aan het strijden voor de kandidatuurschappen, want die moesten nu uiteraard verdeeld worden tussen de verschillende partijen die de FGDS samenstelden. Ook de electorale overeenkomsten met de PCF waren nu aan de beurt. De PCF vroeg ook een gemeenschappelijk programma, maar daar werd door de FGDS niet op ingegaan. De situatie binnen de FGDS was complex: Mitterrand, die voorzitter was van de CIR, en geen lid was van de SFIO, had een zeker prestige overgehouden aan de presidentsverkiezingen (ondanks zijn nederlaag) en werd gezien als de leider van niet-communistisch Links, tot grote frustratie van Guy Mollet. Mollet was niet de enige die negatieve gevoelens koesterde ten opzichte van Mitterrand, er waren wel meer politici die Mitterrand liever kwijt dan rijk waren.

Mitterrand probeerde dan ook de impact van de FGDS te vergroten. De voorstanders zagen twee doelen in de uitbouw van de FGDS: het vernieuwen van Links en het uitbouwen van een geloofwaardige oppositie door allianties tussen partijen. De FGDS had een vrij complex organigram, wat de werking en de besluitvorming in deze federatieve organisatie vergemakkelijkte noch versnelde²¹⁵.

---

²¹³ Met ballotage wordt bedoeld date en uittredend mandaathouder geen absolute meerderheid haalt in de eerste ronde en geconfronteerd wordt met een tegenkandidaat in de tweede ronde.

²¹⁴ J., KERGOAT, *Histoire du parti socialiste*, Paris, La Découverte, 1997, 72.

²¹⁵ Het organigram van de FGDS is aanwezig in bijlage. (Bijlage 4)

Er werd ook gepraat over een fusie maar dat was niet aan de orde. De voorbereiding van de parlementsverkiezingen van 1967 stelden aan Mitterrand twee grote problemen: ten eerste de kandidaten, hij moest namelijk zorgen dat elk uittredend parlements lid opnieuw een kiesdistrict kreeg²¹⁶. Ten tweede het programma. Dat programma volgde 17 dagen na dat van de communisten, die vragende partij bleven voor een gemeenschappelijk programma.

Na de zomer organiseerde de SFIO een congres over de samenwerking met de PCF: het onderwerp werd dus voor het eerst officieel besproken. Beide partijen aanvaardden uiteindelijk discussies. Gedurende één maand kwamen vertegenwoordigers van beide partijen samen en op 20 september 1967, voor het eerst in 30 jaar, maakten socialistisch en communistisch Links bekend dat “ils sont liés par un acte qui assurera au second tour des élections le succès du candidat de gauche le mieux placé par le suffrage universel.”²¹⁷ Daarna volgden nog akkoorden met de PSU. “Au soir du 20 janvier 1967 l’ensemble de la gauche est parvenu à un accord national pour le second tour de scrutin. C’est dans la vie politique française un élément nouveau et fondamental qui ne s’était pas vu depuis 1936.”²¹⁸ Het standpunt van Dreyfus dient echter genuanceerd te worden, gezien er ondanks het akkoord wel drie verschillende programma’s²¹⁹ waren, en er onnoemelijk veel antagonismen tussen de leiders en de kandidaten van de verschillende partijen bestonden.

8.2.4. De parlementsverkiezingen van 1967

De inspanningen van Mitterrand zullen enige resultaten opleveren. Bij de eerste ronde van de verkiezingen, als men rekening houdt met het aantal behaalde stemmen, ging Links vooruit. De PCF won meer dan een miljoen stemmen, de FGDS²²⁰ ongeveer 500.000. Een resultaat dat ‘relatief’ positief te noemen was,

---

²¹⁶ In tegenpartij zou hij eisen dat de verkozenen van de FGDS na de verkiezingen één parlementaire fractie vormen in het parlement.

²¹⁷ F.G., DREYFUS, *Histoire des gauches en France (1940-1974)*, Paris, Grasset, 1975, 276.

²¹⁸ *Ibid.* 277.

²¹⁹ Een eerste van de FGDS, een tweede van de communisten, en een derde van de PSU.

²²⁰ Rekening houdend met de scores van de partijen die haar samenstellen.

gezien Links stemmen won, maar Rechts absoluut niet overrompeld werd. De rechtse meerderheid vierde echter te vroeg feest. Want na de tweede ronde had de ‘discipline républicaine’ gespeeld in het linkse kamp. Terwijl de meerderheid na de eerste ronde rekende op 255 à 280 zetels, had ze er na de tweede ronde slechts 244. De verbijstering was dan ook groot in het kamp van de meerderheid op de avond van de tweede ronde. Mitterrand mocht dus enigszins tevreden zijn. Hij had bewezen dat met een unitaire opstelling men de rechtse meerderheid in moeilijkheden kon brengen, zoniet overwinnen. Het zelfvertrouwen binnen het kamp van de FGDS groeide zienderogen en de samenwerking werd eindelijk bekroond: “Leur heure allait venir, ils en étaient certains.”²²¹

Bij deze verkiezingen waren de eerste duidelijke tekenen van bipolarisatie verschenen. De grote verliezer was het centrum, die één derde van zijn parlementsleden verloor, terwijl hun parlementaire fractie reeds slechts 54 leden telde.

Dreyfus stelt het zo :

La bipolarisation tend donc à devenir un fait. Il est significatif que les désistements au second tour ont été respectés à trois exceptions, alors qu’il y en avait eu trente lors du Front populaire de 1936. Dès lors la gauche essayera de se renforcer et l’on verra dans les mois qui viennent une double tentative : celle de transformer la gauche non communiste en un seul parti et de formuler un programme commun²²².

8.2.5. De fusie van de FGDS

De samenhang van Links werd ook bevorderd door het programma van de regering op sociaal vlak: er kwamen een groot aantal stakingen en een gemeenschappelijk actie kwam tot stand tussen de oppositiepartijen. Dit alles speelde in het voordeel van de samenhang van Links en alles wees op een toekomstige fusie van de FGDS tot één partij. De crisis in Israël gooide echter roet in het eten, gezien verschillende tendenzen zich ontwikkelden binnen de FGDS. Deze waren niet altijd even gematigd

---

²²¹ P, GUIDONI, *Histoire du nouveau parti socialiste*, Paris, Tema, 1973, 20.

²²² F.G., DREYFUS, *Histoire des gauches en France (1940-1974)*, Paris, Grasset, 1975, 284.

pro of contra de Palestijnse kwestie. Zo kwam een extra punt van wrevel, naast de NATO en het Europese beleid, te voorschijn binnen Links en binnen de FGDS, die reeds een groot aantal antagonismen kenden²²³.

Het debat over de toekomst van de FGDS liet na de verkiezingen niet op zich wachten en had voornamelijk plaats tussen Mollet en Mitterrand. Mollet wou een snelle fusie en dacht dat enkele concessies aan de andere partners genoeg zou zijn om hen te overtuigen. Mollet besepte echter wel dat, om de verandering geloofwaardig te maken, hij als secretaris moest opstappen. Het resultaat van de presidentsverkiezingen liet weinig twijfel over zijn mogelijke opvolger... Mitterrand laten kandidaat zijn voor verenigd Links voor de presidentsverkiezingen kon Mollet nog aanvaarden, maar hem de sleutels van de SFIO geven, dat kon niet.

Mitterrand zag de situatie andersom. Hij vreesde dat de andere partners en dus ook de CIR door de SFIO zouden geabsorbeerd worden -gezien het overwicht van de ledenaantallen van de SFIO- en de kansen tot vernieuwing van Links daarmee teniet zouden gaan. Mitterrand wachtte liever nog af tot de ledenaantallen van de CIR, die het gros van de nieuwe leden van de FGDS binnenhaalde, en de verschillende clubs die de FGDS telde, wat aangedikt zouden zijn. Ook kwamen verschillende nieuwe clubs, zoals de Club Jean Moulin, de FGDS vervoegen, wat het tegengewicht van de rest van de FGDS tegenover de SFIO vergrootte.

8.3. Mei '68

Begin 1968 leek het dat Mitterrand toch zijn 'toestemming' zou geven voor een snelle fusie van de partijen, maar dat was buiten de maatschappelijke en politieke gevolgen van 'Mai '68' gerekend.

Het bespreken van de crisis van mei '68 behoort niet tot het bestek van dit eindwerk gezien de politieke partijen in het algemeen en de linkse politieke partijen in het bijzonder, weinig te maken hadden met wat als een studentenprotest begonnen

---

²²³ Het zou fout zijn te denken dat bij de vorming van de FGDS, en de akkoorden tussen de FGDS en de communisten die daarop volgden, de verschillen tussen de partijen verdwenen waren. De partijen hadden nu enkel gekozen om water in de wijn te doen met de bedoeling positieve resultaten te kunnen boeken door de samenwerking. Inhoudelijke kwesties werden voorlopig op de lange baan geschoven.

was, en dit ondanks het ‘linkse’ karakter van Mei ’68 in Frankrijk²²⁴. De SFIO, de PCF en de andere traditionele partijen, of ze nu tot Links of tot Rechts behoorden werden allemaal over dezelfde kam geschoren door de ‘rebellende’ maatschappelijke groepen. Mei ’68 was een reactie tegen het ‘establishment’, meer dan het een reactie tegen de Rechtse meerderheid of De Gaulle was.

De gevolgen van mei ’68, in de mate dat ze linkse frontvorming beïnvloed hebben, vallen wel binnen het bestek van deze eindverhandeling. Wat duidelijk kan gesteld worden, is dat alle partijen door de beweging van mei ’68 verweesd waren achtergelaten. Ze waren niet ‘mee’.

De storm van mei had een gespannen relatie gecreëerd tussen PCF en FGDS. Beiden wisten niet goed hoe te reageren en gaven mekaar de schuld van de studentenprotesten. De Gaulle, die slechts kort in moeilijkheden was gebracht door de studentenprotesten, ontbond een korte tijd later het parlement. Er kwamen dus amper een jaar na de verkiezingen van ’67 opnieuw verkiezingen. Georges Pompidou die de campagne leidde voor de meerderheid had goed begrepen dat wat de meerderheid van de bevolking wenste, rust en orde was. Hij maakte van deze onderwerpen dan ook de centrale punten van zijn campagne.

Links zou ondanks de grote inspanningen van haar leiders en het feit dat mei ’68 een duidelijk ‘linkse’ signatuur had, een nederlaag kennen. De regering had een groot deel van de eisen van de studenten en de arbeiders ingelost: “Le mouvement social a permis d’obtenir des avantages sociaux mais n’a pas eu de prolongement électoral. La masse des citoyens est plus conservatrice que les minorités actives.”²²⁵ Op de avond van de tweede ronde werd de meerderheid op een overweldigende wijze herleid. Ik ga niet verder in op de resultaten van deze verkiezingen gezien ze een andere oorzaak hebben dan wat we in dit schrijfstuk trachten te analyseren. Het enige wat kan gezegd worden is dat deze verkiezingen bij de partners FGDS, PSU en PCF een bittere smaak achterliet. Er heerste dan ook twijfel wat nu moest gedaan worden... “La gauche se retrouve de nouveau au milieu des décombres.”²²⁶

---

²²⁴ Enkel de maoïstische en anarchistische strekkingen binnen de extreemlinkse groeperingen namen een prominente plaats in.

²²⁵ P., BRECHON, *La France aux urnes. Soixante ans d’histoire électorale. Edition 2004*, Paris, La documentation française, 2004, 186.

²²⁶ P, GUIDONI, *Histoire du nouveau parti socialiste*, Paris, Tema, 1973, 20.

In augustus bezetten de troepen van de Sovjetunie Tsjecho-Slowakije, wat een wind van anticommunistische gevoelens deed waaien over de SFIO. “A ceux qui n’auraient pas osé aller trop loin dans la dénonciation des accords avec les communistes, Prague fournit à la fois une justification et un prétexte²²⁷.” De radicalen beslisten niet meer aan te sluiten bij de nieuwe partij die zou ontstaan uit de FGDS: een alliantie met de communisten was voor hen niet meer aan de orde. Vanaf 10 juli 1968 eisten een groot aantal parlementairen, van de verschillende geledingen van de FGDS, het ontslag van François Mitterrand als voorzitter van de FGDS, die ze de schuld gaven van de nederlaag van juni 1968. De radicalen gingen in dezelfde richting en verweten Mitterrand de ideologische richting waarin hij de FGDS gestuurd heeft. De FGDS hield dan ook *de facto* op te bestaan bij het einde van het voorzitterschap van Mitterrand, die steeds de drijvende kracht achter deze organisatie geweest was²²⁸. Mitterrand nam als gevolg hiervan opnieuw zijn taken bij de CIR op.

Eén van de belangrijke consequenties van mei ’68 was dus de verbrokkelde staat waarin Links zich bevond na de mokerslag van de verkiezingen van 1968. Het halve succes van 1967 had het proces van eenmaking binnen de FGDS versneld, voornamelijk om electorale redenen en niet om ideologische²²⁹, gezien vele radicalen grote moeite hadden met de ‘socialistische maatschappij’ die de CIR-leden voorstonden. De crisis van mei ‘68 en de electorale gevolgen ervan herstellen de situatie *ex ante*: CIR, socialisten en radicalen gaan opnieuw hun eigen weg.

Het ontslag van Mitterrand van het voorzitterschap van de FGDS had de feitelijke ontbinding tot gevolg, maar was er niet de enige oorzaak van: de SFIO had zich niet onbetuigd gelaten om in de maanden na de verkiezingen aan doctrinaal opbod te doen, wat de partners binnen de FGDS afschrikte. Daarnaast hadden de radicalen, voor wie een alliantie met de communisten geen enkele zin meer had, zich teruggetrokken.

---

²²⁷ *Ibid.* 34.

²²⁸ F.G., DREYFUS, *Histoire des gauches en France (1940-1974)*, Paris, Grasset, 1975, 305.

²²⁹ *Ibid.* 307.

8.4. Oprichting van de nieuwe socialistische partij (1969)

Ondanks de ontbinding van de FGDS waren de fusieplannen nog niet van de tafel geveegd. De clubs, die aan de basis gelegen hadden van de vernieuwende beweging binnen Links, bleven voorstander van een fusie. Maar al vlug werd beslist dat het niet om een fusie zou gaan, maar om een nieuwe partij. De respectievelijke leden zouden zich dus opnieuw moeten inschrijven. Binnen sommige kringen rond de clubs werd duidelijk gemaakt dat bij de creatie van een nieuwe partij ook een nieuw leiderschap moest aantreden. Het was duidelijk dat Guy Mollet hiermee gevisieerd werd²³⁰. Deze maakte dan ook bekend niet kandidaat te zijn voor een leidinggevende functie binnen de nieuwe partij. Hij stelde echter wel dat, wat de nieuwe vorm van de partij betrof, de basis zou beslissen: er kon volgens hem geen sprake zijn van ‘arrangementen’ aan de top tussen SFIO en CIR (hij besepte maar al te goed dat de SFIO daarin een overweldigend overwicht had).

Wanneer eindelijk de tijd aangebroken was voor het stichtingscongres kondigde De Gaulle het referendum met betrekking tot de regionalisatie van het Franse politieke bestel aan. Het project van nieuwe partij werd *de facto* voor enige tijd in de koelkast gestopt. De Gaulle, die tijdens de campagne aangekondigd had te zullen opstappen als het referendum een negatief resultaat zou opleveren, werd door de bevolking niet gevolgd en stapte meteen op. Er volgden dus meteen presidentsverkiezingen. De vraag wie kandidaat zou zijn werd opnieuw gesteld. Voor de CIR kon dat alleen Mitterrand zijn. Mollet, die het roer nog in handen had binnen de SFIO, besepte nu maar al te goed wat een draagvlak de presidentsverkiezingen konden creëren en gunde Mitterrand dat geen tweede maal. Op het congres van Alfortville (dat het stichtingscongres moest zijn van de nieuwe partij) werd beslist over de kandidaat voor de presidentsverkiezingen. Uiteindelijk wees de SFIO Gaston Defferre aan als kandidaat. Bovenop het verzet van Mollet ten aanzien van Mitterrand²³¹, was er nog het verzet van een aantal linkse politici²³². Deze beslissing reikte echter veel verder dan enkel de presidentsverkiezingen.

---

²³⁰ J., KERGOAT, *Histoire du parti socialiste*, Paris, La Découverte, 1997, 75.

²³¹ Het spontane kandidatuurschap in het midden van de crisis van mei '68 om De Gaulle te vervangen (mocht hij ontslag nemen) was hun spreekwoordelijk ‘in het verkeerde keelgat’ geschoten, en ze dachten er nu dus niet aan hem de kans te geven werkelijk kandidaat te zijn.

²³² F.G., DREYFUS, *Histoire des gauches en France (1940-1974)*, Paris, Grasset, 1975, 308.

Gezien Gaston Defferre als de peetvader werd beschouwd van de Troisième Force, stelde op die manier het SFIO congres het volledige principe van de ‘Union de la Gauche’, met andere woorden de samenwerking met de communisten, opnieuw in vraag. En gezien de leiding van de SFIO Mitterrand niet wou als kandidaat, kwam de CIR ook niet opdagen tijdens het constitutief congres van Alfortville. Ook de communisten reageerden gebeten en schoven Jacques Duclos naar voor voor de presidentsverkiezingen. Het congres van Alfortville werd toen algemeen beschouwd als het stichtingscongres van “un Parti mort-né”²³³, een valse start dus.

Het resultaat van de presidentsverkiezingen was een ernstig signaal. Duclos haalde 4.800.000 stemmen, Defferre haalde er 1.100.000, amper 5 %. Samen haalden de socialistische kandidaten amper 10%²³⁴. De slechtste score ooit. Zelfs al viel het resultaat van Michel Rocard ten opzichte van dat van Defferre opmerkelijk te noemen, de krachtenverhouding tussen de twee kandidaten getuigde meer van de zwakte van de SFIO dan van de sterkte van de PSU²³⁵. Opnieuw was Links verdeeld ten strijde getrokken, en opnieuw had ze een slechte score geboekt. Deze nederlaag zou binnen Links leiden tot “un examen de conscience”²³⁶, en zou het herenigingsproces opnieuw leven inblazen na de verschillende nederlagen van ‘68 en ‘69. Deze ultieme nederlaag voor de radicalen verduidelijkte echter wel hun positie ten opzichte van de Linkse frontvorming. De radicale partij, “qui n’a jamais eu de socialiste que le nom”²³⁷, zou van dan af resoluut weigeren om in een alliantie te treden met de communisten.

Wat later werd een tweede constitutief congres gehouden in Issy-les-Moulineaux, gezien het eerste in Alfortville er niet uit was geraakt. Deze keer waren een aantal CIR-leden aanwezig, maar François Mitterrand niet. Er werd eerst een naam gekozen: het werd ‘Parti Socialiste’²³⁸. Daarna werd beslist over het beleid van de partij wat de allianties betrof. De tegenstanders van de PCF binnen de oude SFIO lieten van zich horen, maar uiteindelijk moesten ze het onderspit delven. Er zou dus wel degelijk met de PCF gewerkt worden. Het congres van Issy-les-Moulineaux had

---

²³³ C., HURTIG, *De la SFIO au nouveau Parti socialiste*, Paris, Armand Colin, 1970, 73.

²³⁴ F.G., DREYFUS, *Histoire des gauches en France (1940-1974)*, Paris, Grasset, 1975, 316.

²³⁵ A., BERGOUNIOUX, G., GRUNBERG, *Le long remords du pouvoir*, Paris, Fayard, 1992, 241.

²³⁶ F.G., DREYFUS, *Histoire des gauches en France (1940-1974)*, Paris, Grasset, 1975, 319.

²³⁷ *Ibid.* 319.

²³⁸ De naam ‘Parti Socialiste’ is gekozen voor ‘Mouvement démocrate socialiste’ gezien deze meer vaag, meer revolutionair en meer traditioneel beschouwd werd.

het principe aanvaard van de opening naar alle formaties die Links telde²³⁹, er zou dus met alle elementen van Links onderhandeld worden, wat duidelijk vergemakkelijkt werd door de bipolarisatie die nu definitief was teweeggebracht. Echter zouden die onderhandelingen meestal niet plaatsvinden en bleef enkel de PCF als partner over²⁴⁰. Veel belangrijker was dat de eindverklaring van dit congres resoluut voor de Linkse frontvorming koos, en gelegenheidsallianties met Rechts of centrumrechts uitsloot. Er moest dus een uitsluitend Linkse koers gevaren worden. Enkele extracten²⁴¹:

(...), la participation du Parti socialiste au pouvoir ne se conçoit que dans la mesure où elle permet de faire avancer le pays, ce qui interdit toute alliance avec les forces politiques représentatives du capitalisme, y compris par la recherche de combinaisons centristes.(...)

L'union de la gauche constitue donc l'axe normal de la stratégie des socialistes.(...)

Le choix des partenaires doit cependant éviter toute exclusive qui résulterait de divisions politiques anciennes ou d'étiquettes héritées du passé.(...)

Le parti doit engager sans préalables et poursuivre un débat public avec le parti communiste, (...). Ce dialogue doit être sans complaisance.²⁴²

Met deze verklaring maakt de nieuwe socialistische partij duidelijk dat het niet meer wenste samen te werken met de centrumformaties, en dat de Linkse frontvorming de te volgen weg was. Daarnaast wenste de nieuwe socialistische partij met iedereen een dialoog aan te gaan om de scheidingslijnen van het verleden achter zich te laten. Met de communisten moest het een dialoog aangaan dat zonder vooroordelen maar rechtuit gevoerd zou worden.

Deze keer zou het tot een bittere strijd komen tussen de aanhangers van Mollet en deze van Defferre. Respectievelijk voor en tegen dialoog met de communisten. Mollet haalde het en het was Savary, een vertrouweling van Mollet, die de nieuwe eerste secretaris²⁴³ werd. Na de valse start van Alfortville kon met het congres van Issy-les-Moulineaux amper van vooruitgang gesproken worden, gezien het hier enkel om 'papieren' intenties ging. Ook is de afwezigheid van de CIR een domper op het enthousiasme van vele linkse militanten. Het was wachten op het

---

²³⁹ Dus in principe ook extreemlinks.

²⁴⁰ C., HURTIG, *De la SFIO au nouveau Parti socialiste*, Paris, Armand Colin, 1970, 84.

²⁴¹ De volledige eindverklaring van het congres van Issy-les-Moulineaux is aanwezig in bijlage. (Bijlage 5)

²⁴² *Ibid.* 87.

²⁴³ De Eerste secretaris was en is nog steeds de hoogste functie binnen de socialistische partij.

congres van Epinay Sur Seine om een echte *kickstart* te zien van de vernieuwde socialistische partij.

Bij de socialistische partij en bij de PCF werd opnieuw de ‘Union de la Gauche’ sterk aangeprezen. Deze houding werd echter wel in moeilijkheden gebracht door de vernieuwingspolitiek binnen de radicale partij van de populist Jean-Jacques Servan Schreiber die het centrum weer aantrekkelijker wou maken. Dit zou echter maar een groot jaar duren, beginnende bij de verkiezingsoverwinning bij een tussentijdse verkiezingen in Nancy, waar hij een lid van de meerderheid klopte, tot zijn verkiezingsnederlaag bij een tussentijdse verkiezing in Bordeaux. Wanneer François Mitterrand eind 1969 de fusie van de CIR met de Parti Socialiste aankondigde reageerde de communistische partij aanvankelijk gebeten, gezien ze deze stap van Mitterrand als een poging zag om Links ‘in evenwicht te brengen’²⁴⁴ was, en ze voelden voor een deel het gevaar voor haar aan, maar dat zou niet blijven duren.

9. De ‘Union de la Gauche’

9.1. Mitterrand en de nieuwe koers van de PS (1971)

9.1.1. Het congres van Epinay sur Seine

De socialisten, ondanks het vormen van een nieuwe partij, verdeelden zich snel in tendenzen, iets waarvoor ze nog altijd bekend staan onder andere omwille van de ‘guerres fratricides’ of interne oorlogen. Deze verdeeldheid zou Mitterrand als politiek strateeg gebruiken om de controle te verwerven over de nieuwe socialistische partij. Op het congres waren er namelijk zes rivaliserende moties, de motie die het haalde zou de nieuwe partijsecretaris leveren. Door drie andere moties

---

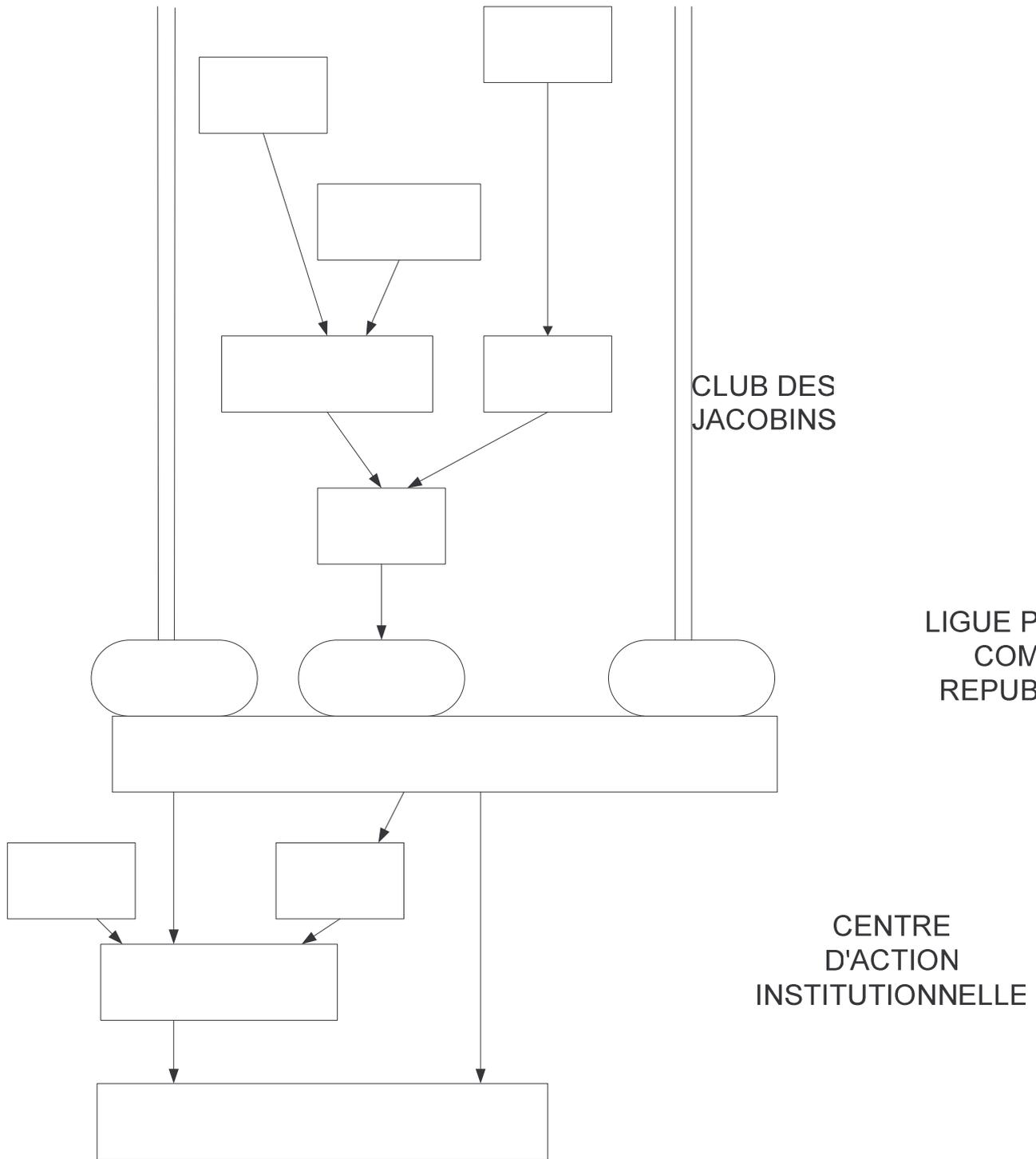
²⁴⁴ Met links in evenwicht brengen wordt bedoeld dat er een evenwicht wordt gecreëerd tussen de communistische en de niet-communistische formaties binnen Links. Voorheen was er een overduidelijk overwicht van de communiste, deels ook door de verdeeldheid van de niet-communistische formaties. Dat zou vanaf nu geleidelijk aan gaan veranderen.

aan zich te binden door allerlei afspraken slaagde Mitterrand er in een meerderheid achter zijn motie te scharen en slaagde er zo in het voorzitterschap binnen te halen en Savary te verdrijven. Maar ondanks deze verdeeldheid was dit congres wel degelijk het langverwachte startpunt van de nieuwe socialistische partij: “malgré cette apparente division, le congrès d’Epinay est bien le congrès de l’unité qui clôt de façon décisive le processus de rassemblement de la gauche non communiste engagé depuis l’élection présidentielle de 1965.”²⁴⁵

---

²⁴⁵ J.C., CAMBADELIS, “De l’union en général et de la gauche plurielle en particulier” in *Les cahiers formation*, nummer 10, pp. 23.

Figuur 1. Totstandkoming nieuwe socialistische partij

Bron: gebaseerd op O., DUHAMEL, *La gauche et la Vème République*, Paris, Presses Universitaires de France, 1980, 287.

CONVENT
DES
INSTITUTI
REPUBLICA

9.1.2. De nieuwe voorzitter van de PS

De komst van Mitterrand gaf meer geloofwaardigheid aan de nieuwe partij. De partij ging daarmee een meer genuanceerde marxistische koers varen en verliet voorgoed het vroegere vaarwater van de SFIO²⁴⁶. Met de motie die nu de meerderheid had gehaald was duidelijk dat de contacten met de PCF zouden intensifiëren. De motie stelde namelijk dat de dialoog met de PCF niet moest gevoerd worden op een ideologische basis, wat de samenwerking tot nu toe steeds gehinderd had, maar op basis van concrete problemen van de Franse maatschappij. We stellen dus een verwarming van de relaties tussen PS en PCF vast, en duidelijke tekenen van goede wil bij beide partijen: “On peut donc dire que l’on assiste à un certain rapprochement entre les deux formations mais les divergences qui existent entre le PS et PC sont réellement profondes.”²⁴⁷ De situatie tussen beide partners bleef met andere woorden nog altijd ernstig.

9.2. Het ‘programme commun’ (1972)

Mitterrand, die niet onmiddellijk na zijn aantreden de stap naar de PCF gezet had, maakte wel duidelijk dat de PCF de geprivilegieerde partner van de socialistische partij zou worden. Laat ons echter niet vergeten dat de PCF nog altijd de grootste partij was binnen Links: “dans ce contexte, le Parti Communiste est, sans conteste, la formation dominante à gauche.”²⁴⁸ Het grote nieuws zou echter pas een goed jaar later komen: in het begin van de zomer van 1972 werd bekend dat socialist en communisten al maanden aan het onderhandelen waren over een gemeenschappelijk programma²⁴⁹, het programma kreeg de titel: ‘Changer la vie’²⁵⁰. Vier commissies

---

²⁴⁶ F.G., DREYFUS, *Histoire des gauches en France (1940-1974)*, Paris, Grasset, 1975, 338.

²⁴⁷ J.C., CAMBADELIS, “De l’union en général et de la gauche plurielle en particulier” in *Les cahiers formation*, nummer 10, 28.

²⁴⁸ *Ibid.* 21.

²⁴⁹ Dit gemeenschappelijk programma was in 1968 voorafgegaan door een verklaring waarin de toenmalige FGDS en de PCF hun verschillen en gelijkenissen, wat beleid betreft, hadden uiteengezet. Deze verklaring is te vinden in : C., HURTIG, *De la SFIO au nouveau Parti socialiste*, Paris, Armand Colin, 1970, 61.

²⁵⁰ ‘Changer la vie’ is een extract uit een gedicht van de Franse dichter Rimbaud.

waren daar reeds sinds april 1972 fulltime mee bezig. “L’union [de la gauche] prends corps avec la signature du programme commun”²⁵¹ stelt Bréchon en vervolgt : “il ne s’agit plus d’une simple alliance électorale conjoncturelle mais d’un programme assez détaillé pour gouverner ensemble le pays. *Un tel accord peut se révéler très mobilisateur.*[cursief toegevoegd]”²⁵². Het programma hield institutionele (versterking van het parlement in de instellingen van de Vde republiek), economische (nationalisatie van een twaalfstal grote maatschappijen) en sociale hervormingen in (rechten van de werknemers, stijging van de lonen, vermindering van het aantal werkuren).

Het programma stelde zich als doel “mettre fin aux injustices et aux incohérence du régime actuel.” Het eerste deel droeg als titel ‘Vivre mieux. Changer la vie’ en ging over maatschappelijke doelen zoals het verhogen van de koopkracht. Het tweede deel ging over maatregelen om de economie te ‘democratiseren’. Het derde deel bespreekt de aanpassingen die er moesten doorgevoerd worden in het staatsbestel om de instellingen te democratiseren. Het vierde deel handelde grotendeels over buitenlands beleid²⁵³.

Het gemeenschappelijk programma zou ook tot gevolg hebben dat de radicalen definitief in twee groepen splitsten. De linkerzijde van de radicalen wou namelijk aansluiten bij de alliantie tussen PS en PCF, de rechterzijde was daar tegen gekant. Zoals Lefranc stelt : “l’ouverture à droite du Parti socialiste a réussi dans la mesure où elle a abouti à couper le Parti Radical en deux.”²⁵⁴ De linkerzijde zou een nieuwe partij vormen, de Parti Radical de Gauche, en zou wat later zich aansluiten bij het gemeenschappelijk programma.

Het gemeenschappelijk programma had de onzekerheid over de samenwerking echter niet weggenomen, vooral bij de PS. Men wist niet welk resultaat men zou oogsten bij de verkiezingen. “En définitive, la gauche radicale, la gauche socialiste et la gauche communiste unies derrière le programme commun abordent les élections de 1973 avec l’incertitude de ce que seront les réponses à ces questions: la gauche socialiste, plus faible que la gauche communiste depuis un quart

---

²⁵¹ P., BRECHON, *La France aux urnes. Soixante ans d’histoire électorale. Edition 2004*, Paris, La documentation française, 2004, 153.

²⁵² *Ibid.* 188.

²⁵³ G., LEFRANC, *Les gauches en France (1789-1972)*, Paris, Payot, 1973, 254.

²⁵⁴ *Ibid.* p259.

de siècle, reprendra-t-elle l'avantage numérique? Ses sélecteurs accepteront-ils de reporter au second tour leur voix sur le candidat du PC? La cohésion du groupe parlementaire socialiste résistera-t-elle à des appels centrifuges?"²⁵⁵

Dit citaat maakt duidelijk hoe groot de onzekerheid was binnen het Linkse kamp. Niemand kon voorspellen wat het electorale resultaat zou zijn van het gemeenschappelijk programma. In het derde deel van deze eindverhandeling wordt hier dieper op ingegaan.

9.3. De parlamentsverkiezingen van 1973

In maart 1973 kwamen opnieuw nationale verkiezingen. die ondanks de inspanningen tot frontvorming door Links zouden verloren worden. Al ging links lichtjes vooruit, ze haalde noch de meerderheid in stemmen noch de meerderheid in zetels²⁵⁶. De PCF en de PSU gingen zelfs achteruit, terwijl de PS lichtjes vooruit ging, en bijna op gelijk niveau kwam met de communisten. De extra stemmen voor de PS kwamen hoofdzakelijk van de PSU en van centrumlinks. De PCF verloor stemmen aan extreemlinks. "C'est donc bien le Parti socialiste qui, au-delà de l'échec global de la gauche, est le véritable vainqueur des élections. Sa progression est générale."²⁵⁷

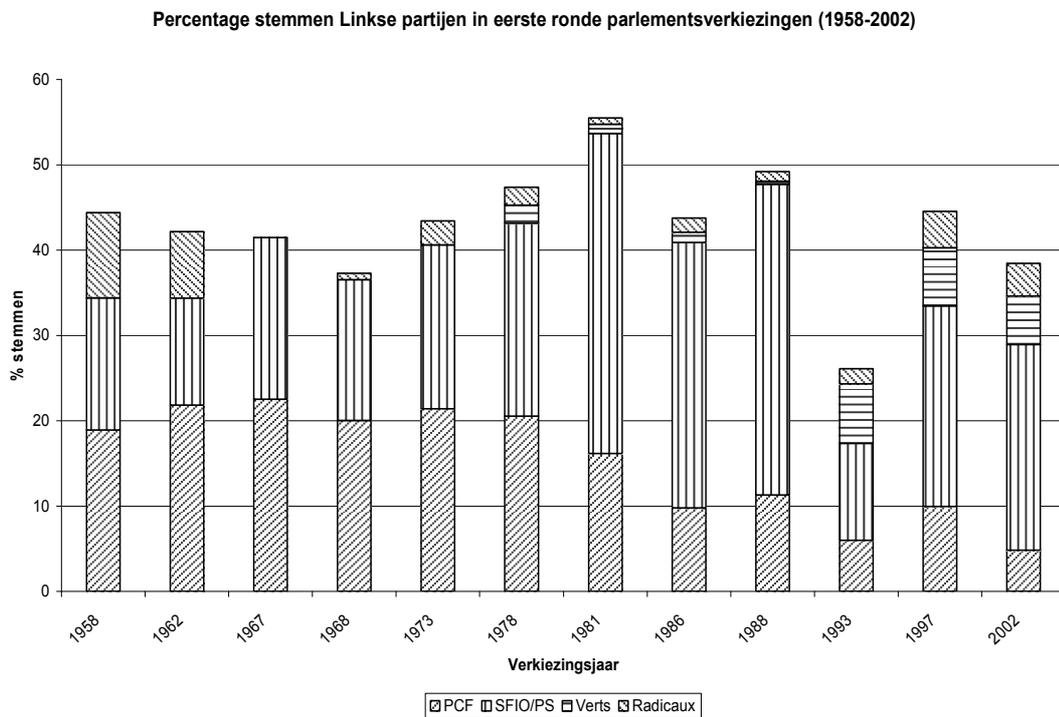
---

²⁵⁵ *Ibid.* 260.

²⁵⁶ F.G., DREYFUS, *Histoire des gauches en France (1940-1974)*, Paris, Grasset, 1975, 350.

²⁵⁷ *Ibid.* 352.

Grafiek 3 Percentage stemmen linkse partijen bij eerste ronde²⁵⁸
parlementsverkiezingen (1958-2002)

Bron: X, *Electionpolitique.com*, s.d., <http://www.election-politique.com> (WWW)²⁵⁹.

Na de verkiezingen wou de PS zich nog versterken. De socialistische partij die de echte overwinnaar was van de verkiezingen, wou van de dynamiek van de campagne profiteren om de cohesie binnen de partij te vergroten en zijn structuren te versterken.

9.4. De presidentsverkiezingen van 1974

Kort na de campagne voor de parlementsverkiezingen kwam de campagne voor de presidentsverkiezingen van 1974 op gang²⁶⁰. PSU, PCF en PS waren bereid een

²⁵⁸ Enkel de stemmen van de eerste ronde worden weergegeven gezien de tweede ronde, door de stemoverdrachten en electorale overeenkomsten, niet representatief is.

²⁵⁹ Eigen bewerking.

enkele Linkse kandidatuur te ondersteunen, en het werd François Mitterrand. François Mitterrand, die de enige geloofwaardige en voor alle partijen aanvaardbare kandidaat was. Daarnaast bezat François Mitterrand nog het aura van de presidentsverkiezingen van 1965. Hij was dan ook de eerste en de laatste succesvolle kandidaat van Links bij dit soort verkiezingen. Een vlotte campagne van François Mitterrand bezorgde hem 49.6 % van de stemmen na de tweede ronde, wat een behoorlijke score was. Links werd opnieuw geloofwaardig als regeeralternatief.

Deze presidentsverkiezingen hadden het dynamisme van de nieuwe socialistische partij bevestigd, waarvan de PCF later de dominante positie binnen Links zou aanvaarden, en die wat later door de PSU vervoegd zou worden. De bipolarisatie die nu al enige tijd aan de gang was had de communisten opnieuw in het politiek spectrum geïntegreerd en bood nu met de samenwerking van de PCF, PS en PSU de mogelijkheid van een reëel alternatief voor de macht onder de leiding van de socialisten: 34% van de stemmen na de eerste ronde betekende dat deze partij wel eens de dominante partij zou kunnen worden van een volgende legislatuur²⁶¹: “plus qu’en 1973, la stratégie d’union apparaît donc payante et les résultats de 1974 laissent augurer une évolution favorable à la gauche pour les années suivantes. Mais le parti communiste commence à craindre que l’union fonctionne surtout au profit des socialistes. Les socialistes semblent effectivement profiter davantage de l’Union que les communistes (...)”²⁶²

François Mitterrand had dus opnieuw gewicht gegeven aan de socialistische partij. Wat de PCF had gevreesd met de komst van Mitterrand, namelijk het evenwicht tussen PCF en PS, was dus gerealiseerd. Uit de verkiezingsresultaten kan men vaststellen dat de ‘équilibre’²⁶³ binnen Links gelukt was.

De eenmaking van niet-communistisch Links ging verder na de presidentsverkiezingen. Er werden de ‘Assises du Socialisme’ gehouden, waar een groot deel van de PSU onder leiding van Michel Rocard tot de nieuwe socialistische

---

²⁶⁰ De opvolger van generaal De Gaulle, Georges Pompidou, was inmiddels tijdens zijn mandaat overleden.

²⁶¹ F.G., DREYFUS, *Histoire des gauches en France (1940-1974)*, Paris, Grasset, 1975, 364.

²⁶² P., BRECHON, *La France aux urnes. Soixante ans d’histoire électorale. Edition 2004*, Paris, La documentation française, 2004, 188.

²⁶³ Naar de woorden van Mitterrand, het evenwicht tussen communistisch en niet-communistisch links dat hij wou tot stand brengen.

partij van Mitterrand toetrad. Ook traden er nu een groot aantal vakbondsmensen tot de partij toe en verbonden vele organisaties zich tot de partij.

9.5. De ‘désunion’ (1977)

Maar het succes van de socialisten stoorde, en in de eerste plaats hun belangrijkste partner: de communisten. De communisten vroegen op dat moment (1977) het gemeenschappelijk programma te ‘actualiseren’. Dat was op zich niet verwonderlijk gezien de economische context die intussen sterk veranderd was, maar “Les communistes savent qu’après la victoire électorale, François Mitterrand aura le rôle principal dans la définition des politiques suivies et que leur pouvoir, malgré leur participation ministérielles, sera limité pour influencer les décisions. Ils veulent donc obtenir des garanties, en quelque sorte lier les mains de leurs partenaires , n’ayant pas confiance dans leur volonté de mener une véritable politique de gauche. Le parti socialiste et François Mitterrand veulent au contraire éviter des engagements trop précis, préserver leur liberté d’action politique dans l’exercice du pouvoir et ne pas effrayer l’aile centriste de leur électorat.”²⁶⁴ Het afspringen van de akkoorden liet dus niet op zich wachten en viel reeds een tijdje te verwachten. “Le Parti communiste préfère au fond faire échouer la dynamique d’union de la gauche et de l’accès au pouvoir plutôt que d’appuyer une alliance qu’il ne contrôlerait pas.”²⁶⁵ Bréchon meent dat de spanningen reeds sinds 1975 latent aanwezig waren, maar pas duidelijk werden in 1977 bij het herzien van de gemeenschappelijk programma²⁶⁶. De communisten hadden schrik voor de evolutie van Links en wensten de socialistische partij in haar vooruitgang te stoppen. Ze stelden zich hard op in de onderhandelingen voor de actualisatie van het gemeenschappelijk programma. Mitterrand, die de politieke manoeuvres van de PCF had begrepen, liet de onderhandelaars van de socialistische partij geen toegevingen meer doen. Zich bewust van de wens naar eenheid van de volledige Linkse basis, hoopte hij dat de

---

²⁶⁴ P., BRECHON, *La France aux urnes. Soixante ans d’histoire électorale. Edition 2004*, Paris, La documentation française, 2004, 191.

²⁶⁵ *Ibid.* 191.

²⁶⁶ *Ibid.* 155.

basis de communistische partij zou straffen voor zijn onbuigzaamheid in de onderhandelingen, *dixit* Mitterrand: “Les électeurs le leur feront payer”²⁶⁷. Vanaf dan zou de PCF tot aan het aftreden van Georges Marchais²⁶⁸ als secretaris van de communistische partij begin de jaren '90 weifelen tussen ‘une entente conflictuelle’ en ‘une hostilité déclarée’²⁶⁹, ten opzichte van de PS.

Ondanks die ‘désunion de la Gauche’ werd verwacht dat Links de parlamentsverkiezingen zou winnen. De houding van François Mitterrand, die zijn gedrag naar de communistische partij toe niet had veranderd ondanks het verbreken van de electorale unie is daar een reden voor. Hij wenste communistische kiezers aan te trekken naar de nieuwe PS en zich op die manier af te zetten tegen de afbrekende houding van de communisten. “Accepter que l’Union de la Gauche marche quand le Parti communiste décide qu’elle marche, et s’arrêter quand le Parti communiste décide qu’elle ne marche plus, est-ce cela préserver l’identité du PS?”²⁷⁰ Voor de eerste keer zou de socialistische partij tijdens parlamentsverkiezingen de communistische partij voorbij steken. Links zou de verkiezingen echter niet winnen.

Twee belangrijke factoren hebben daarin een rol gespeeld: eerst en vooral waren socialisten en communisten voor de ‘programme commun’ niet opnieuw tot een akkoord weten te komen. Zes maand van conflict en verwijten in de pers tussen de twee grote Linkse partijen was negatief gebleken voor de mobilisatie van het electoraat. Ook hebben gematigd Linkse kiezers misschien schrik gehad voor de communisten nu er geen gemeenschappelijk akkoord was. Daarenboven speelde het doembeeld van de ‘cohabitation’²⁷¹, dat nog nooit voorgekomen was, maar dat bij vele gematigde kiezers schrik inboezemde en hen dus tegenhield om Links te stemmen terwijl een Rechtse president was.

---

²⁶⁷ M., BENASSAYAG, *L’union de la gauche*, Paris, 18/02/04 (interview).

²⁶⁸ Georges Marchais was in 1972 voorzitter geworden van de Franse communistische partij.

²⁶⁹ J.P., BRUNET, *Histoire du socialisme en France*, Paris, Presses Universitaires de France, 1993, 118.

²⁷⁰ P., ULANOWSKA, *Histoire illustrée de la gauche française*, Paris, Le pré aux clercs, 105.

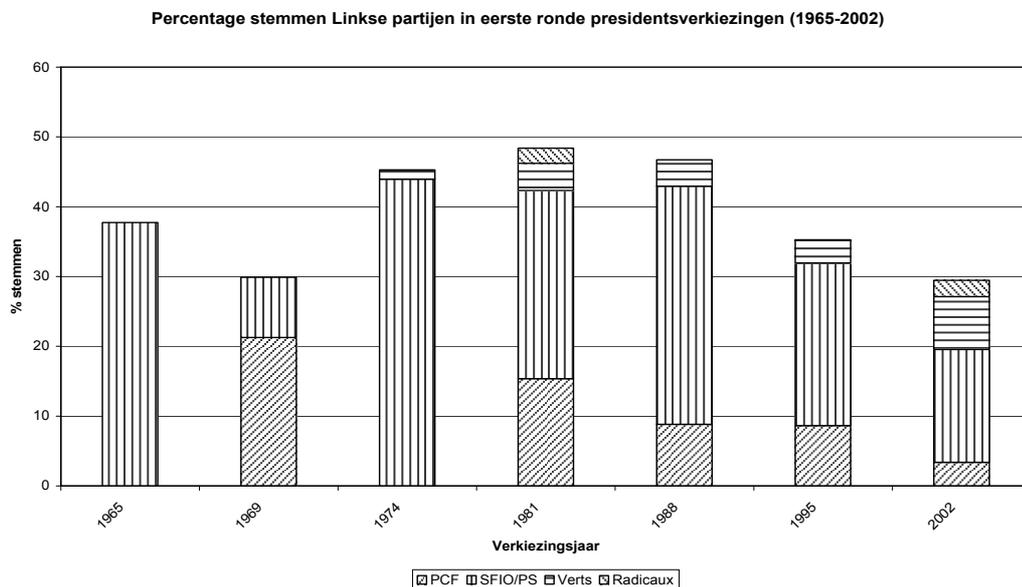
²⁷¹ Deze cohabitation sloeg op de hypothetische situatie waarin een Rechtse president, Valéry Giscard d’Estaing, zou moeten samenleven (latijn = cohabitere) met een Linkse meerderheid, die intussen onder leiding was komen te staan van François Mitterrand.

10. Gescheiden, maar deels parallelle wegen

10.1. De presidentsverkiezingen van 1981

De voorbereidingen op de presidentsverkiezingen van 1981 speelden zich af in deze context. De PCF verweet de PS de ‘verrechtsing’ van zijn programma en in antwoord daarop nam de PS een vrij links programma aan, dat ook gematigd communistische kiezers zou moeten aantrekken. Op de avond van de eerste ronde haalde Mitterrand 25.9% van de stemmen, terwijl Georges Marchais (PCF) met zijn score van 15.3% een zware nederlaag leed. De PCF had in deze eerste ronde ongeveer één vierde van haar kiezers verloren, hoogstwaarschijnlijk aan François Mitterrand²⁷². “Le Parti [communiste] a (...) payé le prix de l’élection présidentielle par la perte de l’hégémonie électorale au sein de la gauche.²⁷³”

Grafiek 4. Percentage stemmen linkse partijen in eerste ronde²⁷⁴
presidentsverkiezingen (1965-2002).

Bron: X, *Electionpolitique.com*, s.d., www.election-politique.com (WWW)²⁷⁵.

²⁷² P., BRECHON, *La France aux urnes. Soixante ans d'histoire électorale. Edition 2004*, Paris, La documentation française, 2004, 156.

²⁷³ O., DUHAMEL, *La gauche et la Vème République*, Paris, Presses Universitaires de France, 1980, 32.

²⁷⁴ Enkel de stemmen van de eerste ronde worden weergegeven gezien de tweede ronde, door de stemoverdrachten en electorale overeenkomsten, niet representatief is.

Voor de tweede ronde kreeg François Mitterrand “le soutien sans condition” van de communistische partij, wat eigenlijk het startschot betekende van een nieuwe-verlichte versie van de- ‘Union de la Gauche’²⁷⁶. In de tweede ronde werd François Mitterrand verkozen met 51.4% van de stemmen. “Profitant des divisions de la droite et de la chute ‘historique’ du PCF qui se trouva contraint à se désister, il fut, le 10 mai 1981, élu Président de la République.”²⁷⁷ De eerste socialistische president van de Vde republiek was in mei 1981 een feit. François Mitterrand heeft zijn verkiezing meer te danken gehad aan de vernieuwing van de socialistische partij dan aan de ‘Union de la Gauche’, gezien ze deze keer officieel niet meer van kracht was. Al kan het dialectisch verband tussen deze twee factoren niet ontkend worden, de kiezers hebben de partijapparaten voorbijgestoken en hun vraag om unie kracht bijgezet door, voor een groot deel onder hen, vanaf de eerste ronde op François Mitterrand te stemmen.

De nieuwe president ontbond het parlement meteen en er volgden parlamentsverkiezingen. De rechtse kiezers lieten het afweten om twee redenen: enerzijds waren een deel van de kiezers in shock na de overwinning van een linkse kandidaat bij de presidentsverkiezingen, anderzijds wou een groot deel de instituties van de Vde republiek eerbiedigen door een linkse president een werkbare parlementaire meerderheid te geven. De PS haalde een monsterscore van 37.7% van de uitgebrachte stemmen. De communisten haalden een nauwelijks betere score dan bij de presidentsverkiezingen met 16.1%, wat de duurzame terugtrekking van haar electoraat bevestigde: veel van de kiezers die in de eerste ronde van de presidentsverkiezingen nuttig hadden gestemd²⁷⁸ waren nu met de parlamentsverkiezingen niet meer teruggekeerd naar de communistische partij en hadden opnieuw socialistisch gestemd, “ils contribuent au raz de marée socialiste”²⁷⁹ zoals Bréchon het stelt. De socialisten haalden voor het eerst in hun geschiedenis een absolute meerderheid in het parlement met 290 zetels²⁸⁰. Toch zouden de

---

²⁷⁵ Eigen bewerking.

²⁷⁶ S., SUR, *Le système politique de la Vème République*, Paris, Presses Universitaires de France, 51.

²⁷⁷ J.P., BRUNET, *Histoire du socialisme en France*, Paris, Presses Universitaires de France, 1993, 112.

²⁷⁸ Met nuttig gestemd wordt hier bedoeld: gestemd op een kandidaat die een reële kans maakte om naar de tweede ronde te kunnen doorstoten en die mogelijks te kunnen winnen. François Mitterrand was in een dergelijke positie in de aanloop tot de presidentsverkiezingen van 1981.

²⁷⁹ P., BRECHON, *La France aux urnes. Soixante ans d'histoire électorale. Edition 2004*, Paris, La documentation française, 2004, 158.

²⁸⁰ De absolute meerderheid lag op 246 zetels.

communisten mee in de regering stappen, dat niet doen was voor hen politieke zelfmoord geweest gezien de slechte resultaten van de laatste verkiezingen²⁸¹. Ondanks de absolute meerderheid van de PS zouden de communisten toch geassocieerd worden met het beleid en opgenomen worden in de regering. Mitterrand wou daarmee duidelijk maken dat hij de communistische kiezers die voor hem gestemd hadden, niet bedrogen had.

10.2. Een snel tanende overwinning

Lang zou deze glorieuze toestand van Links echter niet duren. Deze snel tanende overwinning gaf weerklank aan een uitspraak van François Mitterrand : “Pour vaincre, la gauche doit susciter un puissant courant d’espérance; pour durer, elle ne doit pas le décevoir.”²⁸² Bij de arrondissementsverkiezingen²⁸³ van maart 1982 verloor Links meer dan 4% ten opzichte van dezelfde verkiezing in 1976²⁸⁴. Deze achteruitgang was niet te wijten aan de PS, die van 26.5 naar 29.9% ging, maar wel aan de PCF. De PS slaagde er niet in de door de PCF verloren stemmen allemaal voor zich te winnen. De achteruitgang van Links ten voordele van Rechts werd bevestigd bij de gemeenteraadsverkiezingen van maart 1983. Links haalde slechts 40% van de stemmen terwijl Rechts er 51% haalde. Het ergste kwam met de Europese verkiezingen van juni 1984. Links haalde amper 38.2% van de uitgebrachte stemmen (tegenover 47% in 1979). Weliswaar had de socialistische partij (20.8%) het veel beter gedaan dan de communistische partij (11.2%), die met deze score zijn grootste en pijnlijkste nederlaag totnogtoe kende. Gecombineerd aan de lijst van de groenen en de PRG was de PS eigenlijk niet achteruit gegaan. Maar vele Linkse kiezers, vooral communistische, zijn niet gaan stemmen, en dat viel zwaar in het nadeel van Links. De opkomst was en is nog altijd de achillespees van de linkse partijen, maar ook van de linkse frontvorming, zoals uiteengezet wordt in het derde deel van deze eindverhandeling

---

²⁸¹ *Ibid.* 158.

²⁸² P., ULANOWSKA, *Histoire illustrée de la gauche française*, Paris, Le pré aux clercs, 2002, 5.

²⁸³ Arrondissementsverkiezingen, ‘les élections cantonales’, dienen om een ‘Conseil Général’ te verkiezen, dat aan het hoofd staat van de administratieve eenheid ‘Département’.

²⁸⁴ Laatste vergelijkbare verkiezingen.

10.3. De parlementsverkiezingen van 1986

Voor de verkiezingen van 1986 werd opnieuw een proportioneel stelsel ingevoerd, wat een al te grote nederlaag voor Links kon vermijden door het vesterkende effect van het meerderheidsstelsel te vermijden: zeker na het verlaten van de regering van de communistische ministers en de officiële splitsing tussen communisten en socialisten, vermeed het proportioneel stelsel dat er over verkiezingsakkoorden zou moeten onderhandeld worden voor de verkiezingen. De resultaten waren minder slecht voor de socialisten dan ze hadden verwacht: 31.6% voor de PS-PRG lijst. 9.8% voor de PCF lijst. Links kwam neer op 44% van de stemmen tegen 55% voor Rechts die de meerderheid ging vormen.

10.4. De presidentsverkiezingen van 1988

Voor de presidentsverkiezingen van 1988 was Mitterrand opnieuw kandidaat. Zijn populariteit was tijdens de cohabitation opnieuw fel gestegen²⁸⁵ en hij wist de situatie in zijn voordeel te gebruiken. Door een gematigd discours wist hij centrumkiezers te overtuigen en voor de communistische kiezers was hij de enige geloofwaardige oplossing. In de eerste ronde haalde Mitterrand 34.1%, de communisten 6.8% en Links in totaal 45.2%, terwijl Rechts 50.9% totaliseerde. De avond van de tweede ronde werd duidelijk dat met 54% van de stemmen de kiezers van Mitterrand ver voorbij de grenzen van het traditionele electoraat van Links reikten.

Opnieuw ontbond de vers verkozen president het parlement, maar de zaak zag er deze keer iets moeilijker uit voor Links. Ook had de regering van Jacques Chirac in 1986 onmiddellijk na de verkiezingen opnieuw het meerderheidsstelsel met twee ronden ingevoerd. De dynamiek die volgde uit de verkiezing van de president had deze keer moeite om Links te mobiliseren nu de president een opening naar het

---

²⁸⁵ In de loop van zijn eerste ambtstermijn, zeker tijdens de regeerperiode van eerste minister Laurent Fabius was zijn populariteit achteruitgegaan. Hij was aan zijn ambtstermijn begonnen met een ongekend hoge populariteit.

centrum voorgestaan had tijdens de presidentiële campagne. Na de eerste ronde haalde niet-communistische Links 37.9% van de stemmen en de PCF, die bleef achteruitgaan, 11.3%. Vooral de ‘abstention’ heeft in deze verkiezing gespeeld. In de tweede ronde speelde de ‘discipline républicaine’²⁸⁶ en dat zorgde ervoor dat er 276 socialistische en 27 communistische parlementsleden waren die een nieuwe linkse meerderheid konden vormen. De PS had deze keer geen absolute meerderheid in zetels²⁸⁷. De keuze om met de constante en noodzakelijke steun van de communisten te regeren werd uitgesloten²⁸⁸. De regering zou dus bij elk wetsvoorstel naar een meerderheid moeten zoeken, of zij zich nu aan haar linker dan wel aan haar rechterzijde bevond. Michel Rocard, die na de parlementsverkiezingen aangesteld werd tot Eerste Minister, wachtte dus een moeilijke taak.

De verhouding Links-Rechts zal dan enige tijd niet veranderen. Wel wordt duidelijk dat de allianties die de PS op lokaal vlak doorvoerde steeds meer gediversifieerd werden. Bijvoorbeeld voor de gemeenteraadsverkiezingen van maart 1989, waar zowel allianties met de PCF als met het centrum plaatsvonden. Ook met de groenen, die op nationaal vlak een gevaar werden voor de PS. Dit gevaar voor de PS werd duidelijk bij de Europese verkiezingen van juni 1989, waar de groene lijst 10.6% van de stemmen haalde terwijl de lijst van Laurent Fabius er net 23.6% haalde. Links haalde hier amper 33.7% van de stemmen. Het stemmenverlies van de socialisten was te verklaren door het grote aantal kiezers dat van de PS naar de groene beweging overgestapt was en het grote abstentionisme door de ontevredenheid met betrekking tot het beleid van de regering²⁸⁹. In 1991 werd een nieuwe premier aangeduid: Edith Cresson.

Van 1992 tot 1994 kwamen de socialisten alsmaar meer in de problemen door onder andere vele corruptiezaken. De regionale en cantonale verkiezingen in maart 1992 toonden aan dat Links fel achteruit ging in de publieke opinie. Zoals Pierre Bréchon het aanduidt : “Ce vote a été très politique. Beaucoup ont voulu sanctionner la politique socialiste, y compris des électeurs jusque-là fidèles, qui se sont orientés vers les écologistes ou même la droite.”²⁹⁰ Het referendum over het

---

²⁸⁶ De kandidaat van Links die het best geplaatst is gaat door naar de tweede ronde.

²⁸⁷ Ze schieten 13 zetels te kort.

²⁸⁸ P., BRECHON, *La France aux urnes. Soixante ans d'histoire électorale. Edition 2004*, Paris, La documentation française, 2004, 161.

²⁸⁹ *Ibid.* 162.

²⁹⁰ *Ibid.* 162.

verdrag van Maastricht in 1992 laat eenzelfde resultaat zien. In 1992 wordt Pierre Bérégovoy als eerste minister aangeduid, maar dat veranderde niets aan de situatie.

Wanneer Michel Rocard opriep om de partij te hervormen, en die open te stellen voor de groenen, de dissidente communisten en misschien zelfs voor de centristen kon hij niet op gehoor rekenen. De partij bleef blind wat betreft de toekomstige verkiezingen (parlements- en presidentsverkiezingen), ondanks de vele tekenen dat de PS in ongenade was gevallen bij een deel van het traditionele linkse electoraat en dat op de communistische partij niet meer echt gerekend kon worden om een breed electoraat aan te spreken.

Na het vervallen van de pogingen tot Linkse frontvorming verviel ook deels de eenheid van de Parti Socialiste. Eerst en vooral vertrokken de mensen rond Jean-Pierre Chevènement²⁹¹ en creëerden ze de Mouvement des Citoyens²⁹². In het zicht van de volgende parlementsverkiezingen en de relatieve populariteit van een aantal figuren van deze partij, zou de PS een aantal kandidaturen van deze beweging vanaf de eerste ronde steunen. Ook de PRG zou die behandeling te beurt vallen. Met de groenen zou dat echter niet lukken door mislukte onderhandelingen.

De resultaten van de verkiezingen van 1993 bevestigden wat velen hadden gevreesd. De PS en de rest van niet-communistisch Links behaalden een score van amper 20%, wat neerkwam op de helft van de score van vorige parlementsverkiezing. Deze electorale aardverschuiving werd versterkt door de lage score van de communistische partij, die 9.2% haalde. Links haalde in deze verkiezingen ongeveer 30% van de stemmen, wat zijn laagste score was sinds het begin van de derde republiek. Voor de tweede ronde speelde de ‘discipline républicaine’, zelfs tussen socialisten en communisten wiens programma nochtans sterk uiteenlopend was²⁹³. Het tij kon echter niet meer gekeerd worden en de PS verloor 80% van zijn parlementszetels. Deze rampsituatie betekende een verscherping van de interne conflicten en de interne tendensoorlogen die al aanzienlijke proporties aangenomen hadden²⁹⁴. De regionale en cantonale

---

²⁹¹ Deze had met zijn Ceres beweging destijds François Mitterrand aan de macht gebracht binnen de socialistische partij op het congres van Epinay.

²⁹² Verder MDC.

²⁹³ Ook met de ecologisten speelde de ‘discipline républicaine’ volop.

²⁹⁴ Voor een deel kan in deze tendensoorlogen een reden gezocht worden voor de zelfmoord van Pierre Bérégovoy, een man wiens beleid de volledige schuld kreeg voor de grote nederlaag van PS bij de parlementsverkiezingen van 1993.

verkiezingen van 1994, en de Europese verkiezingen die erop volgden toonden geen verbetering, al leken de verliezen van de PS achteruit te gaan.

De presidentiele verkiezingen van 1995 kwamen eraan en de PS ging op zoek naar een nieuwe kandidaat. Deze verkiezingen sloten ‘ l’ère Mitterrand’ af en ze zouden een nieuwe wind doen blazen door de PS. Dit zou dan op zijn de aanzet geven tot een nieuwe project/experiment van samenwerking, namelijk dat van de Gauche Plurielle²⁹⁵.

11. Het experiment van de Gauche Plurielle

“C’est l’histoire d’un accord commercial, d’un projet politique notarié. Une somme d’intérêts bien compris et bien partagés, une vision de la gauche ‘réduite aux acquêts’.”²⁹⁶ Zo stellen Amar en Chemin het in hun boek over het ‘project’ of ‘experiment’ van de Gauche Plurielle. Uit dit citaat kunnen verscheidene centrale elementen met betrekking tot de Gauche Plurielle aangekaart worden. Eerst en vooral is de Gauche Plurielle een zeer pragmatisch project: het gaat niet om het samenbrengen van partijen/groepen met eenzelfde linkse overtuiging. Met andere woorden, het gaat noch om een hergroepering, noch om een conjuncturele coalitie, althans dat was de bedoeling niet. Het gaat om een geloofwaardig alternatief bouwen om de verkiezingen te winnen en een meerderheid te vormen in het parlement gebaseerd op de lessen uit het verleden en contracten met de partners, weliswaar zonder programmatische inslag. Ten tweede hadden de partijen elkaar nodig om aan de macht te komen, ze hadden allemaal eenzelfde belang in ‘samenwerking’ en waren zich daar allemaal van bewust. Ten derde was deze aanpak het resultaat van het feit dat Links door opeenvolgende verkiezingsnederlagen die geculmineerd waren in de vernedering van de PS bij de parlementsverkiezingen van 1993, geen andere weg opkon als ze nog aan de macht wenste te komen.

Samengevat kan over het ontstaan van de Gauche Plurielle gezegd worden dat ze het resultaat is van vele ‘dîners en ville’ van politieke figuren van

---

²⁹⁵ Y., COCHET, *La Gauche Plurielle*, Paris, 10/02/04 (interview).

²⁹⁶ C., AMAR, A., CHEMIN, *Jospin & Cie*, Paris, Seuil, 2002, 9.

verschillende partijen en verschillende oorsprongen: van de dissidente communisten, tot *enarques* of groenen van de Mei '68 generatie²⁹⁷. De aanwezigheid van de groenen naast de communisten bewijst de originaliteit van de aanpak. De programmatische akkoorden kleedden de firma 'Jospin & Cie.'²⁹⁸ in en legitimeerden die in de ogen van de militanten. De echte statuten van de firma, om verder te gaan met de metafoor van Amar en Chemin, met andere woorden de bedoeling van het experiment, zijn duidelijker : electorale overeenkomsten die de groenen de mogelijkheid gaven voor het eerst te zetelen in het parlement, de communisten toe te laten in het parlement te blijven, en aan de socialisten een meerderheid te geven. “ Une nouvelle Union de la Gauche, reliftée en vert, et dont l'actionnaire principal resterait le Parti socialiste.²⁹⁹”

11.1. Les 'Assises de la Transformation Sociale'

Na de verkiezingen van 1993 was Laurent Fabius aan het hoofd van de PS vervangen door Michel Rocard. Michel Rocard lanceerde het idee van de 'Assises de la Transformation Sociale' die op langere termijn een platform zouden moeten vormen voor een dichtere samenwerking tussen alle tendenzen binnen het linkse kamp, maar op korte termijn de partijen een kans zou geven om elkaar terug te vinden na het Mitterrand-tijdperk en vooral na van elkaar vervreemd te zijn in al de jaren dat de PS de regering vormde zonder rekening te houden met de andere linkse formaties. Rocard gaf de verantwoordelijkheid van de voorbereiding van dit project aan Jean-Christophe Cambadélis³⁰⁰. Wanneer dit project later zou aangevallen worden door critici binnen en buiten zijn partij, zou Cambadélis zijn idee vurig verdedigen: “Les Assises de la Transformation Sociale ne sont pas un truc, un gadget, mais une tactique de recomposition, dans tous les sens du terme, de la Gauche.³⁰¹”

---

²⁹⁷ Y., COCHET, *La Gauche Plurielle*, Paris, 10/02/04 (interview).

²⁹⁸ Om de termen van Amar en Chemin over te nemen.

²⁹⁹ C., AMAR, A., CHEMIN, *Jospin & Cie*, Paris, Seuil, 2002, 9.

³⁰⁰ Jean-Christophe Cambadélis is volksvertegenwoordiger van Parijs en doctor in de politieke sociologie.

³⁰¹ *Ibid.* 17.

11.2. Lionel Jospin doet mee

Eén man geloofde meeteen in de poging van Cambadélis: Lionel Jospin. De man had intussen al een paar jaar weinig gewicht meer binnen de PS³⁰² maar zette zich toch achter het project : “il voit bien qu’il faut habiller autrement la vieille Union de la gauche pour espérer, un jour, battre la droite aux élections. Ces assises, il les veut. Pour lui.”³⁰³ Voor het project helemaal openbaar gemaakt werd ging Cambadélis met veel mensen praten, het project kwam dus langs de partijapparaten om tot stand. Cambadélis vermeed met opzet de partijapparaten om te verhinderen dat de ‘Assises’ als partijonderhandelingen zouden kunnen bestempeld worden, waardoor ze als een zoveelste heruitgave van de ‘Union de la Gauche’ zouden gezien worden.

Een beetje later kreeg Lionel Jospin van Michel Rocard de politieke verantwoordelijkheid voor het project toegewezen: een ondankbare job, zo dachten velen die niet in het project geloofden.

11.3. De reactie van de andere partijen

De partijapparaten werden deze keer aangesproken en de PCF, die het project als “de l’agitation pour les journaux”³⁰⁴ beschouwde, stuurde een weinig invloedrijk figuur naar de diners. Deze diners werden regelmatig georganiseerd om de Assises voor te bereiden. De groenen stemden ook toe, en stuurden hun woordvoerder Yves Cochet, maar deze waarschuwde meteen dat er geen sprake kon zijn van een hegemonische aanpak van de PS. Ook wilden de groenen niet het ‘groene supplement’ van het project zijn, ze wensten als volwaardige partner beschouwd te worden³⁰⁵. Het toestemmen van de groenen was echter onder voorbehoud. Er woedde op dat moment nog een interne crisis over het al dan niet Linkse karakter van de partij³⁰⁶.

---

³⁰² Lionel Jospin spreekt van “une traversée du désert”.

³⁰³ *Ibid.* 18.

³⁰⁴ *Ibid.* 21.

³⁰⁵ Als allusie op het toezeggen van Robert Fabre ten tijde van de Union de la Gauche, die als het onopvallende derde lid van de Union de la Gauche was.

³⁰⁶ Y., COCHET, *La Gauche Plurielle*, Paris, 10/02/04 (interview).

Onder de vorige partijsecretaris, Antoine Weachter, was de partij los gebleven van het linkse en het rechtse kamp door het principe van de ‘ni-ni’, met andere woorden ‘ni droite, ni gauche’. Het groene congres bevestigde de deelname aan de voorbereidingen, wat meteen voorpaginanieuws werd bij Le Monde. De Mouvement des Citoyens van Chevènement die al een tijdje de PS verlaten had weigerde samen te werken en ironiseerde over de titel van de ‘Assises de la Transformation Sociale’ : “Les assises? Pour le PS, c’est un peu sévère. La correctionnelle aurait suffi.”³⁰⁷, ironiserend op het verschil tussen burgerrechtelijke en strafrechtelijke rechtsprocedure. De leider van de MDC zou echter niet lang aan dit standpunt vasthouden, en zou na de slechte score van zijn partij in de Europese verkiezingen van 1994 tot de ‘Assises’ toetreden. Ook andere groeperingen die waren uitgenodigd weigerden af te komen, zoals de Ligue Communiste Revolutionaire³⁰⁸, van trotskistische tendens, wiens verklaring meteen ook een verwijt aan het adres van de socialisten was: “la LCR n’ira pas au bal masqué: la recomposition d’une vraie gauche en France ne se fera pas en s’alignant derrière ceux qui l’ont discréditée.”³⁰⁹ De houding van de LCR was echter niet uitzonderlijk: zelfs de groeperingen die toegezegd hadden bleven zeer sceptisch ten opzichte van de PS, die in hun ogen haar hegemonische trekken van in het tijdperk van ‘Dieu’³¹⁰ nog niet verleerd was.

11.4. De inhoud van de Gauche Plurielle

De diners, waar nu op de inhoud zou ingegaan worden en waar Lionel Jospin nu ook aan deelnam voor de PS, konden dus beginnen: “comme dans toute l’histoire de la Gauche Plurielle, tout commence donc autour d’une table et finit avec des photos.”³¹¹

---

³⁰⁷ *Ibid.* 29.

³⁰⁸ Verder LCR.

³⁰⁹ *Ibid.* 29.

³¹⁰ Bijnaam die François Mitterrand kreeg binnen de Franse pers en tot in het Linkse kamp zelf door zijn greep op het Linkse politieke veld.

³¹¹ *Ibid.* 25.

De nabijheid van de presidentsverkiezingen verminderde de goeie sfeer binnen deze politieke ‘fellowship of the ring’³¹²: de kandidatuur van Jacques Delors die lange tijd vanzelfsprekend leek, vond geen genade in de ogen van de partners van de PS. De Europese verkiezingen van 1994, die intussen hadden plaatsgevonden, gaven geen goeie resultaten voor de PS, en Michel Rocard, de stichter van het experiment, stapte dan ook op als partijvoorzitter. Hij werd vervangen door Henri Emmanuelli.

Na de Europese verkiezingen konden de ‘Assises de la Transformation sociale’ echt beginnen. Alle grote leiders van het Linkse kamp passeerden de revue en gaven een speech over hun visie van Links. Michel Rocard opende de ‘Assises’ met de volgende woorden: “Je dirai moi aussi, d’un mot, comment je vois ces Assises de la Transformation Sociale. Elles sont, je crois, un pari sur l’imagination et la volonté partagées. (...) Un pari sur l’imagination et la volonté partagées, car si nul ne doit renoncer à ce qu’il est, chacun doit au contraire offrir à tous ses idées, ses convictions, ses espérances, et que chacun se serve dans ce pot commun.”³¹³ De toon was ernstig, soms agressief. De waakzaamheid bij de partners van de PS was groot. De PS kwam naar buiten met een sterk staaltje zelfkritiek³¹⁴ maar liet duidelijk merken respect te willen tonen voor zijn partners, en het verwerven van de macht enkel via deze partners te willen bereiken. Dominique Voynet, voorzitter van de groenen, stelde het als volgt in haar toespraak: “Je ne suis pas ici pour régler mes comptes avec ceux qui tentent aujourd’hui de nous convaincre, la main sur le coeur et l’oeil sur le calendrier électoral, qu’ils ont tiré la leçon du passé et qu’ils sont prêts à incarner de nouveau l’alternative politique.”³¹⁵

Al bij al was Cambadélis, de grote regisseur van de Assises, tevreden, en zeker wat betreft de tussenkomst van de communisten, die een zeer opmerkelijke houding aangenomen hadden tijdens hun toespraak: “Nous avons modifié notre politique d’union. Le Parti communiste tend la main aux socialistes, aux écologistes et à tous ceux qui se tiennent, par déception, à l’écart de la politique.”³¹⁶ Maar ook de groenen verbaasden Cambadélis, die in hun toespraak officieel afstand namen van

---

³¹² Naar analogie met het werk van de Britse letterkundige J.R.R. Tolkien.

³¹³ J.C., CAMBADELIS, “De l’union en général et de la gauche plurielle en particulier” in *Les cahiers formation*, nummer 10, pp. 28.

³¹⁴ C., AMAR, A., CHEMIN, *Jospin & Cie*, Paris, Seuil, 2002, 35.

³¹⁵ *Ibid.* 34.

³¹⁶ *Ibid.* 35.

de ‘ni-ni’ om zich eindelijk aan de linkse kant van het Franse politieke spectrum te positioneren.

De Assises hadden de partners de mogelijkheid gegeven elkaar ‘terug te vinden’. Het was als platform bedoeld, en heeft in die zin ook goeie resultaten afgeleverd. Maar die moesten nu plaats maken voor de presidentsverkiezingen van 1995.

11.5. De presidentsverkiezingen van 1995

Na een interne strijd werd Jospin toch de kandidaat van de PS³¹⁷. Jospin kwam als eerste uit de eerste ronde van de presidentsverkiezingen. De tweede ronde met als tegenkandidaat Jacques Chirac was ook positief voor Lionel Jospin: “Le 7 mai, avec 47.3% des voix, il s’impose désormais aux socialistes.” Deze resultaten legitimeerden Jospin als leider van het Linkse kamp en hij wordt voorzitter van de PS.

11.6. De parlementsverkiezingen van 1997

Na de presidentsverkiezingen verzegelden de partijcongressen de samenwerking tussen de verschillende partijen van het linkse kamp. Met het oog op de parlementsverkiezingen van 1998 werden electorale akkoorden voorbereid tussen de verschillende partijen en werd werk gemaakt van een verdeling van de kiesdistricten. Wanneer op 21 april 1997 de ontbinding van het parlement door president Chirac aangekondigd werd, was Links dus al goed voorbereid, maar er moesten nog details geregeld worden. Op 28 april, één week dus na de aankondiging van de ontbinding, werden onder grote politieke en publieke belangstelling in Parijs de electorale akkoorden PS-PCF getekend door de voorzitters van beide partijen. Het ging om een

---

³¹⁷ De gedoodverfde kandidaat na de beslissing van Delors om geen kandidaat te zijn was de nieuwe partijvoorzitter Henri Emmanuelli. Deze strijd voor het kandidaatschap was trouwens een voorbeeld van de interen oorlogen die nog steeds woedden binnen de PS.

gezamenlijke verklaring, ‘une déclaration commune’, en niet om ‘un programme commun’, wat expliciet afgewezen was door Jospin. Zoals Cambadélis het toen stelde: “jamais, s’il devient Premier ministre, il n’acceptera de se lier les mains sur de engagements précis. Des orientations, une philosophie, tout au plus, mais pas de mesures.”³¹⁸ De communisten eisen echter een echt programma, of tenminste garanties. Op de avond van de tweede ronde zou het tot een confrontatie komen tussen Lionel Jospin en Robert Hue, die intussen de zwaar zieke Georges Marchais vervangen had. Het enige wat de communisten zouden verkrijgen was een fax met een aantal vage maatregelen, die echter perfect in de winkel van de socialisten paste. De communisten waren echter niet dupe, en beseften dat de tekst niet veel inhoud had³¹⁹, maar wensten hun regeringsdeelname daarvoor niet op het spel zetten.

Met alle partners zullen de socialisten voor de verkiezingen een ‘déclaration commune’ ondertekenen, maar met geen enkele partner was er sprake van een gemeenschappelijk programma. Deze akkoorden “s’apparentent plutôt à une déclaration de bonnes intentions qu’à un Programme Commun de gouvernement.”³²⁰ De techniek van de bilaterale akkoorden was toegepast en er kan gezegd worden dat de PS hier in zekere zin, om de stijging van het aantal partners te kunnen opvangen, een verdeel en heers techniek had toegepast. Hadden er multilaterale onderhandelingen plaatsgevonden dan had de PS op bepaalde punten hoogstwaarschijnlijk moeten inbinden of toegevingen doen, ook omdat een programma opstellen met 5 partners zo goed als onmogelijk was geweest, en de antagonisme op programmatorisch vlak soms groot waren en die met de aankomende parlamentsverkiezingen best niet in het daglicht konden geplaatst worden.

Dat was de cocktail van de Gauche Plurielle: een gemeenschappelijke verklaring wat het beleid betreft en een eerlijke verdeling van de kiesdistricten. Zo zullen ‘Les Verts’³²¹ 31 kiesdistricten krijgen waar ze de enige linkse kandidaat naar voor konden schuiven.

De grote paradox tussen de Gauche Plurielle en de Union de la Gauche is dat men dus niet opnieuw gekomen is tot het opstellen van een gemeenschappelijk

---

³¹⁸ *Ibid.* 59.

³¹⁹ *Ibid.* 65.

³²⁰ J.C., CAMBADELIS, “De l’union en général et de la gauche plurielle en particulier” in *Les cahiers formation*, nummer 10, pp. 30.

³²¹ ‘Les Verts’ was de echte naam van de groenen geworden na het aantreden van Dominique Voynet als partijvoorzitter.

programma: “Dans les années 70, malgré les fortes cristallisations idéologiques parfois contradictoires qui caractérisent le paysage politique à gauche, le PS et le PC parviennent à la signature du Programme Commun de gouvernement. Paradoxalement, les années 90, qui sont au contraire le témoin d’une plus grande convergence idéologique, se traduisent par un grand éparpillement et des accords apparemment réduits.”³²²

Het resultaat is bekend: de Gauche Plurielle won de verkiezingen na een korte en rustige campagne, en er kwam een meerderheid tot stand die 5 jaar heeft geduurd. Verts, PRG en MDC haalden samen 32 zetels. De communisten iets meer met 36 zetels en 9.94% van de stemmen na de eerste ronde. De socialisten haalden 251 zetels en 23.53% van de stemmen na de eerste ronde. De krant Libération zette op zijn voorpagina “Jospin au turbin”, een allusie op een oude strijdkreet ten tijde van de overwinning van het Front Populaire. Dat maakt duidelijk dat de mythe van het Front Populaire nog altijd leefde, en in herinnering werd gebracht door de overwinning van de Gauche Plurielle, maar de regering Jospin zou met de Gauche Plurielle meerderheid, wat vorm en inhoud betreft, grote verschillen tonen ten opzichte van het oude Front Populaire en zelfs ten opzichte van de Union de la Gauche van de jaren ’70.

Tabel 4. Verdeling zetels PCF, PS, Verts, PRG en MDC parlementsverkiezingen 1997

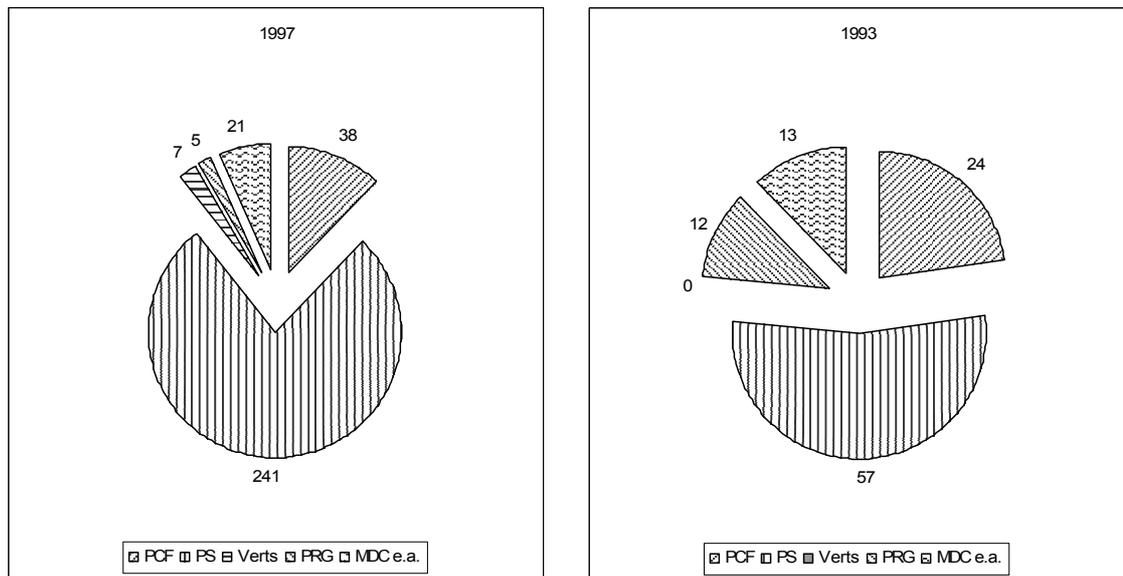
	1997	1993
PCF	38	24
PS	241	57
Verts	7	0
PRG	5	12
MDC e.a.	21	13

Bron : X, *Ambassade de France en Australie*, s.d., <http://www.ambafrance-au.org> (WWW)³²³.

³²² *Ibid.* 28.

³²³ Eigen bewerking.

Grafiek 5. Verdeling zetels PCF, PS, Verts, PRG en MDC parlementsverkiezingen 1997 en 1993

Bron : X, *Ambassade de France en Australie*, s.d., <http://www.ambafrance-au.org> (WWW)³²⁴.

De PS beschikte nog altijd over een meerderheid van de zetels binnen de coalitie, maar de PS zou nu wel degelijk rekening moeten houden met zijn partners, het overwicht van de PS was nog altijd groot, maar minder groot als vroeger. Daarmee zou de PS de naam van de coalitie, de *Gauche Plurielle*, ook eer aandoen. Anderzijds was er niet één partij die tegenover de PS stond, maar vier. Dat vergemakkelijkte de taak van de PS, gezien deze vier partijen soms zeer verschillende belangen te verdedigen hadden, waardoor de PS een verdeel en heers techniek kon toepassen. De PCF, die toch een zeker gewicht had met 38 parlementsleden, gedroeg zich vanaf het begin als loyale partner ten opzichte van de PS, terwijl andere kleinere partners, en dan vooral de groenen en de MDC, zich zeer koppig gedroegen met betrekking tot sommige beleidsterreinen³²⁵. We bespreken de regeringsjaren van de *Gauche Plurielle* niet verder.

³²⁴ Eigen bewerking.

³²⁵ Y., COCHET, *La Gauche Plurielle*, Paris, 10/02/04 (interview).

Ten uitgeleide : de presidentsverkiezingen van 2002

Links is zeer verdeeld de presidents- en parlamentsverkiezingen van 2002 ingestapt. De laatste jaren van de regering Jospin hebben veel conflicten op de voorgrond zien treden, en dan vooral tussen PS en Verts. Dit vertaalde zich in een recordaantal³²⁶ linkse kandidaten voor de eerste ronde van de presidentsverkiezingen met alle gevolgen van dien... De presidentsverkiezingen van 2002 zijn anekdotisch, maar al bij al weinig belangrijk in het kader van deze eindverhandeling. De belangrijkste feiten van deze verkiezing waren enerzijds de uitschakeling van alle kandidaten van Links voor de tweede ronde, zoals uiteengezet in de inleiding en anderzijds was er de torenhoge ‘abstention’³²⁷ in de eerste ronde. Beide elementen worden aangekaart in het derde deel, in de studie van de opkomstcijfers.

---

³²⁶ Er waren 7/8 kandidaten die tot de linkerzijde kunnen gerekend worden (afhankelijk van het feit of Jean-Pierre Chevènement bij Links wordt meegerekend of niet).

³²⁷ Franse term die wijst op het percentage mensen dat ingeschreven is op de kiezerslijsten maar niet komt opdagen bij verkiezingen.

DEEL III Linkse frontvorming geanalyseerd

In dit derde deel wordt, zoals boven reeds werd aangekondigd, duiding gegeven bij het geschiedkundige deel. Dit is het belangrijkste deel van deze eindverhandeling naar het beantwoorden van de onderzoeksvraag toe. De verwerking van de informatie in het tweede deel aangereikt, vindt hier plaats met het oog op het beantwoorden van de onderzoeksvraag in de conclusies.

Ik vat deze duiding aan met een brede anatomische studie van de Linkse frontvorming die voornamelijk theoretisch bedoeld is. Hierin worden achtereenvolgens structurele en culturele elementen onder de loep genomen. Daarna volgen de verschillende niveaus waarop allianties kunnen voorkomen en een diepere studie van deze niveaus. We sluiten deze anatomische studie af met het bespreken van de krachtverhoudingen binnen de samenwerking van Links.

Ik beëindig de duiding met het bespreken van achtereenvolgens de basisfactoren, de versterkende en uiteindelijk de remmende factoren van de samenwerking, waarmee we de Linkse frontvorming concreet aanvatten. Tijdens het bespreken van de basisfactoren wordt ook overgegaan tot de bespreking van de concentratie die heeft plaatsgevonden binnen niet-communistisch links voor de totstandkoming van de Union de la Gauche.

1. Anatomie van de linkse frontvorming

1.1. Structurele elementen

Er zijn twee soorten structurele elementen³²⁸: posities- en personenverbindingen enerzijds, en organisatorische banden anderzijds. Het Front Populaire wordt in deze analyse niet betrokken door de tijdsspanne die zich sindsdien heeft voltrokken en het tekort aan gegevens in dat verband. Het Front Populaire ligt nu reeds bijna 70 jaar

---

³²⁸ W., DEWACHTER, *Politieke partijen*, Leuven, Faculteit Sociale Wetenschappen, 2003, 325.

achter ons en er zouden weinig concrete elementen met betrekking tot het Front Populaire in dit deel van het onderzoek kunnen gebruikt worden.

1.1.1. Posities- en personenverbindingen

In deze factor gaat het om de overlapping van de verschillende niveaus van een partij: van kiezers tot leiderschappen. Daartussen bevinden zich respectievelijk het kader, de militanten, de leden en de sympathisanten. In het kader van dit onderzoek laten we de niveaus van het kader en sympathisanten achterwege, gezien daar niet voldoende informatie over beschikbaar is. We beschouwen ook de leden en de militanten als behorende tot eenzelfde groep, gezien geen objectieve elementen in het kader van dit onderzoek toelaten om daar een onderscheid in te maken. Er blijven dus drie niveaus over: kiezers, leden en leiderschappen.

Door middel van deze drie niveaus kunnen we een vergelijking maken van de overlappingen tussen de drie niveaus van de linkse partijen, die in de Franse politieke geschiedenis vanaf de tweede helft van de 20e eeuw overgegaan zijn tot linkse frontvorming.

Het is duidelijk dat één van de redenen van het overgaan tot linkse frontvorming door de partijapparaten, in de jaren '60, de grote drang tot eenheid van Links van de leden van beide partijen is geweest³²⁹. François Mitterrand was zich van deze vraag naar eenheid bij de militanten bewust³³⁰. De partijapparaten van SFIO en PCF waren ook bewust van het feit dat ze gedeeltelijk dezelfde sociale categorie van de bevolking verdedigden met dezelfde sociologische kenmerken. De overlapping tussen de kiezers is dus duidelijk. Overlapping tussen de leden is minder vanzelfsprekend, al is de achtergrond van die leden hoogstwaarschijnlijk vrij gelijkend. Maar de politieke cultuur, gezien de verschillende politieke culturen van SFIO en PCF, is wellicht verschillend. Beide partijapparaten waren daarentegen zeer

---

³²⁹ M., BENASSAYAG, *L'union de la gauche*, Paris, 18/02/04 (interview).

³³⁰ J.P., BRUNET, *Histoire du socialisme en France*, Paris, Presses Universitaires de France, 1993, 105.

verschillend. De vijandigheid was groot, en het was duidelijk dat het om een verdoken concurrentiestrijd ging ondanks de schijn van samenwerking³³¹.

Wat de Gauche Plurielle betreft is het zo dat gezien de afslanking van de basis van de PCF men kan spreken van een nog grotere overlapping van de kiezerskorpsen, gezien wordt aangenomen dat een groot deel van de kiezers van de PCF overgestapt is naar de PS³³². Wat de leiderschappen en de militanten betreft is de overlapping niet groter maar kan wel gezegd worden dat de contacten veel cordialer geworden zijn met de electorale achteruitgang van de PCF. De PCF werd door de PS gezien als de loyale partner in de regering. Wat de drie andere partners betreft is het kiezerskorps, buiten dat van de groenen, niet belangrijk genoeg om een vergelijking te kunnen maken. De groenen hebben kiezers die meestal afkomstig zijn van de PS en aangetrokken zijn door de ‘nieuwe’ aanpak van de groenen, wat de overlapping groot maakt tussen beide keizerskorpsen, zeker sinds de groenen zich definitief aan de linkerkant van het politieke spectrum geplaatst hebben³³³.

1.1.2. Organisatorische banden

Er zijn twee soorten organisatorische banden: expliciete en informele³³⁴. Expliciete coördinatiestructuren, het Front Populaire uitgezonderd, zijn er nooit geweest binnen het kader van de Linkse frontvorming. Linkse frontvorming is in Frankrijk altijd een zaak geweest tussen de partijapparaten onderling. Voor de Gauche Plurielle was dit gepersonifieerd in de persoon van Lionel Jospin, die zelf als contactpunt stond tussen de verschillende partners³³⁵. De ‘Assises de la Transformation Sociale’ waren enkel bedoeld om de linkse partijen opnieuw rond één tafel te krijgen, maar hadden geen enkele expliciete politieke functie.

Expliciete coördinatiestructuren zijn dus nooit gecreëerd om voor linkse frontvorming te zorgen, al had de PSU als één van haar hoofdoelstellingen die rol op

---

³³¹ M., BENASSAYAG, *L’union de la gauche*, Paris, 18/02/04 (interview).

³³² P., BRECHON, *La France aux urnes. Soixante ans d’histoire électorale. Edition 2004*, Paris, La documentation française, 2004, 209.

³³³ *Ibid.* p213.

³³⁴ W., DEWACHTER, *Politieke partijen*, Leuven, Faculteit Sociale Wetenschappen, 2003, 325.

³³⁵ Y., COCHET, *La Gauche Plurielle*, Paris, 10/02/04 (interview).

zich genomen. Dit werd echter niet aanvaard door de respectievelijke partijapparaten. Dat bevestigt in zekere zin het volatiele karakter van de linkse frontvorming in Frankrijk (als telkens terugkerend fenomeen dat geen vaste vorm heeft).

Informeel banden hebben destijds ook bestaan via de clubs, waar intellectuelen van beide partijen elkaar ontmoetten. De grote rol van deze clubs in de initiële pogingen om Linkse frontvorming te bewerkstelligen is reeds aangetoond in het historische deel van dit eindwerk. Maar deze pogingen gingen dan ook wel alle mogelijke kanten uit. François Mitterrand en zijn achterban, die uiteindelijk de 'Union de la Gauche' bewerkstelligd hebben, zijn voor een groot deel afkomstig van deze clubs, die later opgegaan zijn in de PS, al dan niet indirect via de CIR. Een groot deel van de prominenten van de nieuwe socialistische partij waren trouwens afkomstig van deze clubs na de machtsovername van François Mitterrand op het congres van Epinay.

Voor de Gauche Plurielle kunnen de voorbereidende diners als een informele band beschouwd worden, gezien tijdens deze diners, die uit een vaste groep politici bestonden, afspraken voor samenwerking werden voorbereid, buiten de partijapparaten om, en voor een deel op inhoudelijke kenmerken van toekomstig beleid ingegaan werd.

1.2. Culturele elementen

Een exhaustieve analyse van gemeenschappelijke politieke cultuur behoort niet tot het bestek van deze thesis maar men kan wel de gemeenschappelijk linkse culturele en ideologische achtergrond, de 'communauté de fins dernières'³³⁶, van alle vormen van linkse frontvorming aanwijzen. Voor de Gauche Plurielle is dat ook het geval, al kan gezegd worden dat door de verschuiving van PCF en PS de ideologieën van beide partijen nog dichter bij elkaar zijn komen te staan³³⁷.

---

³³⁶ G., LEFRANC, *Les gauches en France (1789-1972)*, Paris, Payot, 1973, 209.

³³⁷ P., BRECHON, *La France aux urnes. Soixante ans d'histoire électorale. Edition 2004*, Paris, La documentation française, 2004, 218.

1.3. Allianties op electoraal, parlementair en regeringsniveau

Frontvorming tussen partijen kan verschillende vormen en graden van intensiteit kennen. Sommige frontvormingen zijn van voorbijgaande aard en ongeorganiseerd: simpelweg tijdelijke coalities om electorale winsten binnen te halen. Andere zijn van duurzame aard en zijn voorzien van een sterke organisatie, wat ze soms doet lijken op een superpartij. Laten we, zoals Duverger³³⁸ het voorstelt, voor de samenwerking van korte duur de term coalities gebruiken, en voor de samenwerking van langdurige aard de term allianties gebruiken.

Deze classificatie tussen allianties en coalities is niet altijd even makkelijk toe te passen. Sommige allianties, omringd door grote propaganda inspanningen, houden soms al vrij vlug op te bestaan terwijl sommige coalities, die telkens opnieuw gevormd worden uiteindelijk een duurzame aard lijken te vertonen. In Frankrijk heeft Links officieel slechts vier maal een alliantie gevormd, het ‘Cartel des Gauches’ van 1924, het ‘Front Populaire’ van 1936, de ‘Union de la Gauche’ van 1972 en de ‘Gauche Plurielle’ van 1997. Praktisch gezien heeft de ‘discipline républicaine’ echter sinds het einde van de isolatie van de PCF³³⁹ in de jaren ‘60 telkens gespeeld voor de overheveling van de stemmen in de tweede ronde.

Laten we nu deze tweedeling verder gebruiken en vervolledigen door op een verticale as een driedeling tussen het electorale, parlementaire en gouvernementele vlak in te voeren. Het eerste bevindt zich op het niveau van de kandidaten en de verkiezingen, het tweede op het niveau van de volksvertegenwoordigers (de ‘députés’), en het derde op het niveau van de ministers en de regering. Let wel, de drie niveaus kunnen apart of samen optreden. Er zijn voorbeelden van allianties op electoraal en parlementair vlak, maar die zich niet voortzetten tot het regeringsvlak, zoals bijvoorbeeld het Front Populaire. Anderzijds zijn er allianties die zich enkel op regerings- en parlementair vlak hebben voltrokken, zoals het Tripartisme.

---

³³⁸ DUVERGER, M., *Les partis politiques*, Paris, Colin, 1969, p434.

³³⁹ Sporadisch ook voor het einde van het isolement van de PCF.

1.3.1. Op electoraal niveau

Electoraal allianties kunnen onder verschillende vormen voorkomen, door de invloed van het kiesstelsel, zoals we verder zullen merken, en de graad van samenwerking. Van gemeenschappelijke kandidaat vanaf de eerste ronde tot wederzijdse terugtrekking ten voordele van de best geplaatste kandidaat voor de tweede ronde. In het licht van dit onderscheid heeft de linkse frontvorming alle mogelijke vormen gekend.

Allianties kunnen van officiële of stilzwijgende aard zijn, een nationale of lokale reikwijdte kennen. De ‘Union de la Gauche’ was een alliantie van officiële aard, die dan nog eens extra geformaliseerd werd door het gemeenschappelijke programma tussen PS en PCF. De ‘discipline républicaine’, wanneer die toegepast wordt tussen de linkse partijen, is een voorbeeld van een nationale alliantie van stilzwijgende aard, men geniet op die manier van de voordelen van samenwerking; een officiële alliantie zou in de meeste gevallen waarschijnlijk efficiënter zijn maar door het stilzwijgende akkoord compromitteren de partners zich niet ‘officieel’ met de ‘andere’. Lokale allianties zijn in principe van een speciale aard, gezien er geen rekening hoeft gehouden te worden met het nationale niveau en zij het nationale niveau soms expliciet wordt tegengaan.

Maar de kiezers kunnen ook een invloed uitoefenen op de samenwerking: men kan verplichte en facultatieve allianties onderscheiden. In het eerste geval zijn het allianties die gemeenschappelijke kandidaten vanaf de eerste ronde hebben, in het tweede is er sprake van wederzijdse terugtrekking, met de mogelijkheid van een oproep om voor de andere kandidaat te stemmen. In het tweede geval hebben de kiezers nog keuzevrijheid op welke kandidaat ze hun stem zullen uitbrengen in de tweede ronde, zonder dat dat schade inhoudt voor hun eigen partij. In het Franse politieke spectrum is het radicale kiespubliek een voorbeeld hiervan, al hebben socialistische kiezers ook ondanks de stilzwijgende akkoorden tussen PS en PCF deze vrijheid genomen uit weigering om voor een communistische kandidaat te stemmen. Het tegenovergestelde is ook mogelijk. De PCF behield een lange tijd zijn kandidaten in de tweede ronde ondanks de gevolgen voor de best geplaatste linkse

kandidaat, maar toch stemden gedisciplineerde communistische kiezers soms voor een socialistische kandidaat.

1.3.2. Op parlementair niveau

Op het parlementair vlak kunnen partijen samenwerken pro of contra de regering. De regering van het Front Populaire bestond uit radicalen en socialisten maar werd formeel gesteund door de PCF, maar dat hield de PCF niet tegen, ondanks het feit dat ze deelnam aan de officiële organisatie van het Front Populaire, de regering fel te bekritisieren in het parlement. Elke regering die ministers van verschillende partijen samenbrengt veronderstelt eenzelfde alliantie op parlementair vlak, maar het omgekeerd is niet steeds waar: een alliantie op parlementair vlak vertaald zich niet altijd door een alliantie op regeringsvlak met identiek dezelfde bestanddelen, er is mogelijkheid tot ‘steunallianties’ en ‘oppositieallianties’. Het Front Populaire en de Gauche Plurielle na het ontslag van de Jean-Pierre Chevènement zijn een voorbeeld van het eerste. Enerzijds met de communisten en anderzijds de MDC in de rol van de ‘steun’ partner. Wisselvallig in de tweede helft van de jaren '60 en vast van 1972 tot 1978 is de samenwerking in de oppositie tussen communisten en socialisten, wat een voorbeeld is van het tweede type. De relaties tussen parlementaire en regeringsallianties zijn zeer complex. Het is nu eenmaal makkelijker samen te werken om zetels te behalen tijdens de verkiezingen dan om samen de macht uit te oefenen: voor het eerste is slechts een negatief akkoord tegenover een tegenstander nodig, voor het tweede is een positief akkoord in verband met een programma noodzakelijk, wat een diepgaande inhoudelijke congruentie vereist. Zo slaagden socialisten en communisten er veel vroeger in samen te werken op electoraal vlak (samenwerking beperkt), dan om een gemeenschappelijk programma op te stellen (wat trouwens lang bij beide partners als onmogelijk en onoverweegbaar werd geacht). In sommige gevallen kunnen allianties op electoraal vlak zich niet vertalen in allianties op parlementair vlak omdat de electorale allianties niet overal dezelfde waren³⁴⁰.

---

³⁴⁰ Zoals vaak het geval was met de Radicale partij.

1.3.3. Op gouvernementeel vlak

Zelfs al dragen de electorale akkoorden geen noemenswaardige contradicties in zich, ze komen toch onder druk te staan eens de alliantie die ze gesloten hebben een regering vormt. De discrepanties tussen de doctrines van de verschillende partijen en hun belangen, zorgen snel voor spanningen tussen de partners. Dit was vooral acuut tussen de groenen en de PS ten tijde van de Gauche Plurielle en tussen de PS en PCF ten tijde van de 'Union de la Gauche', beiden hadden een verschillende agenda en andere belangen die ze cruciaal achtten en ze wensten te verdedigen.

Wanneer de partners een gemeenschappelijk programma opstellen, wat niet het geval was voor de Gauche Plurielle, maar wel voor het Front Populaire en de Union de la Gauche, zijn de zaken iets eenvoudiger, ten minste als alle partners aanwezig zijn in de regering om het programma uit te voeren, wat niet het geval was met de communisten ten tijde van het Front Populaire. Anderzijds, wanneer Links aan de macht kwam in 1981 was reeds geen sprake meer van gemeenschappelijk programma.

Dat programma is meestal ook vaag, en bestaat uit grote titels en slogans, die de bedoeling hebben stemmen aan te trekken eerder dan een actieplan voor een regering uit te zetten. Zo'n gemeenschappelijk programma stelt vooral doelen, eerder dan middelen terwijl een regering juist handelt over middelenallocaties. Daarbovenop lijkt er een natuurlijk antagonisme te bestaan tussen electorale allianties en regeringsallianties dat als volgt zou kunnen geformuleerd worden: electorale allianties neigen om door de meeste extreme partij gedomineerd te worden terwijl regeringsallianties eerder gedomineerd worden door de gematigde partij. Dat was inderdaad het geval voor het Front Populaire, maar het is niet minder correct voor de Union de la Gauche. Tenminste als we kunnen beschouwen dat de 'Union de la Gauche' in 1981 officieel nog van kracht was³⁴¹. De extreme partij wordt in de regering onder druk gezet door zijn standpunten, en ziet zichzelf op die manier voor de volgende keuze geplaatst: meeregeren en dus ook afstand nemen van zijn doctrine

---

³⁴¹ In werkelijkheid was dat niet het geval gezien de communisten zich al enige tijd vijandig opstelden ten opzichte van de socialisten. Het feit dat de socialisten alleen over een meerderheid in het parlement beschikten na de parlementsverkiezingen van 1981 kon de 'samenwerkingsovereenkomst' zo goed als onbestaand beschouwd worden, daar de socialisten de communisten niet nodig hadden om een meerderheid te vormen.

of de alliantie breken. Veelal neemt de extremistische partner dan ook zijn toevlucht in de oplossing van steunalliantie, wat het geval was van de PCF ten tijde van het Front Populaire, waardoor de alliantie behouden blijft maar de extremistische partner toch de vrijheid van de parlementaire kritiek geniet. Dit was het geval voor de communistische partner tijdens het Front Populaire en de MDC na het ontslag van Jean-Pierre Chevènement in de regering van de Gauche Plurielle. Ook kan de terugtrekking van de communistische ministers na 1984 op deze manier uitgelegd worden, al speelden daar nog andere factoren in mee. Al vergemakkelijkt het gemeenschappelijk programma de werking van de regeringsallianties, de problemen kunnen echter al vlug de bovenhand krijgen door de volgende logica: door praktische problemen is de gematigde partij geneigd om meer afstand te nemen van het gemeenschappelijk programma en dat brengt de gematigde partij dichterbij de gematigden aan de andere kant van het spectrum; de teleurstelling bij de kiezers groeit wat de extremistische partij ertoe leidt zijn standpunten te verstrakken, wat dan weer als gevolg heeft dat de afstand tussen partners groeit. Wanneer de koord te gespannen is, breekt ze, wat het einde van de alliantie betekent. Veelal komt dezelfde alliantie opnieuw tot stand bij het naderen van nieuwe verkiezingen. Het breken van de 'Union de la Gauche' in 1978 kan echter niet aan deze logica toegeschreven worden, gezien het eerder strategische overwegingen waren die Georges Marchais tot deze beslissingen hebben geleid en gezien de partners geen regeerperiode achter de rug hadden.

1.4. Krachtverhoudingen binnen de linkse frontvorming

De juridische verhoudingen tussen de partners zijn minder interessant dan de krachtverhoudingen. De eersten beperken zich dan ook tot gemeenschappelijke organisaties en instellingen. Niet alle allianties beschikken of creëren dergelijke gemeenschappelijke instellingen: ongeorganiseerde allianties (bijvoorbeeld de Union de la Gauche en de Gauche Plurielle) komen vaker voor dan georganiseerde (bijvoorbeeld het Front Populaire en in mindere mate communisten en socialisten na WO II met het 'comité d'entente'). Ook lang niet alle allianties beschikken over een

gemeenschappelijke programma: elke partner wil zijn vrijheid behouden (zoals Lionel Jospin voor de Gauche Plurielle). Gezamenlijke verklaringen neigen meer naar een bekendmaking of mededeling van standpunten uit propaganda-overwegingen dan van een werkplan: ze zijn zeer vaag en omvatten weinig concrete punten. Gemeenschappelijk instellingen en programma's zijn dus middelen om krachtverhouding 'vast te leggen' tussen de 'geallieerden'. Gezamenlijke verklaringen zijn dat veel minder.

In feite is er in elke alliantie wel een zekere vorm van ongelijkheid, de vraag is dan ook van welke graad die ongelijkheid is. De nuance zit dan tussen allianties met een vrij hoge graad van gelijkheid en pseudo-allianties, die gedomineerd worden door één van de partners.

Twee elementen komen in aanmerking om de graad van gelijkheid in een alliantie te vatten: hun respectievelijke grootte en hun plaats op het politieke spectrum. Hun respectievelijke grootte is het resultaat van het samenbrengen van objectieve factoren zoals stemmenaantal, aantal zetels in het parlement en ledenaantallen. De plaats op het politieke spectrum is onderhevig aan tijdsgebonden verschuivingen. Na de verkiezingen van 1936 had de SFIO dubbel zoveel parlementsleden als de PCF. De PCF stond qua ledenaantallen lichtjes sterker dan de SFIO. Vergeleken met de radicalen had de SFIO een dertigtal meer parlementsleden, en de radicalen beschikten nauwelijks over een ledenkorps. De radicalen beschikten daarentegen over een groot bestand aan lokale mandatarissen. Deze elementen van kracht overlaptten elkaar gedeeltelijk. Niettemin speelde de SFIO een leidersrol door haar centrale positie tussen communisten en radicalen.

Voor de Union de la Gauche kan men zeggen dat de communisten veel sterker stonden dan de socialisten wat de grootte betrof, maar ze uiteindelijk minder invloed hadden door de meer centrale positie van de PS, die centrumkiezers aantrok. De invloed van de radicalen (PRG) in de 'Union de la Gauche' was vrij beperkt gezien hun kleine omvang. In de Gauche Plurielle was het overwicht van de PS veel duidelijker over de partners³⁴², gezien het overweldigende numerieke overwicht in het parlement van die partij in vergelijking met zijn partners³⁴³. Niettemin werd dit overwicht naar buiten toe beperkt, en wel voor een goeie reden: "mais un grand Parti

---

³⁴² Y., COCHET, *La Gauche Plurielle*, Paris, 10/02/04 (interview).

³⁴³ Voor de verkiezingen van 1997 hadden de groenen geen parlementair corps.

peut avoir tout intérêt à renoncer délibérément à présenter des candidats au premier tours dans quelques localités, pour permettre à un allié trop faible d'avoir une certaine représentation, afin de bénéficier de son retrait ailleurs.³⁴⁴” De PS had dus geen belang bij het misbruiken van deze positie. Tijdens de voorbereidingen van de Gauche Plurielle heeft de PS een aantal kiesdistricten afgestaan aan haar partners in de electorale akkoorden die ze gesloten hadden, kwestie van de stemmen van deze partners in andere kiesdistricten te kunnen binnenhalen voor de tweede ronde. De overheersing van het parlementaire vlak op het electorale vlak is meteen duidelijk. Ondanks de hoge scores van de groenen, die soms de PCF benaderden en zelfs voorbijstaken, hadden de communisten met een grotere parlementaire groep meer gewicht in de Union de la Gauche.

Het overwicht van één van de partners in een alliantie heeft een belangrijk gevolg: het is de grootste partij die de regeringsleider naar voor schuift. In de Gauche Plurielle is daar nooit veel twijfel over geweest, maar voor de Union de la Gauche was dat minder duidelijk: enkel na verloop van tijd bleken de socialisten sterker te staan dan de communisten³⁴⁵. Anderzijds is het zo dat de SFIO in 1936 onverwacht Blum naar voor kon schuiven als regeringsleider nadat ze meer volksvertegenwoordigers hadden verworven in de verkiezingen dan de radicalen, wat meteen ook de reden was om in de regering te stappen³⁴⁶.

De belangrijkste partner in een alliantie is niet meteen de partner met het grootste gewicht, zo bewijst de situatie ten tijde van het Tripartisme, waar de SFIO de zwakste was, maar toch de belangrijkste gezien haar gematigde positie en haar bemiddelaarsrol tussen communisten en radicalen. Die rol van de SFIO is verdwenen bij het elimineren van de communisten uit de regering en het opkomen van ‘Troisième Force’ type allianties, waar de SFIO geen centrale positie meer had, maar de linkervleugel van de alliantie vertegenwoordigde.

Er kunnen daar echter ook omkeringen in optreden. In de beginperiode van de Union de la Gauche was de PCF duidelijk sterker dan de PS van Mitterrand. Naar de parlementsverkiezingen van 1977 toe besepte de PCF dat van een

---

³⁴⁴ M., DUVERGER, *Les partis politiques*, Paris, Colin, 1969, 456.

³⁴⁵ Wat één van de redenen was van het breken van de coalitie door de communisten.

³⁴⁶ Wat ze voordien geweigerd hadden bijvoorbeeld bij het Cartel des Gauches in 1924. Ze wilden namelijk niet een regering toetreden onder radicaal leiderschap. Een regering onder socialistisch leiderschap en radicale participatie was een heel andere zaak.

evenwichtssituatie tussen socialisten en communisten geen sprake meer was, en dat er nu een overwicht van de PS op de PCF zich aan het opbouwen was. Daar zat ook de reden voor de communisten om de Union de la Gauche te verlaten: “Mais le PCF, conscient que l'évolution du rapport de Force ne pouvait le faire accéder au pouvoir que comme force d'appoint, rompit l'union de la gauche en septembre 1977 et entama une virulente campagne contre le PS, qu'il accusa d'avoir viré à droite.”³⁴⁷

2. Basisfactoren van de samenwerking

2.1. Frontvorming als resultaat van grondwet van de Vde republiek.

“L'avènement de la logique de la Vème république privilégie le parti qui dispose d'un candidat éligible au second tour en dépassant le rassemblement de son propre camp. Le retour au mode de scrutin majoritaire et le système de l'élection présidentielle remettent à l'ordre du jour la question du désistement en faveur du candidat le mieux placé (...).”³⁴⁸ De invloed van het kiessysteem lijkt Maurice Duverger van cruciaal belang in de keuze voor een bepaalde vorm van samenwerking. In principe leidt een meerderheidsstelsel met twee ronden tot allianties waar nauwe samenwerking heerst. Zoals Duverger het stelt : “Le mécanisme même du scrutin majoritaire à deux tours implique en effet qu'au second les partis les moins favorisés se retirent au profit du plus favorisé, à l'intérieur de chaque ‘grande famille spirituelle’.” Het verschil tussen parlaments- en presidentsverkiezingen bestaat erin dat bij parlamentsverkiezingen alle kandidaten die 12.5% van de ingeschreven kiezers achter hun naam krijgen ‘mogen’ doorgaan naar de tweede ronde terwijl bij presidentsverkiezingen enkel de twee best geplaatste kandidaten uit de eerste ronden doorstoten naar de tweede ronde.

Een voorbeeld van een nauwe samenwerking is het Front Populaire: “toutes ces alliances sont célèbres parce qu'elles ont constitué des accords nationaux ,

---

³⁴⁷ J.P., BRUNET, *Histoire du socialisme en France*, Paris, Presses Universitaires de France, 1993, 110.

³⁴⁸ J.C., CAMBADELIS, “De l'union en général et de la gauche plurielle en particulier” in *Les cahiers formation*, nummer 10, 20.

officiels et publics et autour desquels les partis ont fait une large propagande.” Het is echter moeilijk te bepalen exact welke invloed het kiesstelsel heeft op de totstandkoming van de allianties. Feit is wel dat tot het congres van Epinay het kiesstelsel als remmende factor geopereerd heeft.

Politologen, waaronder Duhamel en Duverger hebben geconcludeerd dat de hedendaagse bipolaire natuur van het Franse politieke systeem geen historisch element was zoals we dat kennen in het Britse en Amerikaanse politieke systeem, maar wel een gevolg was van de nieuwe grondwet van de Vde republiek, en de instellingen die ze schiep.

Men kan grofweg twee soorten gevolgen onderscheiden: de gevolgen die het resultaat zijn van de presidentsverkiezingen (verkiezingen met twee ronden, tweede ronde beperkt tot twee kandidaten), en de gevolgen die het resultaat zijn van het kiessysteem voor de presidentsverkiezingen (verkiezingen met twee ronden, relatieve meerderheid in de tweede ronde). Deze gevolgen gelden wellicht ook voor de rechtse partijen, maar in het kader van deze eindverhandeling wordt enkel met betrekking tot de linkse partijen naar deze gevolgen gekeken.

2.1.1. De presidentsverkiezingen als leidende factor

“L’élection présidentielle forcera l’opposition - à moins que la classe politique ait choisi de démissionner - à se fédérer, à choisir un candidat, à élaborer une plateforme, en bref à faire son métier de partis politiques modernes.”³⁴⁹ Dit citaat van de Franse decaan Georges Vendel uit 1962 schetst goed het gegeven van de presidentsverkiezingen in het kader van de linkse frontvorming, hij stelt dat deze onafwendbaar en door politici zou moeten aanvaard worden mits ze nog wensen mee te spelen in de politieke arena. François Mitterrand had dit gegeven eerder begrepen dan de rest van de linkse politieke familie: “François Mitterrand a tout de suite compris que l’élection du président de la République au suffrage universel, et la présence au second tour de deux candidats seulement organisaient durablement la vie

---

³⁴⁹ O., DUHAMEL, *La gauche et la Vème République*, Paris, Presses Universitaires de France, 1980, 281.

politique sur un mode bipolaire et sonnaient le glas des combinaisons au centre. Et s'il ne doit rester que deux camps en présence, le second ne peut être que la gauche rassemblée³⁵⁰. François Mitterrand a décidé qu'il pouvait incarner ce camp-là...³⁵¹» Er zijn twee gevolgen van de presidentsverkiezingen voor de linkse partijen, namelijk de hergroepering van niet-communistisch Links (die tot stand kwam door deze verkiezingen), en de vereiste voor de partijen om een kandidaat naar voor te schuiven.

2.1.1.1. De hergroepering van Links

De moeilijkheid ligt hier in het waarnemen van de ruimte tussen het vastgestelde effect van de presidentsverkiezingen en de veronderstelde dwang. Het is een feit dat de pogingen om opnieuw een 'Troisième Force' te vormen, waarbij de communistische partij aan de kant werd gehouden, in 1964-1965 en 1969 mislukt zijn, terwijl de 'Union de la Gauche' op progressieve wijze tot stand gekomen is, eerst van 1965-1968, en dan van 1970-1977³⁵². De stemmenpercentages van Mitterrand in 1965 en 1974 vergelijken (unie van linkse partijen) met deze van Defferre in 1969 (alliantie met het centrum) is daarin verlichtend. Bovendien is het zo dat enkel in 1965 en 1974 Links een kandidaat naar de tweede ronde stuurde, en niet in 1969.

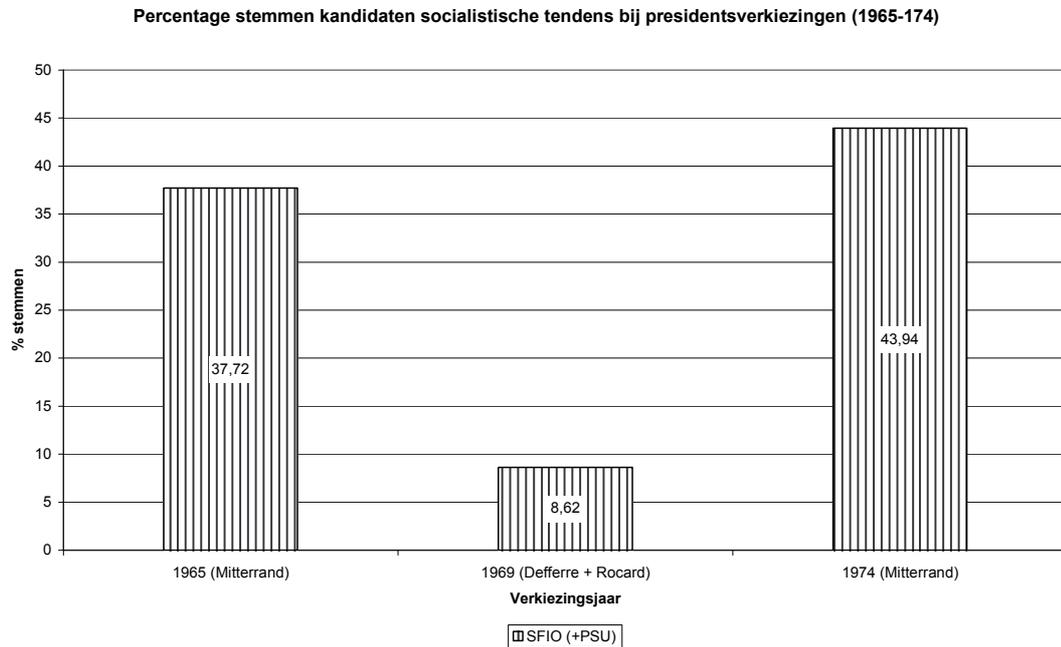
---

³⁵⁰ Gezien het eerste het (rechtse) gaullistische kamp was.

³⁵¹ J., KERGOAT, *Histoire du parti socialiste*, Paris, La Découverte, 1997, 72.

³⁵² Hiermee wordt bedoeld de al dan niet succesvolle manier van deze coalitie om een kandidaat voor de tweede ronde naar voor te schuiven.

Grafiek 6. Percentage stemmen kandidaten socialistische tendens bij presidentsverkiezingen (1965-1974)³⁵³

Bron: X, *Electionpolitique.com*, s.d., <http://www.election-politique.com> (WWW)³⁵⁴.

Zijn deze geslaagde pogingen voldoende bewijs om te kunnen zeggen dat de presidentsverkiezingen linkse frontvorming vereisen? Het lijkt of de presidentsverkiezingen de frontvorming gestimuleerd hebben.

De presidentsverkiezingen hebben geleid tot een hergroepering van niet-communistisch Links. Twee strategieën van hergroepering gingen samen met twee visies op de mogelijk allianties van niet-communistisch Links, zoals hoger reeds besproken werd. Zo was er wat de allianties betreft de mogelijkheid een alliantie aan te gaan met de rechterzijde³⁵⁵, het centrum, of een alliantie met de linkerzijde³⁵⁶, de communisten. Deze visies gingen respectievelijk samen met twee strategieën wat de hergroepering van niet-communistische linkse krachten betreft: enerzijds de hergroepering als voorwaarde voor een gemeenschappelijk kandidaat voor de

³⁵³ Voor de verkiezing van 1969 zijn de stemmenpercentages van Michel Rocard (PSU) bij deze van Gaston Defferre (SFIO) gevoegd.

³⁵⁴ Eigen bewerking.

³⁵⁵ Relatief gezien aan de SFIO.

³⁵⁶ Relatief gezien aan de SFIO.

presidentsverkiezingen en anderzijds een gemeenschappelijk kandidaat als voorwaarde voor de hergroepering.

Gaston Defferre was voortrekker van de eerste optie: alliantie met het centrum en hergroepering als voorwaarde voor een gemeenschappelijke kandidatuur voor de presidentsverkiezingen. Die voorwaarde en de onmogelijkheid om tot een inhoudelijk akkoord te komen met het centrum zorgden er dan ook voor dat zijn poging mislukte in 1969 kan niet als een tweede poging beschouwd worden, maar moet volgens Bréchon eerder gezien worden als een laatste stuiptrekking van de centripetale tendenzen binnen de SFIO³⁵⁷.

François Mitterrand draaide de voorwaarde om, en zag een gemeenschappelijk kandidatuur als een voorwaarde om tot hergroepering te komen. Zoals eerder gezegd had François Mitterrand de gevolgen van de bipolaire structuur van het Franse politieke leven als gevolg van de grondwetsaanpassingen van 1962 vroeg begrepen. Zijn redenering werd ook bevestigd gezien de populariteit die hij verwierf door zijn hoge score bij de presidentsverkiezingen van 1965 hem later de mogelijkheid bood om de verschillende linkse niet-communistische politieke formaties tot eenheid te brengen, zoniet te dwingen. Het verdere verloop van de hergroepering wordt in het volgende punt uitgebreid behandeld.

De hergroepering van niet-communistisch Links heeft als gevolg gehad dat het zwaartepunt van Links niet meer bij de communisten lag maar stilaan bij de socialisten kwam te liggen. Duhamel trekt met betrekking tot de presidentsverkiezingen en de instellingen van de Vde republiek de volgende conclusie: “le Parti [communiste] a pourtant payé le prix de l’élection présidentielle par la perte de l’hégémonie électorale au sein de la gauche.”³⁵⁸

---

³⁵⁷ P., BRECHON, *La France aux urnes. Soixante ans d'histoire électorale. Edition 2004*, Paris, La documentation française, 2004, 195.

³⁵⁸ O., DUHAMEL, *La gauche et la Vème République*, Paris, Presses Universitaires de France, 1980, 32.

2.1.1.2. De keuze voor de linkse frontvorming

A. De hergroepering van niet-communistisch Links als prealabel voor linkse frontvorming

Veel politologen, waaronder Duverger en Duhamel hebben erkend dat de hergroepering van niet-communistisch links een noodzakelijke voorwaarde is geweest voor de Linkse frontvorming. De hergroepering van niet-communistisch Links verliep grofweg in 3 fasen. Van september 1965 tot mei 1968 zien we de hergroepering tot stand komen onder de vorm van de FGDS. Door de evenementen van mei-juni 1968 die Frankrijk overspoelden kwam een halt aan de hergroepering. De hergroepering kwam pas opnieuw op gang na de nederlaag van Links bij de presidentsverkiezingen (met de kandidatuur van Defferre). De laatste fase kwam tot stand met de nieuwe socialistische partij van Epinay, die wat later nog door de PSU zou vervoegd worden. François Mitterrand was de politicus die op het vlak van de hergroepering de meest duidelijke visie had, een visie waar hij trouwens ondanks de moeilijkheden nooit is vanaf geweken³⁵⁹. Zoals Brunet zegt: “depuis 1965, la stratégie de F. Mitterrand reposait sur la conviction que le rééquilibrage de la gauche, préalable indispensable à un éventuel succès électoral, passait, non pas par une entente impossible avec la nébuleuse centriste, mais par une alliance, voire un accord de gouvernement, avec le Parti communiste. Même si pour l’heure la gauche non communiste se trouvait en situation de faiblesse par rapport au PCF (...).³⁶⁰” Niet-communistisch Links zou pas echt de PCG kunnen overmeesteren en overschaduwen als het zich ook eerst verenigde³⁶¹.

---

³⁵⁹ M., BENASSAYAG, *L’union de la gauche*, Paris, 18/02/04 (interview).

³⁶⁰ J.P., BRUNET, *Histoire du socialisme en France*, Paris, Presses Universitaires de France, 1993, 105.

³⁶¹ M., BENASSAYAG, *L’union de la gauche*, Paris, 18/02/04 (interview).

B. De poging van de FGDS

De kandidatuur van Gaston Defferre is door de 'Club Jean Moulin' bedacht om Links uit de impasse te halen waarin ze was terechtgekomen sinds 1958. De alliantie die hij wou opzetten om zijn kandidatuur te ondersteunen zou alle linkse niet-communistische formaties omvatten (SFIO, PSU, radicalen, MRP, de clubs) en later zouden ook de vakbonden geassocieerd worden. Met een dergelijke ondersteuning had de kandidaat de PCF hypothetisch kunnen dwingen, in presidentiële verkiezingen die niet in haar voordeel speelden, hem te steunen. Een herstructurering en een vernieuwing van Links zouden daar de gevolgen van geweest zijn en "une force neuve à vocation majoritaire"³⁶² zou eruit ontstaan zijn. Gaston Defferre poogde dit plan uit te voeren. Maar reeds vanaf het begin van het experiment lieten de PCF en de PSU hun vijandelijkheid merken ten opzichte van een kandidatuur die, minstens gedeeltelijk, zou steunen op het centrum en centrum Links tegen de PCF. Door de verdeeldheid van de linkse partijen weigerden de vakbonden zich te engageren. Daarbovenop had Defferre grote moeite om de partijen te overheersen. De SFIO die hem als haar kandidaat aangewezen had verbond doctrinale standpunten aan zijn kandidatuur die de MRP afschrokken. Gezien hij zijn kandidatuur had verbonden aan het totstandkomen van de 'Fédération Démocrate Socialiste' moest hij zich bij het falen van zijn onderneming terugtrekken uit de koers tot het presidentschap.

De vergelijking tussen de twee pogingen is makkelijker door hun chronologische nabijheid. De poging van Mitterrand volgt bijna onmiddellijk op die van Defferre. De constitutionele, politieke, sociale en economische context zijn dezelfde, wat de vergelijking duidelijk maakt en het zoeken naar de factoren die voor het succes van de tweede poging hebben gezorgd vereenvoudigt.

De twee pogingen verschillen op twee punten: de voorgestelde allianties en de modaliteiten voor de totstandkoming. Voor de rest zijn de objectieven gelijk, en François Mitterrand zal tot stand brengen wat Gaston Defferre in gedachten had, waardoor het foutief zou zijn te poneren dat de poging van Gaston Defferre volledig mislukt is, gezien de doelstelling Links te hergroeperen (buiten dan het

---

³⁶² C., HURTIG, *De la SFIO au nouveau Parti socialiste*, Paris, Armand Colin, 1970, 40.

communistisch element) gerealiseerd zijn door Mitterrand. Defferre wou de partijapparaten overstijgen door middel van de hergroepering maar liet zijn kandidaatschap van hen afhangen, terwijl Mitterrand veel discreter was over zijn objectieven wat hergroepering betreft. “M. Mitterrand prépara la transformation de la gauche socialiste sans le dire au lieu de [comme Gaston Defferre] la proclamer sans, du coup, pouvoir le faire.”³⁶³

François Mitterrand, die meteen in de bres sprong na het falen van Gaston Defferre, had het geluk een werk te kunnen verder zetten dat al ver gevorderd was. Defferre had de partijen duidelijk gemaakt dat samenwerking noodzakelijk was mochten ze De Gaulle ooit willen verslaan. Laat ons daarnaast niet vergeten dat de CIR, waarvan Mitterrand de leider was reeds het resultaat was van de vereniging van tal van clubs van verschillende aard, oorsprong en omvang³⁶⁴. Het tweede geluk van Mitterrand is dat de PCF hem ‘goedgezind’ was³⁶⁵. Gezien een alliantie met de MRP niet was gelukt, werd een opening naar de PCF toe makkelijker te aanvaarden en vanzelfsprekender, waardoor Mitterrand zich daar efficiënter kon achterzetten dan Gaston Defferre. De PCF zou dan ook zijn kandidatuur ondersteunen zonder voorafgaande inhoudelijke onderhandelingen³⁶⁶. De resultaten van de verkiezingen gaven hem genoeg legitimiteit en populariteit om de federatie nu te versterken en uit te bouwen.

In de geest van de promotoren van de FGDS, en ook van de vertegenwoordigers van de clubs, was de hergroepering van de niet communistische krachten enkel een middel ten dienste van twee doelen: eerst en vooral de ernstige vernieuwing van de stijl en de oriëntaties van Links. Daarnaast was de bedoeling het tot stand brengen van een echte oppositie, die stabiel en verbreed door allianties, zou verstevigd worden door de aantrekking van nieuwe militanten en de steun van nieuwe kiezers. “Il s’agissait en fait de cristalliser en un mouvement politique dynamique l’enthousiasme réveillé par le succès de François Mitterrand à l’élection présidentielle.”³⁶⁷ Het grote verschil tussen François Mitterrand en Gaston Defferre is dat François Mitterrand de hergroepering van Links ondernomen had “dans la

---

³⁶³ O., DUHAMEL, *La gauche et la Vème République*, Paris, Presses Universitaires de France, 1980, 26.

³⁶⁴ In Deel II 8.4 vindt u een figuur van de exacte totstandkoming van de FGDS.

³⁶⁵ C., HURTIG, *De la SFIO au nouveau Parti socialiste*, Paris, Armand Colin, 1970, 41.

³⁶⁶ Het feit dat de PCF geen voorwaarden stelde is opmerkelijk te noemen en wijst op zijn pragmatisme en bereidheid om samen te werken op dat moment.

³⁶⁷ *Ibid.* 41.

foulée d'un succès mobilisateur”³⁶⁸ in plaats van er een voorwaarde van te maken zoals Gaston Defferre had gedaan.

Van de grote federatie die Gaston Defferre in gedachten had bleef met de FGDS weinig over. Van de vernieuwende krachten bleven enkel (enkele van) de clubs over en de FGDS zou later een broos bouwwerk blijken te zijn.

Nochtans is het dankzij de FGDS dat de PCF opnieuw in het Franse politieke leven is geïntegreerd en dat de SFIO, met de duidelijke electorale afkeuringen na de centrumexperimenten van Defferre, een nieuw alliantiebeleid aangenomen heeft.

De resultaten kunnen beperkt lijken, maar gezien de twee objectieven zijn ze bijzonder groot: de metamorfose van de SFIO en een nieuwe fase wat betreft de contacten met de communisten.

C. Het verdere verloop van de hergroepering

Zoals gezegd zullen de evenementen van mei 1968 roet in het eten (van de linkse frontvorming) gooien. De radicalen grijpen de onpopulariteit³⁶⁹ van François Mitterrand na mei 1968 aan om hem van het presidentschap van de FGDS te stoten en een halt te roepen aan de fusieplannen. Na de implosie van de FGDS lijkt het voor even dat de voorstanders van centrumcoalities weer de bovenhand zullen krijgen, vele auteurs hebben het vandaag echter over een ‘laatste stuiptrekking’³⁷⁰. Na de definitieve nederlaag van de Troisième Force met de uiterst lage score van Defferre bij de presidentsverkiezingen van 1969 is de weg geëffend voor de echte hergroepering van niet-communistisch links die zou leiden naar een hypothetische grootlinkse samenwerking. De nieuwe socialistische partij die uit de hergroepering van niet-communistisch Links zou ontstaan was het resultaat van een proces dat verscheidene jaren en congressen zou in beslag nemen. Dit proces was deels gestart tijdens de aanloop naar de verkiezingen van 1969. Mitterrand weigerde aanwezig te

---

³⁶⁸ A., BERGOUNIOUX, G., GRUNBERG, *Le long remords du pouvoir*, Paris, Fayard, 1992, 240.

³⁶⁹ François Mitterrand, die in het heetste van de crisis zich ter beschikking had gesteld om het ambt van president op te nemen, was door de jongeren, de betogers en nog veel andere sociale categorieën aangevallen omwille van die ‘recuperatiepoging’.

³⁷⁰ P., BRECHON, *La France aux urnes. Soixante ans d'histoire électorale. Edition 2004*, Paris, La documentation française, 2004, 195.

zijn op de eerste congressen gezien de SFIO hem niet genegen was en deze Gaston Defferre zou aanduiden als presidentskandidaat voor de verkiezing van 1969.

Bij afwezigheid van François Mitterrand zou er toch een nieuwe socialistische partij tot stand komen tijdens het congres van Alfortville, dat aan de presidentsverkiezingen voorafging. Later, op het congres van Issy-les-Moulineaux, zal François Mitterrand het project door een aantal van zijn medestanders opnieuw op de tafel laten leggen, maar het is pas op het congres van Epinay sur Seine in 1971 dat de CIR van Mitterrand toetreedt tot de Parti Socialiste, wanneer hij ook de leidende posities in deze partij verwerft. Dat congres was een plebisciet voor François Mitterrand³⁷¹ en was gelinkt aan de doelstelling van François Mitterrand om een alliantie te vormen met de communisten, waar eerdere partijleiders nooit zo duidelijk voor gestaan hadden. In 1974 treed Michel Rocard en een groot deel van zijn achterban van de PSU toe tot de PS, waarna kan gezegd worden dat de hergroepering van de linkse niet-communistische krachten voltooid is³⁷².

2.1.1.3. De vereiste een eigen presidentskandidaat naar voor te schuiven

Een tweede gevolg van de presidentsverkiezingen voor de linkse partijen is de vereiste een eigen kandidaat voor de presidentsverkiezingen naar voor te schuiven per partij: “Il a fallu seize ans aux principales organisations politiques pour comprendre une évidence: lorsqu’une élection domine un système, il est nécessaire de participer à cette élection sous peine de décliner.”³⁷³ De basistelling is duidelijk, gezien de president de belangrijkste persoon geworden is binnen het Franse staatsbestel en zijn verkiezingen een dermate bepalende waarde gekregen hebben voor de andere verkiezingen, zijn de presidentsverkiezingen uitgedraaid op sterverkiezingen, die meestal tussen de twee grootste partijen uitgevochten moeten worden, met of zonder coalitie om hen te steunen in de eerste of de twee ronde. Dat verklaart ook waarom de PCF zijn negatieve attitude tegenover de instellingen van

---

³⁷¹ M., BENASSAYAG, *L’union de la gauche*, Paris, 18/02/04 (interview).

³⁷² In Deel II 9.1.1. vindt u een figuur van de exacte totstandkoming van de FGDS/PS.

³⁷³ O., DUHAMEL, *La gauche et la Vème République*, Paris, Presses Universitaires de France, 1980, 291.

de Vde republiek heeft behouden. De PCF zat namelijk gekneld tussen enerzijds de bovengenoemde wet en anderzijds de houding van zijn leden die voor de helft weigerden een communistische president aan de macht te brengen³⁷⁴. De PCF heeft de vergelijking tussen de verkiezingen van 1965/1974 en deze van 1969 gemaakt en daaruit de conclusie getrokken dat er een eigen kandidaat naar voor moest geschoven worden³⁷⁵.

De achteruitgang van de SFIO in de jaren '60 en de verdwijning van de radicalen na 1970 is ook het gevolg van deze wet, gezien in de jaren '60 de SFIO geen kandidaat van eigen bloed³⁷⁶ naar voor schoof³⁷⁷. Wat de radicalen betreft is het zo dat, na de splitsing tussen een linker en een rechterflank van de centrumpartij begin de jaren '70, er geen gemeenschappelijk kandidaten meer naar voor geschoven werden, wat als gevolg had dat de PRG, de linkerfractie, toenadering zocht tot de PS in de loop van de jaren '70³⁷⁸, en de rechterfractie opging in de partij van Valéry Giscard d'Estaing, de centrumrechtse presidentskandidaat.

Om samen te vatten: de eerste ronde verplicht de grote politieke partijen een kandidaat naar voor te schuiven, om niet het risico te lopen in andere verkiezingen door hun afwezigheid aan electoraal verlies te lijden. De tweede ronde verplicht deze partijen ook één van de twee resterende kandidaten te steunen, om niet politiek geïsoleerd te raken in hun eigen kamp. De presidentsverkiezingen zijn dus eerst quadripolair³⁷⁹, en dan pas bipolair³⁸⁰.

Dat tweede gevolg verklaart de factoren die de 'équilibre' in het linkse kamp tot stand heeft gebracht.

---

³⁷⁴ *Ibid.* 291.

³⁷⁵ Dat heeft het natuurlijke proces van neergang van de communistische partij daarom niet gestopt, maar misschien wat effecten gemilderd.

³⁷⁶ Mollet achtte de overwinning van een SFIO kandidaat bij de presidentsverkiezingen als onmogelijk en dacht dat het steunen van een centrum kandidaat realistischer was. Daarom ook probeerde Mollet de kandidatuur van Gaston Defferre te dwarsbomen.

³⁷⁷ A., BERGOUNIOUX, G., GRUNBERG, *Le long remords du pouvoir*, Paris, Fayard, 1992, 238.

³⁷⁸ Namelijk met de 'Union de la Gauche'.

³⁷⁹ In deze toestand zijn de polen elk in even grote helften verdeeld.

³⁸⁰ O., DUHAMEL, *La gauche et la Vème République*, Paris, Presses Universitaires de France, 1980, 295.

2.1.2. De bipolarisatie van het Franse politieke spectrum

Het Franse politieke spectrum is als gevolg van de nieuwe grondwet van 1958 die het begin inluidt van de Vde republiek gebipolariseerd³⁸¹. Deze transformatie van het Franse politiek leven heeft als gevolg gehad dat de noties van ‘meerderheid’ en ‘oppositie’ ingang gevonden hebben, noties die in het kader van een meerderheidsstelsel van Angelsaksische oorsprong zijn. Niet-communistisch Links zal uiteindelijk voor het bipolaire systeem kiezen, wat een succesrijke keuze zal blijken te zijn in het licht van de machtsverwerving. Duhamel meent dat de instellingen van de Vde republiek vereisen dat socialisten en communisten samenwerken: “Les contraintes du mode de scrutin existent toujours, et tant qu’une représentation proportionnelle n’aura pas remplacé le scrutin majoritaire, socialistes et communistes sont condamnés à l’alliance électorale.”³⁸² Over Mitterrand zeggen Bergounioux en Grunberg: “Dès 1962, il avait jugé que, dans un jeu politique tendant vers la bipolarisation, la gauche seule constituait une réalité politique alternative.”³⁸³

Het causaal verband tussen het nieuwe kiessysteem van 1958 en de bipolarisatie die na 1958 tot stand is gekomen, is wel niet absoluut. Bepaalde politologen, waaronder Duhamel, menen dat de instellingen van de Vde republiek de basis voor deze bipolarisatie gelegd hebben, maar de samenwerking tussen socialisten en communisten de bipolarisatie haar seculier en langdurig karakter gegeven hebben. Hij voegt daaraan toe: “Si M. Mitterrand eut, d’un point de vue électoral, raison de promouvoir une stratégie d’union de la gauche, cela ne signifie pas que la Ve République exige une bipolarisation tranchée entre la droite et la gauche. La seule certitude tient à ce qu’elle la favorisa.”³⁸⁴ “Son essor a incontestablement correspondu à la construction d’une union entre socialistes et communistes, ce qui contribue à justifier le choix de ces courants pour incarner la gauche.”³⁸⁵ Er is dus sprake van kruisbestuiving en wederzijdse versterking van de

---

³⁸¹ S., SUR, *Le système politique de la Vème République*, Paris, Presses Universitaires de France, 51.

³⁸² O., DUHAMEL, *La gauche et la Vème République*, Paris, Presses Universitaires de France, 1980, 290.

³⁸³ A., BERGOUNIOUX, G., GRUNBERG, *Le long remords du pouvoir*, Paris, Fayard, 1992, 240.

³⁸⁴ O., DUHAMEL, *La gauche et la Vème République*, Paris, Presses Universitaires de France, 1980, 290.

³⁸⁵ *Ibid.* 28.

twee elementen. Het nieuwe kiessysteem heeft een bipolaire sfeer gecreëerd die de samenwerking binnen Links en meerbepaald tussen socialisten en communisten op gang bracht. Maar deze samenwerking heeft als langdurig gevolg gehad dat de bipolarisatie verankerd werd als element van het Franse politieke systeem.

Met de gaullistische aura die Rechts in Frankrijk omringde, leken de noties van meerderheid en oppositie tot 1981 ook onlosmakelijk verbonden te zijn met respectievelijk Rechts en Links. Dat ligt voor een groot deel ook aan de koppigheid van de SFIO: “En refusant de tirer les conséquences de la bipolarisation qu’entraînait la logique majoritaire des élections présidentielles et législatives, la SFIO ne se donnait pas les moyens d’affronter efficacement la majorité par la construction gaulliste.”³⁸⁶

2.2. De opkomst bij verkiezingen

2.2.1. Het mythische karakter van de linkse frontvorming en de gevolgen voor de opkomst

Lalande geeft verschillende definities aan de term ‘Mythe’, wij gebruiken er hier maar één:

Image d’un avenir fictif (...) qui exprime les sentiments d’une collectivité et sert à entraîner l’action. Cette acceptation a été créée par Georges Sorel dans l’Introduction à ses *Réflexions sur la violence* (1907). “Les mythes héroïques.” “Le mythe de la grève générale.” “On ne peut parler indéfiniment de la révolte sans provoquer jamais aucun mouvement révolutionnaire, tant qu’il n’y a pas de mythes acceptées par les mythes. (...)”³⁸⁷

Dewachter vervolledigt : “De politieke mythe is het beeld van een betere toekomst die de gevoelens van een gemeenschap of groepering vertolkt en aanzet tot actie.”³⁸⁸

Deze definitie is bruikbaar in het kader van deze eindverhandeling. De politieke

---

³⁸⁶ A., BERGOUNIOUX, G., GRUNBERG, *Le long remords du pouvoir*, Paris, Fayard, 1992, 238.

³⁸⁷ A., LALANDE, *Vocabulaire technique et critique de la philosophie*, Paris, Presses Universitaires de France, 1962, 665.

³⁸⁸ DEWACHTER, W., *Politieke sociologie. Boekdeel 1*, Leuven, Acco, 2003, 148.

mythe van de linkse frontvorming dient om de mensen aan te zetten hun stem uit te brengen³⁸⁹, met andere woorden de opkomst te doen stijgen³⁹⁰. Nogmaals om in het in de woorden van Wilfried Dewachter te zeggen: “Een mythe geeft aan de sociale groepering de motivering om te handelen.”³⁹¹ Zoals zal duidelijk worden, wanneer de opkomst hoog is, heeft Links in meer of mindere mate positieve resultaten of de overwinning binnengehaald.

Ik kan onmogelijk in het kader van deze eindverhandeling deze mythe dieper gaan bestuderen³⁹². De gevolgen en de werking van deze mythe op het electorale proces kunnen echter makkelijk en objectief vastgesteld worden en het verrijkt de kijk op de linkse frontvorming.

Wanneer Bréchon, met betrekking tot het gemeenschappelijk programma tussen socialisten en communisten van 1972, stelt: “Un tel accord peut se révéler très mobilisateur”³⁹³, heeft hij het, zonder het te vernoemen, over het mythisch karakter naar hetwelk een dergelijke formalisatie van de samenwerking kan leiden. Het voorbeeld waarmee ik deze eindverhandeling gestart ben, namelijk de algemene nederlaag van Links in de eerste ronde van de presidentsverkiezingen van 2002, illustreert de omgekeerde werking. Het grote niveau van abstentionisme heeft Links hier duidelijk parten gespeeld, zoals Lionel Jospin het stelde: “Ce sont les miens qui m’ont laissé tombé.” De mythe die samenwerking van Links (en de mythes die erdoor omring wordt) voorstelt voor de linkse kiezer heeft als effect dat de kiezer aangetrokken wordt en overtuigd wordt te gaan stemmen³⁹⁴.

---

³⁸⁹ P., MOSCOVICI, *La Gauche Plurielle*, Paris, 16/02/04 (interview).

³⁹⁰ Frankrijk kent geen stem- noch opkomstplicht.

³⁹¹ W., DEWACHTER, *Politieke sociologie. Boekdeel 1*, Leuven, Acco, 2003, 150.

³⁹² Voor een dieper studie verwijs ik graag naar het zevende hoofdstuk van het handboek politieke sociologie van Prof. Dr. Wilfried Dewachter van de Faculteit Sociale Wetenschappen van de K.U. Leuven: DEWACHTER, W., *Politieke sociologie. Boekdeel 1*, Leuven, Acco, 2003.

³⁹³ P., BRECHON, *La France aux urnes. Soixante ans d’histoire électorale. Edition 2004*, Paris, La documentation française, 2004, 188.

³⁹⁴ Y., COCHET, *La Gauche Plurielle*, Paris, 10/02/04 (interview).

2.2.2. Analyse van de opkomst

Bij het analyseren van de gegevens die bestaan over de opkomst bij presidentiële³⁹⁵ en parlementsverkiezingen stellen we vast dat telkens Links een unitaire houding te kennen gaf, de opkomst hoger lag, en Links ook significante vooruitgang boekte, zoniet de overwinning. We analyseren hier enkel het eerste lid van deze stelling - een hogere opkomst wanneer Links een unitaire houding te kennen gaf -, het tweede wordt overgelaten aan een diepgaande sociologische studie over het kiesgedrag in Frankrijk. Enkel worden in deze analyse de fluctuerende percentages van deze indicator naast het verloop van de Linkse frontvorming geplaatst en er wordt toelichting gegeven, waar nodig, van de context van deze verkiezingen.

De ‘abstention’ is een indicator die wijst op het aantal mensen, uitgedrukt in percentages ingeschreven kiezers³⁹⁶, dat niet is komen opdagen bij kiesbeurten³⁹⁷. Opgeliet, niet enkel traditioneel Linkse kiezers vormen de groep van de ‘abstenionnistes’. Verkiezingen vinden steeds plaats in een welbepaalde context, de invloed van deze context op het niveau van de ‘abstention’ moet steeds mee in rekening worden gebracht. Ten slotte mag de invloed van nabije verkiezingen of het ‘honeymoon’³⁹⁸ effect niet uit het oog verloren worden.

We bespreken hier niet altijd de kandidaten, we bespreken de resultaten (in percentages van behaalde stemmen) die de kandidaten van bepaalde partijen of tendenzen behaald hebben in eerste of tweede ronde (wanneer het om presidentsverkiezingen gaat). Voor parlementsverkiezingen wordt het resultaat (in percentages behaalde stemmen) op nationaal niveau voor eerste ronde van partijen of tendenzen gebruikt.

De resultaten van de radicalen, die in het begin van de jaren ’70 in een linker en een rechtervleugel zijn gesplitst, geven na deze splitsing in de grafieken vanzelfsprekend de resultaten van de linkervleugel weer. In de grafieken wordt het

---

³⁹⁵ Vanaf 1958.

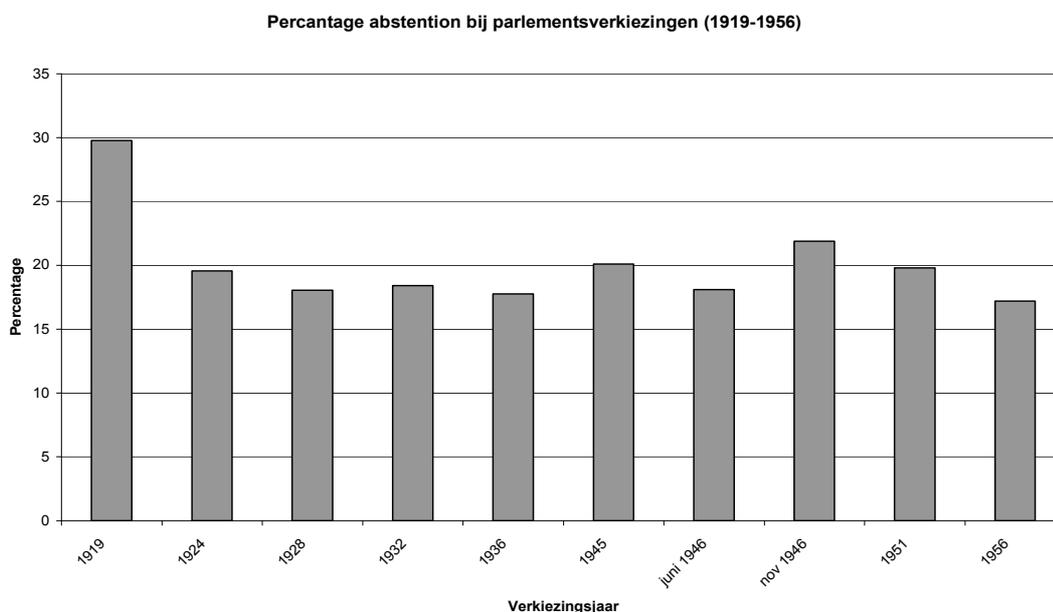
³⁹⁶ Met ‘ingeschreven kiezers’ wordt bedoeld mensen die ingeschreven zijn op de gemeentelijke kiezerslijsten, wat noodzakelijk is om te kunnen stemmen.

³⁹⁷ In dit geval nationale verkiezingen van parlement en president.

³⁹⁸ Het honeymoon-effect veronderstelt een beïnvloeding van de resultaten tussen twee kiesbeurten die kort op elkaar volgen

grote aantal fusies van partijen niet weergegeven, enkel de resultaten van de tendenzen zijn belangrijk.

Grafiek 7. Percentage abstention bij parlementsverkiezingen (1919-1956)³⁹⁹

Bron: X, *Electionpolitique.com*, s.d., <http://www.election-politique.com> (WWW)⁴⁰⁰.

Laat ons eerst en vooral het voorbeeld van het Front Populaire onder ogen nemen: de ‘abstention’ bij de parlementsverkiezingen van 1936 lag op 17.8%. Dat is eerst en vooral het laagste niveau van de IIIde republiek maar daarenboven ook 6.4 procentpunt lager dan het gemiddelde van de IIIde republiek, dat op 24%⁴⁰¹ lag. In 1945 lag die reeds opnieuw op 20.1%. In juni 1946, wanneer voor de eerste keer gestemd werd over de IVde republiek, en dus communisten en socialisten hadden samengewerkt voor de nieuwe grondwet, viel de abstention reeds terug tot 18.1%. Met de stembeurt die amper een paar maand daarop volgde steeg die opnieuw tot 21.9%, maar daar zou voor een deel ook de verkiezingsmoeheid van de bevolking kunnen achter gezocht worden, gezien het de derde stembeurt was in minder dan

³⁹⁹ Over de tweede ronde van de parlementsverkiezingen van de IIIde republiek werden geen gegevens gevonden.

⁴⁰⁰ Eigen bewerking.

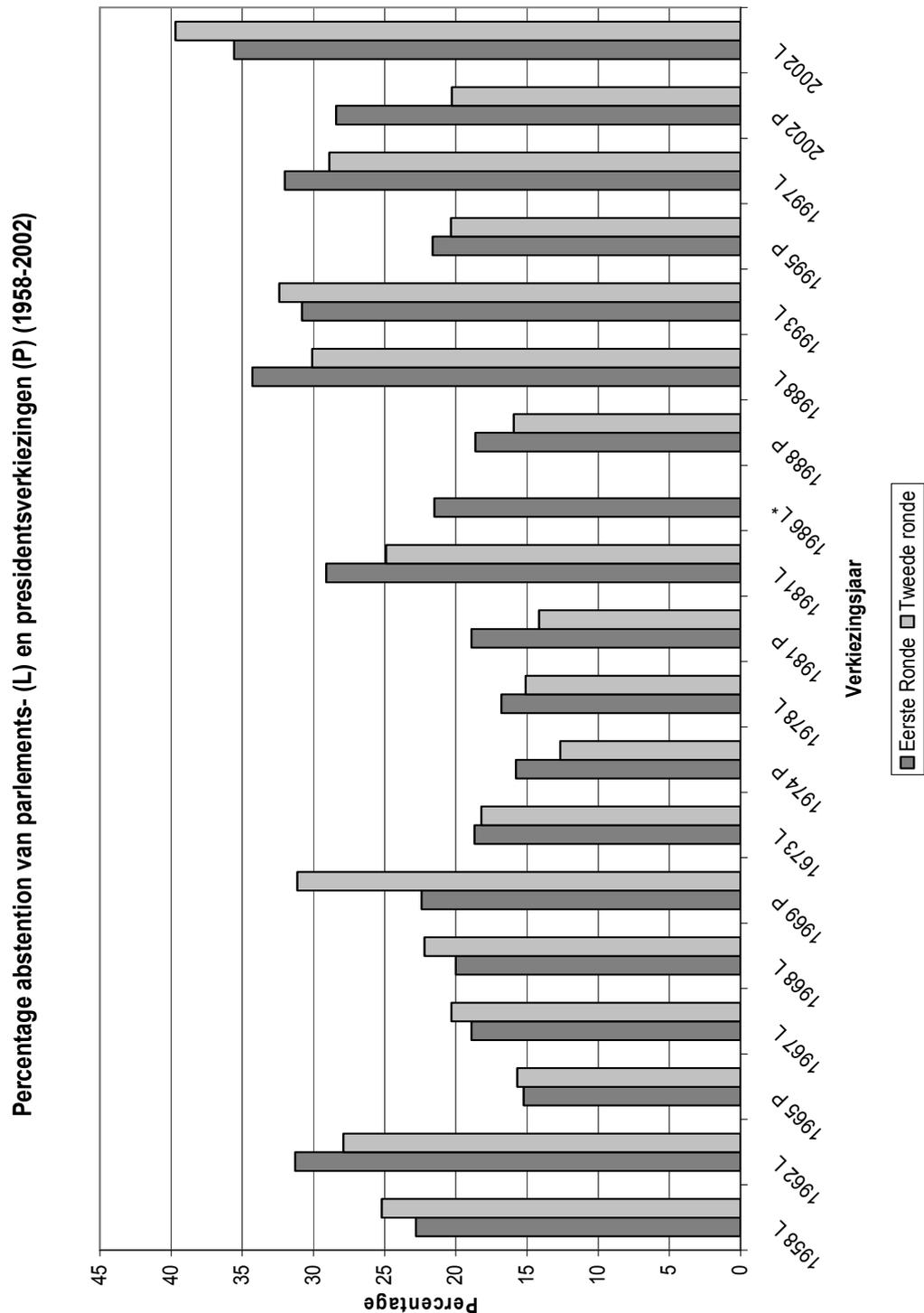
⁴⁰¹ Eigen berekeningen.

anderhalf jaar tijd. Tijdens de periode van de IVde republiek lag⁴⁰² de ‘abstention’ op een niveau dat rond de 20% draaide. Het zou tot 1956 duren, samenvallend met de opwarming van de relaties tussen PCF en SFIO, dat de abstention opnieuw onder de symbolische grens van 18% zou komen te liggen met 17.2%.

---

⁴⁰² Het ging hier enkel om parlementsverkiezingen.

Grafiek 8. Percentage abstention van parlaments- (L) en presidentsverkiezingen (P) (1958-2002)⁴⁰³

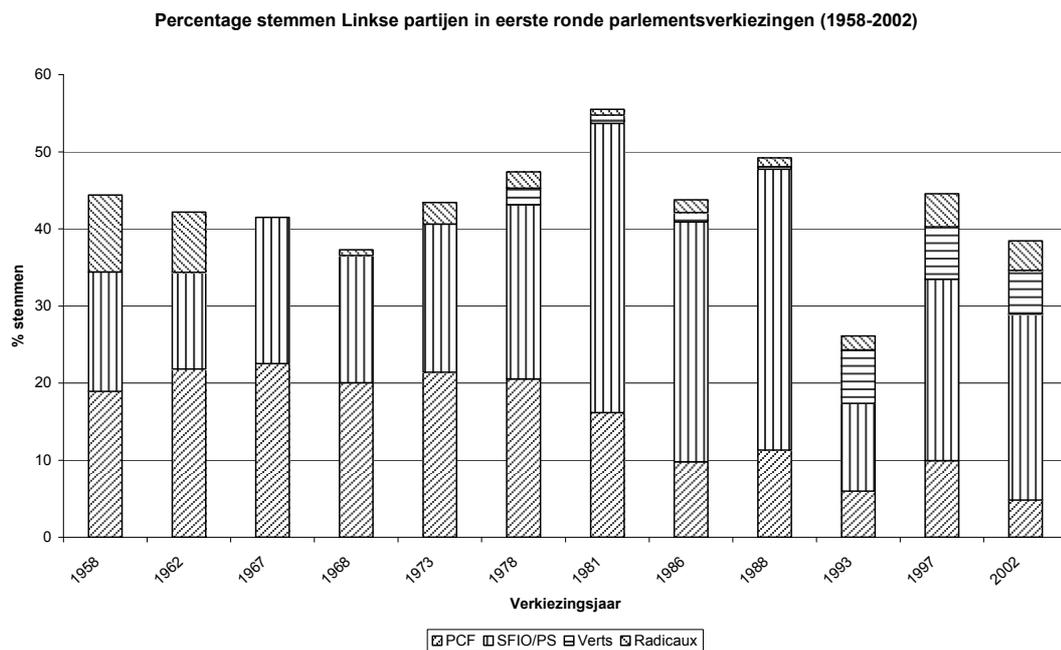

Bron: X, *Electionpolitique.com*, s.d., <http://www.election-politique.com> (WWW)⁴⁰⁴.

⁴⁰³ Voor de parlamentsverkiezingen van 1986 (aangegeven met een *) werd een proportioneel systeem ingevoerd, er werd dan ook maar één ronde gehouden.

In 1958, een periode waar Links zich volledig verdeeld had over de machtsovername van De Gaulle⁴⁰⁵, steeg deze opnieuw tot 22.8% in de eerste ronde. In de tweede ronde ten opzichte van de volledige chaos die er heerste binnen Links, steeg de ‘abstention’ zelfs tot 25.2%.

Grafiek 9. Percentage stemmen linkse partijen in eerste ronde parlementsverkiezingen (1958-2002)

Bron: X, *Electionpolitique.com*, s.d., <http://www.election-politique.com> (WWW)⁴⁰⁶.

Het hoogtepunt zou volgen met de verkiezingen van 1962. Met het ‘Cartel des Non’ die zich in het kader van het referendum⁴⁰⁷ en de daaropvolgende verkiezingen gevormd had, steeg de ‘abstention’ tot 31.3% in de eerste ronde, wat het hoogste niveau was sinds 1871 en het einde van het tweede Franse keizerrijk⁴⁰⁸! Met de

⁴⁰⁴ Eigen bewerking.

⁴⁰⁵ De PCF sprak van dictatuur en verzette zich hevig tegen De Gaulle, terwijl de SFIO campagne had gevoerd voor de nieuwe grondwet, en zijn foto zelfs op bepaalde van haar verkiezingsaffiches had gebruikt. Zie Deel II 7.

⁴⁰⁶ Eigen bewerking.

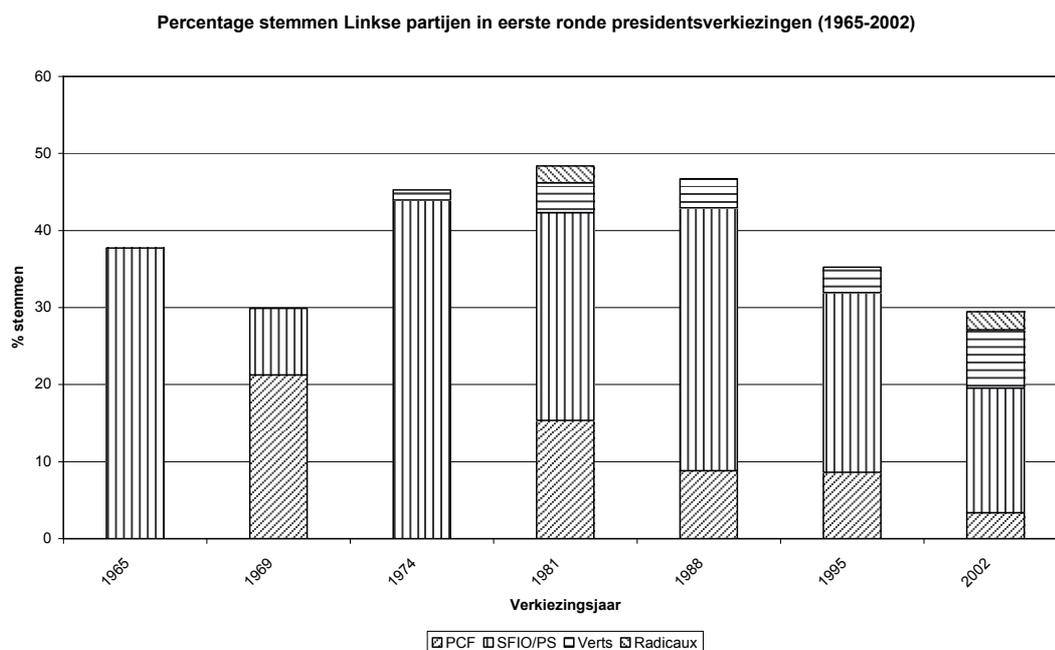
⁴⁰⁷ Over de wijziging van bepaalde artikels van de grondwet.

⁴⁰⁸ Toen haalde de ‘abstention’ een recordniveau van 40%.

uitlatingen van Guy Mollet⁴⁰⁹, voorzitter van de SFIO, voor de tweede ronde, daalde de ‘abstention’ met 3.4 procentpunt tot 27.9%.

Met de gemeenschappelijke kandidatuur van François Mitterrand voor de presidentsverkiezingen van 1965⁴¹⁰ daalde de ‘abstention’ spectaculair en tot een recordlaagte van 15.25%. Hier moet echter ook rekening gehouden worden met het ‘nieuwe’ karakter van deze verkiezingen⁴¹¹, waarvoor bovendien de bevolking zich bij referendum op massale wijze positief over uitgedrukt had. Er kan aangenomen worden dat dit element de opkomst positief beïnvloed heeft en kunstmatig opgedreven heeft.

Grafiek 10. Percentage stemmen linkse partijen in eerste ronde presidentsverkiezingen (1965-2002)

Bron: X, *Electionpolitique.com*, s.d., <http://www.election-politique.com> (WWW)⁴¹².

⁴⁰⁹ Mollet had gezegd in bepaalde gevallen te zullen oproepen om voor de communisten te stemmen mocht het tot een duel komen tussen een PCF en een UNR kandidaat. Zie Deel II 7.2.

⁴¹⁰ Het was de eerste maal dat presidentsverkiezingen op directe wijze werden gehouden.

⁴¹¹ De nieuwe artikels van de grondwet met betrekking tot de directe verkiezingen van de president waren bij referendum in 1963 door de bevolking goedgekeurd, en in 1965 kwam het mandaat van De Gaulle, die president was sinds 1958, op z'n einde.

⁴¹² Eigen bewerking.

Bij de parlementsverkiezingen van 1967 en de samenwerking die zich nu op electorale basis voltrok tussen FGDS en PCF⁴¹³ daalde de abstention met 12.4 procentpunt ten opzichte van de eerste ronde van de parlementsverkiezingen van 1962 en bereikte het niveau van de parlementsverkiezingen van 1956 met 18.9%. Gezien na de eerste ronde bleek dat de rechtse meerderheid absoluut niet overrompeld werd en de interne problemen die de FGDS kende, daalde de opkomst in de tweede ronde, en bereikte de ‘abstention’ 20.3%. In 1968 zou de dalende trend van de ‘abstention’ die Frankrijk kende sinds 1965 onderbroken worden gezien de negatieve sfeer die zich rond Links had ontwikkeld na mei ’68 en de grote interne twisten binnen de FGDS die steeds meer op de voorgrond traden. Het is dan ook met een niveau van 20.0% en 22.2% voor respectievelijk de eerste en tweede ronde, dat de abstention weer ging stijgen, tegen de dalende trend in. Gezien voor de presidentsverkiezingen van 1969 geen gemeenschappelijke kandidaat was aangeduid, en er zelfs drie kandidaten voor Links aanwezig waren in de eerste ronde⁴¹⁴, zouden we conform de logica die we tot nu toe ontwikkeld hebben kunnen verwachten dat de ‘abstention’ vrij hoog zou zijn, maar met een niveau van 22.41% kwam deze verwachting niet uit. Hierbij kunnen verschillende elementen een rol gespeeld hebben, onder andere kan verwacht worden dat door de aanwezigheid van een communistische kandidaat in de eerste ronde de kiezers van de PCF toch gestemd hebben⁴¹⁵ gezien het traditioneel gedisciplineerd karakter van dit electoraat. Dit klinkt vrij plausibel als men weet dat in de tweede ronde, en na de oproep van Jacques Duclos aan de communistische kiezers om zich te onthouden in de tweede ronde⁴¹⁶, de ‘abstention’ met bijna 10 procentpunten zou stijgen tot 31,16% (zowaar het dubbel van de tweede ronde van de presidentsverkiezingen van 1965).

In 1973, na de formele totstandkoming van de nieuwe socialistische partij en de machtsovername van François Mitterrand binnen deze partij, was het tijd voor een intense samenwerking tussen PCF en PS en het opstellen van een gemeenschappelijk programma. Nu de samenwerking binnen Links geformaliseerd werd door het ‘programme commun’ kon de dalende trend die sinds 1965 ingezet was, voortgezet

---

⁴¹³ Ook met de PSU werden electorale overeenkomsten gesloten.

⁴¹⁴ Jacques Duclos voor de PCF, Gaston Defferre voor de SFIO en Michel Rocard voor de PSU.

⁴¹⁵ Jacques Duclos behaalde ruim 21% van de stemmen.

⁴¹⁶ De PCF wou hier kiezers niet laten kiezen tussen “Bonnet Blanc ou Blanc Bonnet” waarmee ze bedoelde dat de twee kandidaten van de tweede ronde geen verschil vertoonden en eenzelfde rechts patroon vertoonden. Zie Deel II 8.4.

worden. Dat gebeurde ook met de parlementsverkiezingen van 1973, waar de abstention opnieuw onder de lijn van de 20% kwam te liggen met 18.7% in de eerste ronde en een ongeveer gelijk niveau in de tweede ronde. Voor de presidentsverkiezingen van 1974 werd net als in 1965 een gemeenschappelijke kandidaat naar voor geschoven, gezien het desastreuze resultaat van de kandidaten van niet-communistisch Links in 1969⁴¹⁷. De 'abstention' viel terug naar het niveau van 1965 met 15.77% in de eerste ronde. François Mitterrand ging, gezien zijn resultaat in de eerste ronde, vanuit een bijzondere sterke positie de tweede ronde tegen Valéry Giscard d'Estaing tegemoet. In de tweede ronde zakte de 'abstention' met 3 procentpunten tot 12.67% en vestigde daarmee het laagterecord voor de Franse presidentsverkiezingen. François Mitterrand verloor de presidentsverkiezingen. In 1978 waren opnieuw parlementsverkiezingen aan de beurt en in deze verkiezingen werd de unitaire beweging door het Linkse electoraat voortgezet ondanks het vertrekken van de PCF uit de 'Union de la Gauche'. De 'abstention' haalde hier opnieuw een laag niveau met 16.80% en 15.10%. Het feit dat François Mitterrand de logica van de 'Union de la Gauche' trouw was gebleven zou daar een belangrijk element in kunnen geweest zijn.

In 1981 werden in hetzelfde jaar zowel presidents- als parlementsverkiezingen gehouden, en dit voor de eerste maal in de geschiedenis van de Vde Franse republiek. Voor de eerste ronde van de presidentsverkiezingen lag de 'abstention' 3 procentpunt hoger dan de respectievelijke ronde van de presidentsverkiezingen van 1974, de verklaring hiervoor zou kunnen gezocht worden in de negatieve sfeer die de PCF binnen Links creëerde door de PS en haar kandidaat voor de presidentsverkiezingen permanent onder vuur te nemen⁴¹⁸. Ook schoof de PCF, in de plaats van zoals in 1974 een gemeenschappelijke Linkse kandidaat te steunen een eigen kandidaat naar voor, in de persoon van haar leider, partijsecretaris Georges Marchais. In de eerste ronde bereikte de 'abstention' 18.91%. Voor de tweede ronde, nu meer dan ooit de kans van François Mitterrand om het presidentschap binnen te halen geloofwaardig was, daalde de 'abstention' met 4.7% tot 14.15%. Dit stelt de grootste daling voor tussen een eerste en een tweede ronde

---

⁴¹⁷ Michel Rocard en Gaston Defferre hadden samen nog geen 10% van de stemmen gehaald. Zie Deel II 8.4.

⁴¹⁸ In de aanloop van en tijdens de campagne.

van presidentsverkiezingen⁴¹⁹, de presidentsverkiezingen van 2002 uitgezonderd⁴²⁰. Na de overwinning van François Mitterrand bij de presidentsverkiezingen zijn voor de parlementsverkiezingen veel Rechtse kiezers waarschijnlijk thuisgebleven⁴²¹, en dit zou het vrij hoge niveau van de ‘abstention’ van 29,1%, kunnen verklaren. Deze daalde, samenhangend met de vloedgolf van Links, en van de PS in het bijzonder, in de tweede ronde met 4.2 procentpunt tot 24.9%.

Met de parlementsverkiezingen van 1986 zien we dat de dalende trend van de ‘abstention’, die op enkele uitzonderingen na was opgetreden van 1965 tot 1981, omkeert: vanaf nu zal men een steeds groter niveau van ‘abstention’ vaststellen. In de eerste en enige ronde⁴²² van de parlementsverkiezingen van 1986 stelt men een niveau van 21.5% vast. Dergelijk niveau had men niet meer gekend sinds 1958⁴²³, de verkiezingen van 1962 en 1981, gezien hun speciale context, uitgezonderd. Gezien Links niet diende samen te werken door het proportioneel karakter van het verkiezingsstelsel kon verwacht worden dat de ‘abstention’ zou stijgen. De presidentsverkiezingen en de parlementsverkiezingen die er op volgden kenden een ongeveer gelijk patroon aan deze van 1981 met 18.64% en 15.93% voor respectievelijk de eerste en de tweede ronde. Deze keer was er echter wel één kandidaat van Links minder in de eerste ronde⁴²⁴. Opnieuw bezorgde een hoge opkomst de Linkse kandidaat de overwinning. Bij de parlementsverkiezingen die volgden (1988) zou de stijgende trend die was ingezet sinds de parlementsverkiezingen van 1986, bevestigd worden. Het record voor de hoogste ‘abstention’ van 1962 werd zelfs verbroken met ± 3 procentpunten, met niveaus van 34.3% en 30.10% voor respectievelijk de eerste en de tweede ronde. In 1993 zou de stijgende trend bevestigd worden, al kunnen de parlementsverkiezingen van 1988 wel als een uitschieter beschouwd worden. Voor de parlementsverkiezingen van 1993, die het slechtste resultaat ooit betekende voor de linkse partijen, en de parlementaire fracties van PS en PCF zagen wegslinken, was het niveau van de ‘abstention’ 30.8% en 32.4%. De parlementsverkiezingen van 1962 uitgezonderd,

---

⁴¹⁹ Bij parlementsverkiezingen is tussen de eerste en de tweede ronde nooit zo’n verschil vastgesteld.

⁴²⁰ Zoals we verder zullen kunnen vaststellen is de grote daling van de ‘abstention’ tussen eerste en tweede ronde grotendeels aan externe contextuele factoren te wijten.

⁴²¹ Vanuit verschillende overwegingen. Zie Deel II 10.1.

⁴²² In 1986 werd er weer gekozen voor een proportioneel systeem, wat de verliezen voor Links moest beperken.

⁴²³ De ‘abstention’ bereikte toen 22,8%.

⁴²⁴ De PRG had in deze keer, in tegenstelling tot de presidentsverkiezingen van 1981, geen kandidaat naar voor geschoven, en zijn steun betuigd aan de kandidatuur van François Mitterrand.

waren dergelijke niveaus niet meer bereikt sinds juli 1871, na het begin van de derde Franse republiek⁴²⁵! Ook steeg, voor het eerst sinds de parlementsverkiezingen van 1968, de ‘abstention opnieuw van de eerste op de tweede ronde met 1.6 procentpunten.

De presidentsverkiezingen van 1988 en 1995 zullen (respectievelijk) weinig of beperkte tekenen tonen van de stijgende trend. Een diepgaande analyse van het electorale gedrag van de Franse kiezers zou het verschil tussen parlementsverkiezingen en presidentsverkiezingen kunnen achterhalen.

De stijgende trend heeft zich tot de verkiezingen van 2002 voortgezet, wat erop wijst dat Links ondanks de samenwerking ten tijde van de Gauche Plurielle nog moet overtuigen. Ook kan de vermenigvuldiging van de partijen aan de linkerzijde van het Franse politieke spectrum⁴²⁶ gezorgd hebben voor het feit dat de linkse kiezers tussen de bomen het bos niet meer konden zien, en de samenwerkingsvormen niet meer konden onderscheiden.

De presidentsverkiezingen van 1995 kenden het hoogste niveau van ‘abstention’ voor presidentsverkiezingen in Frankrijk, op de voor Links catastrofale presidentsverkiezingen van 1969 na⁴²⁷. Het resultaat was nochtans niet algeheel negatief voor Links, ondanks de overwinning van de rechtse kandidaat in de tweede ronde⁴²⁸. De parlementsverkiezingen van 1997 zagen opnieuw de voortzetting van de stijgende trend, ondanks de overwinning van Links. De ‘abstention’ bereikte in de eerste ronde 32%. Het niveau van de tweede ronde kwam echter onder het respectievelijke niveau van 1993 te liggen met 28.9%. Het nog steeds hoge niveau van de ‘abstention’ zou Links dus niet van de overwinning weghouden. Een verklaring zou kunnen zijn dat een aantal kiezers pas in de tweede ronde overtuigd is geraakt door de unitaire beweging. Een andere verklaring zou kunnen zijn dat net als in 1981, een deel van het rechtse electoraat⁴²⁹ het in deze parlementsverkiezingen heeft laten afweten, zoals hoger reeds werd aangehaald, niet enkel traditioneel linkse kiezers horen bij de groep die thuis blijft bij nationale verkiezingen.

---

⁴²⁵ Toen haalde de ‘abstention’ een recordniveau van 40%.

⁴²⁶ Vooral van de micropartijen zoals MDC, groene dissidenten, extreem linkse groeperingen enzovoort.

⁴²⁷ Dit niveau was nochtans een stuk lager dan de parlementsverkiezingen van 1993 en 1997, wat het verschil tussen presidentsverkiezingen en parlementsverkiezingen wat de opkomst betreft, op de voorgrond stelt.

⁴²⁸ Lionel Jospin, eerst afgeschilderd als een outsider, behaalde 47.36% van de stemmen.

⁴²⁹ De regering Juppé (RPR) was zeer onpopulair, zelfs bij gematigd Rechtse kiezers.

De presidentsverkiezingen van 2002 zijn het voorbeeld van hoe het helemaal fout kan lopen voor Links als ze de verkiezingen in een verdeelde staat tegemoet gaat⁴³⁰, gezien geen enkele kandidaat van Links tot de tweede ronde kon doorstoten, en dit voor het eerst sinds 1969. De ‘abstention’ bereikte voor de presidentsverkiezingen het hoogste niveau van de Franse politieke geschiedenis⁴³¹. De vele publieke twisten binnen de regering van de Gauche Plurielle en het hoge aantal linkse kandidaten aanwezig in de eerste ronde hebben ervoor gezorgd dat de ‘abstention’ een niveau van 28,4% bereikte, het hoogste ooit in dit soort verkiezingen in Frankrijk. Links totaliseerde in de presidentsverkiezingen van 2002 ongeveer evenveel stemmen als in de presidentsverkiezingen van 1969, dat het laagste niveau in de geschiedenis van Links met zich meebracht. De socialisten hadden dubbel zoveel stemmen als in 1969, maar de communisten lieten het zwaar afweten met een stemmenpercentage voor de presidentsverkiezingen van 2002 dat ruim zes maal kleiner was dan in 1969. In 1969 steeg het niveau van de ‘abstention’ door het ontbreken van een linkse kandidaat in de tweede ronde zelfs tot 31.2%. In 2002 zou de ‘abstention’ in de tweede ronde echter dalen tot 20.29%. Deze daling van ± 8 procentpunten deed het niveau van de ‘abstention’ ongeveer het niveau van de presidentsverkiezingen van 1995 bereiken. Deze grote daling, de grootste in de Franse politieke geschiedenis, is te verklaren door de schokgolf die Frankrijk kende door het feit dat een extreemrechtse kandidaat aanwezig was in de tweede ronde⁴³². De parlamentsverkiezingen die er kort op volgden zagen een resultaat dat volgens eenzelfde logica werkte als na de presidentsverkiezingen van 1981. Vele linkse kiezers lieten het afweten en bleven gewoon thuis. Zo kwam het niveau van de ‘abstention’ heel dicht van het recordniveau van 1871⁴³³ met 35,6 en 39,7% in respectievelijk de eerste en de tweede ronde. De stijging in de tweede ronde zou kunnen verklaard worden door de demoralisatie van Links na de catastrofale presidentsverkiezingen.

---

⁴³⁰ Er waren 7/8 kandidaten die tot de linkerzijde kunnen gerekend worden (afhankelijk van het feit of Jean-Pierre Chevènement bij Links wordt meegerekend of niet).

⁴³¹ De parlamentsverkiezingen kwamen heel dicht in de buurt van het hoogste niveau ooit.

⁴³² Vele kiezers voelden zich verantwoordelijk en Frankrijk zag vele betogingen defileren om de ‘désarroi’ van de Franse kiezers aan de buitenwereld duidelijk te maken. Deze betogingen culmineerden met een betoging van de meeste Linkse partijen en groeperingen op 1 mei, die meer dan één miljoen mensen verzamelde in de straten van Parijs tegen extreemrechts en het feit dat haar kandidaat aanwezig was in de tweede ronde.

⁴³³ Toen haalde de ‘abstention’ een recordniveau van 40%.

Tussen de twee ronden speelt duidelijk een versterkend effect, bij een positief resultaat, gaat de opkomst stijgen, bij een negatief resultaat gaat de opkomst nog dalen. Een belangrijke uitzondering daarop is de tweede ronde van de presidentsverkiezingen van 2002, waarvan we de context reeds besproken hebben.

3. Versterkende en remmende factoren

Om de analyse van de linkse frontvorming in Frankrijk in de loop van de 20^e eeuw in deze eindverhandeling concreet gestalte te geven worden achtereenvolgens versterkende en remmende factoren besproken. We onderscheiden zeven versterkende en zes remmende factoren. Veelal kunnen versterkende factoren bij gebrek ook remmende factoren zijn en omgekeerd. De factoren zijn steeds in de categorie geplaatst waaronder hun belangrijkste vorm plaatsvindt.

Deze factoren en hun effecten mogen echter niet verabsoluteerd worden, dit zou een verkeerde instelling zijn want “en dépit de tous les efforts que multiplie l'historien pour expliquer le passé, il est obligé, s'il est honnête, de constater qu'à mainte reprise l'imprévu a surgi qu'on le nomme 'hasard' ou 'irruption de facteurs indûment inconnus'...”⁴³⁴ Elke factor is dus relatief en contextgebonden.

3.1. Versterkende factoren

Er worden 7 verschillende versterkende factoren van samenwerking binnen Links onder de loep genomen, namelijk het leiderschap, het kiesstelsel, het gemeenschappelijk programma, de electorale toestand, de geschiedenis van de samenwerking, de strategische motieven en uiteindelijk gezamenlijke oppositiepunten van de partners.

---

⁴³⁴ G., LEFRANC, *Les gauches en France (1789-1972)*, Paris, Payot, 1973, 261.

De term ‘versterkend’ is tweezijdig bedoeld, enerzijds als element dat aanmoedigt tot samenwerking (de neiging tot samenwerking *versterkt*), en anderzijds als element dat, eens de samenwerking tot stand is gekomen, de samenwerking verstevigt (de figuurlijke structuur van de samenwerking *versterkt*).

3.1.1. Het leiderschap

Leiderschap heeft wat de totstandkoming betreft in twee van de drie grote fasen van de linkse frontvorming een cruciale rol gespeeld. Wat het Front Populaire betreft kan er niet gesproken worden van een belangrijke actor voor de totstandkoming van deze alliantie, er was geen kenmerkende figuur aan het hoofd van deze samenwerking. Enkel na de vorming van de regering is Léon Blum het emblematische icoon van het Front Populaire geworden en heeft hij, alhoewel op beperkte wijze ten opzichte van de andere fasen en hun respectievelijke leider, gewogen op het beleid en het verloop van deze regeerperiode.

De linkse frontvorming zou in de loop van haar geschiedenis nog andere emblematische iconen kennen. We bespreken hier François Mitterrand en Lionel Jospin. Wat de eerste betreft komt hem alle eer toe van de stappen die ondernomen werden, gezien hij als enige onder de belangrijke politieke figuren binnen de socialistische tendens geloofde in de linkse frontvorming. Wat de tweede betreft, al kan hem het leiderschap van de Gauche Plurielle niet ontkend worden, moeten we eerlijkheidshalve het spirituele vaderschap van Jean-Christophe Cambadélis (en een aantal medestanders binnen de socialistische partij) over de Gauche Plurielle erkennen.

François Mitterrand is de weg van de linkse frontvorming ingeslaan vanuit strategische motieven, maar ook vanuit de overtuiging dat, gezien de institutionele context, dit de enige mogelijke keuze was geworden. Hij heeft met al zijn politiek gewicht gewogen op deze fase van de linkse frontvorming en zijn voorzitterschap van deze socialistische partij na Epinay heeft deze partij zijn eersterangsrol binnen Links terug gegeven, op die manier heeft hij ook gewogen op de concentratie van niet-communistisch Links. Zijn keuze voor de onderhandelingen van het

gemeenschappelijk programma met de communisten, ondanks de politieke gevoeligheid van onderhandelingen met de PCF, hebben zijn politiek genie bevestigd⁴³⁵. Wanneer de communisten echter bij de onderhandelingen voor de actualisatie van het gemeenschappelijk programma, zich hard zouden opstellen, zou hij het stopzetten van de onderhandeling bevelen, vanuit de overtuiging dat de kiezers hierover zouden oordelen. Zijn keuze is wijs gebleken en heeft hem in de eerste ronde van de presidentsverkiezingen in een vrij sterke positie gebracht en heeft de neergang van de communistische partij definitief op gang gebracht⁴³⁶. Zijn grote rol in de Union de la Gauche komt hoofdzakelijk vanuit de sterke positie die hij verworven had in de socialistische partij door de concentratiebeweging binnen niet-communistisch Links en de verschillende electorale successen die hij hierdoor heeft kunnen boeken.

Lionel Jospin heeft niet aan de basis gestaan van de ‘Assises de la Transformation Sociale’ die de aanleiding zouden geven tot een nieuwe fase van samenwerking, maar heeft haar belang voor het verdere verloop van de linkse frontvorming voor de andere vooraanstaande politieke leiders binnen de PS, begrepen. Zoals Yves Cochet⁴³⁷ het heeft gesteld, na de Assisen en na diens eervolle nederlaag in de tweede ronde van de presidentsverkiezingen van 1995 zou Lionel Jospin het leiderschap krijgen over wat de Gauche Plurielle zou worden, in voorbereiding van de verkiezingen van 1998⁴³⁸.

3.1.2. Het kiesstelsel

Het kiesstelsel, zoals hoger reeds duidelijk is geworden, is cruciaal als incentief voor de samenwerking⁴³⁹. De verkiezingen van 1986, waar het proportionele kiesstelsel gold, gaven geen reden tot samenwerking aan de verschillende partijen, gezien dit kiesstelsel hen geen electorale bonus bezorgde bij samenwerking. Want om deze

---

⁴³⁵ En dit ondanks het spervuur van kritieken die hij toen van binnen en van buiten de partij te verwerken kreeg.

⁴³⁶ Zie Deel II 9.5.

⁴³⁷ Y., COCHET, *La Gauche Plurielle*, Paris, 10/02/04 (interview).

⁴³⁸ De verkiezingen waren oorspronkelijk gepland voor 1998 (1993 + 5 jaar), maar ten gevolge van de ontbinding van het parlement door president Chirac zouden de verkiezingen vervroegd plaatsvinden.

⁴³⁹ W., DEWACHTER, *Politieke partijen*, Leuven, Faculteit Sociale Wetenschappen, 2003, 333.

bonus draait het wel degelijk wat de linkse frontvorming betreft. Zonder incentief met betrekking tot het kiesstelsel verliezen veel vormen van samenwerking hun voordelig karakter.

We hebben kunnen vaststellen dat zolang Frankrijk een proportioneel kiesstelsel kende, er geen enkele vorm van samenwerking tot stand kwam. De lengte van deze periode is nochtans aanzienlijk: van 1944 tot 1958. Enkele jaren na de totstandkoming van de Vde republiek was het besef van de noodzaak van samenwerking al aanwezig bij de leiders van de Linkse partijen⁴⁴⁰.

De grootste mutatie in de relaties tussen de PCF en de SFIO vindt plaats bij het totstandkomen van de Vde republiek. De meest effectieve factor in het verbeteren van de relaties tussen communisten en socialisten is het veranderen van het kiesstelsel, van een proportioneel kiesstelsel naar een uninomiaal stelsel met twee ronden. In de staat van verdeeldheid waarin Links op dat moment verkeerde, was het aantal kiesdistricten waar de SFIO het kon halen gering, waar de communisten het konden halen zonder hulp amper groter. Beide partijen hadden elkaar dus nodig voor de tweede ronde. De terugkeer naar een uninomiaal systeem met twee ronden is dé grote factor geweest die de bipolarisatie van het Franse politieke leven vanaf 1958 in de hand gewerkt heeft.

Gezien dit reeds uitgebreid behandeld is in Deel III 2.1. gaan we hier niet verder op in.

3.1.3. Het gemeenschappelijke programma

“Un tel accord peut se révéler très mobilisateur”⁴⁴¹, zo beschrijft Bréchon kort en bondig het gemeenschappelijk programma tussen socialisten en communisten van 1972. Het ondertekenen van een gemeenschappelijk programma tussen socialistische

---

⁴⁴⁰ Ze verschilden echter wel van mening wat de vorm van deze samenwerking betrof.

⁴⁴¹ P., BRECHON, *La France aux urnes. Soixante ans d'histoire électorale. Edition 2004*, Paris, La documentation française, 2004, 188.

en communistische partij is voor Links “une date capitale”⁴⁴², zeker als men de relaties tussen deze twee partijen beschouwt van 1920 tot 1934 en van 1947 tot 1954.

In welke mate was het gemeenschappelijk programma vergelijkbaar met de akkoorden tussen PCF en SFIO van juli 1934 en het akkoord rond het Front Populaire van juli 1935? Er kan heel duidelijk op die vraag geantwoord worden. Beide akkoorden gaan uit van eenzelfde roep tot vereniging van de linkse krachten, en dan vooral van de basis. Twee partijen die in het verleden elkaar zware klappen toegebracht hebben, leggen officieel de strijdbijl neer. De analogie is duidelijk, maar stopt hier ook. De verschillen zijn belangrijk: het ‘Pacte d’Union’ in 1934 en het ‘Rassemblement Populaire’ van 1935 vinden hun grond in de angst voor het stijgende fascisme overall in Europa. Er is geen dergelijke factor te bespeuren bij de poging van Mitterrand. Ook de inhoud verschilt. Terwijl het bij de ‘Rassemblement Populaire’ ging om een organisatie die zo goed als honderden leden telde, gaat het in het geval van de ‘Union de la Gauche’ om een tweepartijdig akkoord⁴⁴³. Later zou ook de PRG toetreden. Het stond net als bij het Front Populaire⁴⁴⁴ open voor andere organisaties maar daar werd niet op ingegaan door de civiele maatschappij noch door de vakbondswereld.

Socialisten en communisten, van basis tot partijapparaat waren zeer tevreden maar ook verbaasd door dit baanbrekend nieuwsfeit voor de linkse frontvorming. Georges Marchais spreekt met betrekking tot deze gebeurtenis van “un évènement d’une portée politique considérable”⁴⁴⁵. Dreyfus voegt daar aan toe: “ce qui est exacte puisque pour la première fois dans la gauche Française, socialistes et communistes vont faire campagne sur un texte commun. Pour arriver à ce résultat, le PCF n’a pas lésiné sur les moyens.”⁴⁴⁶ Brunet is echter nuchterder wanneer hij stelt: “Ce programme était sans doute riche d’affirmations dépourvues de tout essai de chiffrage financier, mais l’existence de ce premier accord programmatique conclue entre socialistes et communistes depuis la scission de Tours libérait le ‘souffle des grandes espérances’ (J. Chapsal) et déclenchait une dynamique que traduit le ralliement de nombreux radicaux bientôt regroupés dans le Mouvement des radicaux

---

⁴⁴² G., LEFRANC, *Les gauches en France (1789-1972)*, Paris, Payot, 1973, 254.

⁴⁴³ Het programma stelt in zijn eerste paragraaf dat het om een legislatuur akkoord gaat, niets meer. G., LEFRANC, *Les gauches en France (1789-1972)*, Paris, Payot, 1973, 254.

⁴⁴⁴ Bij het Front Populaire was er sprake van een echte organisatie, bij de Union de la Gauche was er geen sprake van een dergelijke coördinatiestructuur.

⁴⁴⁵ F.G., DREYFUS, *Histoire des gauches en France (1940-1974)*, Paris, Grasset, 1975, 343.

⁴⁴⁶ *Ibid.* 343.

de gauche (PRG).”⁴⁴⁷ Het programma is volgens Brunet dus eerder een beginpunt dan een groot resultaat van de frontvorming. Dreyfus spreekt van de zeer pragmatische houding van de PCF in deze onderhandelingen maar Mitterrand en de socialistische partij hebben ook veel toegevingen moeten doen. Binnen de PS en in radicale kringen wordt zelfs gesproken van ‘abdication’ van Mitterrand voor Georges Marchais⁴⁴⁸, voorzitter van de communistische partij. De centrumgerichte tendenzen binnen de PS zijn uiteraard niet tevreden, maar de doelstelling van Mitterrand is “refaire un grand Parti socialiste sur le terrain occupé par le PCF.”⁴⁴⁹ Mitterrand had ook de bedoeling met het gemeenschappelijk programma perken te stellen aan het demagogisch karakter van de PCF, wat de PS in het verleden ernstig geschaad had: “il s’agit pour l’allié le plus modéré, d’imposer des bornes à la surenchère de l’allié le plus extrême” zoals Duverger⁴⁵⁰ het voorstelt en is uitgelegd in Deel III 1. Eens dat niet meer mogelijk zal zijn zal de PS het gemeenschappelijk programma dan ook weigeren verder te actualiseren.

Beide partijen dachten het grootste voordeel uit het gemeenschappelijk programma te kunnen halen: “chacun des deux partis risque un pari contre l’autre qu’il espère gagner.”⁴⁵¹ De PCF dacht grote voordelen te kunnen halen uit de unitaire beweging zoals hij in 1936 had gekend, waar hij zijn parlementaire groep verzevenvoudigd had⁴⁵². De PS denkt daarentegen nieuwe sociale categorieën te kunnen aantrekken en de meer gematigde communistische kiezers aan zich te kunnen binden.

De Gauche Plurielle had conform de wensen van Lionel Jospin geen gemeenschappelijk programma, enkel over vage punten was een overeenstemming tussen de PS enerzijds en de andere partners. Het afwezig zijn van een dergelijk inhoudelijk akkoord kan één van de factoren zijn die gespeeld heeft in de ontbinding van de Gauche Plurielle in de aanloop naar het einde van haar regeerperiode. Deze factor speelt dus in beide richtingen.

---

⁴⁴⁷ J.P., BRUNET, *Histoire du socialisme en France*, Paris, Presses Universitaires de France, 1993, 108.

⁴⁴⁸ F.G., DREYFUS, *Histoire des gauches en France (1940-1974)*, Paris, Grasset, 1975, 344.

⁴⁴⁹ *Ibid.* 344.

⁴⁵⁰ M., DUVERGER, *Les partis politiques*, Paris, Colin, 1969, 455.

⁴⁵¹ G., LEFRANC, *Les gauches en France (1789-1972)*, Paris, Payot, 1973, 259.

⁴⁵² Van 10 naar 72 parlementsleden.

Er bestaat een grote paradox met betrekking tot de linkse frontvorming dat nog niet beantwoord is: “Dans les années 70, malgré les fortes cristallisations idéologiques parfois contradictoires qui caractérisent le paysage politique à gauche, le PS et le PC parviennent à la signature du Programme Commun de gouvernement. Paradoxalement, les années 90, qui sont au contraire le témoin d’une plus grande convergence idéologique, se traduisent par un grand éparpillement et des accords apparemment réduits.”⁴⁵³ Hier kan de analyse met betrekking tot de factor van het gemeenschappelijk programma als versterkende factor verder gebracht worden. Uit de gegevens met betrekking tot deze paradox wordt geloofwaardig dat een gemeenschappelijk programma pas noodzakelijk wordt als de ideologische convergentie laag is, of om het anders te stellen: wanneer het vertrouwen van de partners⁴⁵⁴ in elkaar beperkt is. Het kan althans een mogelijke uitleg zijn voor deze paradox van de linkse frontvorming in Frankrijk.

Samenvattend kan gezegd worden dat een gemeenschappelijke programma de samenwerking verstevigt, zodat de samenwerking minder ten prooi valt aan het fluctuerende humeur van de publieke opinie en de parlementaire fracties. In die zin speelt het gemeenschappelijke programma de rol van een contract dat beide partijen een zekere mate van garantie geeft met betrekking tot het hypothetische toekomstige gedrag ten opzichte van beleidseisen. Dit staat weliswaar onder de voorwaarde dat de partners aan elkaar gewaagd zijn. Mocht één van de partners een dermate groot overwicht hebben over de andere partners, kan een dergelijke vraag om een gemeenschappelijk programma op te stellen aan de kant geschoven worden door de machtigste partner, zoals we het vastgesteld hebben ten tijde van de Gauche Plurielle. Kortom, een gemeenschappelijk programma vergroot het vertrouwen van de partners in elkaar.

---

⁴⁵³ J.C., CAMBADELIS, “De l’union en général et de la gauche plurielle en particulier” in *Les cahiers formation*, nummer 10, pp. 28.

⁴⁵⁴ Zoals we gezien hebben was het vertrouwen van de partners in elkaar, en dan vooral in de PS, zeer laag na de verkiezingen van 1993. Het positieve en helende effect van de ‘Assises de la Transformation Sociale’ moet dan ook erkend worden, gezien het vertrouwen dermate teruggekeerd was dat geen gemeenschappelijk programma afgedwongen werd. Het overwicht van de PS ten opzichte van de andere partners en het feit dat Lionel Jospin zijn handen niet gebonden wou zien door een dergelijk gemeenschappelijk programma mag hier wel niet vergeten worden.

3.1.4. De electorale toestand

De electorale toestand van Links speelt wanneer die zeer slecht is⁴⁵⁵. Het is wanneer Links uit een diep electoraal dal komt dat er best samengewerkt wordt en dat de incentieven tot samenwerking het grootst zijn. Laat ons hier het voorbeeld nemen van de Union de la Gauche: Links was reeds meer dan 20 jaar niet meer aanwezig in de regering op nationaal vlak en had sinds Vincent Auriol (1947-1954, indirecte verkiezing) geen president meer geleverd. De opeenvolgende electorale nederlagen die Links (met uitzondering van de communistische partij in sommige gevallen) had geleden zorgde voor een duidelijk en noodzakelijk signaal aan de partijleiders. De drang om weer aan de macht te komen en een rol van belang te spelen op nationaal vlak, was bij alle partijen en tendenzen die Links telde aanwezig, in verschillende graden van intensiteit.

Na de grote nederlaag van 1993 waar Links het gros van haar parlementsleden had verloren werd de prijs voor het niet samenwerken nog sterker betaald voor Links. Het dreigde door de bezwijkende toestand van de PCF en de zeer slechte score van de door corruptieschandalen getorpedeerde PS voorgoed van het politieke spectrum te verdwijnen indien het geen nieuwe stappen met het oog op samenwerking ondernam. Dit signaal werd door de leiders begrepen en men ondernam een poging, op een vrij originele wijze⁴⁵⁶, om Links in zijn geheel opnieuw rond een tafel te krijgen en het zou dan ook resultaten opleveren. Ook vandaag, na de voor Links catastrofale presidentsverkiezingen van 2002, is de samenwerking meer dan ooit aan de orde van de dag⁴⁵⁷.

---

⁴⁵⁵ W., DEWACHTER, *Politieke partijen*, Leuven, Faculteit Sociale Wetenschappen, 2003, 332.

⁴⁵⁶ Het principe waarop de 'Assises de la Transformation Sociale' steunde, was ongezien als dialoog binnen Links.

⁴⁵⁷ P., MOSCOVICI, *La Gauche Plurielle*, Paris, 16/02/04 (interview).

3.1.5. De geschiedenis van de samenwerking

Het geheel van de geschiedenis van de linkse frontvorming, de mislukkingen zowel als de successen, wegen op de nieuwe fasen.

De gebeurtenissen die de samenwerking van Links omkaderen hebben vanzelfsprekend hun invloed op de verdere stappen die ondernomen worden. Een ezel stoot zich geen twee maal aan dezelfde steen en zoals George Santayana heeft gezegd “he who is ignorant of history is doomed to repeat it”. Deze twee uitdrukkingen stellen het probleem van de geschiedenis van de frontvorming goed voor. Deze factor steunt ook op het mythische karakter dat hoger behandeld is⁴⁵⁸. Ook deze factor kan dus in beide richtingen spelen.

De grote problemen met het centrum in de loop van de jaren 1960 beperkten de SFIO in de keuze van haar partners en zo werden geleidelijk stappen naar de PCF gezet. Anderzijds had de houding van de PCF en haar doctrinale standpunten de SFIO een zeker scepticisme ten opzichte van de communistische partij gegeven waardoor de eerste stappen later zeer moeilijk gezet zouden worden.

De nieuwe methode die gebruikt werd voor de totstandkoming van de Gauche Plurielle illustreert de lessen die bepaalde politici hadden getrokken uit het falen van de Union de la Gauche na de verkiezing van Mitterrand tot president. Ze wilden onderhandelingen voeren buiten de partijapparaten en dat bleek ook een positieve keuze te zijn.

Meer algemeen kan gezegd worden dat zowel op lange als op korte termijn (recente pogingen al dan niet geslaagd) wegen op nieuwe pogingen tot samenwerking.

Ook de evolutie van de linkse partijen of tendenzen speelt een rol: de communisten lijken opgeschoven te zijn van extreemlinks naar Links en de socialistenvan Links naar centrumlinks⁴⁵⁹ en dit kan van belang zijn bij het onderhandelen voor een nieuwe samenwerking.

---

⁴⁵⁸ Zie Deel III 2.2.1.

⁴⁵⁹ O., DUHAMEL, *La gauche et la Vème République*, Paris, Presses Universitaires de France, 1980, 26.

Anderzijds kan de geschiedenis ook wegen op de frontvorming, de samenwerking met het centrum na de bevrijding⁴⁶⁰ zorgde ervoor dat de socialisten lang deze mogelijkheid zullen blijven kiezen. De evolutie van de context gaat soms tegen de conclusies die uit het verleden gemaakt worden in. Zoals Bergson heeft gezegd: “Les grandes erreurs politiques viennent presque toujours du fait que la réalité bouge et qu’elle est en mouvement continu. Sur dix erreurs politiques, il y en a neuf qui consistent simplement à croire encore vrai ce qui a cessé d’être.”⁴⁶¹ Een groot deel van de politieke leiders van de socialistische partij, waaronder in de eerste plaats de voorzitter, Guy Mollet, hadden de veranderende context van het politieke spectrum door het nieuwe kiesstelsel en de presidentsverkiezingen niet begrepen.

3.1.6. De strategische motieven van de partners

De strategische motieven van de partners kunnen niet los gezien worden van hun context. Het geschiedkundig deel van deze eindverhandeling heeft duidelijk gemaakt dat de partners, in elke fase van de linkse frontvorming bepaalde motieven hadden, en dat deze pasten in het kader van de linkse frontvorming. Soms echter botsten de strategische motieven van de partijen deze van de samenwerking, zoals bijvoorbeeld bij de PCF in de tweede helft van de jaren 1970. De PCF begreep dat zij niet meer de hoofdrol zou krijgen binnen Links door de dynamiek van de frontvorming, die vooral in het voordeel speelde van de nieuwe socialistische partij. De PCF wenste de samenwerking niet verder te zetten als deze in haar nadeel speelde, al had Links in zijn geheel baat bij samenwerking. De PCF deed de Unie dan ook afstevenen op een conflict door zijn houding in de onderhandelingen over de actualisatie van het gemeenschappelijk programma.

Cambadélis heeft uitgelegd dat de rivaliteit en het vijandschap tussen PCF en PS ten tijde van de Union de la Gauche niet minder groot als tevoren was, maar dat

---

⁴⁶⁰ Samen met de vijandige houding van de communisten wanneer deze in de oppositie terechtkomen.

⁴⁶¹ Bergson geciteerd in E., JOLY, *Est-ce dans ce monde là que nous voulons vivre?*, Paris, Les arènes, 2003, 299.

beide partijen begrepen hadden dat ze baat hadden bij samenwerken. Eens die baat verdween, trok de PCF zich terug.

Ook tijdens de Gauche Plurielle hadden de partners verschillende strategische motieven. De groenen beseften dat deze regeerperiode hun ‘moment de vérité’ was en veel beleidsvoorstellen dienden te maken, ze wilden dus graag op het beleid wege en hadden een proportioneel groter gewicht op het beleid dan de PCF⁴⁶², als men de parlementaire fracties van deze twee partijen vergelijkt. Dat leidde regelmatig tot botsingen tussen Dominique Voynet (Verts) en Lionel Jospin, die laatste wenste namelijk het sociale luik van het regeringbeleid voorop te zetten⁴⁶³.

3.1.6.1. De communisten

Historici menen dat de communisten allianties altijd op een zeer utilitaristische wijze benaderd hebben⁴⁶⁴. De communisten hebben allianties op twee verschillende manieren gebruikt: de techniek van de ‘camouflage’ en de techniek van de ‘kolonisatie’. De eerste heeft als bedoeling de vrees die er voor de partij bestaat te verdwijnen door als geciviliseerd en verantwoordelijk voor te komen onder andere door in de regering te stappen. Het dient om te bewijzen dat men een partij ‘als de andere’ is, niet even ‘revolutionair’ als gedacht en respect tonende voor de instellingen en de vrijheden die er in het land heersen. Het meewerken van de communisten aan het ‘Rassemblement Populaire’ vanaf 1936, waar ze hun stemmenaantal verdubbelden, en het in de regering stappen van de communisten na de tweede wereldoorlog, om die trend te bevestigen in de ogen van de publieke opinie, zijn voorbeelden van de eerste tactiek. Het stijgen van de stemmen aantallen van de communisten en vooral hun indrukwekkende stijging van de ledenaantallen direct na de tweede oorlog bevestigden het rendabele karakter van deze techniek. De tweede tactiek bestond eruit door propaganda en infiltratie de controle te winnen over de leden en het leiderschap van de socialistische partij, een techniek die werd toegepast in Oost-Europese democratieën voor het begin van de Koude Oorlog. In

---

⁴⁶² Y., COCHET, *La Gauche Plurielle*, Paris, 10/02/04 (interview).

⁴⁶³ *Ibid.*

⁴⁶⁴ M., DUVERGER, *Les partis politiques*, Paris, Colin, 1969, 441.

Frankrijk is deze techniek buiten de vakbondswereld niet met succes toegepast (controle over de CGT), reden daarvoor is de weigering van de leiders van de socialistische partij zich bij het communistische gegeven neer te leggen (Blum, Mollet), en de verschillende politieke en sociale context in Frankrijk.

De neergang van de communisten is te wijten aan verschillende factoren. De volledige achtergrond van deze progressieve verdwijning van een politieke mastodont kan nochtans niet volledig achterhaald worden. Enerzijds speelt de factor van de verdwijning van de Sovjet-Unie en het stilaan verouderd geraken van de communistische doctrine, een fenomeen dat in veel West-Europese landen merkbaar was en dat tot gevolg heeft gehad dat de meeste West-Europese communistische partijen verdwenen zijn⁴⁶⁵. Brunet spreekt van “le déclin ‘historique du PCF, et l’effondrement du communisme international.”⁴⁶⁶ De communistische partij heeft ook aan geloofwaardigheid moeten inboeten door de herstelde en stijgende geloofwaardigheid van de nieuwe socialistische partij en haar kandidaat voor de presidentsverkiezingen. Ook later als regerende partij, waardoor de communistische partij na een tijd ook geconfronteerd werd met zijn demagogische retoriek. Het effect van de presidentsverkiezingen speelt hierin duidelijk: “le Parti [communiste] a payé le prix de l’élection présidentielle par la perte de l’hégémonie électorale au sein de la gauche.”⁴⁶⁷ Daarnaast is de PCF ook stilaan aangevallen door een linkerflank die nu ingevuld werd door de extreemlinkse groeperingen, en die de legitimiteit van de doctrine van de PCF in twijfel trok, onder andere na de evenementen van mei ’68.

3.1.6.2. De socialisten

Maurice Duverger schrijft in 1967 :

Le problème de la gauche en France tourne autour du Parti socialiste. Le communiste réclamant l’unité prolétarienne sait qu’elle n’est pas concevable sans l’accord de la SFIO ; qui souhaite l’avènement d’un ‘grand parti de

---

⁴⁶⁵ W., DEWACHTER, *Politieke partijen*, Leuven, Faculteit Sociale Wetenschappen, 2003, 332.

⁴⁶⁶ J.P., BRUNET, *Histoire du socialisme en France*, Paris, Presses Universitaires de France, 1993, 124.

⁴⁶⁷ O., DUHAMEL, *La gauche et la Vème République*, Paris, Presses Universitaires de France, 1980, 32.

gauche non communiste', capable d'équilibrer le PCF (d'abord, voire de le remplacer progressivement ensuite), constate que la SFIO occupe déjà la scène et que rien ne peut se faire sans elle, à cet égard non plus. On peut concevoir théoriquement une majorité de gauche excluant les communistes : elle n'est mathématiquement plus possible aujourd'hui, mais elle l'a été du temps du Cartel. On peut hésiter sur le choix du troisième partenaire de gauche : radicaux ou MRP ? Front Populaire de 36 ou Tripartisme de 45 ?... Mais une chose est certaine : aucune alliance de gauche n'est possible ni même concevable sans les socialistes.⁴⁶⁸

Om samen te vatten : de plaats van de SFIO⁴⁶⁹ was cruciaal, waardoor haar strategische motieven een exponentieel belang kregen in het Franse politieke bestel⁴⁷⁰.

De grote vraag voor de Franse socialisten was hoe ze hun politieke doel konden bereiken: "en tentant des alliances avec des forces voisines mais étrangères ou au contraire en se refusant au compromis et en pratiquant la politique du tout ou rien."⁴⁷¹ Dit citaat geeft het hele dilemma van de SFIO na de Twee Wereldoorlog weer, en waar ze uiteindelijk aan ondergegaan is. Het eerste vroeg om een samenwerking met de centrumpartijen, het tweede was het resultaat van een samenwerking met de communisten. Een duidelijke keuze werd pas gemaakt na het oprichten van de nieuwe socialistische partij, al werd de daad pas bij het woord gevoegd na het aantreden van François Mitterrand als partijvoorzitter van de nieuwe partij.

---

⁴⁶⁸ C., HURTIG, *De la SFIO au nouveau Parti socialiste*, Paris, Armand Colin, 1970, 3.

⁴⁶⁹ Het Franse socialisme dat net zoals in Italië naast zich een sterkere communistische partij had, sterker in ledenaantallen, electorale invloed en greep op de vakbondsbewegingen. Weinig West-Europese landen tonen eenzelfde eigenschap. Sinds de Russische revolutie van 1917 had de concurrentie met de communistische partijen met hun vereenvoudigde socialistisch gedachtegoed de socialistische partijen in moeilijkheden gebracht. Maar zolang de communisten geïsoleerd waren van de macht, was de nadruk van de socialisten op de democratische structuren en de afhankelijke relatie van de communisten ten opzichte van de Sovjet-Unie genoeg geweest om de verschillen in de verft te zetten. Na de oorlog was die situatie veranderd gezien de communisten maatschappelijke posities ingenomen hadden na hun invloed in Wereldoorlog II.

⁴⁷⁰ *Ibid.* 4.

⁴⁷¹ J.P., BRUNET, *Histoire du socialisme en France*, Paris, Presses Universitaires de France, 1993, 121.

3.1.7. De gezamenlijke oppositie ten opzichte van bepaalde onderwerpen of personen

Gezamenlijke oppositiepunten hebben vaak gezorgd voor prille samenwerkingsvormen⁴⁷². Over de hele tijdspanne kunnen we voorbeelden vinden van samenwerking in deze context: altijd is samen oppositie voeren ten opzichte van iets of iemand gemakkelijker gebleken dan zich samen inzetten in positieve zin. Zo zorgde de weerstand tegen het fascisme ervoor dat de PCF en de SFIO samen met de radicalen gingen samenwerken ondanks de grote vijandigheid die tot dan toe tussen de twee eerstgenoemden bestaan had. Ook de oppositie aan de figuur van De Gaulle bij het begin van de Vde republiek zorgde ervoor dat de SFIO en de PCF zich stilaan konden terugvinden.

3.2. Remmende factoren

Er worden ook zes verschillende remmende factoren van samenwerking binnen Links onder de loep genomen, namelijk de sterkte van het centrum, de internationale context, het niveau van verdeeldheid van Links en niet-communistisch Links, de relatieve sterkte van de partners, het niveau van ideologische convergentie en uiteindelijk de uitstraling en voorwaarden van andere mogelijkheden.

De term ‘remmend’ is, net als de term ‘versterkend’, tweezijdig bedoeld, enerzijds als element dat samenwerking ontmoedigt (de neiging tot samenwerking *(af)-remt*), en anderzijds als element dat, eens de samenwerking tot stand is gekomen, de samenwerking verzwakt.

---

⁴⁷² W., DEWACHTER, *Politieke partijen*, Leuven, Faculteit Sociale Wetenschappen, 2003, 332.

3.2.1. De sterkte van het centrum

De sterkte van het centrum gaat samen met factoren van het verkiezingsstelsel. Hoe sterker het centrum, hoe groter de neiging om er mee samen te werken. Het verkiezingsstelsel van de Vde republiek, heeft gezorgd voor de zo goed als volledige verdwijning van de centumpartijen, wat op zijn beurt gezorgd heeft voor de vermindering van de aantrekkelijkheid van het centrum. Mocht het centrum daarentegen weer sterker worden, wat in het kader van het huidige institutionele bestel weinig waarschijnlijk lijkt, is de kans groot dat centrumcoalities of allianties weer mogelijk zouden worden.

Zo werd de samenwerking van PS en PCF in de beginfase van de Union de la Gauche in moeilijkheden gebracht door wat een laatste stuipreuk zou zijn van de radicalen. De vernieuwingspolitiek van Jean-Jacques Servan Schreiber binnen de radicale partij maakte het centrum opnieuw aantrekkelijk. Dit zou echter maar een groot jaar duren, beginnende bij de verkiezingsoverwinning bij een tussentijdse verkiezingen in Nancy, waar Jean-Jacques Servan Schreiber een lid van de meerderheid klopte, tot zijn verkiezingsnederlaag bij een tussentijdse verkiezing in Bordeaux.

3.2.2. De internationale context

Zoals duidelijk is geworden in het geschiedkundige deel van deze eindverhandeling heeft de internationale context zwaar gewogen op het verloop van de samenwerking binnen Links, en dit hoofdzakelijk door de invloed die de Sovjet-Unie had op de Franse communistische partij. De verdwijning van de Sovjet-Unie⁴⁷³ heeft ook de houding van de PCF veranderd en deze staat nu veel onafhankelijker ten opzichte van zijn partners binnen de linkse frontvorming zoals duidelijk is geworden tijdens de Gauche Plurielle en haar aanloop. Het naderbij bekijken van de fase van het Front Populaire en de Union de la Gauche toont aan hoe sterk de invloed van de

---

⁴⁷³ *Ibid.* 332.

internationale context is geweest. Het heeft gezorgd voor de volledige terugtrekking van de PCF op bepaalde momenten, voor een halsstarrige houding op andere, maar ook soms voor een positieve houding ten opzichte van samenwerking zoals bijvoorbeeld bij de aanvang van het Front Populaire en voor een korte periode na de Tweede Wereldoorlog. De internationale context zou echter meer dan eens de splijtzwam tussen de partners blijken te zijn, en dan vooral tussen SFIO en PCF. Voorbeelden als de Israëlische kwestie, de Koude Oorlog tussen West en Oost of de Spaanse burgeroorlog kunnen hier aangehaald worden.

3.2.3. Het niveau van verdeeldheid Links en niet-communistisch Links

Hoe groter de verdeeldheid van Links, hoe moeilijker het is tot frontvorming te komen. Hoe meer partners er zijn, hoe moeilijker het ook is onderhandelingen te voeren.

Deze factor heeft duidelijk gespeeld in de aanloop van de Union de la Gauche. Men is moeten overgaan tot het samenbrengen van alle formaties die niet-communistisch Links telde in een nieuwe socialistische partij voor men werkelijk als relatief sterke partner kon gaan praten met de communistische partij.

Ook in de Gauche Plurielle heeft deze factor zijn belang gehad, de Assises hebben deze factor weten te tanen gezien alle tendenzen en partijen van Links (die het wensten) zich hier op voet van gelijkheid hebben kunnen uitdrukken.

3.2.4. De relatieve sterkte van de partners

Het is altijd gemakkelijker gebleken samen te werken wanneer de partners ongeveer aan elkaar gewaagd waren⁴⁷⁴. Zo hield de SFIO lang de boot af uit schrik voor de PCF, die was nu eenmaal in ledenaantallen en stemmensterkte veel indrukwekkender

---

⁴⁷⁴ *Ibid.* 333.

dan de SFIO. Omgekeerd werd de Union de la Gauche stopgezet door de PCF toen ze beseften dat ze niet meer de machtigste waren binnen het linkse kamp. De hegemonische positie van de PS vanaf 1990 zou er ook voor zorgen dat de partners van de socialisten binnen de Gauche Plurielle zich agressief zouden opstellen ten opzichte van een partner die ontegensprekelijk in de meerderheid was op het vlak van parlementsleden en mandatarissen.

We gaan hier niet verder op in gegeven de behandeling die deze factor reeds gekregen heeft tijdens de bespreking van het element van de krachtverhoudingen tussen de partners binnen de linkse frontvorming.

3.2.5. Het niveau van ideologische convergentie

Met ideologische convergentie wordt bedoeld op de graad van overeenstemming⁴⁷⁵ tussen de doctrinale standpunten van de socialistische en communistische tendenzen, hoe groter⁴⁷⁶ die overeenstemming⁴⁷⁷, hoe groter de convergentie.

Het niveau van ideologische convergentie tussen de partners is een element dat kan wijzen op de hypothetische graad van samenwerking⁴⁷⁸. Het is echter wel het meest dubbelzinnige element dat hier behandeld wordt. We hebben gezien dat ondanks een duidelijke ideologische convergentie tussen Links in het algemeen en PS en PCF in het bijzonder in de jaren '90 er toch geen gemeenschappelijk programma kon opgesteld worden⁴⁷⁹. In de jaren '70 was de kloof tussen PS en PCF veel groter en desondanks werden de onderhandelingen succesvol gevoerd.

Studies over de ideologische situatie van Links in de tijdsspanne die in deze eindverhandeling overlopen werd, nemen meer plaats en tijd in beslag dan er in dit kader aan kan besteed worden, we gaan er hier dus niet verder op in.

---

⁴⁷⁵ Respectievelijk discrepantie.

⁴⁷⁶ Respectievelijk kleiner.

⁴⁷⁷ Respectievelijk discrepantie.

⁴⁷⁸ *Ibid.* 333.

⁴⁷⁹ Het feit dat Lionel Jospin zijn handen niet gebonden wou zien door een dergelijk gemeenschappelijk programma is niet onbelangrijk.

3.2.6. De uitstraling en voorwaarden van andere mogelijkheden

3.2.6.1. Linkse frontvorming vs. Tripartisme

Het tripartisme kwam tot stand na het vertrek van Generaal De Gaulle. De SFIO wenste niet alleen met de communisten in de regering te zitten, daarvoor werd de MRP bij de coalitie gehaald. De SFIO kon zijn centrale positie maar moeilijk uitbuiten gezien het ten prooi viel aan de antagonismen tussen de communisten en de MRP en aan haar interne spanningen⁴⁸⁰. Al hadden de socialisten geen begrip voor het gedrag van de communistische volksvertegenwoordigers die een motie van wantrouwen gestemd hadden samen met de rechtse oppositie tegen een regering waar ze in zetelden. De SFIO wenste deze breuk niet⁴⁸¹, die uiteindelijk de socialisten en communisten langdurig uit mekaar zou drijven en de SFIO in de armen van het centrum zou duwen. Na de oprichting van het Kominform later dat jaar en de harde stakingen opgehitst door de PCF stond de breuk tussen socialisten en communisten vast.

Tripartisme was onmogelijk geworden door eerst en vooral de attitude van de PCF en later door de weigering van de centrumpartijen om in een alliantie te treden met de communisten. Deze stelling zou behouden worden door de radicalen, weliswaar verzwakt in de jaren '60, maar opnieuw bovengehaald worden na mei '68.

3.2.6.2. Linkse frontvorming vs. Troisième Force

De Troisième Force is een coalitie van socialisten, radicalen en MRP. Deze coalitie, die als noodoplossing tot stand kwam na het falen van het tripartisme, plaatste de SFIO in een positie die haar binnen de coalitie noodzakelijk maakte, maar haar weinig bewegingsruimte gaf gezien het 'reactionaire' karakter van haar partners op sociaal vlak. Zoals Duverger het stelde in 1969: "L'état français ressemble toujours a

---

⁴⁸⁰ Als gevolg van de motie van wantrouwen gestemd door de communisten tegen de regering Daladier.

⁴⁸¹ A., BERGOUNIOUX, G., GRUNBERG, *Le long remords du pouvoir*, Paris, Fayard, 1992, 229.

cette image d'un humoriste français (...), aux temps de la Troisième Force: un véhicule traîné par plusieurs chevaux, dont l'un tire vers droite, l'autre vers la gauche, le troisième vers le milieu.”⁴⁸²

De doelstellingen van de SFIO met de Troisième Force waren nogal vaag en tegenstrijdig: enerzijds was de coalitie opgezet als noodoplossing om het regime te verdedigen tegen de simultane aanvallen van de communisten en de gaullisten, en anderzijds wou de SFIO de samenwerking in een organisationele band vastleggen. Zo werden electorale akkoorden afgesloten tussen de partners, onder andere voor de parlamentsverkiezingen van 1951 en de gemeenteraadsverkiezingen die daarop volgden. Het grote verlies aan leden die de SFIO reeds voor 1951 onderging en de versterking van Rechts bij de verkiezingen gaf de SFIO de kans zich volledig in de oppositie terug te trekken. Daar zou de SFIO blijven tot 1956, waarna ze opnieuw de regering zou vormen, in een Front Républicain alliantie met de radicalen die onder leiding waren komen te staan van Pierre Mendès France, die van duidelijk Linkse signatuur was. Deze alliantie was echter maar een kort leven beschoren, wat deels verklaard kan worden door haar zwakke basis, gezien buiten een samenspraak tussen de leiders van beide partijen er geen inhoudelijke afspraken waren gemaakt noch electorale akkoorden waren getekend. Nog in 1956 nam Pierre Mendès France ontslag.

Voor Gaston Defferre zijn poging zou ondernemen de Troisième Force een vaste vorm te geven om zijn kandidatuur te steunen, zou het ‘Cartel des Non’ nogmaals de zwakte van deze vorm van alliantie aantonen. Gezien de moeilijke situatie met de communisten nog altijd van kracht was, had de SFIO veel hoop gezet op deze constructie met radicalen en MRP. De zware nederlaag die deze alliantie te verwerken kreeg, eerst bij het referendum, daarna bij de parlamentsverkiezingen bracht de SFIO een zware slag toe: “le net échec de cette tentative le laissa désemparée.”⁴⁸³

De SFIO was dan ook onzeker over de te volgen weg, zoals Bergounioux en Grunberg in hun studie hebben aangewezen: “En outre, l’opposition institutionnelle se doublait d’une incertitude sur les alliances politiques, le principe de troisième Force étant discrédité, mais sa réalité toujours pratiqué dans les élections

---

⁴⁸² M., DUVERGER, *Les partis politiques*, Paris, Colin, 1969, 444.

⁴⁸³ A., BERGOUNIOUX, G., GRUNBERG, *Le long remords du pouvoir*, Paris, Fayard, 1992, 237.

municipales et le rapprochement avec le Parti communiste, depuis novembre 1962, n'étant pour l'heure qu'électoral. En refusant de tirer les conséquences de la bipolarisation qu'entraînait la logique majoritaire des élections présidentielles et législatives, la SFIO ne se donnait pas les moyens d'affronter efficacement la majorité par la construction gaulliste.⁴⁸⁴»

De oorzaken van het falen van Gaston Defferre en het slagen van François Mitterrand moeten geanalyseerd worden om een verschil te kunnen maken tussen enerzijds de politieke wil van bepaalde partijen en anderzijds de gevolgen van de bipolaire logica van het regime van de Vde republiek.

De resultaten van de presidentsverkiezingen van 1965 en 1969 bevestigen de keuze voor linkse frontvorming op overduidelijke wijze, maar dat bevestigt daarom niet het noodzakelijk causaal verband, zoals Olivier Duhamel zegt: “(...) la démonstration esquissée ici tend à établir que pour affronter un Parti gaulliste dominant, l'union de la gauche était nécessaire, c'est-à-dire électoralement plus efficace qu'une stratégie de Troisième Force.”⁴⁸⁵

De keuze van François Mitterrand was ook gemaakt in het opzicht dat de communisten geen gevaar (meer) betekenden voor de democratie, hen opnemen in de regering was dus geen risico meer: “les rapports de force intérieurs ne permettaient pas aux communistes de tenter une prise pouvoir unilatérale(...)”⁴⁸⁶ François Mitterrand was er ook van overtuigd dat Links het alternatief was voor de meerderheid van de Gaullisten, niet het centrum: “Dès 1962, il avait jugé que, dans un jeu politique tendant vers la bipolarisation, la gauche seule constituait une réalité politique alternative.”⁴⁸⁷»

---

⁴⁸⁴ *Ibid.* 238.

⁴⁸⁵ O., DUHAMEL, *La gauche et la Vème République*, Paris, Presses Universitaires de France, 1980, 290.

⁴⁸⁶ J.P., BRUNET, *Histoire du socialisme en France*, Paris, Presses Universitaires de France, 1993, 105.

⁴⁸⁷ A., BERGOUNIOUX, G., GRUNBERG, *Le long remords du pouvoir*, Paris, Fayard, 1992, 240.

Conclusie

Na de geschiedkundige en inhoudelijke analyse die doorgevoerd is, is het tijd de onderzoeksvraag weer onder ogen te nemen, en een eenduidig en duidelijk antwoord te formuleren.

Wat is Linkse frontvorming?

Linkse frontvorming in Frankrijk kan op verschillende manieren gedefinieerd worden, van filosofische, ideologische of zelfs sociologische aard. We proberen hier, na de bevindingen die in het onderzoek gemaakt zijn, een zo volledig mogelijke definitie te formuleren.

Linkse frontvorming kan gedefinieerd worden als een *tropisme*⁴⁸⁸: een groeibeweging die op natuurlijke wijze tot uiting komt en in een bepaalde richting gaat. Deze stelling werd beaamd in interviews door ervaren politici⁴⁸⁹. Telkens opnieuw werd linkse frontvorming aangekaart om Links aan de macht te laten komen. Telkens opnieuw, na grote mislukkingen soms, werd linkse frontvorming als de oplossing gezien voor de problemen van Links.

Er rijst hier echter een probleem: hoe kan een ‘Unie van Links’ als een *tropisme* gedefinieerd worden als men ziet hoe lang de pauzes tussen de verschillende fasen soms zijn geweest, en hoe groot de omwegen die door Links soms ondernomen zijn op weg naar linkse frontvorming, of zelfs totaal andere wegen die werden ingeslaan? Er kan in mijn opinie, en na deze grondige studie van de linkse frontvorming, gesproken worden van een *tropisme* dat onder invloed staat van een pendelbeweging. Van niet samenwerking tot samenwerking en omgekeerd. Deze pendelbeweging kan onderverdeeld worden in drie niveaus. Deze drie niveaus vallen samen met de drie niveaus binnen een partij die we bestudeerd hebben in deze

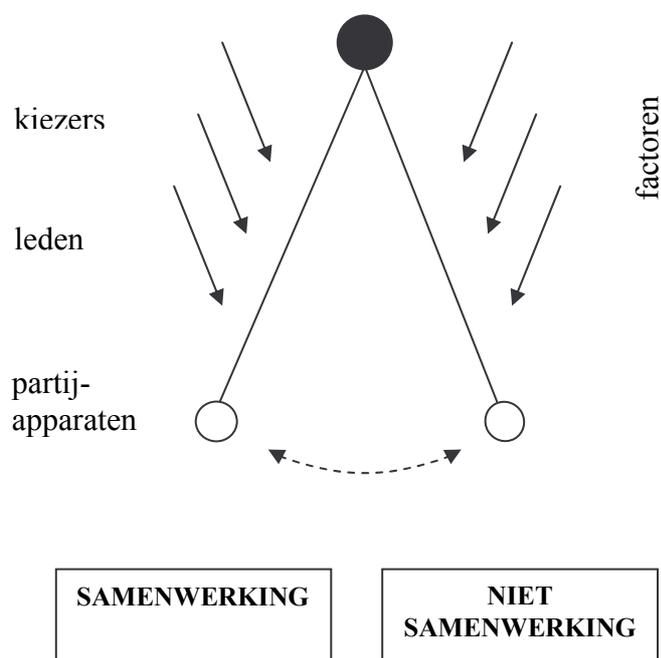
---

⁴⁸⁸ Tropisme: “groeibeweging van planten, het zich richten naar een uitwendige prikkel, b.v. het licht of de zwaartekracht.” Uit: C., KRUYSKAMP, *Kramers Vreemde woordentolk*, Brussel, Elsevier, 1987, 1036.

⁴⁸⁹ M., BENASSAYAG, *L’union de la gauche*, Paris, 18/02/04 (interview) en in gesprekken met Hubert Védrine.

eindverhandeling, namelijk de kiezers, leden en partijapparaten⁴⁹⁰. Deze drie niveaus bevinden zich respectievelijk dicht tot verder van de basis van de pendelbeweging, om uit te drukken dat de afstand tussen samenwerking en niet-samenwerking minder groot was bij kiezers dan bij de partijapparaten, de afstand tussen samenwerking tot niet-samenwerking bij leden bevindt zich daar bij deductie dan tussenin. De korte afstand bij kiezers getuigt van het feit dat ondanks dat op verscheidene momenten in de geschiedenis de partijapparaten een bittere concurrentiestrijd met elkaar leverden, de kiezers deze conflicten overstegen door de ‘discipline républicaine’ toe te passen, of zelfs de electorale orders van partijleiders, die tegen de frontvorming ingingen, in de wind te slaan. Voor de leden is de afstand iets groter gezien er voorbij alle vormen van Linkse frontvorming, sprake is van ‘intra-party solidarity’. Ondanks deze solidariteit die het verband van de partij kenmerkt, hebben de leden op cruciale momenten de Linkse frontvorming kunnen kracht bijzetten, voorbeeld daarvan zijn de militanten van de nieuwe socialistische partij op het congres van Epinay⁴⁹¹.

Figuur 2. Pendelbeweging linkse frontvorming in Frankrijk

Bovendien ondergaat dit tropisme een zeker vorm van processie van Echternach: er worden twee stappen vooruit gezet (de samenwerking) en na enige tijd wordt een

⁴⁹⁰ Of leiderschappen.

⁴⁹¹ *Ibid.*

stap achteruit gezet (verdeeldheid en concurrentie). Maar Links kan de weg die reeds afgelegd werd niet niet in acht nemen. De geschiedenis bepaalt de snelheid van het verdere verloop van de frontvorming, maar onderbreekt haar noch doet haar van richting veranderen.

De houding van de militanten is een bewijs van dit tropisme. Misschien van de idee dat men de verdeeldheid van de politieke vleugel van de arbeidersbewegingen achter zich wenst te laten en dit vanuit het standpunt dat de arbeidersklasse één is en maar op één manier kan verdedigd worden. Het feit dat de militanten van alle partijen achter het idee van linkse frontvorming gestaan hebben⁴⁹² en staan wijst op het feit dat het principe van Unie van Links de partijen overstijgt. Dat de Unie van Links de partijen overstijgt wordt bewezen door het feit dat ondanks ze elkaar bekampen op bepaalde momenten (en dit ondanks de successen die de partijleiders voorheen samen boekten dankzij de samenwerking), de partijen zich toch altijd opnieuw terugvinden op de weg naar Linkse frontvorming en samenwerking.

Het feit dat dit tropisme onder invloed staat van een institutionele en electorale realiteit versterkt haar invloed, van militanten tot partijleiders. Daarenboven hebben we vastgesteld dat de linkse frontvorming de invloed ondergaat van en gestimuleerd wordt door deze institutionele factoren en evoluties, zoals de invoering van de presidentsverkiezingen en electorale factoren en evoluties zoals de opkomst en het kiesstelsel.

De linkse frontvorming, zoals we hebben kunnen vaststellen, kan op verschillende niveaus tot stand komen en verschillende vormen en gradaties kennen. Het plurale karakter van de frontvorming is daarmee duidelijk.

Daarnaast heeft de frontvorming steeds onder de invloed gestaan van de krachtverhouding binnen het Linkse politiek veld. Linkse frontvorming staat dus niet los of boven het Franse politieke spectrum, het staat er middenin, en het ondergaat meer dan elk ander element van het Franse politieke spectrum de effecten van de krachtverhoudingen tussen de partijen. Let wel, het feit dat bepaalde partijen de frontvorming hebben proberen tegen te gaan, maar daar niet of maar deels in

---

⁴⁹² *Ibid.*

geslaagd zijn, bewijst het feit dat de frontvorming een politieke realiteit is die de politieke partijen overstijgt.

We kunnen bij het afsluiten van deze studie de factoren niet vergeten die, zoals we hebben kunnen vaststellen, een zekere invloed hebben op de Linkse frontvorming, of deze invloed nu versterkend of remmend is. Deze factoren staan als pijlen aangeduid op figuur 2. Deze factoren hebben een contingent karakter, maar als ze optreden hebben ze wel een invloed, in meer of mindere mate, op de samenwerking of zijn totstandkoming. Bij de versterkende factoren horen, hebben we kunnen vaststellen, het leiderschap, het verkiezingsstelsel, het gemeenschappelijk programma, de electorale toestand, de geschiedenis van de samenwerking, de strategische motieven van de partners en uiteindelijk de gezamenlijke oppositie ten opzichte van bepaalde onderwerpen of personen. Bij de remmende factoren hebben de sterkte van het centrum, de internationale context, het niveau van verdeeldheid van Links en niet-communistisch Links, de relatieve sterkte van de partners, het niveau van ideologische convergentie en uiteindelijk de uistraling van andere mogelijkheden kunnen onderscheiden. Een gemeenschappelijk programma of inhoudelijke akkoorden wijzen op het formele karakter van de samenwerking.

Maar daarmee is de definitie nog niet volledig. We hebben namelijk gezien, gebaseerd op de cijfers van de opkomst bij nationale verkiezingen in Frankrijk, dat de linkse frontvorming in bepaalde mate een mythisch karakter kent. Dat mythisch karakter kan op zich niet gedefinieerd worden, maar het voldoet in het kader van deze studie van het vast te stellen.

Om samen te vatten: linkse frontvorming in Frankrijk is een tropisme, dat een mythisch en pluraal karakter bezit en dat onder invloed staat van een pendelbeweging en een soort ‘Echternach’ vooruitgang kent, dat invloed kan ondergaan van bepaalde contingente, versterkende of remmende factoren, en bepaalde verschillende vormen en gradaties van intensiteit kan kennen. Voorts staat het onder invloed van de krachtverhouding binnen het linkse politieke veld maar overstijgt het de partijen.

Referenties

- AMAR, C. en CHEMIN, A., *Jospin & Cie*, Paris, Seuil, 2002, 281p.
- ATTALI, J., *Verbatim: Tome I (1981-1986)*, Paris, Fayard, 1993, 958p.
- ATTALI, J., *Verbatim: Tome II (1986-1988)*, Paris, Fayard, 1993, 518p.
- ATTALI, J., *Verbatim: Tome III (1988-1991)*, Paris, Fayard, 1993, 784p.
- BAUDRILLARD, J., *La gauche divine : chronique des années 1977-1984*, Paris, Grasset, 1985, 165p.
- BECKER, J.J., *Histoire politique de la France depuis 1945*, Paris, Colin, 1996, 199p.
- BENASSAYAG, M., *L'union de la gauche*, Paris, 18/02/04 (interview).
- BERG, C. en JUST, S., *Fronts populaires d'hier et d'aujourd'hui*, Paris, Penser, 1977, 442p.
- BERGOUNIOUX, A. en GRUNBERG, G., *Le long remords du pouvoir*, Paris, Fayard, 1992, 554p.
- BLUM, L., *A l'échelle humaine*, Paris, Gallimard, 1945, 184p.
- BODINEAU, P. en VERPEAUX, M., *Histoire constitutionnelle de la France*, Paris, Presses Universitaires de France, 2000, 127p.
- BOURDET, C., La politique intérieure de la résistance, in *Temps Modernes*, n° 112-113, p 1847.
- BRECHON, P., *Les élections présidentielles en France : quarante ans d'histoire politique*, Paris, Documentation française, 2002, 208p.
- BRECHON, P., *La France aux urnes. Soixante ans d'histoire électorale. Edition 2004*, Paris, La documentation française, 2004, 252p.
- BREGMAN, D., CHICHE, J., COHEN, E. en DUPOIRIER, E., *Mars 1986 : la drôle de défaite de la gauche*, Paris, Presses Universitaires de France, 1986, 252p.
- BRUNET, J.P., *Histoire du socialisme en France*, Paris, Presses Universitaires de France, 1993, 127p.
- BRUNET, J.P., "Cartel des Gauches", in *Dictionnaire historique de la vie politique française au XXe siècle*, Paris, Presses Universitaires de France, 2003, pp. 179-184.
- CAMADELIS, J.C., De l'union en général et de la gauche plurielle en particulier", in *Les cahiers formation*, numéro 10, pp. 1-51.

- CHARLOT, J., "RPF", in *Dictionnaire historique de la vie politique française au XXe siècle*, Paris, Presses Universitaires de France, 2003, pp. 1111-1113.
- COCHET, Y., *La Gauche Plurielle*, Paris, 10/02/04 (interview).
- DEFRASNE, J., *La gauche en France de 1789 à nos jours*, Paris, Presses Universitaires de France, 1993, 128p.
- DELMARTINO, F. en SWENDEN, W., *De drie tenoren van Europa*, Leuven/Appeldoorn, Garant, 2002, 233p.
- DELPIERRIÉ DE BAYAC, J., *Histoire du Front Populaire*, Paris, Fayard, 1972, 542p.
- DEWACHTER, W., *Politieke sociologie. Boekdeel 1*, Leuven, Acco, 2003, 172p.
- DEWACHTER, W., *Politieke partijen*, Leuven, Faculteit Sociale Wetenschappen, 2003, ong.
- DREYFUS, F.G., *Histoire des gauches en France (1940-1974)*, Paris, Grasset, 1975, 378p.
- DU CHATENET, A. en COQ, B., *Mitterrand de A à Z*, Paris, Albin Michel, 1995, 392p.
- DU ROY, A. en SCHNEIDER, R., *Le roman de la rose : d'Épinay à l'Élysée, l'aventure des socialistes*, Paris, Seuil, 1982, 297p.
- DUHAMEL, E., "FGDS", in *Dictionnaire historique de la vie politique française au XXe siècle*, Paris, Presses Universitaires de France, 2003, pp 466-468.
- DUHAMEL, O., *La gauche et la Vème République*, Paris, Presses Universitaires de France, 1980, 588p.
- DUVERGER, M., *Les partis politiques*, Paris, Colin, 1969, 476p.
- DUVERGER, M., *Les partis politiques*, Paris, Colin, 1995, 565p.
- FURET, F., JULLIARD, J. en ROSANVALLON, P., *La république du centre : la fin de l'exception française*, Paris, Calmann-Lévy, 1988, 182p.
- GIESBERT, F.O., *François Mitterrand, une vie*, Paris, Seuil, 1996, 1143p.
- GOUZE, R., *Mitterrand par Mitterrand*, Paris, le cherche midi, 1994, 175p.
- GUIDONI, P., *Histoire du nouveau parti socialiste*, Paris, Tema, 1973, 405p.
- HANIN, R., *Letter à un ami mystérieux*, Paris, Grasset, 2001, 243p.
- HURTIG, C., *De la SFIO au nouveau Parti socialiste*, Paris, Armand Colin, 1970, 128p.
- JANNE, H., "Les mythes politiques du socialisme démocratique" in *Cahiers internationaux de sociologie*, 1962, pp. 19-37.

- JOFFRIN, L., *La gauche retrouvée*, Paris, Seuil, 1994, 234p.
- JOLY, E., *Est-ce dans ce monde là que nous voulons vivre?*, Paris, Les arènes, 2003, 337p.
- JOSPIN, L., *Le temps de répondre*, Paris, Stock, 2002, 283p.
- KERGOAT, J., *Histoire du parti socialiste*, Paris, La Découverte, 1997, 123p.
- KRIEGEL, A. en PERROT, M., *Le Socialisme français et le pouvoir*, Paris, EDI, 1966, 221p.
- KRUYSKAMP, C. (ed.), *Kramers Vreemde woordentolk*, Brussel, Elsevier, 1987, 1088p.
- LALANDE, A., *Vocabulaire technique et critique de la philosophie*; Paris, Presses Universitaires de France, 1962, 1324p.
- LAVABRE, M.C. en PLATONE, F., *Que reste-t-il du PCF ?*, Paris, Autrement, 2003, 158p.
- LECLERC, G. en MURACCIOLE, F., *Jospin, l'énigme du conquérant*, Paris, JC Lattès, 2001, 270p.
- LEFRANC, G., *Histoire du Front Populaire (1934-1938)*, Paris, Payot, 1965, 501p.
- LEFRANC, G., *Les gauches en France (1789-1972)*, Paris, Payot, 1973, 348p.
- MEYNAUD, J. en LANCELOT, A., *Les attitudes politiques*, Paris, Presses Universitaires de France, 1962, 128p.
- MOLLET, G., *Bilan et perspectives socialistes*, Paris, Plon, 1958, 113p.
- MOSCOVICI, P., *La Gauche Plurielle*, Paris, 16/02/04 (interview).
- NAULAERTS, L., *Leon Blum en het Front Populaire*, Leuven, Faculteit economische en sociale wetenschappen (Diss Lic), 111p.
- NEL, N., *Mai 1981, Mitterrand président*, Paris, La documentation Française, 132p.
- PFISTER, F., *Les socialistes : les secrets de famille, les rites, le code et les hommes du premier parti de France*, Paris, Albin Michel, 1977, 213p.
- PFISTER, T., *La vie quotidienne à Matignon au temps de l'union de la gauche*, Paris, Hachette, 1985, 366p.
- POPEREN, J., *Socialistes la chute finale ?*, Paris, Plon, 1993, 273p.
- PORTELLI, H., *Le parti socialiste*, Paris, Montchrestien, 1998, 156p.
- ROUCAUTE, Y., *Le parti socialiste*, Paris, Huisman, 1983, 184p.
- SADOUN, M., "Blum Léon", in *Dictionnaire historique de la vie politique française au XXe siècle*, Paris, Presses Universitaires de France, 2003, pp. 144-150.

- SANTAMARIA, Y., *Histoire du parti communiste français*, Paris, Editions la découverte, 1999, 122p.
- SCHIFRES, M. en SARAZIN, M., *L'Elysée de Mitterrand*, Paris, Editions Alain Moreau, 1985, 350p.
- SEGUELA, J., *La parole de Dieu*, Paris, Albin Michel, 1995, 414p.
- SIRINELLI, J.F. (ed.), *Dictionnaire de la vie politique Française au XXe siècle*, Paris, Presses Universitaires de France, 2003, 1254p.
- STOLS, E. en VERMEULEN, J., *Frankrijk, zeven historische benaderingen*, Leuven, Acco, 298p.
- SUFFERT, G., *De Defferre à Mitterrand. La campagne présidentielle*, Paris, Seuil, 1966, 192p.
- SUR, S., *Le système politique de la Ve république*, Paris, Presses Universitaires de France, 1987, 124p.
- TOUCHARD, J., REMOND, R. en WINOCK, M., *La gauche en France depuis 1900*, Paris, Seuil, 1977, 383p.
- TUDOR, H., *Political Myth*, London, Pall Mall, 1972, 157p.
- ULANOWSKA, P., *Histoire illustrée de la gauche française*, Paris, Le pré aux clercs, 2002, 135p.
- VANDENBUSSCHE, R., "Parti Radical", in *Dictionnaire historique de la vie politique française au XXe siècle*, Paris, Presses Universitaires de France, 2003, pp. 895-906.
- VICTOR, B., *Le Matignon de Jospin*, Paris, Flammarion, 1999, 479p.
- WILLARD, C., *Socialisme et communisme français*, Paris, Armand Colin, 1967, 160p.
- WINOCK, M., *La France Politique XIXe-XXe siècle*, Paris, Seuil, 1999, 553p.
- X, "Jospin, voyage au centre de l'austère" in *Les dossiers du canard enchaîné*, numéro 79, (2001), pp. 1-82.
- X, *Ambassade de France en Australie*, s.d., <http://www.ambafrance-au.org> (WWW)
- X, *Electionpolitique.com*, s.d., <http://www.election-politique.com> (WWW).

Bijlage 1. 21 voorwaarden aansluiting IIIe Internationale

1. Agitation contre les partis bourgeois et dictature du prolétariat
2. Remplacement des éléments réformistes par de vrais militants communistes issus de la base
3. Action légale mais aussi illégale
4. Infiltration, agitation et propagande dans l'armée
5. Action révolutionnaire auprès des paysans
6. Dénonciation du social patriotisme, du social pacifisme et de la Société des Nations
7. Rupture définitive et totale avec les cadres dirigeants de la IIe Internationale
8. Soutien effectif aux mouvements d'émancipation coloniale
9. Création de noyaux communistes dans les syndicats
10. Lutte contre l'Internationale syndicale d'Amsterdam
11. Epuration de la fraction parlementaire socialiste
12. Centralisme démocratique dans les partis, avec une discipline de fer
13. Epuration périodique des éléments petits-bourgeois
14. Soutien sans réserve à l'URSS dans leur lutte contre la contre-révolution
15. Elaboration d'un programme communiste spécifiquement adapté aux conditions du pays et validation par l'Internationale
16. Obligation d'appliquer les décisions de l'Internationale 'parti mondial unique'
17. Adoption du nom de parti communiste pour tous les partis
18. Publication dans la presse de tous les documents majeurs émanant du comité exécutif de l'Internationale
19. Convocation d'un congrès dans les quatre mois suivant le IIe congrès de l'Internationale afin de débattre de ces conditions d'admission

20. Quota de deux tiers de membres antérieurement communistes dans les directions nationales nouvellement élues
21. Exclusion de tous les membres des partis refusant ces conditions d'adhésion

Bijlage 2. Historisch overzicht Front Populaire

06 februari 1934:	fascistische betoging van de extreemRechtse liga's
12 februari 1934:	tegenbetoging van de Linkse partijen
Juli 1934:	'pacte d'unité d'action contre le fascisme' (SFIO – PCF)
Mei 1935:	Frans-Sovjet pact
14 juli 1935:	betoging van 500.000 mensen achter Thorez, Blum en Daladier, waarna het 'Comité National du Rassemblement Populaire' wordt opgezet
Mei 1936:	Verkiezingsoverwinning van het Front Populaire. Léon Blum wordt regeringsleider.
Juni 1936:	grote golf van stakingen. Bezetting van de werkplaatsen.
7 juni 1936:	akkoorden van Matignon (stijging van de lonen, erkenning van het recht op vakbondsactiviteit binnen de bedrijven en de praktijk van de collectieve werkovereenkomsten)
Zomer 1936:	betaald verlof (15 dagen), 40-uren week
juli 1936:	uitbreken van Spaanse burgeroorlog. Non-interventie ondanks de druk van de communisten
1 oktober 1936:	devaluatie van de munt
Februari 1937:	Léon Blum kondigt een pauze aan in de sociale hervormingen, door financiële en economische problemen van de regering.
Juni 1937:	Blum vraagt de financiële volmachten aan de senaat, maar de radicale senatoren verenigen zich met de oppositie om de regering omver te werpen.
Lente 1937:	regering van nationale eenheid om het fascistische gevaar te doen keren, onmiddellijk omvergeworpen.
April 1938:	Daladier wordt regeringsleider. De socialisten zijn niet aanwezig in de regering.
September 1938:	akkoord van München
Oktober 1938:	einde van het 'Comité National du Rassemblement Populaire'

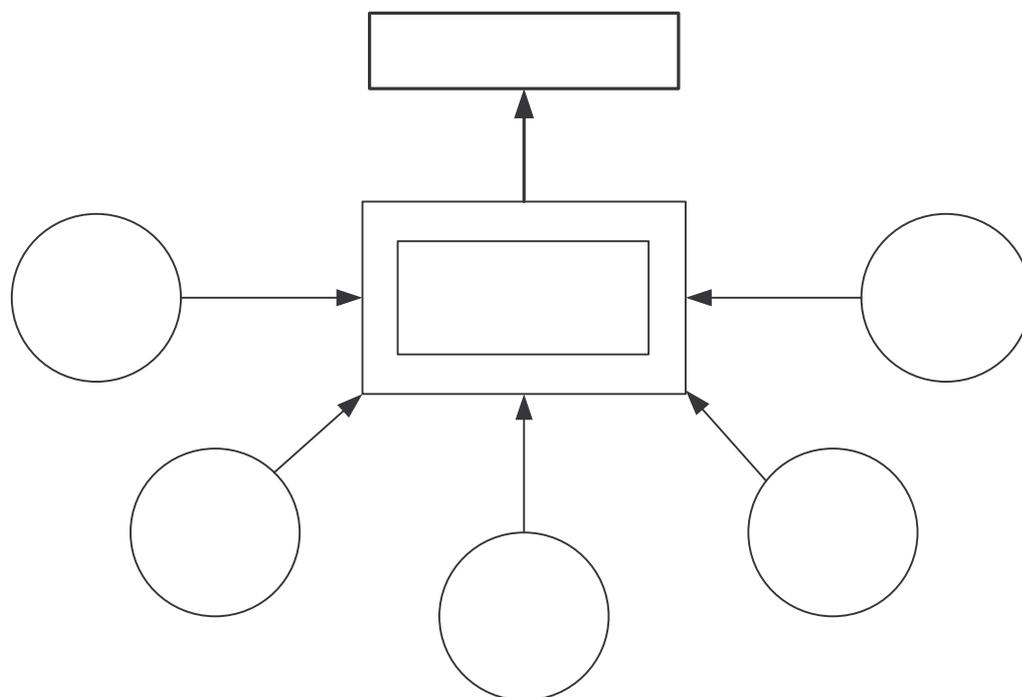
Bijlage 3. Conferentie van München

De conferentie van München, die op verzoek van de Britse premier Neville Chamberlain en door bemiddeling van Mussolini tot stand gekomen bijeenkomst, die op 29 en 30 sept. 1938 plaatsvond en waaraan Duitsland, Groot-Brittannië, Frankrijk en Italië, vertegenwoordigd door Adolf Hitler, Chamberlain, Édouard Daladier en Mussolini, deelnamen. Teneinde een oorlog af te wenden gingen Chamberlain, Daladier en Mussolini akkoord met de door Hitler geëiste overname van het Tsjechoslowaakse Sudetengebied (zie Sudetenduitsers). De Tsjechoslowaakse regering berustte in deze beslissing onder druk van de westerse mogendheden. De door Chamberlain en velen gekoesterde hoop dat door deze concessie aan Hitler de vrede bewaard en een nieuwe ordening van Europa mogelijk zou worden, ging niet in vervulling, zoals duidelijk bleek in maart 1939, toen Hitler in strijd met de afspraken de Tsjechische rompstaat vernietigde. Een onvoorzien gevolg van de conferentie was bovendien dat de Sovjet-Unie, die niet voor de conferentie was uitgenodigd, zeer wantrouwig kwam te staan ten opzichte van Groot-Brittannië en Frankrijk. Stalin vermoedde dat zij in München Duitsland de vrije hand in het oosten van Europa hadden gegeven in ruil voor de belofte zelf niet aangevallen te worden. Mede hierdoor zocht Stalin toenadering tot Duitsland, wat op 23 augustus. 1939 leidde tot het opzienbarende Molotov-von Ribbentrop-pact. ‘München’ geldt als het dieptepunt van de westerse appeasementpolitiek en werd een symbool van zinloze toegevendheid tegenover een agressief dictator.

Bron: X., “Conferentie van München” op *Encyclopedie Encarta Winkler Prins*, Microsoft Winkler Prins, 2003 (CD-rom).

Bijlage 4. Organigram FGDS

Figuur 3. Organigram FGDS

Bron: HURTIG, C., *De la SFIO au nouveau Parti socialiste*, Paris, Armand Colin, 1970, p53.

Club
Jean Moulin
associé
avec voix
consultative

Préside

Co

Bure
S.F.I.O.
représe

S.F.I.O
et clubs
apparentés

Bijlage 5. Politieke eindverklaring congres Issy les Moulineaux

Le parti ne considère pas que l'accèsion aux responsabilités gouvernementales soit le préalable absolu à la réalisation de ses objectifs. Il sait qu'un parti socialiste peut exercer une grande influence tout en restant dans l'opposition, alors qu'une participation gouvernementale, fondée sur des compromises sans principes, n'engendre que l'échec, le découragement et la désillusion.

Il n'en demeure pas moins que, dans la société actuelle, l'action gouvernementale, conjuguée avec celle des organisations des travailleurs et avec celle des responsables des collectivités locales, est un levier essentiel de toute transformation socialiste.

Pour éviter les écueils de l'opportunisme, le parti doit donc se doter d'une stratégie rigoureuse et y subordonner les décisions qu'il sera amené à prendre.

Le parti ne peut fonder sa stratégie uniquement sur le développement de ses propres forces dans l'espoir de conquérir à lui seul la majorité absolue du corps électoral. Il doit définir les alliances qui lui permettront de coopérer avec d'autres formations politiques en vue de franchir une étape de construction socialiste, et qui devront être expliqués avec clarté à l'opinion publique.

Il ne peut donc motiver ses alliances par le seul thème de la défense de la République et de la démocratie. En dehors des cas exceptionnels dans lesquels cette tactique se justifie, la participation du parti socialiste au pouvoir ne se conçoit que dans où elle permet de faire avancer le pays vers le socialisme, ce qui interdit toute alliance avec les forces politiques représentatives du capitalisme, y compris par la recherche de combinaisons centristes.

« L'union de la gauche » constitue donc l'axe normal de la stratégie des socialistes. Le retentissement que cet objectif a actuellement dans tous les secteurs représentatifs de la gauche rend une telle stratégie possible. Mais elle n'aura d'efficacité sur l'opinion, et par conséquent de chances auprès du corps électoral, que si elle cesse d'être un thème sentimental et offre une perspective de remplacement de la coalition des gestionnaires conservateurs du centre et de la droite. « L'union de la gauche » ne

peut se faire que sur des principes et sur un programme inspirés par les idées maîtresses du socialisme et discutées avec toutes les forces qui s'y rattachent.

Le choix des partenaires doit cependant éviter toute exclusive qui résulterait de divisions politiques anciennes ou d'étiquettes héritées du passé. Le parti n'aurait aucune raison de s'isoler des forces démocratiques qui, sans se reconnaître explicitement dans sa doctrine, en viennent à dénoncer certains effets du régime capitaliste. Ces forces pourront être considérées comme des interlocuteurs normaux.

Le parti doit engager sans préalable et poursuivre un débat public avec le parti communiste, portant sur les modalités du combat contre les forces capitalistes, sur les voies de passage au socialisme, sur les fondements de la société socialiste. Mais les socialistes ne peuvent se contenter de déclarations d'intentions ou de positions équivoques sur des problèmes fondamentaux tels que les libertés ou l'indépendance des peuples. Ce dialogue doit être sans complaisance. Le parti socialiste doit notamment se refuser à souscrire, même implicitement, à des formules qui sont actuellement profondément mises en cause dans les pays de l'Est par les éléments rénovateurs, qu'il s'agisse des libertés publiques ou de l'organisation de l'économie. Ce dialogue est un élément de la plus grande importance pour aboutir à un accord politique. Mais il ne pourra aboutir à cet accord que si des réponses satisfaisantes sont apportées aux questions fondamentales.

Le parti doit adopter, à l'égard des milieux sensibles aux thèmes « gauchistes », une attitude qui ne soit ni négative, ni paternaliste, ni complaisante. Les socialistes prennent en considération les problèmes particuliers des jeunes et des intellectuels dans la société actuelle, qui expliquent leur vision particulière du socialisme; ils comprennent la signification de la révolte de mai 1968 et étudient les perspectives qu'elle a ouvertes. Mais le parti doit éviter de confondre ces aspirations profondes avec les traductions doctrinales qui en sont données et qui se rattachent au maoïsme ou à l'anarchisme. Il rappelle la nécessité d'analyses sérieuses du monde actuel, l'opportunité d'étapes dans la construction du socialisme et le danger des gestes provocateurs.

Enfin, sans mettre en cause l'indépendance des syndicats à l'égard des formations politiques, le parti doit les convaincre que leur action n'aboutira à ses fins ultimes que dans le cadre d'une transformation socialiste à laquelle ils ont le devoir de collaborer.

Le congrès constitutif est une étape décisive dans l'édification d'un socialisme moderne. Il n'est malgré tout que le commencement d'une entreprise qui exigera un effort collectif prolongé, car le regroupement des socialistes n'est pas encore achevé.

Le parti socialiste entend associer, à sa réflexion sur le modèle français de démocratie socialiste de notre temps les militants d'organisations syndicales et de mouvements de jeunesse. Il prendra à cette fin l'initiative de rencontre dont la campagne se déroulerait dès l'automne. Il propose dès maintenant aux autres formations de la gauche socialiste et notamment au P.S.U. et à la C.I.R. de concourir à ce vaste travail.

Le parti s'efforcera dans son fonctionnement de préfigurer la démocratie socialiste qu'il entend promouvoir. A cette fin il assurera aux militants tous les moyens nécessaires pour élaborer, décider, désigner et renouveler les responsables, contrôler leurs actes et ceux des élus. Il exigera enfin de tous la discipline la plus stricte dans l'exécution des décisions.

Bron: HURTIG, C., *De la SFIO au nouveau Parti socialiste*, Paris, Armand Colin, 1970, p33.

Bijlage 6. Interview Yves Cochet (10/02/04 - Assemblée Nationale, Paris)

Yves Cochet is parlementslid voor de groene partij en voormalig minister van milieu van de regering Jospin.

Quel rôle ont eu les Assises selon vous pour rassembler les forces de gauche?

Après la défaite de '93 aux législatives chacun s'est dit que c'était un peu la fin de l'ère Mitterrand, qu'il fallait repartir sur d'autres bases. Les verts avaient fait un bon score aux législatives (7.5%) mais n'avaient pas d'élus. Le PS a dit et nous aussi on s'est dit « on représente quelque chose ». Si on se confrontait pour au moins voir quels sont nos vocabulaires communs, nos idées communes, est-ce que on peut au moins se comprendre. Il faut se parler, se rencontrer. On s'est réuni pendant plusieurs mois presque toutes les semaines pour mettre en place ces assises qui étaient une confrontation d'idées, de vocabulaires, de propositions entre les verts, le PCF, le PS. Pour partir sur d'autres bases c'était absolument nécessaire puisque la droite avait gagné. C'était le premier pas indispensable pour ensuite faire un accord plus politique, plus électoral au grand jour.

C'était donc une rencontre ?

C'était une rencontre et un choc des cultures. Les verts n'avaient pas l'habitude de se confronter à ce niveau là avec les socialistes plus que les socialistes nous regardaient parfois avec des gros yeux en se disant : « Mais qu'est-ce que c'est que ce vocabulaire, on comprend pas ce qu'ils disent. » Donc il fallait coordonner nos esprits pour mieux se comprendre, c'était indispensable.

Qu'est-ce qui a amené les verts à quitter la position du 'ni ni' qui était presque une tradition pour entrer dans la gauche plurielle, est-ce que c'est l'appât du gain ?

En 1994 on avait vu le résultat de la stratégie Waechter en d'autre part l'isolement sur le plan politique. On s'est dit : « ou bien on continue à prêcher dans le vide et avoir des succès d'estime ou bien si on veut entrer dans la scène politique tel qu'elle est, on adopte une stratégie d'alliance avec certains partis qui nous permettent éventuellement d'avoir certains élus. Donc c'est la fin de l'ère Waechter sur le point de son empreinte idéologique sur les verts. Après 1995 on s'est dit maintenant, il

faut que l'on travaille sur le fond, un contrat de législature commun, et d'autre part un partage de circonscription et voilà.

Certains on dit de la gauche plurielle que c'était un mouvement purement électoral. Qu'elle n'avait pas de fond. Est-ce que le concept de Gauche Plurielle allait plus loin ?

Alors il allait plus loin d'une part vu sa gestation (les assises) puis le caractère des séminaires et groupes de travail qu'on crée avec le PS qui a abouti sur l'accord électoral PS-verts qui était antécédent à l'accord électoral. Il n'était pas question pour nous de faire d'accord électoral s'il n'y avait pas un accord sur le fond. On ne peut pas dire que ce soit un pur accord électoral, parce qu'il avait aussi un accord sur le fond.

Il y avait une certaine symbiose ?

Il y avait bien sûr de [personnes qui étaient] 'pour'. Ça a influencé certains socialistes, pas complètement Lionel Jospin pour qui l'écologie était un problème second par rapport au social ou à l'international. Ça a été souvent des bagarres sérieuses pour lui faire comprendre qu'il avait des problèmes écologiques graves.

Selon les verts avaient-ils un rôle spécifique à jouer dans cette gauche plurielle, par exemple objecteur de conscience ?

Oui, poil à gratter etc. [rires] Je crois d'abord du point de vue électoral, donc du succès du 1er juin 1997, s'il n'y avait pas eu les verts, donc s'il n'y avait eu que la vieille union de la gauche, on n'aurait pas gagné. J'en suis absolument convaincu. Les élections uninominales à deux tours se gagnent à la marge. C'est la présence des verts et donc la force d'entraînement des verts au second tour qui a fait qu'il y a eu une majorité de gauche plurielle en 1997. C'est toujours facile de réécrire l'histoire mais enfin, j'en suis convaincu, les verts étaient le plus, la nouveauté absolue de ces élections. C'était la première fois qu'il y avait une gauche plurielle avec les verts dans une coalition. Ça c'est la première chose. La seconde chose c'est que pendant les 5 ans de la gauche plurielle évidemment on a pas obtenu tout ce qu'on voulait, simplement parce qu'on manquait d'expérience politique à ce niveau là. A ce niveau là, assemblée et gouvernement d'un seul coup, ça faisait beaucoup. On était impréparé, sinon même immature. Et donc on n'a pas eu assez de force politique. On a pas saisi à quel point c'était important et donc on a été faible même par rapport à

des partis qui sont plus faibles que nous comme le MDC ou PRG. On avait pas l'habitude de l'appareil d'état.

Vous parlez de Lionel Jospin. On a dit que l'union de la gauche a été marqué par son leader. Est-ce le cas pour la gauche plurielle ? Quel a été vraiment le rôle de Lionel Jospin ?

Bien il était le number one. Ça c'est évident. D'une par vu la préparation (les assises)... C'était lui qui menait la chose avec le PS, PCF et d'autres. Alors qu'au PS il ne représentaient presque plus rien. Là il a senti quelque chose, plus en tant que stratège qu'en tant que conviction idéologique. Et ça a marché... Ensuite, pendant les années de la gauche plurielle, est-ce qu'il a été très influencé par l'écologie ? Je pense qu'il sous-estime par une structure mentale et un modèle du monde ou l'écologie n'existe pratiquement pas. Il a utilisé les verts et l'écologie comme un argument stratégique pour gagner. Pour le reste ça a été des combats quotidiens parce qu'il ne comprenait pas de quoi il s'agissait, ça ne l'intéressait pas ou peu. Il cédait parfois sous la pression. C'était plus dans un rapport de force que dans un compréhension de ce qu'on représentait.

C'était plus un gouvernement de coalition qu'un mouvement d'union de la gauche.

Il y avait donc cinq formations politique dans la gauche plurielle. Si on veut entre les écolos et les chevènementistes l'écart était quand même fort, même parfois entre les communistes et les socialistes. C'est d'ailleurs remarquable que Jospin a réussi à tenir ça pendant cinq ans. Ça n'a pas marché complètement puisque à la fin on a tout perdu mais pendant cinq ans on a fait beaucoup de choses. Il a su tenir ça pendant cinq ans parce que c'est un homme habile. Jospin c'était le leader. Au début il y avait beaucoup discussion, et plus ça allait plus s'était resserré autour de Jospin et de Matignon.

Est-ce que la position du PS était centrale/hégémonique ? Comment était-ce perçu par les ministres et les forces écolos.

Jospin était le leader et le PS en tant que parti menait. Ils avaient 250 députés (50 fois plus que les verts). Bon, le PS en tant que formation était bien évidemment en position centrale/hégémonique donc de temps en temps il cédaient quelque chose aux différentes formations mais c'était pour ouvrir un peu la soupape quand il s'entaient que ça allait tanguer. En gros c'est quand même le PS qui a pratiquement tout mené

de manière très centrale et hégémonique de part leur nombre de députés, de ministres et de militants. Ils ont su en hommes politique habiles jouer des contradictions chez les autres formations de la gauche plurielle.

Quel était l'autoperception de la position des verts au sein de la gauche plurielle ?

Je crois qu'il y avait un PS au centre et le premier allié était le PCF donc ça ressemblait un peu à l'union de la gauche des années 70 mais on sentait bien que les verts avaient constitué la nouveauté qui avait fait gagner les élections. Mais ça n'était pas la nouveauté politique, conceptuelle et réalisatrice au gouvernement. S'il y avait un axe, c'était l'axe PS-PCF. Les verts et les deux autres comptaient un peu moins, même beaucoup moins. Le PCF avait un groupe parlementaire assez important. Il fallait en faite absolument le PCF pour avoir la majorité absolue.

Mais pourtant on a vu les ministres communistes se tenir beaucoup plus au raz du sol au sein du gouvernement que les ministres écologues.

Les ministres communistes ont été très loyaux et on peut même dire docile. La gauche plurielle tenait essentiellement sur le PS. Le PCF était loyal. Nous on étaients beaucoup plus indiscipliné.

Vous dites que les communistes étaient loyaux, mais les verts avaient quand même un certain poids ?

Un poids qui était plus que proportionnel par rapport au nombre de députés et au résultats électoraux.

Certains on parlé de l'union de la gauche comme d'un mythe. Un mythe qu'on tiens devant le peuple mais qui n'est pas réalisable.

Pour moi la politique c'est propager des mythes dans l'opinion pour convaincre les gens de votre pour tel mythe plutôt que pour tel autre. La politique est un pur jeu d'opinion. C'est la mythologie qui mène le monde.

Selon vous les parents communs ne sont pas assez importants pour créer une union qui dure.

Il y a des compromis possibles.

L'échéance électorale est pour vous un élément important pour créer une union ?

Bien entendu les élections sont un moment d'effervescence intellectuelle et politique, de tentatives de construction de quelque chose de nouveau.

Bijlage 7. Interview Pierre Moscovici (16/02/04 - Hoofdzetel Socialistische Partij, Parijs)

Pierre Moscovici is parlementslid voor de socialistische partij, secretaris voor internationale zaken en voormalig minister van Europese zaken van de regering Jospin.

Quel rôle ont joué les 'assises de la transformation sociale dans la formation de l'alliance et du gouvernement de la gauche plurielle ?

Le total des voix pour la gauche en 1993 était extraordinairement faible. Il fallait engager une nouvelle stratégie d'union. Ca ne pouvait être avec le seul PC car c'était insuffisant, on devait prendre en compte l'émergence du parti écologiste et des milieux gauchistes. Il fallait essayer d'abord essayer de faire un échange sur le fond, dans un esprit de co-organisation, et non pas d'hégémonie du parti socialiste. C'était ça l'idée. Des personnalités qui se rencontre pour débattre sans engager les partis. Le PS n'était pas le centre mais le pivot de cette coalition. Ca ne devait pas être un accord de parti à parti. C'était un vaste happening afin de créer une plateforme qui pourrait mener le moment venu à une coalition de gouvernement.

Il n'y avait pas de programme commun ? Comment se fait-il ? Etait-ce un choix délibéré ?

Il n'y avait plus à gauche deux partis dominant. (Le besoin d'un accord sur le fond se faisaient donc moins sentir.) Il n'y en avait qu'un, et quatre partenaires. On a travaillé partenaire par partenaire. En plus, des négociations à 5 auraient été très difficile. La méthode était de gérer ensemble le pays par une coalition, ou le PS était un joueur central, mais pas hégémonique. La gauche plurielle devait être en soi une synthèse.

Quels ont été les facteurs de succès de la Gauche Plurielle ?

Je crois le respect des partenaires.

Y a t il des facteurs spécifiques qui garantissent l'échec d'une approche d'unification ?

Il faut qu'il y ait une discipline commune. Qu'il n'y ait pas d'éprit partisan. Le manque de bases établies peut contribuer à l'échec. La leçon à retenir est surtout que sans union la gauche ne peut pas gagner. Et ça, tous les partis doivent le comprendre.

Est-ce que selon vous les unions des gauches sont un mythe ?

C'est un mythe dans le sens où les unions rassemblent, attirent. Ce n'est pas un mythe dans le sens où il y a quand même un certain nombre de valeurs communes qui rassemblent les gauches. Dans le fond les facteurs de diversité sont moins forts et ça diminue avec le temps.

Mais c'est vrai l'union est un vecteur de rassemblement. C'est aussi bien un objectif qu'une méthode.

Bijlage 8. Interview Pierre Bennasayag (18/02/04 - Privé-woning, Parijs)

Pierre Bennasayag was vanaf 1965 politiek raadgever van François Mitterrand en medeonderhandelaar van het gemeenschappelijk programma van 1972. Als één van de trouwste raadgevers van de François Mitterrand heeft Pierre Bennasayag de fluctuaties van de linkse frontvorming vanaf 1965 tot het einde van de regeerperiode van François Mitterrand aan de lijve meegemaakt.

L'union de la gauche s'il s'agit de dire que c'est une Union qui se fait à la base ce n'est pas un mythe. Q'on l'appelle discipline républicaine ou qu'on l'appelle union des gauches au deuxième tour, c'est quelque chose qu'on vérifie chez les électeurs. La sociologie des électors étaient en vérité la même et donc on peut considérer que des années 36, avec une petite exception dans l'électorat du général De Gaulle ou il avait une fort électorat populaire, mais en vérité la sociologie, l'idéologie, la culture ouvrière au sens large du terme étaient la même. La SFIO moribonde avait un électorat qui était essentiellement ouvrier. Il y avait une sociologie qui faisait que le vote au deuxième tour, les reports s'effectuaient à 80% entre communistes et socialistes et vice-versa. Aujourd'hui l'électorat ouvrier va parfois vers le Front National parce qu'il n'y a plus cette culture ouvrière. Parce que quand on avait un père ouvrier on était tout de suite encadré, par exemple par les 'faucons rouges', les jeunesses socialistes (Mauroy). Vous aviez les colonies de vacances, Pif le chien etc. Il y avait un encadrement idéologique, une hégémonie idéologique pour ainsi dire. Aujourd'hui à cause de l'éducation et du désistements des syndicats, une partie de la classe ouvrière n'a plus de culture ouvrière. Toute cette culture, cette idéologie ne joue plus aujourd'hui. L'union à la base ça c'était vite fait donc... mais l'union des états-majors ça c'était autre chose (rires).

L'union est-ce un mythe ?

Ce n'est pas un mythe, l'union de la gauche n'est pas un mythe ?

Il n'y a pas d'organe centrale à la différence de la FGDS ? Mais nous en reparlerons plus tard. Je vous ai d'abord parlé de l'union de forces non communistes.

L'unification des forces non communistes elle vient d'abord d'une rupture quand la SFIO était le seul parti socialiste. Plusieurs facteurs comme la guerre d'Algérie ont provoqué des scissions. A ce moment là des gens de gauche autour des clubs et de la CIR de Mitterrand ont dit 'il faut essayer de reconstituer la gauche non communiste'. Et ça c'était une obsession de Mitterrand parce qu'il avait très bien compris à partir de 1962 ce que signifiait l'élection du président de la République, pour la ça a été fondamental. Il a compris qu'il fallait faire l'union de la gauche et d'abord celle de la gauche non communiste (et cela pour équilibrer le parti communiste). C'était une obsession de Mitterrand que la gauche n'arriverait au pouvoir que si la gauche non communiste arriverait à un peu plus que le PCF. A partir du moment ou on passait devant le PCF (Mitterrand avait compris que le mythe du PCF allait s'écrouler avec les révélations du rapport Kroutchev), il a compris que le PCF n'était plus en état de prendre le pouvoir par la force. Donc à partir de '65 l'union avec les communistes au gouvernement était possible. Il fallait préalablement rassembler la gauche non communiste, donc ça a été tout le travail de Mitterrand dans les divers congrès de réunir la gauche. Mitterrand en 1974 donne après son échec contre VGE et le chef du service politique du Monde lui dit « D'habitude la FGDS fait 4.000.000 de voix et le PCF 4.000.000. Vous en avez fait 13.000.000. D'où viennent ces 5.000.000 ? » Et Mitterrand dit : « Aux prochaines élections nous l'apprendront mais je crois qu'elles sont au Parti Socialiste. » Et de fait, les élections partielles le révèlent, une parti grandissante de l'électorat de gauche vient se porter sur les candidats socialistes. C'est l'assurance définitive que le parti socialiste était passé devant le parti communiste. Si on a perdu en 1974 c'est parce que on ne l'avait pas encore démontré. Au moment ou cela a été démontré, c'était terminé. La victoire était inéluctable.

Pourquoi avoir choisi cette stratégie d'unification des forces de gauche au lieu de la stratégie de la troisième force qui était prônée par la SFIO.

On avait vu l'échec de la troisième force comme on avait vu l'échec du tripartisme. On a vu leur incapacité (SFIO & MRP) à répondre à la crise des institutions ; d'autre part il y a la présence d'un parti, il faut se rappeler les grèves insurrectionnelles de 1953, qui, adossé à la CGT, a le pouvoir de peser. Le PCF pèse 22-23%. Mitterrand conclut que c'est un échec [le tripartisme - OC] et on le voit de façon patente en 1964. L'idée lancée par l'Express de monsieur X (c'est Defferre), hors Defferre,

c'est ce qu'il tente, la troisième force. Ca ne marche pas parce que sur des questions fondamentales tel l'école ou la décolonisation. C'est un échec, et à partir du moment où il n'y a plus de troisième force possible... [la seule solution c'est une alliance avec les communistes- OC]. En plus, si on regarde l'électorat centriste, en matière sociale ils sont plutôt réactionnaires. Il y a un échec et à partir du moment où il y a échec il faut bien aller chercher des alliés là où ils sont. Et puis en vérité les voix centristes ne pèsent pas plus de 15%. Avec un parti communiste à 25%, vous ne pouvez pas négliger qu'il y a des raisons.

Y a-t-il eu d'autres facteurs qui ont poussé François Mitterrand vers le choix d'unification des forces de gauches pour accéder au pouvoir ? François Mitterrand a soutenu au début la candidature Defferre.

Oui, parce qu'ils étaient très liés. Mais il n'y croyait pas. Mitterrand n'a jamais à ça, il n'est jamais rentré dans cette logique, il s'est contenté de regarder ça de loin. Mendès-France ne veut pas gouverner avec les communistes et bien il ne gouverne plus... Puisque la droite ne pouvait pas le soutenir, ce n'était pas possible, ni sur le plan parlementaire, ni sur le plan électoral. Et Mitterrand pensait que sociologiquement la gauche était majoritaire. Il disait : « nous sommes sociologiquement majoritaire, nous serons politiquement majoritaire. » Dans son premier discours à l'Élysée, il dit : « la majorité sociologique a rejoint la majorité politique. » Il y avait en France 80% de salariés. C'est-à-dire que Mitterrand pensait en termes de classes, pour employer des expressions qui sont aujourd'hui dépassés. Il pensait qu'il fallait d'abord s'unir au communistes, les communistes représentaient une fraction très importante de la classe ouvrière, et donc il fallait que le parti socialiste représente aussi une partie de la classe ouvrière plus une partie de la classe des salariés. C'était ça l'idée et donc tout concourait à pratiquer l'union de la gauche. Il y avait aussi d'autres raisons qui jouaient, par exemple Mitterrand avait une haine profonde de la bourgeoisie.

Quel impact là-dessus a eu le changement de leadership des radicaux ?

Ca a déstabilisé un an, le temps qu'il aille gagner à Nancy et perdre à Bordeaux. Pas plus d'un an.

Ca n'a pas eu d'impact majeur ?

Non, parce que déjà l'électorat radical était résiduel. En vérité ce que voulait faire JJSS avec le survêtement blanc c'est ce que fait Bayrou aujourd'hui, cet électorat n'existe pas, il représente 10-10%. Alors, on voulait des choses différentes, d'un côté il y avait le parti communiste qui pesait 22%, le meilleur score que n'avait jamais atteint le centre était de 15%, mais c'était aussi conjoncturel, il y avait des gens de droite qui par antigaullisme avait voté au centre. Mitterrand ne voyait pas l'union soviétique comme un empire idéologique mais comme un prolongement de l'empire tsariste. Il avait compris que le PCF Russe pouvait sacrifier le PCF français comme il voulait. Mais donc pour parler en termes d'électorat, on allait pas lâcher 25% de gauche pour aller chercher un rassemblement avec le centre qui ne pesait que 12%. Et ça a été un élément déterminant. Et après comme cet électorat est réactionnaire, si vous aviez un programme qui proposait l'école laïque et publique...

Mitterrand a cru dans la tentative de JJSS ?

Mitterrand n'y a jamais cru. En plus il le prenait pour un 'zozo'.

Il était pourtant qualifié comme homme de gauche...

Il était qualifié comme homme de gauche parce que à cause de la guerre d'Algérie essentiellement. Parce que pendant la guerre d'Algérie il avait pris des positions anticoloniales et il était monté dans les 'wagons' de Mendès. Mitterrand n'avait jamais cru à cette tentative de 'Monsieur X'. Mendès n'a jamais accepté les institutions de la Vème République.

Le congrès d'Epinay a montré qu'il y avait un réel désir d'union parmi les militants.

Oui, il était très fort.

Mitterrand acclamé etc. ... A coté de cela, y a-t-il selon vous des facteurs qui ont été déterminants pour cette tentative d'unification ?

Bien oui, il y a eu des facteurs déterminants. Tout d'abord le fait que la SFIO avait lors des élections municipales recueillis seulement 10 % des voix et cela malgré une tentative d'union. Et c'est surtout l'échec cinglant de Defferre et Mendès. En 1969. Ce qui est la marque définitive que toute tentative qui ne s'est pas fondé sur d'abord le rassemblement des socialistes plus une proposition d'alliance avec les communistes allant jusqu'à la signature d'un programme commun est voué à l'échec. Ca a été un élément déterminant. Et Mitterrand a laissé partir Defferre aux élections de 1969 puisqu'il avait été investi par la SFIO... et il a fait 4%. Rocard en a fait 5.

En tout ça faisait 9%. C'est exactement le score qu'on va retrouver aux municipales de 1971.

Comment se tenaient les uns par rapport aux autres le PCF et le PS dans l'union de la gauche ? Etaient-ils ennemis ?

Non, c'était plus compliqué que cela ! il y avait un vrai désir d'union à la base mais en même temps les communistes, ils confondaient tout, la répression par les sociaux-démocrates allemands des socialistes...

Le rapport de force était-il sur le niveau idéologique ou sur le niveau pratique ?

Absolument pratique. Ils étaient plus nombreux déjà ! le PCF devait avoir 200.000 membres à l'époque sans compter la CGT ni les organisations de masses. Le PS d'après Epinay en comptait 150.000. Mais il est quand même adossé à au moins une organisation de masse. Toute l'astuce de Mitterrand ça a été d'aller chercher à la fois dans la CGT et dans la CFDT les apports syndicaux qu'ils nous manquaient. Toutes les instructions de Mitterrand c'étaient de disputer le terrain aux communistes partout. On était partout avec eux, mais pour leur disputer. A partir du moment où adhère au parti socialiste par exemple Rousseau, qui est secrétaire général de la CFDT Renault, c'est-à-dire important, à l'époque ou entre au PS le secrétaire général de la CFDT, mais qui n'était pas le seul. A partir du moment où à la CGT des gens comme Joxe font le pas vers le PS comme une partie du monde paysan. A partir de ce moment là le parti socialiste commence à s'implanter aussi. Il n'empêche en termes de militants il étaient plus nombreux. Il s'est produit à un moment un basculement, c'est-à-dire que les gens, au lieu d'adhérer au PCF ont commencé à voter socialiste.

Y a-t-il eu une influence doctrinale entre les deux partis ?

Oui, bien sûr.

Avant l'union de la gauche la SFIO avait tendance à partir sur sa gauche. Après le PS avait tendance à repartir vers le centre.

Oui, ça a été tout ce qu'on reprochait à Guy Mollet, le problème du langage. En théorie, il était pour la dictature du prolétariat seulement dans les faits, il s'alliaient toujours avec le centre. Le parti socialiste en théorie restait marxiste. Il faut voir aussi que les gens qui arrivaient avec la CIR, à partir de 1974 avec le PSU, ils ont quand même une tendance marxiste, y compris les chrétiens de gauche. Il y avait une

hégémonie marxiste même après mai 68. Il y avait une idéologie de gauche à coloration marxiste. Par exemple personne ne discutait le principe des nationalisations. On pouvait en discuter le degré, mais pas le principe. Donc ce que pouvait essayer de reprocher les communistes au moment de l'actualisations du programme commun c'était d'essayer d'élargir le champ des nationalisations. Mitterrand n'a pas cédé parce que ça devenait complètement absurde. Il voulait par exemple qu'on nationalise toutes les filiales, ça nous aurait amené à nationaliser par exemple DIOR ou CARTIER. Ce qui était totalement stupide. Et les gens l'ont compris. Ils ont compris que cette surenchère n'avait pas pour but de parfaire un programme mais au contraire de provoquer une rupture. Et les communistes, l'électorat leur a donné tort. On leur a attribué les causes de la rupture.

Vous parliez tout à l'heure des facteurs déterminants. Quel a été le mérite de François Mitterrand dans cette tentative là en tant que leader après Epinay.

Son mérite c'est surtout d'avoir eu l'idée et de s'y tenir. Malgré les aléas. Parce que les communistes tiraient à boulets rouges en permanence. Et on a tenu. A la veille de '80 on a organisé la signature d'une pétition redemandant l'union de la gauche et on a recueillis 150.000 signatures dont une très grande partie des cadres de la CGT. C'est-à-dire que l'union à la base était une volonté malgré la situation. Donc Mitterrand s'en est tenu là. En 1974, quand il a perdu les présidentielles beaucoup de voix se sont élevés pour dire : « c'est foutu ! Il n'y a plus rien à faire avec les communistes. » Parce que les communistes avait fait voter leurs cadres pour Giscard. Mitterrand malgré ces aléas a tenu bon. Il disait : « on sera favorable à l'union pour deux s'ils n'en veulent pas ! ». Je me souviens d'avoir été à Laatch durant l'été 1978, c'était le moment de l'actualisation du programme commun et je rends compte à Mitterrand que c'est très difficile. Mitterrand m'a dit : « quand vous remontrerez à Paris, dites à tout le monde de ne plus céder un pouce. » Je lui ai dit que si on ne cédait plus c'était la rupture. Donc on allait aux élections législatives de 1977 dans la désunion. C'est ce qui s'est passé. Mitterrand a dit : « oui, bien sûr, on va perdre les élections, seulement l'électorat de gauche », dont il avait mesuré le désir d'union, « rendra le PCF responsable. Et il m'a dit : « aux prochaines présidentielles, on sera très largement devant le parti communiste ». Les communistes en 1978 nous ont fait chuter au deuxième tour. Et trois ans après l'électorat a rendu Georges Marchais responsable de cet échec, il a fait 15% et Mitterrand dépassait les 20.

Qu'est-ce qui a poussé selon vous FM après ces problèmes à garder l'union en marche malgré le départ des communistes ?

Parce qu'il n'y avait pas d'autres solutions. Parce que avec un PS à 25% sans union de la gauche ce n'était pas possible.

L'union de la gauche, était-ce purement électoral ?

Non, il y avait un fort combat idéologique. Il y avait des grincements. Mais dans le fond on se sentait proches l'un de l'autre. C'était une union qui était plus profonde.

Certains ont parlé de l'union de la gauche comme mythe qu'on vendait au peuple. Qu'en pensez vous ?

Non, ça n'est pas un mythe, si ça correspond à un tropisme naturel de la gauche.

Hubert Védrine m'a dit que ce n'était pas un mythe car c'était la seule solution pour arriver au pouvoir en France alors que la gauche est minoritaire sociologiquement.

Non, elle n'est pas minoritaire sociologiquement. Mais idéologiquement elle l'est. Il faut bien comprendre que l'électorat de gauche est un électorat qui se sent agressé, par les bas salaires, par les injustices etc. Donc il a compris cette chose très simple, face aux forces du grand capital (les riches et les puissants), la seule chose c'est (et on a compris ça depuis Spartacus), il faut que le peuple s'unisse. Et ça le peuple le comprend. Il y a aussi une dynamique de gauche. Un électeur du PS et un électeur du PCF, ça ne fait pas deux, ni même trois, mais ça peut faire quatre. C'est-à-dire qu'à un moment donnée s'enclenche une dynamique de l'union qui font que des gens qui n'étaient pas forcément favorable ont envie de rejoindre. C'est ça aussi le mythe gaulliste. Ce n'est pas l'addition des communistes, des socialistes et des radicaux, c'est une dynamique qui s'enclenche.

Mitterrand avait aussi compris que c'était un mouvement historique que le PCF tomberait en décadence.

La gauche plurielle n'avait pas de programme. Des accords certes, mais très vagues. Les gens le sentent bien, donc ça ne peut pas marcher. Ça veut dire qu'il faut refaire l'union à la base.

Bijlage 9. Interview Hubert Védrine

Hubert Védrine is ‘Maître de conférence’ aan het Institut d’Etudes Politiques de Paris, voormalig secretaris-generaal van het Franse presidentschap (secrétaire général de l’Elysée) tijdens de regeerperiode van François Mitterrand en minister van Buitenlandse Zaken in de regering Jospin.

Gezien het grote aantal gespreken en de verschillende tijdstippen over hetwelk ze gespreid werden zijn de gedachtewisselingen met Hubert Védrine niet in deze bijlagen opgenomen.

